T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

LGBT'LERİN SOSYAL DIŞLANMA YAŞANTILARI, CEZAEVİ SÜREÇLERİ VE SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI

DOKTORA TEZİ

ESİN ZENGİN TAŞ

KLİNİK ODAKLI SOSYAL HİZMET PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

LGBT'LERİN SOSYAL DIŞLANMA YAŞANTILARI, CEZAEVİ SÜREÇLERİ VE SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI

DOKTORA TEZİ

Esin ZENGİN TAŞ

KLİNİK ODAKLI SOSYAL HİZMET PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

LGBT'lerin Sosyal Dışlanma Yaşantıları, Cezaevi Süreçleri ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları

Esin ZENGİN TAŞ

Doktora Tezi

06.09.2019

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurdan DUMAN

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nurdan DUMAN (Danışman)

Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ

Prof. Dr. Sema BUZ

Doç. Dr. Özden YALÇINKAYA ALKAR

Dr. Öğr. Üyesi Esra KILIÇ CEYHAN

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Ender ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim

06.09.2019

Esin ZENGİN TAŞ

Sosyal Hizmet Mesleğinde 40. yılını dolduran babam Mürsel ZENGİN'e

ve

Yaşamının 2. yılında olan can oğlum ARAS'a

İthaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Nitel araştırma, katılımcıların kendilerini araştırmacıya açtığı, kendisine yöneltilen sorular doğrultusunda yaşamlarını paylaştığı keyifli bir süreçse; bu araştırmanın kahramanları olan katılımcılar en çok teşekkürü hak edenlerdir. Olmasaydınız, bu çalışma tamamlanamazdı. İyi ki varsınız, hepinize çok teşekkür ederim.

Uzun, zorlu ve bir o kadar da keyifli doktora yolculuğunda beni her zaman destekleyen, güleryüzünü, ilgisini, akademik bilgisini ve anlayışını benden hiçbir zaman esirgemeyen sevgili hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Nurdan DUMAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tez İzleme Komitelerimde bulunmuş/bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER'e, Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSAN ÇİFCİ'ye ve Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR'a değerli katkıları ve yönlendirmeleri için çok teşekkür ederim.

Tezin olgunlaşma sürecinde soruların oluşturulması noktasında katkı veren Prof. Dr. Sema BUZ ve KAOS GL'den Umut GÜNER'e,

Birlikte doktora derslerini almaktan keyif aldığım ve ne zaman ihtiyacım olsa yardımcı olan sevgili doktora arkadaşlarıma ve diğer tüm dostlarıma,

Araştırmanın katılımcılarına ulaşmamda yaşadığım zor zamanlarımda bana destek veren dostum Mustafa KULELİ'ye, değerli çalışma arkadaşım Hülya KARAKARAL'a, İHGD'den sevgili Zafer KIRAÇ'a, KADAV'dan sevgili Derya ÖZATA'ya, CİSST'den sevgili Hilal Başak DEMİRBAŞ'a, sivil toplumla bağlantı kurmama yardımcı olan baba dostum sevgili Turgay ÇAVUŞOĞLU'na, ilgisi ve azmiyle beni kendisine hayran bırakan "Gönül Sultan"a,

teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süreçte çalışmalarımın yoğunluğu arasında oğlumun bakımını annemle birlikte üstlenerek bana destek veren kayınvalidem Ümmühan TAŞ'a teşekkür ediyorum. Doğduğum günden bu yana varlıklarını, desteklerini ve güçlerini iliklerime kadar hissettiğim ve evlatları olmaktan onur duyduğum annem Semiha ZENGİN,

babam Mürsel ZENGİN ve kardeşlerim, iyi ki varsınız, iyi ki ailemsiniz. Sizi çok seviyorum, her şey için sağolun.

Ve,

Umut tohumlarını birlikte yeşerttiğimiz, zorluklara göğüs gerdiğimiz, can yoldaşım, sevgilim, eşim, sol yanım Tuna TAŞ ve yaşama sebebim, umudum, oğlum ARAS; CANSINIZ. Her şey için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET…….....v

ABSTRACT…….…vi

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ……..…....vii

ŞEKİLLER DİZİNİ……..…….....…viii

TABLOLAR DİZİNİ……...…..…..ix

1. GİRİŞ……..1

2. GENEL BİLGİLER……..….6

2.1. LGBT'lere Yönelik Genel Kavramlar…….....6

2.2. Toplumda LGBT'lere Yönelik Tutumlar…….…….....9

2.2.1. Sosyal Dışlanma…….....9

2.2.2. Sosyal İçerme……...23

2.3. LGBT'ler ve Ceza İnfaz Kurumları…….25

2.3.1.Ceza İnfaz Kurumlarındaki LGBT'lere İlişkin Sayısal Veriler ……...……...……..….....25

2.3.2. LGBT'ler ve Ceza İnfaz Kurumlarında Yaşam……26

2.4. LGBT'ler ve Sosyal Hizmet……..……..35

2.4.1. LGBT'lerle Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Kuramsal Çerçeve…….…….38

2.4.2. Klinik Uygulama Düzeyinde LGBT Müracaatçı……..49

3. MATERYAL VE YÖNTEM 64

3.1. Araştırmanın Modeli.....64

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu…….…….....65

3.2.1. Çalışma Grubunu Tanımlayıcı Bilgiler……66

3.3. Veri Toplama Araçları……70

3.4. Veri Toplama Süreci……...……...73

3.4.1. Araştırmanın Etiği……75

3.4.2. Araştırmacının Geçmiş Mesleki Deneyiminin Araştırmaya Katkısı……....75

3.4.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması……..77

3.4.4. İnandırıcılık, Aktarılabilirlik, Tutarlık ve Teyit Edilebilirlik……78

4. BULGULAR……83

4.1. Toplumsal Yaşamda Sosyal Dışlanma Süreçleri……....83

4.1.1. Ekonomik Dışlanma……84

4.1.2. Mekansal Dışlanma……..90

4.1.3. Kültürel Dışlanma……96

4.2. Ceza İnfaz Kurumu Yaşantıları……..…114

4.2.1. Girişteki Arama Sorunları……..115

4.2.2. Koğuşa Yerleştirme……116

4.2.3. Hizmetlere Erişimde Güçlükler……..……118

4.2.4. Fiziksel Koşulların Olumsuzluğu……...……121

4.2.5. Sosyal Dışlanma……123

4.2.6. Güvenlik Sorunları……..131

4.2.7. Kişisel Gereksinimler……133

4.2.8. Ziyaretler……134

4.2.9. Travmatik Yaşantılar……..136

4.2.10. Psikolojik Sorunlar……..139

4.2.11. Maddi Sorunlar ……140

4.2.12. Cinsel Yönelim Kaynaklı İhtiyaçlar……142

4.2.13. STK'lar ile İletişim……...143

4.2.14. Önyargılı Fikirlerin Değişmesi…….144

4.2.15. Cezaevi Çalışanlarının Olumlu Tutumları……145

4.2.16. İnfaz Kurumları Arasında Uygulama Farklılıkları……...146

4.2.17. Tahliye Sonrası Gereksinimler…….146

4.3. Sosyal Hizmet Gereksinimleri……..155

4.3.1. Ceza İnfaz Kurumunda Sosyal Hizmet Gereksinimleri…….155

4.3.2. Toplumsal Yaşamda Sosyal Hizmet Gereksinimleri……..171

4.4. Söylemler Arası İlişkiler…….……..176

5. TARTIŞMA……182

6. SONUÇ VE ÖNERİLER……...……205

6.1. Sonuçlar……...…….205

6.1.1. Toplumsal Yaşamda Sosyal Dışlanma Süreçlerine İlişkin Sonuçlar…..205

6.1.2. Ceza İnfaz Kurumu Yaşantılarına İlişkin Sonuçlar……206

6.1.3. Sosyal Hizmet Gereksinimlerine İlişkin Sonuçlar…….207

6.2. Öneriler…….208

7. KAYNAKLAR……...….218

8. EKLER……...251

EK 1. Araştırma Formu 1: Yapılandırılmış Katılımcı Bilgi Formu…….……251

EK 2. Araştırma Formu 2: Ceza İnfaz Kurumu Öncesi, Süreci ve Sonrasındaki Sosyal Yaşama İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu…….255

EK 3. Araştırma Formu 3: Sosyal Hizmet Gereksinimlerine İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu…….....257

EK 4. Araştırma Kapsamında Görüşme Örneği……..…259

EK 5. Görüşme Deşifrelerine İlişkin Tema-Kategori-Kod Listesi……..…281

EK 6. Etik Kurul Yazısı…….……..286

EK 7. Özgeçmiş……..…….287

ÖZET

Lgbt'lerin Sosyal Dışlanma Yaşantıları, Cezaevi Süreçleri ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı eşitsizlikler LGBT'lerin yaşamın birçok alanında sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır. Toplumsal yaşamda karşılaşılan bu durum; LGBT'lerin cezaevine girmeleri noktasında da devam edebilmektedir. Bu noktada araştırmanın odağı, LGBT'lerin her iki süreçteki sorun ve ihtiyaçlarının saptanması ve ulusal ve uluslararası alanyazında sınırlı çalışma bulunan bu konuda sosyal hizmet literatürüne katkı sunulmasıdır. Bu çalışmada, LGBT'lerin toplumsal yaşamda ve ceza infaz kurumunda sosyal dışlanmaya ilişkin yaşantılarının saptanması; cezaevi süreç ve yaşantılarının kendi deneyimleri üzerinden ortaya konması ve LGBT'lerin toplumsal yaşamda ve cezaevi ortamında LGBT olmaktan kaynaklanan sorunlarının tespiti ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan benzeşik örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 10 LGBT ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler Maxqda 18 Analytics Pro analiz programı aracılığıyla betimsel analize tabi tutulmuştur. Çalışma sonucunda, katılımcıların toplumsal yaşamda sosyal dışlanmanın ekonomik, mekânsal ve kültürel türlerini çeşitli alt boyutlarda deneyimledikleri görülmüştür. Ceza infaz kurumunda ise hem sosyal dışlanma pratikleri, hem de ceza infaz kurumunun kendi dinamiklerinden kaynaklı birtakım sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Bu sorunların hizmetlere erişimde güçlükler, tahliye sonrası gereksinimler, fiziksel koşulların olumsuzluğu, maddi sorunlar ve psikolojik sorunlar alanlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Toplumda LGBT'lere yönelik sosyal dışlanma pratiklerinin; ekonomik destek, önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele, psikolojik destek, istihdam olanaklarının sağlanması ve danışmanlık başlıkları altında toplanan sosyal hizmet ihtiyaçlarını doğurduğu tespit edilmiştir. Ceza infaz kurumu içerisindeki sosyal hizmet ihtiyaçlarını ise psikolojik destek, bireysel danışmanlık, sosyo-kültürel faaliyetlere katılım, kaynaklarla bağlantılandırma, ekonomik destek, kurum personeline erişim ve homofobik ve önyargılı olmayan tutum konularının oluşturduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: cezaevi, lgbt, sosyal dışlanma, sosyal hizmet ihtiyaçları

ABSTRACT

Social Exclusion Experiences, Prison Processes and Social Work Requirements of Lgbt Individuals

Inequalities depending on sexual orientation and gender identity cause various problems for LGBT individuals in many areas of life. This situation encountered in social life, can also continue to occur while LGBTs are being imprisoned. At this point, focus of the study is determining LGBTs problems and needs in both processes and contribute to social work literature on this subject which has limited number of studies in national and international literature. In the study it is aimed to determine the social exclusion experiences of LGBTs in social life and penal institutions, to present the prison processes and experiences through their own experiences to identify the problems arising from being LGBT in social life and in prison environment and to determine their social work requirements.In accordance with these aims the phenomenological approach from the qualitative research designs is used in this study. A homogeneous sampling technique, one of the purposeful sampling methods has been used to identify participants in the study. In data collection process in-depth interviews are conducted with a total of 10 LGBT by using a semi-structured interview form. The obtained data were subjected to descriptive analysis through analysis program called Maxqda 18 Analytics Pro. As a result of the study, it was observed that the participants have experienced economical, spatial and cultural types of social exclusion in various sub-dimensions in social life. In the penal institution, it was determined that the participants have experienced some problems arising from both the social exclusion practices and the dynamics of the penal institution. It has been certified that these problems are concentrated in the areas of difficulties in access to services, post-release needs, negativity of physical conditions, financial problems and psychological problems. It has been determined that social exclusion practices for LGBTs in society create the social work requirements that gathered under the headings of economical support, struggling with biased and homophobic perspectives, psychological support, providing employment opportunities and counseling. Social work requirements within the penal institution were determined as psychological support, individual counseling, participation in socio-cultural activities, connecting with resources, economical support,access to institutional personnel and non-homophobic and non-biased attitude.

Keywords: lgbt, prison, social exclusion, social work requirements

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

+ : Cinsel Yönelimini ya da cinsiyet kimliğini herhangi bir kalıp ya da tanıma sığdırmayan araştırma katılımcısı için kullanılmıştır.

APA: Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association)

CİİST: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

CSWE: Council of Social Work Education- Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi

CTE: Ceza ve Tevkif Evleri

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

IFSW: International Federation of Social Workers- Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu

KAOS GL: Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği

LGBT: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender

NASW: National Association of Social Workers- Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği

STK: Sivil toplum Kuruluşu

UNODC: BM Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Ofisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. İlişkisel Analiz 1……..…….……176

Şekil 4.2. İlişkisel Analiz 2……...……...…….176

Şekil 4.3. İlişkisel Analiz 3……..…….……177

Şekil 4.4. İlişkisel Analiz 4……..……..178

Şekil 4.5. İlişkisel Analiz 5…….……...……180

Şekil 4.6. CASHUM (Cezaevinde Cinsel Azınlıklar ile Sosyal Hizmet Uygulaması Modeli)…….210

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Çalışma Grubunu Tanımlayıcı Bilgiler……71

Tablo 3.2. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması……...…79

Tablo 4.3. Toplumsal Yaşamda Sosyal Dışlanma Tema-Hiyerarşik Tablosu.....83

Tablo 4.4. Ekonomik Dışlanma Kod-Alt Kod Bölümler Modeli……85

Tablo 4.5. Mekansal Dışlanma Kod-Alt Kod Bölümler Modeli……...90

Tablo 4.6. Kültürel Dışlanma Kod-Alt Kod Bölümler Modeli……...…97

Tablo 4.7. Ceza İnfaz Kurumu Yaşantıları Tema-Hiyerarşik Tablosu..……115

Tablo 4.8. Hizmetlere Erişimde Güçlükler Kod-Alt Kod Bölümler Modeli118

Tablo 4.9. Sosyal Dışlanma Kod-Alt Kod Bölümler Modeli……..…….123

Tablo 4.10. Güvenlik Sorunları Kod-Alt Kod Bölümler Modeli…...……131

Tablo 4.11. Travmatik Yaşantılar Kod-Alt Kod Bölümler Modeli……..136

Tablo 4.12. Tahliye Sonrası Gereksinimler Kod-Alt Kod Bölümler Modeli...……147

Tablo 4.13. Sosyal Hizmet İhtiyaçları Tema-Hiyerarşik Tablosu……...155

Tablo 4.14. Ceza İnfaz Kurumunda Sosyal Hizmet Gereksinimleri Kod-Alt Kod Bölümler Modeli…….…….…..156

Tablo 4.15. Toplumsal Yaşamda Sosyal Hizmet Gereksinimleri Kod-Alt Kod Bölümler Modeli……...171

1. GİRİŞ

'Dünyamızın mevcut durumu, insanlaşmanın etik ve siyasi aciliyetini hissettirmektedir' (1).

Günümüz bakış açısı, insan hakları alanındaki gelişmelere ve 'farklılıklar' üzerine yapılan vurguya eğilmiş görülse de; özellikle kadınlar ve LGBT'ler üzerinden yapılan cinsellik tartışmaları sürmeye devam etmektedir. Bu nedenledir ki; heteroseksüellik toplumun büyük bir bölümü tarafından en çok kabul gören cinsel yönelim olarak algılanmaya devam etmektedir. Bu durum, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı eşitsizlikleri doğurmakta ve LGBT'lerin ötekileştirme, ayrımcılık, sosyal dışlanma ve insan hakları ihlallerine maruz kalmalarına sebep olabilmektedir.

Güner'e göre; "LGBT'ler baskın ve zorunlu bir kabul ediş olarak adlandırılabilecek "kadın ve erkek cinsiyet dikotomisi" sebebiyle sistematik bir ayrımcılığa maruz kalmakta ve insan hakları ihlal edilmektedir (2). Cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle eğitim, barınma, istihdam, sağlık gibi alanlarda ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan LGBT'ler, yaşam haklarının ihlaline varabilecek nefret suçlarına maruz kalabilmelerinin yanında, homofobik çevrenin baskısı gibi sebepler de yaşamlarını devam ettirme süreçlerini zorlu ve sorunlarla yaşantılayabilmektedirler". Sosyo-ekonomik faktörler, yaşanılan coğrafya, dini inanışlar, eğitim ve sosyal normların bu bakış açısında etkili olduğu (3,4) bilinmekle birlikte; konunun insan hakları çerçevesine yerleştirilmesi için tartışılması kaçınılmaz görünmektedir.

Cinsel yönelim konusu Türkiye'de üzerinde çalışılması zor alanlardan biri olarak görülmektedir. Araştırmacıların, konunun toplumsal, sosyo-kültürel ve psikolojik temellerine pek ilgi göstermediğini söylemek yanlış olmayacaktır (5,6). Bu anlamda ilk dikkati çeken, araştırma sayısının azlığıdır (7, 8, 9). Alana ilişkin yapılan kısıtlı çalışmalar özellikle eşcinsellere yönelik belirli grupların (üniversite öğrencileri, sağlık çalışanları vb.) tutumlarını belirlemeye yöneliktir. Yapılan araştırmalara genel olarak bakmak gerekirse; Türkiye'de eşcinsellere yönelik olumsuz bir tutum olduğu

(10, 11, 5, 8, 12); kadınların erkeklere göre eşcinsellere ve biseksüellere karşı daha olumlu tutumlar sergilediği (11, 12); kadınların (11, 5, 13) ve eşcinsel bir tanıdıkları olanların (11, 13) eşcinselliğe yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu; geleneksel ve tutucu yapıda, dini inançları kuvvetli kişilerin ise daha olumsuz tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir (10, 5, 8). Sağlık personeline yönelik olarak yürütülmüş bir çalışmada da eşcinsel bir tanıdığı olmayanların ve eşcinselliği bir hastalık olarak gören sağlık personelinin daha homofobik olduğu sonucuna ulaşılmıştır (9). Alğan ve Şensever tarafından farklılıklar üzerine yapılmış bir çalışmada, medyada yer alan nefret söylemi ve suçlarının %5.40'ının cinsel yönelim, %5.62'sinin ise cinsel kimlik ile ilgili olduğu görülmüştür (14).

Sakallı, eşcinseller ile yürüttüğü çalışmasında eşcinsellerin iş kaybetme ve aileden dışlanma korkusu olduğunu ve cinsel yönelimlerini açıklamaktan çekindiklerini ortaya koymuştur (8). LambdaİstanbuI (15) tarafından eşcinsel ve biseksüellerle gerçekleştirilmiş bir çalışmada katılımcıların % 58'i cinsel yönelimleri nedeniyle fiziksel (% 23) ve sosyal (% 87) şiddet gördüklerini; % 50'si ise tanımadıkları kişilerden dahi sözlü şiddet gördüklerini belirtmiştir. Ülkemizde LGBT'lere yönelik kapsamlı bir çalışma olan "Türkiye'de lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin sosyal ve ekonomik sorunları araştırmasının özet sonuçları"na (16) göre LGBT'ler yaşamlarını idame ettirmeye yönelik en temel alanlarda dahi ciddi ayrımcı tutumlar ile karşılaştıklarını beyan etmişlerdir. 2875 kişinin katıldığı bu çalışmada çalışma hayatı, eğitim, sağlık, barınma hayatı, toplumsal katılım, hukuk ve adalete erişim konularında ülkemizde LGBT'lere yönelik ayrımcılığın mevcut olduğu, ancak bu ayrımcılıkla etkin mücadele etme yollarının ise hayli kısıtlı olduğunun altı çizilmiş ve araştırmanın sonuçları Türkiye'de eşcinsel, biseksüel ve trans bireyleri de içerecek bir eşit yurttaşlığı tesis edecek kapsayıcı bir politika yaklaşımının kabul edilmesine ihtiyaç bulunduğunu ortaya koymuştur.

Heteroseksüelliği genel-geçer cinsel yönelim olarak kabul eden toplumsal bakış açısının beslediği birtakım pratikler; cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle LGBT'lerin yaşamlarının birçok alanında sosyal dışlanmaya maruz kalmasına sebep olmaktadır. Hem bireysel hem de kurumsal anlamda ayrımcılıkla beslenen uygulamalar, LGBT'leri insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya bırakmakta; tüm bu durumların bir sonucu olarak suç eylemine maruz kalabilmekte; öbür taraftan suç işleyenin kendisi de LGBT olabilmektedir.

LGBT'lerin herhangi bir suç ya da suç isnadından dolayı Ceza İnfaz Kurumunda hükümlü/tutuklu olarak bulunmaları noktasında; asıl amacı rehabilitasyon olan infaz sistemi içerisindeki durumlarının da tespiti önem kazanmaktadır. Cezaevinde mahkûm olmak her birey için bazı temel hak ve özgürlüklerin yasa gereği kısıtlanması anlamına gelmekle beraber, bu durumun LGBT'ler açısından birtakım ilave zorluklar getirdiği açıktır. Çünkü toplum içerisindeki heteroseksist yapılanma, toplum içindeki bireylerin oluşturduğu ve infaz sürecinde bulunan tutuklu/hükümlülerin yer aldığı ceza infaz kurumlarında da kendini göstermektedir. Bu yapı içerisinde suç işlemiş olma, infaz süreci, cezaevi süreci ile başlayan kayıpların (aile ve çevreden, gelir getirici işten, toplumsal ilişkilerden vb. kopma) yanında LGBT'ler için ikincil mağduriyet kavramı öne çıkmaktadır.

Yukarıda söz edilen "suç", "rehabilitasyon", "insan hakları", "kayıplar" ve "ikincil mağduriyet" kavramlarının hepsi sosyal hizmet mesleğinin ilgi alanına girmekte; suçluluk alanı sosyal hizmet mesleğinin işlevsellik gösterdiği en önemli alanlardan birisi olarak görülmektedir. Ceza İnfaz Kurumlarındaki LGBT'ler azınlık grubu oluşturmakta; azınlık olmanın, "farklı" ya da "öteki" olmanın dezavantajlarını diğer gruplar içerisinde en fazla yaşayan gruplardan biri olarak göze çarpmaktadır. Bu yüzden; kişisel, siyasal, ekonomik, hukuksal, sosyal ve kültürel haklarından tam olarak yararlanamamaları noktasında insan hakları ihlallerine daha fazla maruz kalabilen ve dezavantajlı bir grup olarak göze çarpan LGBT'lere yönelik düzenlemeler; insan hakları ve sosyal adaleti ilke edinmiş sosyal hizmet mesleğinin ilgi alanına girmektedir. Sosyal hizmet suçluluk alanında LGBT'lerle uygulama yaparken "baskı", "ayrımcılık", "önyargı", "meydan okuma", "hak savunuculuğu", "sosyal adalet", "farklılıklar" konularına dikkat çeken müdahalelere yönelmelidir. Suç söz konusu ise, suçlunun suç işlemesine etki eden faktörler kapsamında ayrıntılı bir değerlendirmesini ve uygun müdahaleleri içeren sosyal hizmet uygulamaları; infaz öncesi, infaz ve infaz sonrası sürece ilişkin kişinin yeniden işlevselliğini kazanabilmesinde hayati bir öneme sahiptir. Çünkü günümüz infaz anlayışı suçlunun sadece hukukun belirlemiş olduğu cezanın kapalı bir ortamda tamamlanmasını değil; aynı zamanda infaz sürecinin kişinin yararına ve suç eyleminden uzaklaşmasına fayda sağlayacak uygulamalarla rehabilitasyonunu hedeflemektedir. Tüm bu sebeplerle sosyal adalet ve insan haklarını temel alan sosyal hizmetin önemli bir görevi LGBT'ler için bilgi ve hizmet modelleri üretilmesine katkıda bulunmaktır. LGBT'lerin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği

üzerinden yaşantıladıkları sorunlara odaklanan bir sosyal hizmet bakış açısını taşıyan çalışmaların yaygınlaştırılmasına çok fazla ihtiyaç bulunmaktadır.

Toplum içerisinde ve özellikle cezaevlerindeki LGBT'lerin büyük oranda korunmasız oluşu, bu grubun gereksinimlerine yanıt verecek ve cinsel yönelimleri ya da cinsel kimlikleri üzerinden ayrımcılığa uğramamalarını ve şiddet, taciz vb. insan hakları ihlallerine maruz kalmamalarını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesini sağlayacak politikaların oluşturulması ihtiyaçlarından hareketle; "Ceza İnfaz Kurumu deneyimi olan LGBT'lerin, toplumsal yaşamda ve cezaevi sürecindeki sosyal dışlanma yaşantıları, cezaevi ortamında LGBT olmaktan kaynaklanan sorunları ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi" bu araştırmanın problemi olarak belirlenmiştir.

Araştırma dört temel amaç üzerine temellendirilmiştir. Bunlardan ilki, LGBT'lerin toplumsal yaşamda ve ceza infaz kurumunda sosyal dışlanmaya ilişkin yaşantılarını saptamaktır. Araştırmanın ikinci önemli amacı LGBT'lerin ceza infaz kurumu süreç ve yaşantılarının kendi deneyimleri üzerinden ortaya konmasıdır. Araştırmanın üçüncü amacı, LGBT'lerin toplumsal yaşamda ve cezaevi ortamında LGBT olmaktan kaynaklanan sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesidir. Araştırmanın dördüncü amacı ise araştırmanın bulguları ışığında ceza infaz kurumlarında bulunan LGBT'lere yönelik bir model önerisinin oluşturulmasıdır. Araştırmanın temellendirildiği bu amaçlar üzerinden araştırma ile cevap bulunması beklenilen sorular aşağıdaki gibidir:

- LGBT'lerin toplumsal yaşamda ve ceza infaz kurumlarında sosyal dışlanmaya ilişkin yaşantıları nelerdir?
- LGBT'lerin ceza infaz kurumu süreç ve yaşantıları nasıldır?
- LGBT'lerin toplumsal yaşamda ve ceza infaz kurumlarındaki sosyal hizmet ihtiyaçları nelerdir?

Dünyada ve özellikle Türkiye'de sosyal hizmet literatürüne bakıldığında LGBT'lerle yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Dünya örnekleri ile değerlendirildiğinde, LGBT'lerin yaşantıladıkları ayrımcılık, sosyal dışlanma, ötekileştirme, şiddet vb. durumlar ülkemiz alanyazınında yeterince tartışılamamış ve geç girmiş konulardan biri olduğu görülmektedir. Bu çalışma ile en temelde insan

haklarını meşrulaştırmak suretiyle, toplumun heteroseksüel olmayan cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine sahip bireyleri kabul etmesi için gelişmesi yönünde katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma, LGBT'lerle uygulama alanında sosyal hizmet literatürüne katkı sunma amacındadır. Araştırmanın özellikle, uluslararası literatürde sınırlı çalışmanın bulunduğu, ulusal literatürde ise hiçbir çalışmanın yer almadığı "LGBT'lerin suç işleme süreçleri/ceza infaz kurumu yaşantıları, sosyal dışlanma ve sosyal hizmet ihtiyaçları"na odaklanması nedeniyle, özgün bir katkı sunması beklenmektedir.

Suç geçmişi/ceza infaz kurumu deneyimi olan LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçleri ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesinin; LGBT'lere yönelik önyargıların ve etiketlemenin önüne geçilmesi noktasında veri sağlayarak, kişilerin ihtiyaç duydukları hizmetlerin; toplum içerisinde ve özellikle Ceza İnfaz Kurumu'ndaki rehabilitasyon hizmetlerinin ve makro politikaların geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. LGBT'lere Yönelik Genel Kavramlar

Aşağıda LGBT'ler kapsamında sıkça karşılaşılan bazı kavramlar ele alınacak ve bunlara açıklık kazandırılmaya çalışılacaktır.

Bir Çatı Kavram Olarak LGBT: LGBT, "lezbiyen", "gey", "biseksüel" ve "transgender" kelimelerinin baş harflerinden oluşan bir çatı kavramdır. LGBT kavramı bir nitelik ya da özelliğe işaret etmez. Bu sebeple örneğin "LGBT'li" kullanımı uygun bir kullanım olmayacaktır. Alanyazına bakıldığında, kimi kaynaklarda LGBT, LGBTT (+travesti), LGBTİ (+interseks), LGBTQ (+ Questioning), LGBTİ+, LGBTİQA gibi kullanımların olduğu görülmektedir. Aşağıda bu kısaltmaların içeriğine değinilmiştir.

Lezbiyen: Duygusal ve cinsel yönelimleri kendi cinsinden olan bireylere yönelen kadınları tanımlamak için kullanılmaktadır (2).

Gey: Kendi cinsiyetinden bir kişiye yönelik duygusal ya da cinsel çekim hisseden ve cinsel davranışlarda bulunan erkekleri tanımlamaktadır (2).

Biseksüel: Hem kendi cinsine, hem de karşı cinse duygusal ve cinsel yönelim içinde olan kadın ve erkekleri tanımlamak için kullanılmaktadır (2).

Transseksüel: Hem erkek hem de kadın için geçerli olan "transeksüelite" bir *cinsiyet kimliği*ni tanımlar. Kişinin davranışları ile birlikte, daha çok iç dünyasında kendisini biyolojik cinsiyetine göre karşı cinsten biri gibi görmesi ve hissetmesidir (2).

Travesti: Dış görünüşüyle ve davranışlarıyla karşı cinse ait olma isteği ve hissidir (2). Travesti olmak bir cinsel yönelim değildir.

İnterseks: Farklı üreme cinsiyet organlarına sahip olan kişilere işaret eder (2). Erkek ya da kadın olmayan, arada ya da o ikisinin çok dışında kalan bireyleri temsil etmektedir.

Questioning: Henüz LGB olup olmadığına karar verememiş kişiler için kullanılır (17).

Ally: LGBT olmayan ancak LGBT mücadelesine destek veren bireyler için kullanılmaktadır. "Müttefik" anlamı taşır (18).

Aseksüel: Cinsel olarak erkeklere ya da kadınlara ilgi duymayan, cinsel ya da romantik bir ilişki yaşamayan bireylere işaret eder (17).

Yukarıdaki tanımlarda görüldüğü üzere, insanların bildiği anlamıyla "LGBT" kavramının farklı kullanımları bulunmakta olup; bu konuda bir fikir birliğinin olduğunu söylemek güçtür. Bu çalışma kapsamında literatürde de kullanım sıklığı ve anlaşılırlığı sebebiyle, LGBT ifadesi kullanılmıştır.

Biyolojik Cinsiyet: Biyolojik cinsiyet, kişinin biyolojik ve genetik özelliklerine vurgu yapar. Canlıların dişi ya da erkek olarak bedensel özelliklerini kapsar (17).

İnsanların, birinin hamile olduğunu söylemesi üzerine sordukları ilk sorulardan biri: "Erkek mi, kız mı?" olmaktadır ve bunu da "Öğrenecek misin?" sorusu takip eder. Bu sorular toplumun insanları kategorilere ayırması ve dünyalarını bu şekilde anlamlandırdıklarını göstermektedir. Birinin cinsiyeti, insanın erkek mi kadın mı olduğunu belirleyen biyolojik ve psikolojik özellikler olarak tanımlanabilir. Cinsiyet konusu göz önüne alındığında, klinisyenlerin cinsiyetin heteronormative standartlarının belirlediği sosyal bir yapı olduğunu kabul etmesi önemlidir. "Heteronormativite" sosyal davranışı ve rol beklentilerini, kişinin cinsel organını öz kimliği ile ilişkilendiren tanımlayıcı bir terimdir. Dolayısıyla, toplum içinde, kadınlığı ve erkekliği oluşturan şeyin kesin tanımlanmış normları vardır. Bu iki kategori tüm insanları kapsamamaktadır ve kategorizasyon için sadece iki seçenek sunmaktadır: kadın ve erkek. Burada, intersex olarak da bilinen hem erkek hem de kadın biyolojik özelliklere sahip bireylerin bulunduğunu not etmek önemlidir. Bir bireyin cinsiyeti, uygulayıcı tarafından üstlenilmemeli veya tartışılmamalıdır. Bir kişinin biyolojik cinsiyetine ilişkin cinsiyet kromozomları, gonadlar, iç üreme organları, dış cinsel organlar gibi çeşitli göstergeler vardır (17).

Cinsiyet: "Cinsiyet" kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanmaktadır (17).

Cinsiyet Kimliği: Kişinin kendini nasıl gördüğünü ifade eder; kadın, erkek, transseksüel, cisgender (Na-trans) veya bunların bir ya da ikisinin karışımı olarak görmek, kişinin cinsiyet kimliğini ifade eder. Cinsiyet kimliği, insanların kendilerini

nasıl gördüklerini içerir ve doğumdaki biyolojik cinsiyetleri ile aynı olabilir veya olmayabilir (18). Kişinin biyolojik cinsiyeti kadın, ancak kendisini erkek gibi hissediyorsa kişinin biyolojik cinsiyeti erkek; cinsiyet kimliği ise kadındır.

Cinsiyet Rolü: Toplumsal cinsiyetin bir parçası olan cinsiyet rolü, belli bir cinsiyet için genel-geçer kabul edilen davranışlardır (18).

Toplumsal Cinsiyet: Bu kavram kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenmiş özelliklerine vurgu yapar. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramı; cinsiyetin biyolojik yönüne değil; toplumsal olarak atfedilen değerler, beklentiler ve rollere ilişkindir (19,20).

Toplumsal cinsiyet kişilerin biyolojik cinsiyetleri ile ilişkilendirilen ve kültür tarafından verilen tutum, davranış ve duygularını içeren sosyal yapıyı ifade eder. Bu nedenle toplumsal cinsiyet temelli normatif davranışlar, kişinin doğumda kendisine tahsis edilen biyolojik cinsiyeti ile aynı olan davranışlardır. "Toplumsal cinsiyet uyumsuzluğu", bir kişinin davranışları, tutumları ve duyguları, o kişinin biyolojik cinsiyetiyle aynı hizada olmadığında ortaya çıkar (21).

Cinsel Yönelim: "Cinsel yönelim, her bir bireyin farklı bir cinsiyetten ya da aynı cinsiyetten ya da birden fazla toplumsal cinsiyetten bireylere karşı güçlü duygusal ve cinsel çekim duyması ve bu bireylerle özel ve cinsel ilişkilere girmesi olarak anlaşılır" (22).

Homofobi: LGBT'lere karşı duyulan öfke, korku, nefret ya da hoşnutsuzluktur (2).

Heteroseksizm: Heteroseksüelliğin tek cinsel yönelim olduğunu ileri süren, diğer cinsel yönelimleri yok sayan ideolojidir (2).

Açılma (coming out): LGBT'lerin, başkalarının, kendi cinsel yönelimleri ve / veya kimlikleri hakkında bilgi alması veya onaylaması sırasında geçirdiği süreçtir. Bu süreç farklı insanlar için farklı şekillerde gerçekleşir ve birinin yaşamı boyunca gerçekleşebilir ve ilerleyebilir (17).

Cinsel Haklar: Cinsel haklar, herkesin zorlama, ayrımcılık ve şiddetten uzak bir yaşama hakkını içeren devlet yasaları tarafından onaylanan ve tanınan insan hakları setidir. Cinsel haklar, tüm insanlara cinsellik ile ilgili bilgi arama kabiliyetini sağlayan,

cinsel sağlık bakım hizmetlerine erişme ve kendi cinsel davranışlarını, ortaklarını ve ilişkilerini seçme serbestisini sağlayan hakları içerir (18).

Yukarıda kısaca bahsedilen LGBT'lere ilişkin kavramlar, toplum içerisindeki heteroseksist yapılanmanın baskınlığı ile birlikte çoğu zaman dile getirilmemektedir. Bu durum bir taraftan LGBT'lere ilişkin kavramlarda bilgi eksikliğine yol açarken, diğer taraftan bu alandaki toplumsal tavrı da etkileyebilmektedir.

2.2. Toplumda LGBT'lere Yönelik Tutumlar

Genel olarak çoğunluğun ve baskın olanın normlarına uyma eğiliminde olan toplum yaşantısı, "farklı olma", "azınlık olma" ve "toplumun geneline benzememe" noktasında, yönünü dışlama ve ötekileştirme pratiklerine çevirebilmektedir. Aşağıda toplumsal yaşam içerisinde LGBT'lerin karşı karşıya kaldıkları tutumlara değinilmiştir.

2.2.1. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma kavramı, çoğu zaman eşitsizlik, ayrımcılık, yoksulluk (23) gibi kavramlarla eş anlamda kullanılmakla birlikte; çok boyutlu ve karmaşık yapısıyla tanımlanması güç bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, kavrama ilişkin tanımlama toplumdan topluma değişmekte ve kavram açısından risk altındaki kişiler çeşitlilik arz etmektedir (24). Bu nedenlerle de sosyal dışlanma kavramının boyutları genişlemektedir.

De Haan'a (25) göre, sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu olmasının yanında "yoksunluk" ve "süreç içinde ilişki" parametreleri üzerinden tahlil edilebilir. Buradaki "yoksunluk" temel yaşamsal ihtiyaçların (iş, konut, gelir, eğitim vs.) karşılanamaması durumu iken; "süreç-ilişki" boyutu ise bireyin yaşamı boyunca geliştiremediği bireysel ilişkiler sebebiyle toplum tarafından uzaklaştırılmasıyla ilgilidir. Mesela toplumdaki azınlıkların kendi kimlikleri ile özgürce yaşayamamaları sosyal dışlanmanın varlığına işaret edebilir.

Sosyal dışlanma, toplumu oluşturan tüm grupların sosyal bütünleşme çatısı altına girmediğini ifade eder. Bu bakış açısıyla sosyal dışlanma insanları toplumsal

yaşamın dışında bırakacak şekilde bir yoksunluk durumuna işaret eder. Bu yoksunluk sosyal destekten, maddi ya da manevi olanaklardan ve kurumlardan yoksunluk biçiminde olabilir (26). Genel olarak sosyal dışlanma, belirli bir grubun birtakım sebeplerle-kişisel veya yapısal-toplumsal hayata katılımın kısmen ya da bütünüyle kısıtlanması olarak tanımlanabilir (27). Burada sosyal dışlanmanın belirli bir gruba yönelebileceği, toplumsal hayata katılıma etki ettiği ve kısıtlama şeklinde tezahür ettiğine vurgu yapılmaktadır.

Walker'a göre, sosyal dışlanma sosyal bütünleşmenin tam zıttı yönde yer alır ve kişilerin sivil, politik, iktisadi ve sosyal vatandaşlık haklarından yeterince yararlanamama durumu olarak ifade edilebilir. Bu bir mahrumiyet durumuna işaret eder ve insanlar, yaşamlarını koruyacak ve destek olacak sistemlerden mahrum oldukları ölçüde de, dinamik bir süreç olan sosyal dışlanma olgusu katlanarak büyüyecektir (28). Bu durum da temel yaşamsal ihtiyaçlardan başlayıp; insan haklarına kadar bir yoksunluk durumunu doğurabilecektir.

Tüm bunların yanında sosyal dışlanma sosyal, ekonomik, psikolojik, politik olmak üzere çok boyutlu olarak ele alınması gereken bir olgudur. Sosyal dışlanma ile ilgili vurgulanması gereken bir diğer nokta da sosyal dışlanma ve dışlananların statik olmayıp dinamik olduklarıdır. Sosyal dışlanma zaman ve yer boyutunda ele alındığında dışlananlar ve içerilenler değişebilir (29). Sosyal dışlanmaya ilişkin olgular olarak sayılabilecek yoksulluk, işsizlik, evsizlik, düşük eğitim, azınlık gruba dahil olma gibi durumlar her toplumda var olabilmekle birlikte; sosyal dışlanmanın görünümü her toplumda aynı olmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde deneyimlenen sosyal dışlanma yaşantısı ile gelişmekte olan ülkelerdeki aynı görünümde olmayacaktır. Aynı şekilde bazı toplumlarda dışlanmış gruplar diğer bir toplum içerisinde dışlanma yaşamayan bir grup olabilmektedir.

Sosyal dışlanma deyince genel olarak ilk akla gelen bir bireyin ya da bir grubun toplumla ve toplumsal kurumlarla olan ilişkilerinin zarar görmesi veya tamamen kopmuş olmasıdır. Temel vatandaşlık haklarına ulaşamamak veya bu haklardan yoksunluk sosyal dışlanmanın önemli belirleyicilerindendir. Bu nedenle Sapancalı (23)'ya göre sosyal dışlanma kavramı "eksik yurttaşlık" kavramı ile açıklanmaktadır. Eksik yurttaşlık, salt "yurttaş" olma ile kazanılan birtakım hakların engellenmesine işaret eder.

Sanayi devrimi ve sonrasında oluşan sosyal sorunlar ve dönüşümler, sosyal dışlanma kavramının üstüne önemle eğilinmesini gerektirmiştir (27). Çünkü sanayi devrimi sonrası, sosyal dışlanmadan etkilenen gruplar çeşitlenmiş; insan hakları alanında her ne kadar mesafe kat edilmiş olsa da bu grupların yaşadıkları yoksunluk durumlarının devam ettiği ya da şekil değiştirdiği görülmüştür.

Araştırmalar, işsizlik, gelir düzeyi düşüklüğü, barınma ve sağlık koşullarının olumsuzluğu, suça teşvik eden ortam gibi unsurların sosyal dışlanmayı güçlendirdiğini ve sosyal dışlanmayı besleyen en önemli unsurun "sosyal koruma önlemlerinin yetersizliği" olduğunu göstermektedir (30). Burada bahsi geçen sosyal koruma önlemleri sosyal dışlanmaya ilişkin bireysel çabaların yanısıra topyekün bir şekilde toplum olarak hareket etmeye işaret eder. Çünkü sosyal koruma gerektiren sosyal sorunlar ancak toplumun genel çabası ve belki de müdahalesiyle çözüme ulaştırılacak bir görünümde olabilir.

Bireyin içinde bulunduğu toplumun politik, ekonomik, sosyal faaliyetlerine tam olarak katılamaması anlamına gelen ve çok boyutlu, karmaşık, göreceli ve dinamik bir kavram olan "sosyal dışlanma" (31), yeterli kaynak ve gelirden yoksun olmaya bağlı dışlanma, iş piyasasından dışlanma, sosyal ilişkilerden dışlanma ve sosyal hizmetlerden dışlanma olmak üzere dört boyutta ele alınmaktadır (32). Bu boyutlar sosyal dışlanmanın farklı yönlerine vurgu yapsa da, dışlanmaya maruz kalanlar açısından ortak olan şey, tamamının ötekileştirmeye ve ayrımcılığa maruz kalan ikincil gruplar olmalarıdır. Sınıf (33), ırk ve etnisite (34), din (35), engellilik (36), toplumsal cinsiyet (37) ve cinsel yönelim (38) gibi nedenlerle toplumsal olarak dezavantajlı hale gelen grupların sosyal dışlanmaya uğrama olasılıkları daha fazladır.

Günümüzde ampirik çalışmalar yapılırken, genellikle dışlanma riski bulunan veya dışlandığı düşünülen; işsizler, niteliksiz emekçiler, yoksullar, topraksızlar, okuma yazma bilmeyenler, engelliler, bağımlılar, suçlular, tek ebeveynli aileler, çocuklar, diplomasız gençler, kadınlar, göçmenler, mülteciler, dini ve etnik azınlıklar üzerinde durulmaktadır (39). Sosyal dışlanmanın yukarıda tartışılan kısaca değinilen sebep ve sonuçları ile düşünüldüğünde toplumda cinsel yönelimleri açısından azınlığı oluşturan LGBT'lerin de sosyal dışlanma riski yüksek olan gruplardan biri olduğu söylenilebilir.

Yüksel'e göre en temel insan haklarına erişim ve bu hakları kullanabilmede yaşanan olumsuzluklar olarak tanımlanabilecek sosyal dışlanma; kişiyi yaşamdan uzaklaştırarak haklarını koruyacak kurumlara erişiminde güçlüklerle birlikte maddi ve manevi yoksunluk yaşaması anlamına gelmektedir. Çok boyutlu olan sosyal dışlanma olgusu, kişinin yaşam standartlarını düşürür, kişiyi yalıtarak yakınlık kurmasını zorlaştırır. Birçok farklı grup "sosyal olarak dışlanabilir" (40). Bu gruplardan biri ise cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliğinden dolayı dışlanan LGBT'lerdir.

Sosyal dışlanma riski yüksek toplumsal kesimlerden olan LGBT'ler, toplumda sınırlara itilme, demokratik haklarını kullanamama, hayat boyu öğrenme olanaklarına erişimde birrtakım müdahalelere maruz kalmakta ve bunlar ayrımcılıkla sonuçlanmaktadır. Bu sebeplerle LGBT'ler iş, eğitim, toplumsal katılım gibi en temel haklara erişimde sıkıntılar yaşamakta yetkisizleştirilmekte ve ilişkisizleştirilmektedirler. Bu durum da LGBT'ler için hak ve özgürlüklerini talep etme, özgür iradeleri ile tercihte bulunma ve belli olanakları kullanma anlamında mahrumiyet yaratabilmektedir. LGBT'leri toplumun bir parçası olarak düşünürsek, böylesine dışlanma pratiklerinin toplumsal dokuya zarar verdiğini ve toplumsal bağları zayıflattığını söylemek yanlış olmayacaktır (41). Bahsedilen bu durumlar çoğu zaman insan hakları ihlalleri ile birlikte anılmaktadır.

Bireyin temel gereksinimlerini karşılayamamasından; toplumla bağlarının kopmasına kadar gidebilen ve bu yönüyle dinamik bir süreç olan sosyal dışlanma; hem birey hem de toplum açısından doğurduğu olumsuz sonuçlar sebebiyle sosyal hizmet mesleğinin doğrudan ilgi alanına girmektedir. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri üzerinden hareketle sosyal dışlanma ve sosyal dışlanmaya maruz kalan kesimler sosyal hizmetin potansiyel müracaatçıları olmakta ve "sosyal dışlanma" kavramı sosyal hizmet politikalarının oluşumunda kilit bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Dışlanmanın Türleri

Sosyal dışlanma, çok boyutlu yapısı, etkileri ve doğurduğu sonuçlar açısından kapsamı oldukça geniş bir kavramdır. Bu kapsamda yaşamın pek çok alanında görülebilen sosyal dışlanma türleri şu şekilde sıralanabilir (42);

1) *Ekonomik dışlanma:* Kişilerin gelir getirici bir işten uzak kalmasıyla emek piyasasının dışında kalması durumu olarak ifade edilebilir. Ekonomik dışlanma beraberinde kötü yaşam koşullarını, sağlık, eğitim, beslenme olanaklarının sınırlılığını getirmektedir. En genel anlamıyla yoksulluğa yol açan ekonomik dışlanma sosyal destek sistemleri, toplumsal mekanizmalar ve devlet yardımları da yetersiz kaldığında kişinin yaşamını tehlikeye sokacak açlık durumuna sebebiyet vermesi sebebiyle kişinin yaşamına ciddi zarar veren bir yoksunluk durumudur.

Ekonomik dışlanmaya LGBT'ler açısından bakıldığında; grubun homojen olmaması ve farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip olabilmelerinden dolayı yaşamlarına farklı yansımaları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Buradaki ortak nokta; LGBT'lerin cinsel yönelimlerinden dolayı daha güvencesiz konuma itilme riski taşımlarıdır. Türkiye'de LGBT'lerin "cinsel yonelim ve cinsiyet kimliği" nedeniyle ayrımcılığa uğradığı alanların başında çalışma hayatı gelmektedir (40). Çalışma hayatında cinsiyete yönelik ayrımcılık tartışmaları daha çok "kadın ve erkek" üzerinden yapılmakta ve toplumsal cinsiyet boyutu "kadın ve erkek" olarak ikili bir sisteme işaret etmektedir. İşverenler tarafından bakıldığında da cinsiyet kimliğinin, iş performansı ve yeteneklerdan daha fazla belirleyici bir etken olduğu görülmektedir.

LGBT'ler açısından iş hayatında yaşanan ayrımcılık ve dışlanma pratikleri bir yana, işe kabul edilme sürecinde zorluklar başlamaktadır. İşe en baştan kabul edilmeme durumu ile başlayan süreç, işten atılma ve güvencesiz çalıştırılmaya zorlanma gibi durumları da içinde barındırabilmektedir. Cinsel kimliklerini işyerinde açık bir şekilde gösteren LGBT'ler taciz ya da ayrımcılığa maruz kalabilmekte; bu anlamda hukuki düzenlemelerde (medeni kanun, iş kanunu vb.) cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime ilişkin bir maddenin yer almaması sebebiyle de hak arama, hukuki yollara başvurma seçeneğini de işlevsiz kılmaktadır.

2) Kültürel dışlanma: Kültürel dışlanmada toplumsal hayata gereğince katılım gösterememe durumu söz konusudur. Ekonomik koşullardan bağımsız olarak düşünüldüğünde, kültürel pratiklerin içinde yer alamama durumu olarak tanımlanabilir. Toplumun bir üyesi olarak, içinde yaşanılan toplumun çoğunluğundan "farklı" niteliklere sahip olma (etnik köken, din, cinsel yönelim, görünüm, giyim, kuşam vb.) durumu ile genel kabul gören birtakım etkinliklerden soyutlanma, engellenme ve kabul edilmeme şeklinde görülür.

Kültürel dışlanma toplumsal hayatın pek çok alanında görülmekle birlikte; LGBT'ler açısından ilk yansımalarına aile yaşantısında bulur. Geleneksel aile anlayışına "ters" bulunan LGBT'ler sosyalizasyonun ilk baş gösterdiği ve kişinin kendisini bulmasına destek olabilecek bir mekanizma olan aile sınırları içerisinde baskı ve dışlanma ile karşılaşmaktadır. Ailelerin pek çoğunda çocuklarının cinsel yönelimini öğrendiğinde "kabullenmeme, reddetme" gibi tepkiler mevcut olmaktadır. Toplumun geneli tarafından heteroseksüel normların benimsendiği bir ortamda LGBT'lerin kendi ailelerinden dışlanması ve reddedilmesi durumu ailelerin de parçası olduğu egemen anlayışın bir yansıması, bir tezahürüdür.

La Sala (43), gey ve lezbiyenlerin aileye açılması durumunun psikolojik açıdan sağlıklı olduğunu işaret etmekle birlikte; açılma kimi zaman ailede bir krize yol açabilmektedir. Bu kriz, şok, inkâr, öfke ve reddetme şeklinde görülmesinin yanısıra uç vakalarda şiddet ve tehdit gibi tepkiler de görülmektedir. Herek (44), eşcinsellerin cinsel yönelimlerinin kabul edilmemesinden dolayı aile bireyleri tarafından çeşitli şiddet eylemlerine maruz kaldıklarını bildirmiştir.

İngiltere'de 2007 yılında LGBT gençlerle yapılan bir araştırmaya göre yaklaşık %29 lezbiyenin, % 25 geyin, kimliğini açıkladıktan sonra ailelerini terk etmek zorunda oldukları ve kişilerden % 45'inin trans kimlikli ve transseksüel kişilere karşı eşitsiz ve ayrımcı davrandıkları için aileleriyle aralarının açıldığı ortaya konmuştur (45). Türkiye'de LambdaİstanbuI (46) tarafından 116 transeksüel kadınla yapılan "İt iti ısırmaz" isimli araştırmada, katılımcıların aileye açıldıkları zaman, % 44.8'inin ailelerinden "Biz nerede hata yaptık?", % 41.4'ünün "Bizi elaleme rezil ettin", % 34.5'inin "Keşke eşcinsel olsaydın da trans olmasaydın, kimse anlamazdı" ve % 25'inin "Artık bizim çocuğumuz değilsin" sözlerini duydukları belirtilmiştir. Ailelerin bir kısmı kendini suçlarken, büyük bölümünün toplumun bakışı üzerinden değerlendirme yaptığı görülmüştür.

Toplumun LGBT'lere karşı tutumundan transseksüel bireylerin aileleri de bağımsız değildir. Türkiye'de cinsiyet değiştirme operasyonu için hastaneye başvuran 39 transın toplam 47 akrabası ile yapılan araştırmada, ailelerin % 65.9'unun durumu fark ettiklerinde zor kullanarak ve baskıyla kişiyi değiştirmeye çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Ailelerin büyük bölümü durumu çevreden ve akrabalardan saklamaktadır. Ailelerin % 31.9'u cinsiyet değiştirme sürecine girilmiş olmasına rağmen hala

durumun değişebileceğine dair beklenti içerisindedir (47). Araştırma sonuçları, ailelerin çoğu zaman cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği ayrımı olmaksızın (gey, lezbiyen ya da trans) "farklı" oluşu her halükarda kabullenmekte güçlük çektiklerini göstermektedir.

Tüm bunların yanında çocuklarının cinsel yönelimini kabullenen ve destekleyici ailelerin varlığından da söz etmek gerekir. LGBT'lerin yanında yer alan bir mücadele grubu olarak adlandırılabilecek LİSTAG (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks Aileleri ve Yakınları Grubu), çocukların destekleyen LGBT'lerin anne ve babalarından ve yakınlarından oluşmaktadır. Dayanışma amaçlı kurulan grup çocuklarının/yakınlarının LGBT olması dolayısıyla yaşadıkları zorlukları ve deneyimlerini birbirleriyle paylaşmaktadır. "El alem ne der korkusunu ve endişesini zamanla aşıp çocuklarını koşulsuz sevmeyi başaran" bu grup faaliyetlerine (broşür, kitapçık hazırlama, belgesel film, aylık toplantı ve yemekler vb.) devam etmektedir.

3) Politik dışlanma: Bireylerin siyasal hayata katılımının engellenmesi ile vatandaşlık, hukuki ve siyasi haklarını tam olarak kullanamama durumudur. Siyasal yaşama katılım açısından bakıldığında LGBT'lerin politika üretme ve siyasi yaşamdaki temsillerinin eşit yurttaşlık anlamında önemi fark edilmiş olacak ki, batı ülkeleri bu konudaki temsiliyete önem vermeye başlamıştır.

Yaşamın pek çok alanında ayrımcı pratiklerle karşılaşabilen LGBT'lerin siyasal yaşama katılımları, üretilen politikalarda söz sahibi olmaları eşit yurttaşlık açısından oldukça önemlidir. LGBT'lerin siyasal yaşama katılımı, batı ülkelerinde son dönemlerde artık sorun olmaktan çıkmış görünmektedir. Ama ülkemizde hala ciddi bir problemdir.

LGBT hareketinin ülkemiz siyasi tarihi açısından ele alındığında 2014 Yerel Seçimlerinin bir dönüm noktası olduğu söylenilebilir. Çünkü LGBT'ler ilk kez seçim kampanyalarında tartışılmış, bir "özne" haline gelmiş, siyasileri haklarını tanımaya yönelik zorlamışlardır. Bu duruma gezi olaylarının etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 31 Mart 2014 yerel seçimlerinde Halkların Demokrasi Partisi'nden (HDP) 5, Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) 4 ve Türkiye Komünist Partisi'nden (TKP) 1 olmak üzere LGBT'ler, Belediye Meclis Üyeliğine aday gösterilmiş ama bunlardan sadece biri meclise girebilmiştir (48).

4) *Mekânsal dışlanma:* Birtakım sebeplerle kişinin belli mekanları kullanamama ve mekanlara erişimde engellenmesi durumudur. Buradaki "mekan" kişinin yaşadığı toplum içerisinde bulunan kurumlara ulaşamama, kamusal hizmetlere erişememe anlamında değerlendirilebilir.

Yukarıda bahsi geçen kamusal hizmetlerden birisi sağlık hizmetleridir. LGBT'lerin sağlık hizmetlerine erişimi yönüyle değerlendirildiğinde sağlık hizmetlerini, sosyal güvence anlamında hizmetlerin niteliği ve hizmet verenlerin tutumu olarak iki açıdan ele almak mümkündür. Bir sosyal güvenlik mekanizması olarak sağlık sigortaları kapsamında özel sağlık sigorta kurumlarının LGBT'lere yönelik damgalayıcı tutumları bu noktada sağlık hizmetleri alanında LGBT'ler için önem taşıyan bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Özellikle özel sağlık sigorta kurumlarının LGBT'leri sağlık riski taşıyan bireyler olarak damgalamaları onların sağlık sigortasından yararlanamamalarına neden olmaktadır.

Bir diğer unsur sağlık çalışanlarının LGBT'lerin varoluşuna dair yeterli bilgiye sahip olmayışı ve kimi zaman homofobik bakış açılarıdır. Bu durum LGBT'lerin sağlık hizmetinden faydalanmalarını engellemektedir. Bir diğer nokta da sağlık çalışanının LGBT olmasıdır. Sektör içerisinde ayrımcı ve dışlayıcı tavırlara maruz kalma riski ve dışlanma LGBT sağlık çalışanları açısından da bir diğer boyuttur.

Ruh sağlığı hizmetleri açısından bakıldığında ne yazık ki cinsel yönelim durumunu tıbbi bir bozukluk, hastalık olarak görme eğiliminin devam ettiğini söylemek mümkündür. Sağlık profesyonelleri arasındaki böylesi bir bakış açısı LGBT'lerin ruh sağlıklarını olumlu yönde etkileyecek psikolojik destekten yararlanamamalarına ve güven kaybına yol açmaktadır.

Mekânsal dışlanma kapsamına alınabilecek bir diğer kamu hizmeti eğitimdir. Eğitim ve eğitime erişebilirlik LGBT'ler için önemli bir husustur. Öğrencilerin cinsiyetlerine ya da cinselliklerine dayalı olarak eğitim sistemi içerisinde baskı altına alınmaları, onların ileriki zamanda meslek seçimlerini de etkileyebilen bir durum olmaktadır. LGBT'lerin eğitim öğretim sürecinde kendilerini ait hissetmedikleri heteroseksüel kalıplar içerisinde yer alması, eğitimin birleştirici ve bütünleştirici ilkelerine ters düşmek bir yana, kişilerin eğitim hakkını birtakım ayrımcı ve uygulamalar ve zorba davranışlar ile yeterince kullanamamasına sebep olmaktadır. Bunun sonucu olarak da eğitim kurumlarına karşı güven sorunu oluşmakta ve

LGBT'ler eğitim sisteminden izole olmaktadır. Kişinin çalışma yaşamını da etkileyecek böylesi bir durum aslında tüm yaşamı etkileyen bir faktör olarak görülebilir.

Şüphesiz, sosyal dışlanmanın yukarıda bahsedilen boyutları birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen; bazen de birbirine geçmiş bir görünüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki önemli bir husus sosyal dışlanmayı bir süreç olarak görerek; bu olguyu deneyimleyen kişilerin biricikliği ve yaşantıları üzerinden inceleyebilmektir.

Ötekileştirme

Bireylerin ekonomik ve sosyal kaynaklara erişememesi ve toplumdan dışlanması şeklinde tanımlanan (33) sosyal dışlanma kavramı ile birlikte anılan ayrımcılık; kişilere cinsiyet, "ırk", etnik köken, din gibi "tespit edilebilen" özellikleri üzerinden önyargı ve olumsuz davranışlar gösterilmesidir (49). Ötekileştirme ise; ayrımcılık ve dışlama pratiklerinin meşrulaştırılmasında rol oynayan bir kavramdır. Ayrımcılık ve dışlama; devlet politikaları, ahlak, din, ekonomi politikaları gibi sosyal ve politik faktörlerden etkilenmektedir. Her insanın, eşit bir şekilde sağlık, eğitim ve çalışma gibi haklara sahip olması gerekirken, belli bireylerin ve grupların bu alanlara ulaşım hakkı ihlal edilmektedir. Ayrımcılık sonucunda belirli gruplar görmezden gelinmekte, ötekileştirilmekte ve bu haklardan mahrum kalmaktadır. Ötekileştirmeyle birlikte "ben" ve "o" ayrımı ortaya çıkmakta ve bunun sonucunda kişilerin yaşadıkları hak ihlalleri görmezden gelinmektedir. Hatta bu kişiler, kimi zaman bir tehdit olarak da görülebilmekte ve yok edilmeye çalışılmaktadır (50). Kişileri yok sayılması, toplumsal davranışlardan başlayıp; daha ağır şekilde şiddet boyutuna gelen ve eyleme dönüşebilen uygulamalar şeklinde de görülebilmektedir.

Bireyler toplum içerisinde belirli normlar içerisinde yaşamaktadır ve bu normlara uydukları ölçüde kabul görmektedirler (51). Bununla birlikte Tekeli (52), "Bizler ve onun karşısında ötekinin yaratılmasının bir toplumsal süreç olduğunu" ifade etmektedir. "Bizler" ve onun karşısında yer alan "ötekiler" sınıflaması, bireylerin "bizler" diye nitelendirdikleri kesimi kabullenmesine ve "öteki" grubun fiziksel özelliklerini, dilini, dinini, cinsel yönelimini, kültürel kodlarını, normlarını, alışkanlıklarını olumsuzlamalarına yol açmaktadır (53,51). Bireylerin zaman zaman kendisinin farklı ve güçlü olduğunu belirtmek istediğinde, karşısındaki kişileri

herhangi bir nedenle etiketledikleri ve onları ötekileştirdikleri görülmektedir (54). Bu varolma ve kanıtlama mücadelesi içerisinde "diğerleri" bir tehlike olarak algılandığında, süreç zorlu ve yaşamsal riskleri barındıran bir biçime dönüşmektedir.

Ayrımcılık geçmişten beri insan yaşamında var olan bir sorundur. Çoğu zaman herhangi bir sebep olmadan "öteki" olarak nitelendirilenlerin en başta insan olmaktan kaynaklı haklarının yok sayılmasına sebep olan ayrımcılık; günümüzde de devam etmektedir (55,56). Kendilerini "bizler" olarak nitelendirenlerin değerleri doğru ve kabul edilebilir görülürken; ötekiler, "bizler" in değerleri üzerinden tanımlanmakta ve "ötekiler genellikle negatif, değersiz ya da radikal olarak resmedilmekte, nadiren olumlu idealleştirme yapılmaktadır" (57). Ülkemizde en çok ayrımcılığa uğrayan ve ötekileştirilen gruplar arasında LGBT'ler bulunmaktadır (58). Toplumdaki heteroseksist yapılanma ve LGBT'lerin "farklı" olduklarına dair yapılan vurgu ile de bu ayrımcılık ve ötekileştirme pratikleri desteklenmektedir.

Ötekileştirme, insanların kendi yaşamları ve toplumsal kaynaklar üzerindeki kontrol mekanizmalarına zarar vererek dışlanmalarına yol açabilmektedir. Sosyal yaşamın getirilerine uzak kalan ve "ötekileştirilenler" olumsuz tutum ve damgalamalara maruz kalabilmekte ve bu durum da özgüven ve benlik saygılarında sorunlara yol açabilmektedir. Bu durum ötekileştirmenin psikolojik boyutuna da vurgu yapar niteliktedir.

Sosyal dışlanma yönüyle, dışlanan grup (engelli, lgbti, göçmen vs.) hangisi olursa olsun ötekileştirmenin etkileri her grup üzerinde benzerik göstermektedir. LGBT'ler ırkçılık, cinsiyetçilik, yoksulluk ya da ötekileştirmenin başka görünümleriyle yüz yüze gelebilmektedirler. Heteroseksüelliği tek ve kabul edilir cinsel yönelim sayan anlayış, pek çok LGBT'yi toplum dışına itmektedir. Ötekileştirme ile beslenen toplumdan uzaklaşma LGBT'lerin sağlık, adalet, eğitim sistemi gibi toplumsal kurumlara erişimi açısından da sıkıntı yaratmaktadır.

Birbiri ile ilişkili ve birbirini besleyen bir yapı gösteren ayrımcılık, dışlama ve ötekileştirme pratikleri çoğu kez bireyleri dezavantajlı hale getirmekte ve toplumsal kaynaklardan uzaklaştırmaktadır. Bu sebeple insanların hangi uygulamalar üzerinden ötekileştirildiği ve ayrımcılığa maruz kaldığını ortaya koymak; kişilerin bu süreçleri ne şekilde yaşantıladığı ve baş etme mekanizmalarını ortaya koyma açısından anlamlı görülmektedir.

Şiddet ve Nefret Suçları

Literatürde LGBT'lerin cinsel yönelimlerinden dolayı yaşadıkları travmatik yaşantıları ve karşılaştıkları olumsuz tutumları inceleyen çalışmalara bakıldığında şiddet konusu dikkate değer görümektedir. Ryan ve Rivers (59) tarafından yapılan bir araştırma gençlerin, ayrımcılığa yetişkinlerden daha fazla maruz kaldıklarını ve saldırılara karşı daha açık olduklarını göstermiştir. Buna göre heteroseksüellik dışı cinsel yönelim anne, baba ve akrabalar tarafından cezalandırılmakta ve eşcinsel/biseksüel gençler evlerini terk etmek durumunda kalabilmektedirler.

Aile içindeki homofobi daha çok sözel istismar, fiziksel tehdit veya fiziksel şiddet biçimlerinde yaşanmaktadır. Göregenli (60) 'nin aktardığı bir araştırmanın sonuçları, heteroseksüel olmayan kadınların % 58'inin sözü edilen bu üç tip mağduriyetin en az birini yaşadıklarını ortaya koymuştur. Yine aynı araştırmadaki eşcinsel kadınların % 34'ü babaları, % 24'ü erkek kardeşleri ve % 15'i ise kız kardeşleri tarafından; eşcinsel erkeklerin ise % 30'u anneleri, % 23'ü babaları, % 43'ü erkek kardeşleri ve % 15'i de kız kardeşleri tarafından şiddet gördüklerini bildirmişlerdir.

Berrill (61)'in, ABD'nin 8 şehrinden 1420 gey ve 654 lezbiyeni içeren örneklemi incelediği çalışmasında katılımcıların % 19'unun hayatlarında en az bir kere cinsel yönelimleri yüzünden yumruklandıkları, tekmelendikleri, dövüldükleri saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların % 44'ü cinsel yönelimlerinden dolayı fiziksel şiddetle tehdit edildiklerini, % 94'ü cinsel yönelimlerinden dolayı bir şekilde zorbalığa maruz kaldıklarını ve mağdur olduklarını, % 84'ü ise zorbalığa maruz kalan diğer gey ve lezbiyenler tanıdıklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar toplumsal bakış açısının şiddet olarak yanısımasına işaret etmektedir.

Alana ilişkin diğer çalışmalarda da benzer bir tablo ile karşılaşmak mümkündür. LGBT'ler cinsel yönelim kaynaklı olumsuz tutumlar ve travmatik yaşantılarla karşılaşmaktadır. 100 heteroseksüel ve 100 homoseksüel katılımcıyla gerçekleşen bir çalışmada eşcinsel erkeklerin heteroseksüellere göre daha ağır düzeyde şiddete maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır (62). Yalçınoğlu (63) 'nun eşcinsel ve biseksüel erkeklerin psikososyal sorunlarını incelediği ve 210 gey ve biseksüel erkekle yaptığı çalışmada, katılımcıların % 50'sinin cinsel yönelimlerinden dolayı sözlü tacize uğradıkları, % 33,3'ünün cinsel yönelimlerinden dolayı fiziksel bir travma yaşadığı ve

% 11,4'ünün cinsel yönelimlerinden dolayı yaşadıkları yeri ya da evi değiştirmek durumunda kaldıkları bulunmuştur. Türkiye'de yaşayan gey, lezbiyen ve biseksüellerin sosyal problemlerinin incelendiği 30 gey, lezbiyen ve biseksüelle yapılan bir başka çalışmada ise, katılımcıların sözel ve fiziksel tacize maruz kaldıkları, memleketlerinde ya da göç ettikleri yerlerde sosyal aktivitelere kabul edilmedikleri bulunmuştur (64). Bu noktada karşılaşılan şiddet ve tacizin bir üst boyutu olan nefret suçları da tartışılması gereken bir diğer nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak bir suçun nefret duygusu ve motivasyonu ile işlenmesi anlamına gelen nefret suçlarının şiddet olgusu ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Nefret suçlarının temelinde mağdurun üyesi olduğu gruba karşı hissedilen önyargı, ayrımclık ve yanlı bakış açıları bulunmaktadır. Kişisel duygular ya da mağdur/saldırganların kişisel durumlarından ziyade ait olunan gruba yönelik olumsuz duygular belirleyicidir. Sadece bir kişiye yönelik zararın yanında, saldırılara maruz kalan gruplardaa kişilerin varoluşlarına yönelik bir tehdit oluşturulur. Böylece kişiler için nefret suçlarına maruz kalmaktan korunmanın yolu kişinin varlık biçimini reddetmesi ya da görünmez kılmaya çalışması gibi bir hal alır (65). Aslında bu durum kişinin mağdur olmamak adına kendisini koruması şeklinde ortaya çıkan bir reddetme ve gizlenmedir.

Türkiye'de de diğer pek çok ülkede olduğu gibi, cinsel yönelim, etnik köken, dini ya da mezhebe dayalı inançlar farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde nefret suçlarının hedefi olabilmektedir. Ülkemizde cinsel yönelim nefret suçlarına maruz kalmada başlı başlına bir sebep olabilmektedir. Herek ve arkadaşları (66) tarafından yapılan ve aralarında lezbiyen, gey ve biseksüel yetişkinlerin bulunduğu toplam 450 katılımcı ile yüz yüze görüşülerek; bu katılımcıların cinsel yönelimleri nedeniyle maruz kaldıkları nefret suçları hakkında bilgi edinilen çalışmada, suçların birçoğunun kamusal alanlarda bir veya iki yabancı kişi tarafından gerçekleştirilmekle birlikte daha lokal yerlerde komşular, iş arkadaşları ve akrabalar tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür. Mağdurlar suçun işlenmesinde saldırganların açık beyanları üzerinde durmuş ve kolluk güçlerinin yanlı tutumları ve genel olarak toplumun bakış açısının önemli olduğunu belirtmişlerdir. LGBT'lere karşı nefret suçlarını inceleyen ve 2259 katılımcıyla yapılan bir başka çalışmada ise kadınların beşte birinin ve erkeklerin dörtte birinin cinsel yönelimlerinden dolayı zorbalığa maruz kaldığı ve mağdur olduğu bulunmuştur (67). Araştırma sonuçları cinsel yönelimin nefret suçlarına ilişkin hedef olma noktasında belirleyici olduğuna dair ipuçları sunmaktadır.

LGBT'lere Yönelik Toplumdaki Genel Tutum ve Davranışların Sonuçları

LGBT'lerin toplum içerisinde yaşantıladıkları olumsuz tutum ve davranışların yaşamları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Aileden başlayan ve toplumda devam eden göz ardı edilme, reddedilme ve izolasyon; ev, aile ve okuldan erken yaşta ayrılma; istihdam sorunları; hak ve hizmetlere erişimde güçlükler; intihar ve ruhsal problemler; sık taşınma ve konut sorunları; göç; bazı dini inanışlar için dinden reddedilme, sosyal destek eksikliği, ebeveyn baskısı ve toplumsal baskı sebebiyle zorla evlenme ve sonrasında boşanma şeklinde sıralanabilir (68). LGBT'lere yönelik genel tutum ve davranışların yaşantılarına etkisi; birey, grup, aile ve topluma doğru genişleyen ve kimi zaman şekil değiştiren birtakım tepkilerle kendisini göstermekle birlikte, kişiler açısından yukarıda bahsedilen olumsuz durumlar pek çok travmatik yaşantıyı da beraberinde getirmektedir.

LGBT'ler ve Travmatik Yaşantılar

Eşcinselliğin hastalık olduğu yönündeki anlayış günümüzde terk edilmekle birlikte, eşcinselliğin bir hastalık değil; yönelim farklılığı olduğu kabul edilmektedir. Uluslararası ve ulusal hekim örgütlerince eşcinsellik de heteroseksüellik gibi sağlıklı bir durum olarak kabul edilmektedir. 1973'te APA ve 1990'da DSÖ eşcinselliği psikiyatrik tanı sınıflamalarından çıkarmıştır (40). Bu durum dünyada eşcinselliğin bir hastalık olmadığına dair kabulde farklı otoritelerce bir fikir birliği sağlandığını göstermektedir.

Çeşitli araştırmalar LGBT'lerin, heteroseksüel olan akranlarına göre, damgalanma ile ilişkili stres etkenlerine daha fazla maruz kalmaları nedeniyle daha kötü bir akıl ve fizik sağlığına sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır (69,70). Sosyal dışalnmanın tezahürü sayılabilecek damgalanma ve ötekileştirmenin psikolojik etkileri LGBT'lerin yaşamlarında karşı karşıya kaldıkları bir sorun alanı olarak görülmektedir.

Ridner (71)'e göre psikolojik sıkıntılar, belirli bir stres faktörüne tepki olarak ortaya çıkan ve bireye geçici ya da kalıcı zarar verebilen bir duygudurumdur. Cinsel yönelim ve ruh sağlığına ilişkin yapılmış çalışmalar gey, lezbiyen ve biseksüellerin depresif bozukluk (69, 72, 73, 74, 75) ve anksiyete bozuklukları (72, 76, 73), gençlikte

ve yetişkinlikte intihar girişimi (77, 69, 73, 78, 79), uyuşturucu ve alkol kötüye kullanımı (72, 73, 80, 81) gibi bozuklukların da dahil olduğu psikolojik sıkıntılar açısından daha fazla risk altında olduklarını göstermektedir.

Cochran ve Mays (69)'in bazı psikiyatrik sendromların bir yıllık yaygınlığını araştırdığı çalışmasında, homoseksüel erkeklerin heteroseksüel erkeklere göre daha fazla panik atak ve majör depresyon belirtilerinin olduğu, homoseksüel kadınların ise heteroseksüel kadınlara göre daha fazla alkol ya da uyuşturucuyla ilgili belirtilerinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanısıra homoseksüel olarak aktif kadın ve erkeklerin heteroseksüellere göre son bir yıl içerisinde ruh sağlığı hizmetlerine daha sık başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna benzer olarak 7076 heteroseksüel ve homoseksüel katılımcıyla yapılan ve cinsel yönelim ve psikiyatrik bozuklukların araştırıldığı bir başka çalışmada, homoseksüel erkeklerde heteroseksüel erkeklere göre duygudurum ve anksiyete bozukluklarının bir yıllık yaygınlığının daha yüksek olduğu, homoseksüel kadınlarda heteroseksüel kadınlara göre ise madde kullanım bozukluklarının bir yıllık yaygınlığının daha yüksek olduğu saptanmıştır (76). Fergusson ve arkadaşları (82) ise cinsel yönelim ve ruh sağlığına ilişkin yapmış oldukları çalışmada gey, lezbiyen ve biseksüel gençlerin majör depresyon, yaygın anksiyete bozukluğu, davranım bozukluğu, nikotin bağımlığı ve diğer madde kötüye kullanımı ve bağımlılıkları açısından daha fazla risk altında olduklarını saptamıştır.

Griensven ve ark. (83)'nın 1725 ergenle yapmış oldukları ve cinsel yönelimle ilişkili sağlık problemlerini araştırdıkları çalışmada homoseksüel/biseksüel olan olan kadınların heteroseksüel olan akranlarına oranla madde kullanımının daha fazla olduğu; homoseksüel/biseksüel olan erkeklerin heteroseksüel erkeklere kıyasla daha fazla sosyal izolasyon ve depresyon semptomları gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Marshal ve arkadaşları (75) da homoseksüel gençlerin heteroseksüel gençlere göre depresif semptom gösterme oranlarının anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu iletmişlerdir. Genç yetişkin gey, lezbiyen ve biseksüellerin sağlık durumlarını incelemek için yapılan bir başka çalışmada ise, geç yetişkin heteroseksüellere kıyasla geç yetişkin LGBT'lerin ruhsal sıkıntı açısından daha büyük risk altında oldukları ve sigara ve alkol içme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (85).

LGBT'lere yönelik yapılan çalışmalarda intihar konusu dikkati çeken bir diğer unsurdur. Russel ve Joyner (85) tarafından yapılan bir çalışmada intihar girişiminin eşcinsel gençlerde heteroseksüel gençlere göre iki kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsel yönelim ve intihar riskinin araştırıldığı bir başka çalışmada ise; gey, lezbiyen ve biseksüel gençlerin intihar girişimlerinin heteroseksüel gençlere göre üç buçuk kat fazla olduğu bildirilmiştir (86).

D'Augelli ve Hershberger (87), 142 LGBT ile yaptıkları çalışmalarında katılımcıların % 60'ının intihar düşüncelerinin olduğu ve % 42'sinin ise intihar girişiminde bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. 2881 geyle yapılan başka bir çalışmada da, katılımcıların % 21'inin intihar düşüncesinin olduğu, % 12'sinin daha önce intihar girişiminin olduğu bulunmuştur (88). Schneider ve ark. (89)'nın 106 geyle yaptığı çalışmada ise, katılımcıların % 59'ununun intihar düşüncelerinin olduğu ve % 23'ünün ise intihar girişiminde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Herek (44)'in, damgalanmaya ilişkin 663 katılımcı ile gerçekleştirmiş olduğu çalışmada katılımcıların yaklaşık % 20'sinin cinsel yönelimlerine bağlı olarak mülkiyet suçu ya da şahsa yönelik suça maruz kaldıkları sonucuna ulaşmıştır. 528 gey, lezbiyen ve biseksüel katılımcıyla yapılan bir başka çalışmada katılımcıların yaklaşık % 80'inin cinsel yönelimlerinden dolayı sözel tacize, % 11'inin fiziksel tacize ve % dokuzunun cinsel tacize uğradıklarını bildirdikleri ve cinsel yönelimlerinden dolayı erkeklerin kadınlara göre daha fazla mağduriyet yaşadıkları bulunmuştur (90). Balsam ve ark. (91)'nın 720 gey, lezbiyen ve biseksüel ve 525 heteroseksüel yetişkinle yaptıkları çalışmada, heteroseksüel katılımcılarla karşılaştırıldığında gey, lezbiyen ve biseksüel katılımcıların yetişkinlikte daha fazla tecavüze uğradıkları bulunmuştur.

2.2.2. Sosyal İçerme

Sosyal içerme, toplum hayatının eğitim, sağlık, ulaşım, hizmetlere erişim gibi farklı alanlarına katılım konusunda zorluk çeken bireylerin, katılım için gerekli olan fırsatlara erişim süreci olarak ifade edilebilir. Sosyal içerme kavramı sözcük anlamıyla bir şeyin ya da durumun başka bir şeyi kapsamına alması olarak düşünülebilir. Ama tam tersi olarak bakıldığında, kapsam içine almak, "dışarıdakileri" de kabul etmeyi gerektirir. Bu açıdan bakıldığında sosyal içerme; bireylerin farkılıkları ve yoksunlukları üzerinden ilerleyen sosyal dışlanmanın tam karşıtıdır.

Cılga (92)'ya göre "sosyal dışlanma; toplumsal ekonomik ve siyasi bunalım süeçlerinde oluşan çelişkilere bağlı sorunların bir doğurgusu" dur. Sosyal dışlanma, bireyin içinde yaşadığı toplumla bütünleşmesini sağlayan kurumlardan, kültürden ve değerlerden kısmen veya tamamen uzaklaştırılmasıdır (29). Bu kavramın tam karşısında yer alan sosyal içerme ise bireylerin üyesi oldukları toplum hayatıma katılımına vurgu yaparak "eşit vatandaşlık ve eşit katılım"ı odak alır.

Köylü (93)'ye göre insan hakları bakış açısıyla ele alındığında sosyal içerme, bir insanın hem toplumsal hem de hukuki anlamda tam olarak tanınması, bireyin kamusal, toplumsal ve kültürel yapılar içerisinde kabul edilmesi, her alanda kendini gerçekleştirebilmesi ve "toplum içindeki ilişkiler ağına entegre edilmesi" anlamına gelmektedir. Sosyal içerme, deazavantajlı gruplar için hayati öneme sahip olup; bu grupların kendi insan haklarını elde etmeleri anlamında rol oynayacak yasama, politika yapma ve karar alma faaliyetlerine katılımları önündeki engelleri de yok etmede etklidir. Çünkü sosyal içermenin hedefi; topluma eşit yurttaşlar olarak katılımda güçlük yaşayan bireylerin durumlarına toplumsal ve kurumsal düzenlemelerle çözüm bulmaktır. Böylelikle hem toplumsal süreçlere katılım hem de bireylerin temel haklarına erişiminin sağlanması mümkün olabilecektir.

Sosyal içermenin yukarıda bahsi özelliklerine bakıldığında, sosyal adaleti hedef edinen sosyal hizmet mesleği ile yakın bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Çünkü sosyal hizmet uzmanları sosyal dışlanmaya maruz kalan kişilerle çalışmakta ve "hak temelli yaklaşım" çerçevesinde, insan hakları ve onurunu koruyacak şekilde bireylere yaklaşmaktadır. Birey, grup, aile, örgüt ve topluluklara uygun sosyal koşulları yaratmak, müracaatçı gruplarının sosyal işlevselliklerini artırarak onları güçlendirmek; mevcut durum ve olası tehditleri öngörerek çözüm yaratmak sosyal hizmet uzmanlarının en önemli hedefleridir. Tüm bunlarla birlikte düşünüldüğünde sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylere yönelik sosyal içerme politikalarının uygulanmasında önemli bir rolü, sosyal hizmet mesleğinin üsteleneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkemizdeki sosyal içerme politikalarının daha çok gelir düzeyi ve yoksulluk üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Sosyal dışlanma yaşayan grupların başetmek durumunda kaldığı en büyük problemlerden birisi yoksulluktur ve buna yönelik olarak işsizlik ve istihdama yönelen politikalar elbetti ki önem arz etmektedir.

Ancak bu politikaların yanında sosyal dışlanmayı deneyimleyen bireylerin temel gereksinimlerinin belirlenerek "özel" gruplara yönelik sosyal içerme politikalarına da gereksinim duyulmaktadır. Sosyal dışlanmanın tezahürleri olarak görülen ayrımcılık ve ötekileştirme pratiklerini, yaşamlarının birçok alanında deneyimleyen LGBT'ler bahsi geçen sosyal içerme politikalarına gereksinim duyan gruplardan biri olarak göze çarpmaktadır.

2.3. LGBT'ler ve Ceza İnfaz Kurumları

Ceza infaz kurumları toplumun birçok farklı kesiminden insanların oluşturduğu; kendisine özgü kuralları bulunan ve toplumsal normlar, değerler, inançlar ve alışkanlıkların büyük ölçüde "dışarıdan-içeriye" taşındığı yerlerdir. Bu bölümde LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisindeki yaşantılarının ceza infaz kurumu yaşantılarına yansımasına ve ceza infaz kurumlarının kendi dinamiği içerisinde LGBT'lerin yaşantılarına yer verilmiştir.

2.3.1. Ceza İnfaz Kurumlarındaki LGBT'lere İlişkin Sayısal Veriler

Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan LGBT'lere ilişkin ulaşılabilen ilk sayısal veriler CİSST'in de katkısıyla CHP milletvekili Melda Onur tarafından Adalet Bakanlığı'na verilen soru önergesinin cevaplarında bulunmuş ve bu cevapta 15 Nisan 2013 tarihinde Türkiye hapishanelerinde "farklı cinsel yönelimleri" olan 81 tutuklu ve hükümlünün bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır (94). 5 Temmuz 2013 tarihinde CİSST'in Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne yaptığı bilgi edinme başvurusunun sonucunda ise 15 Mayıs 2013 tarihi itibariyle Türkiye'nin 18 ayrı hapishanesinde 79 LGBT mahpus olduğu belirtilmektedir (Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar Projesi Sonuç Raporu, Kasım, 2013). Bunun yanı sıra, Demirbaş (94)'ın "Türkiye'de LGBTİ Mahkum Olmak" isimli çalışması için yapmış olduğu bilgi edinme başvurusu üzerine 2014 yılının Mayıs ayı itibariyle Türkiye hapishanelerinde 95 LGBTİ mahpus olduğu bilgisine ulaşılmıştır. 20 Ocak 2016 tarihinde CİSST ve LGBTİ dernekleri temsilcileri Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyarette LGBTİ mahpusların sayısının 137 olduğu öğrenilmiştir.

Ceza İnfaz Kurumlarındaki LGBT hükümlü/tutukluların sayısal verilerine erişilmesindeki en büyük güçlük "görünürlük" tür. Erişilebilen sayısal veriler görünürlük sebebiyle daha çok trans kadınlar ve eşcinsel erkekler olabilmekle birlikte; birçok farklı nedenden dolayı (kötü muamele, dışlanma, ayrımcılık ve ötekileştirme korkusu vb.) kimliklerini açıklamamayı tercih eden kişilerin varlığı da göz ardı edilmemelidir.

Suç grubuna göre LGBTİ'lere yönelik sayısal bir veriye ulaşılamamakla birlikte; Demirbaş'ın 2018 yılında güncellenen "Türkiye'de LGBTİ Mahpus Olmak" isimli çalışmada 2013 verilerine göre LGBTİ mahpusların "22'si adam öldürme, 30'u yağma, 14'ü hırsızlık, altısı uyuşturucu, üçü cinsel saldırı, ikisi konut dokunulmazlığını ihlal, ikisi başkasına ait kredi kartını izinsiz kullanma, biri kamu malına zarar verme, biri de yaralama fiilleri nedeniyle cezaevinde bulunduğu görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında da Adalet Bakanlığı'ndan "bilgi edinme" kapsamında sayısal verilere ilişkin bilgi talep edilmiş; ancak cevap alınamamıştır. Konuya ilişkin yapılan haber taramasında, 14 Kasım 2018 tarihinde cezaevlerinin durumunun tartışıldığı TBMM İnsan Hakları Komisyonu toplantısında CTE Genel Müdürü Şaban Yılmaz belirtilen tarih itibariyle ceza infaz kurumlarında 200 civarında LGBTİ olduğunu belirtmiştir (48).

2.3.2. LGBT'ler ve Ceza İnfaz Kurumlarında Yaşam

"Sosyal bir fiil" olarak nitelendirilen suç, farklı birçok disiplin tarafından tanımlanmıştır. Yapılan tanımlamalar genel olarak mevcut toplumun suçu ne şekilde anlamlandırdığına göre çeşitlenmekte; bu çeşitlilik de suçun evrensel bir tanımını mümkün kılmamaktadır (95). Dönmezer'e (96) göre, suçun evrensel bir tanımının yapılamamasının yanında, "suç evrensel bir olaydır". Çünkü tarihin en eski dönemlerinden beri var olmuştur ve toplum içersindeki uyumsuzluklar, çelişkiler ve sorunlar olmaya devam ettikçe de var olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Çok sayıda disiplin (sosyoloji, hukuk, psikoloji, antropoloji, ekonomi, psikiyatri, vb.) suç ve suçluluk olgusunu incelemekte; farklı bakış açılarıyla sorgulayarak kendi alanları çerçevesinde ele almaktadır. Bu çok perspektifli ele alış

biçiminin; suç ve suçluluk olgusunun sebeplerine ilişkin çok sayıda değişkenin olması (ekonomik güçlükler, işsizlik, aile yapısı, madde kullanımı, damgalanma, denetim eksikliği vb.), suç/ suçlu profili ve türlerinin çeşitliliği (cinayet, hırsızlık, cinsel taciz, dolandırıcılık, gasp vb.) ve bireysel farklılıklar (yaş, cinsiyet, medeni durum vb.) gibi özelliklerden kaynaklandığını söylemek mümkündür (97). Bahsi geçen değişkenlerin çeşitliliği ve süreç içerisinde de değişime uğraması farklı disiplinlere "suç ve suçluluk" konusunu kendi perspektifleriyle açıklama imkanı sağlamaktadır.

Suç olgusunun "sosyal sorun" kapsamına girmesinde, suçun yalnızca bireysel özelliklerden değil, aynı zamanda çevresel faktörlerden de kaynaklanabileceği konusundaki araştırma ve çalışmaların katkısı bulunmaktadır. Yaşanılan toplumu ilgilendiren "sosyal sorun" nitelendirmesi, toplumdan topluma, o toplumun kültürüne, değerlerine, inançlarına, sorunun niteliğine göre değişmektedir. Bu nedenle sosyal sorun olarak kabul edilen suç eyleminin özellikleri (hangi eylemin suç sayılacağı, suç işleyenlerin profilleri) yaşanılan toplumun dinamikleri ile değerlendirilebilir (98). Suç olgusu toplumun dinamiklerinden etkilenen ve sonuçları itibariyle de toplum dinamiklerini etkileyen karmaşık bir süreçtir.

Suç olgusunun yukarıda kısaca bahsedilen karmaşık yapısı; suçlu profilini de farklılaştırmaktadır. Bilindiği üzere suç eylemine karışan ya da suç isnadı ile karşı karşıya gelen bireyler infaz süreçlerini ceza infaz kurumlarında geçirmektedir. Ceza infaz kurumlarının dilimizde "mahpushane, cezaevi, hapishane" gibi farklı kullanımları bulunmaktadır. Mohseni (99)'ye göre "modern devletin cezalandırma gücünü temsil eden hapishaneler, en kapsamlı sosyal kontrol, düzenleme ve suç önleme aracıdır". Sosyolog Erving Goffman'ın da dediği gibi "total kurum"lar olan ve yasalarca suç işleme sonucunda cezanın geçirildiği yerler olan ceza infaz kurumları, bahsi geçen farklı suçlu profilinin bir arada barındığı yerler olarak; genel profilin yanında "Özel ihtiyaçları olan bireylerin" de yer aldığı ve bu kompleks popülasyon içerisinde rehabilitasyon hizmetlerini amaç edinen kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler'in hapishaneler üzerine çalışan birimi olan Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Ofisi (UNODC) tarafından yayınlanan Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı'nda (100), cezaevi ortamının olumsuz etkisine daha açık olanlar, "özel ihtiyaçları olan gruplar" olarak ele alınmıştır. Çocuklarıyla beraber hapishanede bulunan anneler, çocuk mahpuslar, yaşlılar, engelliler, yabancılar, etnik veya dini azınlıklar, kadınlar, LGBT'ler, ağır hastalıkları

olanlar, idam veya müebbet hapis cezasına çarptırılmış olanlar, hapishanelerdeki özel ihtiyaçlara sahip gruplar arasında bulunmaktadır (100).

Ceza infaz kurumlarında kapalılık, aile ve toplumsal yaşamdan ve bireyin toplumsal yaşamda içerisinde bulunduğu tüm sistemlerden uzaklık vb. hapsedilmenin kişi üzerinde yarattığı olumsuz sonuçlar özel ihtiyaçları olan hükümlülerde daha görünür olabilmektedir. Bu kişilerin toplum içerisindeyken de karşı karşıya kalma riskinde bulundukları ayrımcılık ve sosyal dışlanma, bir ötekileştirme pratiği olarak ceza infaz kurumlarında devam edebilme potansiyeline sahip bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle LGBT mahpuslar, bu grup içerisinde, ülkemiz geleneksel ve toplumsal değerleri açısından değerlendirildiğinde, cinsel yönelimlerinden dolayı ayrımcılık ve kötü muamele riski taşıyabilecek bir grup olarak görülmektedir.

Türkiye'de ceza infaz kurumlarında bulunan özel ihtiyaçları olan mahpuslar kapsamına giren LGBT'lere ait çalışmalar çok geçmişe gitmemekte ve bu çalışmalar konuya ilişkin Sivil Toplum Örgütlerinin çabaları ile gerçekleşmektedir. Ceza infaz kurumlarında bulunan LGBT'lere yönelik yapılmış olan çalışmalarda Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği'nin (CİİST) girişimleri kayda değer görülmektedir.

Ülkemizde Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan özel ihtiyaçları olan mahpuslardan LGBT'leri konu edinen çok az sayıda çalışma mevcut olup; bu çalışmaların Birleşmiş Milletler'in hapishaneler üzerine çalışan birimi olan Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Ofisi (UNODC) tarafından yayınlanan "Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı" ve Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği tarafından hazırlanan "Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar ve İlgili Sivil Toplum Örgütleri Ağı Projesi Raporu" konuya ilişkin bilgi ve veri sağlayan iki önemli kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği tarafından hazırlanan "Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar ve İlgili Sivil Toplum Örgütleri Ağı Projesi Raporu'na göre (Kasım, 2013); Türkiye'de ceza infaz kurumlarında bulunan LGBT'lerin sayısına erişme zorlukları, kişilerin nüfus cüzdanlarındaki cinsiyete göre kuruma yerleştirilmesinde LGBT'lerin sorunlar yaşadığı, LGBT'lerin yerleştirmede esas olmak üzere cinsel yönelimini belirtir bir rapor alma gerekliliklerinin olduğu, özellikle trans kadınların, erkek hükümlülerden zarar görebilecekleri gerekçesiyle ayrı oda veya

koğuşlarda tutuldukları, atölye ve kurslara çıkartılmadıkları, ortak alanları kullanamadıkları hususlarına yer verilmiş; LGBT mahpusların, eğer istiyorlarsa, hapishane içinde kuaför, kütüphane, yemekhane gibi yerlerde çalıştırılmasına özel önem verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. LGBT'lerin kişisel ihtiyaçlarının (örneğin trans kadınlar için cımbız, ağda vb. malzemeler) karşılanmasında sorunlar yaşanıldığı raporda değinilen bir başka konudur. Tüm bunların yanında LGBT örgütlerinin ceza infaz kurumu içinde çalışma yürütmesi, hem personele hem de genel mahpus grubuna LGBT'nin ne olduğuna dair bilgi aktarımında bulunulması, soruların ilgili STK temsilcileri tarafından cevaplanması, ayrımcılığın aşılmasına, personelin çalışmasının kolaylaşmasına, tüm mahpusların çevreleriyle daha olumlu ilişki kurmasına ve tahliye sonrasında topluma katılımına önemli katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği yayını olan Demirbaş (94) tarafından hazırlanan "Türkiye'de LGBTİ Mahpus Olmak" isimli çalışmada LGBT mahpusların karşılaştıkları sorunlar; adalete erişim, tecrit, kötü muamele, sağlık sorunları, maddi sorunlar ve ayrımcılık başlıklar altında incelenmiş konuya getirilen birtakım öneriler sunulmuştur.

Çalışmada (94), adalete erişim konusunda avukata ve hukuki yardıma ulaşmakta yaşadıkları sorunların yanı sıra, hapishane içerisinde ihlal edilen hakları veya uğradıkları saldırılar ile ilgili başvuruları da homofobik, transfobik tutumlara ya da kökleşmiş olumsuz önyargılara bağlı olarak sonuçsuz bırakılabildiği vurgulanmıştır.

Bir diğer sorun alanı olan fiili tecrit konusunda LGBT mahpusların bir kısmının tek kişilik hücrelerde tutulduğu ve bu süreç içerisinde ortak alanlar ya da sosyal faaliyetlerde diğer mahpuslarla bir araya getirilmediği, cezalarına ek olarak "tecrit"e maruz kaldıkları belirtilmiştir. Ayrıca bu konuda LGBT mahpusların diğer mahpuslarla bir araya getirilmeyecek şekilde yerleştirilmesi diğer mahpuslardan gelebilecek cinsel şiddetin önüne geçebilse de, aynı sebepler öne sürülerek havalandırma, atölye, kurs ve etkinliklerden faydalandırılmamaları veya diğer mahpuslardan çok daha az faydalandırılmalarının ayrımcılık ve kötü muamele olarak nitelendirilmeye açık olduğu belirtilmiştir.

Çalışmaya (94) göre bir diğer tecrit ve yalıtılmışlık konusu aile ve arkadaş ziyaretleri ile ilgilidir. LGBT hükümlülerin aile ilişkilerinin, aile ve yakınlarına değillerse veya açılıp reddedilmişlerse, aileleriyle cezaevi sürecinde kurdukları ilişki diğer hükümlü/tutuklulara göre daha zayıf olabildiği vurgulanmıştır. Türkiye'de eşcinsel evliliğin yasal olmaması sebebiyle de LGBT mahpusların partnerlerinin sıklıkla ziyaretlerine gitmekte güçlük çekebildiği; bu durumun, ceza infaz kurumunda bulunma sebebiyle, aileleri, yakın çevreleri ve arkadaşlarından uzak olmanın zaten birtakım olumsuzluklar yarattığı LGBT mahpusların yalıtılmışlık hissini daha da arttırdığı belirtilmiştir. Çalışmada bu durumun bir diğer yönünün LGBT ziyaretçilerin cezaevine yakınlarını ziyarete gittiklerinde cezaevi personelinin tutumu olduğu belirtilmiştir. Bu konuyla alakalı olarak ziyaretlerde arama yapacak infaz koruma memurunun cinsiyeti (örneğin mavi kimlikli bir trans kadını arayan erkek personel) sebebiyle sorun çıkabildiği ve aramalarda yaşanan sıkıntılar arkadaş ziyaretlerinde azalmaya neden olduğu vurgulanmıştır.

LGBT hükümlülerin sorun alanlarından bir diğeri kötü muamele, taciz ve tecavüze ilişkindir. Çalışmada (94), Türkiye'de trans kadınlar ve açık kimlikli eşcinsel erkeklerin, erkek cezaevlerinde tutulduğu; güvenlik gerekçesi ile gerek koğuşlarda gerekse de ortak kullanım alanlarında diğer hükümlü/tutuklularla bir araya getirilmediği, bu nedenle olası bir kötü muamele, taciz ya da tecavüzün diğer hükümlülerden ziyade infaz koruma memurları ve dış güvenlik ile sevkten sorumlu jandarma tarafından gerçekleştirilmesinin söz konusu olabileceği ve bu konuda mahkemeye de intikal etmiş ve personelin ceza aldığı taciz, tecavüz vakalarının bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca LGBT mahpusların, cezaevi içerisinde ayrı koğuşlarda ve tek başlarına kalmalarının ve izolasyon durumunun onları ceza infaz kurumu personelinden kaynaklı olası bir kötü muameleye açık hale getirdiğine dikkat çekilmiştir.

Sağlık sorunları LGBT mahpusların karşılaştığı bir diğer sorun alanı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle, cinsiyet geçiş sürecindeki LGBT mahpusların önceden başlamış olan süreçlerinin devam ettirilmesi, estetik masraflarının karşılanması ve hormon ilaçlarına erişim konularında sıkıntılar yaşayabilmekte olduğu belirtilen çalışmada; sağlık gereksinimlerinin giderilmesine ilişkin aksaklıklardan biri de trans mahpusların hormon ilaçlarına erişim konusunda yaşadığı sıkıntılar belirtilmiş; bazı mahpuslara gereğinden fazla hormon ilacı verilirken, bazılarının ihtiyacı olduğu halde

kullanmasına izin verilmediğine değinilmiştir. Ayrıca ruh sağlığı alanında da desteğe ihtiyaç duydukları vurgulanmıştır.

Çalışmada (94) bir diğer sorun alanı olan maddi sorunlarla ilgili olarak LGBT mahpusların birçoğunun aileleriyle bağının olmadığı ve ziyaretçisi de olmadığı için maddi imkânsızlıklardan daha fazla etkilenmelerinin söz konusu olduğu vurgulanmıştır.

Sorun alanlarından en sonuncusu da ayrımcılık olarak göze çarpmaktadır. LGBT mahpuslar kılık kıyafetlerinden saçlarının uzunluğuna, kimlikteki isimleri ile çağırılmalarından bedensel özelliklerine kadar birçok sebeple çok çeşitli ayrımcılıklara maruz kalabildikleri vurgulanmıştır (94).

Yukarıda bahsi geçen hususlarla ilgili olarak; hapishane otoritelerinin bu konuda yapması gerekenlere dair Birleşmiş Milletler'in önerileri şu şekildedir: "Hapishane otoriteleri, LGBT mahpusların ayrımcılığa tabi tutulmaksızın tüm cezaevi etkinliklerine katılımlarını ve bu etkinlikler esnasında şiddet ve tacize karşı korunmalarını sağlamalıdır. Cezaevine yeni giren mahpusların kendilerini tecavüzden ve cinsel saldırıdan korumaları için verilen oryantasyonu da içeren, cezaevlerinde tecavüzü önlemeye yönelik özel programların oluşturulması düşünülmelidir. Bu programlar LGBT olan ya da öyle algılanan mahpusların korunmasına yönelik özel unsurlar içermelidir. LGBT mahpuslara yönelik özel danışmanlık programları oluşturulmalıdır. Bu türden danışmanlık, entegrasyon, güvenlik, sağlık ve ilgili konulara eksiksiz olarak yönelmeli, özellikle de cezaevinde ya da cezaevine girmeden önce aşağılanmaya, cinsel tacize ve tecavüze uğramış kişilere uygun destek verilmesi sağlanmalıdır" (100). Bu bakımdan LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisindeki yaşantılarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler'in hapishaneler üzerine çalışan birimi olan Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Ofisi (UNODC) tarafından yayınlanan "Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı"nda (100) LGBT mahpusların adalete erişim, korunma ihtiyaçları, şikayet süreçleri, sağlık sorunları, yerleştirme, barınma ve mahpus programları, aile bağları, tahliye için hazırlık ve tahliye sonrası destek başlıkları altında ayrıntılı sorunlarına değinilerek; cezaevi otoritelerine, şartlı tahliye ve/ya da başka sosyal hizmetlere aşağıda özetlenmiş olan tavsiyelere yer verilmiştir;

- *İdare politikaları ve stratejileri* açısından; LGBT'lerin azami ölçüde korunmasını içerecek, ayrımcılıktan uzak, mahremiyet hakkına saygılı, bu hususlarda gerekli özeni göstermeyen personele ilişkin disiplin mekanizması bulunan ve LGBT'lerin topluma etkin bir şekilde entegrasyonunu sağlayacak politika ve stratejilerin geliştirilmesi; bu stratejilerin geliştirilmesinde LGBT grupları ve örgütlerine danışılması ve geliştirilen politikaların sonuçlarını değerlendirilmesinde ölçülebilir standartların geliştirilmesi.

- *Personel* açısından; personel eğitimlerinin ayrımcılık karşıtı, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularını da içerecek şekilde ve eşitliğe yönelik planlanması ve LGBT personele yönelik ayrımcılık yapılmaması.

- *Adalete erişim* açısından, LGBT mahpusların adalete erişimlerinin (hukuki danışmanlık, destek hizmetleri vb.) sağlanması ve LGBT'lere destek veren ceza adalet sisteminde faaliyet gösteren örgütlerle bağlantı kurulması,

- *Sınıflandırma ve barındırma* açısından, yerleştirmede LGBT'lerin özel korunma ihtiyaçlarının, geçiş dönemi (cinsiyet değiştirme süreci gibi) vb özel durumlarının, güvenlik hususunun, kendi istek ve kaygılarının dikkate alınması.

- *Dış dünya ile temas* açısından, Ceza kanununun evli olmayan eşlerin ziyaretine izin vermediği durumlarda, cinsel yönelimlerinden bağımsız olarak aynı hakları tüm mahpuslara sağlamak için kuralların değiştirilmesi üzerinde düşünülmesi.

- *Sağlık hizmetleri* açısından, LGBT'lerin hem toplum hem de diğer mahpuslarınkine eşit bir şekilde sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının sağlanarak, kendilerine özgü sağlık hizmetlerinin karşılanması.

- *Mahpuslara yönelik programlar* açısından, LGBT'lerin cezaevi etkinliklerine erişimlerinin tam olarak sağlanması, özel danışmanlık programlarının oluşturulması ve LGBT alanında çalışan STK'ların cezaevlerini ziyaret etmeleri ve gereksinimler özelinde programlar uygulanması.

- *Güvenlik* açısından, taciz, şiddet vb. olaylara karşı, cezaevi personelinin izlenecek prosedürlerle ilgili eğitim almasının sağlanması, etkili bir şikayet mekanizmasının oluşturulması, üst aramaları ve mahrem aramalar konusunda özenli davranılması ve tecrit uygulamasının LGBT'lerin aleyhine olacak bir araç haline getirilmemesi.

- *Tahliyeye hazırlık ve tahliye sonrası destek* açısından, STK'larla temasın kurularak, denetimli serbestlik ve sosyal hizmetlerin barınma, istihdam ve sağlık hizmetlerine ilişkin desteklerinin sağlanması.

- *İzleme* açısından, her türlü ayrımcılık, taciz ve şiddet olaylarına ilişkin, bunların bağımsız biçimde izlenmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulması.

Birleşmiş Milletler tarafından ceza infaz kurumlarında bulunan LGBT'lerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenen bu tavsiyelerin; LGBT'lerin ceza infaz kurumlarındaki sorunlarının tespitine ve sosyal hizmet gereksinimlerine vurgu yaptığı görülmektedir. Başka bir deyişle; yapılan analiz ve tavsiyeler; politika geliştirme, ayrımcılık karşıtı uygulamalar, hizmetlere erişim ve destek programlarının planlanması noktasında ceza infaz kurumlarında sosyal hizmetin önemini ortaya koymaktadır.

LGBT'lere Yönelik Dünya Cezaevi Koşulları

Türkiye'de hapishanelere ilişkin öncelikli kanun olan "Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun" un 2. Maddesinde ise "Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz" ifadeleri yer almaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı "Ceza İnfaz Kurumu Yönetimi El Kitabı"nda ise "Hapis cezası sadece özgürlükten yoksun bırakmayı içerir, hapsetme koşulları asla ek bir cezalandırma olarak kullanılmamalıdır", "Özgürlüklerinden mahrum edilen bütün insanlara, her zaman, insanlık onuruna uygun bir şekilde ve insan olmalarından kaynaklanan onura saygı gösterilerek davranılmalıdır" ifadeleri geçmektedir (101). Bahsi geçen bu ifadeler kanunlar çerçevesinde, özgürlüğün kısıtlanmasında da, en başta insan haklarına yapılan vurguya işaret etmektedir.

Benzer şekilde, Avrupa Cezaevi Kuralları'nın ilk maddesinde "Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkese, insan haklarının gerektirdiği gibi saygılı davranılmalıdır" denilmektedir. Birleşmiş Milletler'in "Herhangi Bir Şekilde Tutuklanan veya Hapsedilen Tüm Kişilerin Korunması Hakkında İlkeler Bütünü", "Mahpuslara Muamele İle İlgili Standart Asgari Kurallar" ve "Mahpuslara Muamele İle İlgili Temel İlkeler" adlı belgelerinde de benzer ifadeler vardır. Örneğin; Asgari Kurallar'ın 60.

Maddesinin ilk fıkrasında "Kurumun uyguladığı rejim, mahpusların sorumluluğunu azaltmadan veya insan onuruna gösterilen saygıyı düşürmeden, hapishane yaşamı ile özgür yaşam arasındaki farkı asgariye indirmeye çalışır." denilmektedir.

Özel ihtiyaçları olan mahpuslar söz konusu olduğunda günlük yaşamlarını sürdürebilmeleri için fiziki düzenlemeler yapılması, sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması, insan haklarının korunması (örneğin kimliklerinden veya durumlarından kaynaklı olarak ayrımcılığa maruz kalmamaları, güvenlik ve ihtiyaçlarının karşılanması vb.) daha da önemli hale gelmektedir.

Uluslararası standartlar LGBT mahpuslara uygulanan özel kurallar olmamakla birlikte, "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi", "Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi", "Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı Veya Onur Kırıcı Muamele Veya Cezaya Karşı Sözleşmesi", "Birleşmiş Milletler Mahpuslara Yönelik Muamelede Standart Asgari Kurallar", "Her Türlü Tutukluluk ve Mahpusluk Altındaki Tüm Kişilerin Korunması İçin İlkeler Bütünü" nünde ayrım gözetmeksizin bütün tutuklulara ve hükümlülere eşit şartlar uygulanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ek olarak, bu organlarda kabul edilmiş olan eşit muamele ilkesi, LGBT'leri de kapsayan korunmasız grupların karşı karşıya kaldığı her türlü ayrımcılık ve riskleri ortadan kaldırmaya yönelik pozitif eylemde bulunmayı da gerektirmektedir.

LGBT'leri de içerecek şekilde, ceza infaz kurumlarında bulunan tüm tutuklu ya da hükümlüler için geçerli olan ulusal ve uluslararası düzenlemelerin ortak noktalarının, insan hakları temelinde yapılması beklenilen uygulamalara işaret ettiği görülmektedir. Aşağıda, bu temelde ceza infaz sisteminde LGBT'ler özelinde yapılmış bazı örneklere yer verilmiştir;

Cinsel yönelim temelli ayrımcılığa karşı yasal koruma önlemlerini 1996 yılında anayasasına ilk koyan ülke Güney Afrika'dır. Bu önlem eşcinsel çiftlerin haklarını geliştirmede önemli bir adımdır. Böylece bu kapsamdaki hukuki kararlar yayılmıştır. Bunlardan birisi, 1998'de Güney Afrika Anayasa Mahkemesinin, karşılıklı rızaya dayalı eşcinsel ilişkilerin suç kapsamına alınmasının sadece özel hayatın korunmasını değil, aynı zamanda eşitlik ve haysiyet ilkelerini de ihlal ettiğine dair verdiği karardır.

2007 yılı temmuz ayında Meksika Ulusal İnsan Hakları Komisyonu, cinsel yönelimi heteroseksüel olmayan bir mahpus için ilk kez eş ziyaretine izin verdiğini

duyurmuştur. Bu durum, Meksika'daki cezaevlerinde, mahpusların çoğunlukla evlilik şartı aranmaksızın eş ziyareti hakkına sahip olduğunun bir göstergesidir.

Amerika'da Kaliforniya'da alternetif mahkumiyet ve savunma anlamında "Trans, Cinsel Çeşitlilik ve İnterseks Adalet Projesi" (TGIJP) faaliyettedir. Bu proje, LGBT faillere alernatif cezalar verilmesi için mücadele etmektedir. Transgender ve intersekslerin (TGI) hapsedildiklerinde aşırı derecede fiziksel, cinsel ve duygusal tacize ve vahşete maruz kaldıklarını kabul eden bu program, bu kişileri erken aşamalarda sistemden uzaklaştırarak toplamda daha az kişinin cezaevine gitmesini sağlamaya çalışmaktadır. Hüküm bekleyen kişilerin hapis cezası yerine ihtiyaç duydukları sağlık, sosyal ve ekonomik hizmetlere erişimi hakimlerinden talep etmelerine destek vermektedir.

LGBT'lere ilişkin yapılan ve az sayıdaki bu uygulamaların, LGBT'lerin ceza infaz sürecini rehabilitasyon odaklı ve işlevsel geçirmesini amaçlamaları yanında, uygulamalarda ihtiyaç ve taleplerinin göz önünde bulundurulduğu ve önleyici faaliyetlere de vurgu yaptığı görülmektedir.

2.4. LGBT'ler ve Sosyal Hizmet

Cılga (102) 'ya göre "Barışçıl bir ortamda ve esneklik içinde yaşaması için insanın ve toplumun yaşam kalitesini yükselterek, adalet, eşitlik ve özgürlük ilkelerini temel alarak ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal gelişmelerle sağlanan olanakların bilimsel ve mesleki çabalarla insanın ve toplumun yararına dönüştürülmesi sosyal hizmetin temel hedefidir". Farklı nedenlerle toplumsal yaşamdan dışlanmış grupların yanında yer almak ve onların savunuculuğunu yapmak sosyal hizmet mesleğinin odağında yer almaktadır (103). Mesleğin doğası "öteki" lerin yanında olmayı ve onları desteklemeyi içermektedir.

Sosyal hizmet disiplini içerisinde, hem eğitim hem de araştırma anlamında gündeme en geç girmiş gruplardan birisi LGBT'lerdir. Yapılan çalışmalar bu durumun gerekçeleri olarak neredeyse tüm sosyal bilimlerin cinsiyetçi kalıpların altında olması, sosyal hizmet disiplini açısından ise gerek bilimsel, gerekse mesleki eğitimin heteroseksist bir kuşatma altında olması ve sosyal hizmet uzmanlarının homofobik tutumlara sahip olmasının etkisini salık vermektedir (104). Sosyal hizmetin

gündemine geç girmiş olmasına karşın LGBT'ler, toplumda dışlanma ve önyargı ile karşı karşıya kalan önemli bir müracaatçı grubu olarak değerlendirilmektadir.

LGBT'lere yönelik sosyal hizmetin içeriği, sosyal adaletin "herkes" için mümkün olması inancıyla, bu grubun dışlanmasına ve ötekileştirilmesine karşı çıkan bir yapıda olmak durumundadır. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanlarının yapabileceklerinden birisi "heteroseksizm ve homofobinin dayanağını oluşturan sosyo-kültürel bağlamı değiştirmek" olmalıdır. Mikro anlamda bireylerle yapılacak çalışmalarda "uyumlaştırma" yerine "özgürleştirme ve güçlendirme"ye vurgu yapılmasının yanında ve eşitsizlik ve ayrımcılık pratiklerine ilişkin makro çalışmaların eş zamanlı ve paralel olarak yürütülmesi önemli görülmektedir (105). Burada LGBT'lerle çalışmanın tüm düzeylerde ve çok boyutlu planlanmasına vurgu yapılmaktadır. Müdahale yanında uygulayıcının bakış açısı da oldukça önemli görülmektedir.

Kendisini eşcinsel, lezbiyen, biseksüel veya transseksüel olarak tanımlayan bir müracaatçıyla uygulamanın en önemli yönlerinden birisi, uygulayıcıların müracaatçının kimlik oluşumunu ve açılma konusunu anlamasıdır. Ergen ve genç erişkin (106) gelişim dönemleri LGBT kimlik gelişimi için son derece önemli olsa da, ortaya çıkma süreci yaşamdaki herhangi bir noktada oluşabilir; özellikle kadınlar için (107) bu uzun yıllar boyunca uzayabilir. Biseksüel kişiler ve trans kişiler için açılma deneyimleri, eşcinsel ve lezbiyen kişilere birçok yönden benzer olsa da, niteliksel olarak farklı deneyimlerdir (108). LGBT'ler açısından kritik olan açılma sürecine sosyal hizmet uzmanının da aşina olması LGBT'lerle yapılan sosyal hizmet uygulamasında önemli bir noktadır.

LGBT'lerle çalışmalarında hassas ve kabullenici olması beklenen uygulayıcı; durumun psikolojik, davranışsal, duygusal boyutunu ve açılma sürecini tam olarak anlamalıdır ve buna göre müdahaleleri yönlendirmelidir. Bu sürece aşina olmama, sosyal hizmet uzmanının müracaatçının tepkilerini yanlış yorumlamasına ve müracaatçının kendi kimliğini kabullenme sürecine yardımcı olma fırsatlarını kaçırmasına neden olacaktır.

Sosyal hizmet uzmanlarının, LGBT'lerin gelişiminde maruz kalabilecekleri ve ve yetişkinliklerinde deneyimlemeye devam edebilecekleri baskı ve damgalama hakkında farkındalık sahibi olmaları gerekir. Örneğin, açılma sürecinin olumlu bir

gelişimsel adım olduğu varsayılsa da, toplum ya da aile tepkisi aynı görüşte olmayabilir. Öte yandan, açılmamanın veya geçiş sürecinin psikolojik sonuçları (109) büyüktür ve çoğunlukla bireysel, kişilerarası ve grup düzeyinde çatışmaya neden olur. Sosyal hizmet uzmanlarının, LGBT'lerin özel ihtiyaç ve endişelerine duyarlı olmaları ve müracaatçının damgalanmış ve ezilen bir gruba (110) üye olmasının kimliğini şekillendirdiğini ve kendisini gerçekleştirmede rol oynadığını bilmeleri gerekir. Müracaatçının cinsel yönelimi ile ilgili olsun ya da olmasın, uygulayıcı LGBT'ler hakkında bilgi sahibi olmalı, bu nüfusla çalışma konusunda uzmanlık kazanmalı ve müracaatçıya yardımcı olmak için var olan topluluk kaynakları hakkında bilgi edinmelidir. Bu noktada bilinmesi gereken bir diğer husus, LGBT topluluğunda da diğer tüm topluluklarda olduğu kadar çeşitlilik olduğu ve bu nedenle de tek tür gey, lezbiyen, biseksüel ya da transeksüel olmadığıdır (111). Bunun yanısıra, LGBT'lere yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesinde geçmişe oranla bazı olumlu adımlar atmış olsa da; uygulayıcılar, içselleştirilmiş homofobinin, transfobinin (112) ya da bifobinin (113) varlığının farkında olmalıdır (111). Tüm bu bahsedilenler LGBT'lerin tüm süreçlerine yönelik bir farkındalık, olumsuz olmayan tutum ve müracaatçı grubu ve uygulama hakkında bilgi birikimi gerektirmektedir.

İzolasyon, çoğu zaman LGBT kimliğiyle ilişkilendirilen damgalamanın bir sonucu olarak ortaya çıkan bir sorundur. İzolasyonla savaşımda, uygulayıcıların toplumda var olan kaynaklar hakkında bilgi sahibi olmaları ve gerekirse müracaatçıları ile birlikte bu kaynakları ziyaret ederek desteklemeleri gerekmektedir. Bu tür programlara katılarak sosyal destek ağlarının geliştirilmesi, müracaatçı ve uygulayıcının birlikte çalışması için önemli bir görev olabilir. Baskı, damgalanma ve ayrımcılığın etkilerine rağmen, LGBT'ler güçlü ve becerikli bir grubu oluşturur (109). Uygulamada güçler perspektifini kullanmak (114) sadece müracaatçılar hakkında bilgi edinmede değil, aynı zamanda bireylerin saygınlığını onaylamada önemli bir stratejidir. Morrow (115), LGBT grupla çalışmada; değer-temelli ve etik temelli uygulama, ekolojik sistem perspektifi, çeşitlilik-farklılık, güçlendirme, araştırma temelli bilgi ve sosyal adalet olmak üzere 6 temel ilkenin göz önünde bulundurulması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu temel ilkeler sosyal hizmet uygulamalarının tümü için geçerli olsa da, özellikle LGBT müracaatçılarla çalışırken sosyal hizmet uzmanlarına yol gösterecek bir rehber niteliğindedir. Uygulamada sosyal hizmet değerlerinin göz önünde bulundurulmasının yanında, müracaatçının onur ve değerine

verilen önem oldukça önemli görülmektedir. Özellikle etik kodlar ışığında yapılan uygulamaların; toplumsal önyargıların kişilerarası etkileşim ve ilişkileri de etkileyebileceği gerçeği de göz önünde bulundurularak planlanması gerekmektedir. Sosyal hizmetin en temel değerlerinden biri olan sosyal adaletin tüm toplumu kapsaması gerekliliği göz önünde bulundurulmalı ve çeşitlilik-farklılık konularının toplum içerisindeki yansımalarına aşina olunmalıdır. Bu noktada kanıta dayanan ve araştırmalar sonucunda üretilen bilgilerin önemi yadsınamaz. Uygulamada bu bilgilerin kullanımı, hem müracaatçının yararı, hem de sosyal hizmet uzmanının işlevsel bir mesleki uygulama yapması anlamında fayda sağlayabilir. Tüm bunlar yapılırken, özellikle toplum içerisindeki konumları ve yaşantıları açısından LGBT'lerin güçlendirmeye ihtiyaç duyabileceğinin de farkında olunmalıdır. Güçlendirme söz konusu olduğunda yalnızca kişinin güçlerine odaklanmak, uygulamayı eksik bırakabilir. Bu anlamda toplumun bu güçlendirme odağına ne şekilde cevap vereceği ve toplum güçleri de önemlidir. Böylesine bir bakış, LGBT'lerin içine bulundukları toplumun bir parçası olduğu ve toplum içerisindeki yapılanmalar ile etkileşimlerine odaklanmayı gerektirir. Bu noktada da ekosistem perspektifinin uygulmaya dahil edilmesi, sosyal hizmet uzmanlarına önemli bir mesleki bakış açısı sunabilir.

Sosyal hizmet uygulaması planlanırken, müracaatçıya yalnızca tek bir perspektiften bakmak ihtiyaçların tanımlanması ve müdahalenin planlaması için yetersiz kalabilir. Sosyal hizmetin eklektik bilgi temeli sayesinde, müracaatçının biricik durumuna özgü bir çerçeve oluşturmak için zengin bir bilgi kaynağının var olduğu gerçeği bilinmelidir. LGBT'lerle sosyal hizmet uygulamasına ilişkin kuramsal çerçeveye aşinalık, bu grupla yapılan uygulamanın zeninleşmesi açısından da önemlidir.

2.4.1. LGBT'lerle Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Kuramsal Çerçeve

Bu çalışma kapsamında ekosistem yaklaşımı temel kuramsal çerçeve olarak belirlenmiş olmakla birlikte; bu bölümde LGBT'lerle sosyal hizmet uygulamasında fayda sağlayabileceği düşünülen ve sosyal hizmetin bilgi temelinde bulunan diğer teori, uygulama ve yaklaşımlara da kısaca değinilmiştir.

Ekosistem Yaklaşımı

Sosyal hizmet disiplininin en temel yaklaşımlarında biri olan "ekosistem yaklaşımı", köklerini biyoloji biliminden almakla birlikte, toplumsal olayları anlamlandırmada da kullanılan bir yaklaşımdır. Belirli bir yapı içerisinde her bir bireyin ait olduğu grubu ve grubun da bireyi ve birbirlerini etkilediği gerçeğinden hareketle olaylara yaklaşarak, sosyal çevrenin müracaatçı üzerindeki etkisine vurgu yapar. Bu bakış açısı ile içinde bulunulan sosyo-kültürel, toplumsal ve ekonomik yapının müracaatçı ya da müracaatçı gruplarının üzerindeki etkisi değerlendirmede önemlidir.

Ekosistem yaklaşımının felsefesi "çevresi içinde birey" kavramsallaştırmasına dayanır. Bireylerin çevresi ile etkileşim halinde oldukları pek çok sistem (aile, iş, eğitim, kültür, siyaset vb.) vardır. Birey çevresini kuşatan bu sistemler ile dinamik ve karşılıklı bir ilişki içerisindedir (116). Bu ilişki içerisinde birey, hem bu sistemden etkilenen hem de sistemi etkileyen konumdadır. Her iki ilişki arasındaki etkileşim ekosistem yaklaşımının odak noktasıdır. Çünkü yaklaşıma göre ancak bu etkileşimin anlaşılabilmesi sayesinde uygun bir yol haritası belirlenebilir.

Ekosistem yaklaşımı sistem kuramından ayrı düşünülemez. Ancak bazı noktalarda yönleri değişir. Sistem teorisine göre, sistem parçaların toplamından daha büyük ve farklıdır. Sistem teorisinde mevcut bir sorunu oluşturan unsurları etkileyen sistemler arası etkileşimin değerlendirilmesi çok önemlidir. Bu sebeple bir sorunun çözüme ulaştırılmasında birden fazla sisteme müdahale edilebilmektedir. Sistem teorisinin bu geniş bakış açısına karşın, ekosistem yaklaşımı ise özünü "çevresi içinde birey" vurgusundan alır ve sistem teorisine göre daha spesifiktir. Kısaca ekosistem yaklaşımı için tüm sistemlerden ziyade bireyin ilişki içerisinde olduğu sistemlere odaklanma söz konusudur. Bu sebeple temelde aynı felsefeyi paylaştığı sistem kuramının bir parçasını oluşturur.

Ekosistem yaklaşımının felsefesi "çevresi içinde birey" dir. Çevresi içinde bireye ve birey, aile, grup, topluluk ve toplumların çevreleri ile etkileşimlerine vurgu yapar. Müracaatçının çevresi ile değerlendirilmesini odak alan ekolojik yaklaşımda çevresinin nitelikleri ile müracaatçının potansiyelinin ifade edilmesini desteklemek ya da desteklememek söz konusudur. Sosyal hizmet uzmanının birey ve çevresi arasındaki uyumu incelerken çevreyi tüm yönleriyle (sosyal, fiziksel) değerlendirmesi

ve kültürün müracaatçı ile çevresi arasındaki etkileşimi ne şekilde etkilediğini göz önünde bulundurması gerekmektedir (117). Çünkü bu yaklaşıma göre çevre ve kültür, en az birey kadar durumun odağındadır ve göz önüne alınması gereken en önemli faktörlerdendir.

Ekosistem yaklaşımının bir diğer unsuru olan "sosyal işlevsellik", kişilerin yaşamlarını etkili ve verimli geçirebilmeleri ve baş etme mekanizmalarını geliştirebilmeleri noktasında hayati öneme sahiptir. Yaklaşıma göre kişinin çevresi ile etkileşimi sosyal işlevselliğini etkileme düzeyi açısından da değerlendirilerek, sosyal işlevselliğin önündeki engeller böylece tanımlanır. Bu tanımlama bireyi koruyan ve güçlerine odaklanan bir bakış açısı gerektirir. Bu bakış açısı, problemlerin çözümünü, sadece kişinin bireysel özelliklerine odaklanarak değil; daha çok çevre şartlarının etkisinde arayan, yargılama ve önyargıdan uzak bir duruşu da içermektedir.

Ekosistem yaklaşımına göre, sosyal sorunlar bireyden kaynaklanan kişisel ya da psikolojik özelliklerden değil; müracaatçı ile çevresi arasındaki biyo-psiko-sosyal etkileşimden kaynaklanır. Turan (118)'a göre bireyin çevre ile olan etkileşimi, bir yandan bireyin gelişimi için bir fırsat olabilirken; şartların uygun olmadığı durumlarda "engelleyici" de olabilir. İşte tam da bu sebeple ekosistem yaklaşımı; bireylerin yaşadığı sorunları değerlendirirken "içsel faktörlerin" yanında "çevresel faktörlerin" de önemli bir rolünün bulunduğunu kabul eder.

Günlük yaşamda bireyler çok sayıda sistemle (aile sistemi, eğitim sistemi, inanç sistemleri, siyasal sistem vb.) etkileşim içerisindedir. Sosyal hizmet, ekolojik sistem perspektifi ile ilk olarak birey üzerine odaklanarak kişinin sorun çözme ve baş etme gibi gelişimsel kapasitesini artırmaya çalışır. İkinci olarak bireyin etkileşimde olduğu sistemler arasındaki ilişkiye odaklanarak bireyin iyilik halini destekler. Üçüncü olarak da sistemler üzerine odaklanır; bu ise "sosyal reform" gerçekleştirme sürecidir (119). Görüldüğü üzerine odak noktası yalnızca birey değil, çevresini kuşatan sistemler ve sistemler arası ilişkilerdir. Uygulama ise mikro sistemden kronosisteme her düzeyde değerlendirmeyi gerektirir.

Teater (120)'a göre, ekosistem yaklaşımı güçlendirme temelli ve baskı karşıtıdır. Bireylerin yaşamları üzerindeki kontrollerini baskılayan engelleri yok ederek, onların yetkinlik ve bağımsızlığını arttırmayı amaçlaması yaklaşımın güçlendirme yönüne; baskı ve ayrımcılığı azaltmaya yaptığı vurgu ise baskı karşıtı

yönüne işaret etmektedir. Ekosistem yaklaşımının hem birey-çevre etkileşimine yaptığı vurgu, hem de güçlendirme temeli ve baskı karşıtı duruşu LGBT'lerle uygulama için güçlü bir kuramsal dayanak olarak karşımıza çıkmaktadır.

LGBT'lerle uygulamada ekosistem yaklaşımının özel bir yeri bulunmaktadır. Ekosistem yaklaşımının birey üzerine odaklanmaktan ziyade, bireyin çevresinde bulunan sistemlerle değerlendirilmesi felsefesi ve "çevresi içinde birey" yaklaşımı LGBT'lerle çalışırken önem kazanmaktadır. LGBT'lerin toplum içerisinde yaşadıkları sorunları yalnızca cinsel yönelim ve farklılıklar üzerinden tanımlamak ve yalnızca bireye vurgu yapmak sorunların çözümü için yeterli olmayacaktır. LGBT'leri çevrelerinde bulunan sistemler ve bu sistemlerin birey üzerine etkisi ve var olan etkileşimi üzerinden değerlendirmek uygun olacaktır. Çünkü LGBT'ler içinde bulundukları çevreden ayrı düşünülemez. Bu yüzden sorun ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde çevre faktörünün ve kişilerin ilişkide oldukları sistemlerin rolü göz önüde bulundurulmalıdır. Böylesine bir ele alış biçimi de çok boyutlu müdahalelere işaret etmekte; kişiden toplum düzeyine kadar uygun bir değerlendirme gerektirmektedir.

Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme, "sosyal hizmet uzmanının damgalanmış bir grup içinde üyelik üzerine kurulu negatif değerlendirmelerin oluşturduğu güçsüzlüğü azaltmayı amaçlayan aktiviteleri gerçekleştirmesi sürecidir" (121). Gutierrez (122) güçlendirmeyi, "bireylerin yaşam durumlarını geliştirmek üzere harekete geçebilmeleri için kişisel, kişiler arası veya politik gücü artırma süreci" olarak tanımlamıştır. Barker (123) ise güçlendirmeyi, "sosyal hizmet uygulamasında bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kişisel, kişiler arası, sosyoekonomik ve politik gücünü artırmalarına ve koşullarını geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir süreç" olarak tanımlamaktadır.

Yukarıdaki tanımlara bakıldığında güçlendirme yaklaşımı, sosyal hizmet disiplini içerisinde özel öneme sahip bir yaklaşımdır. Bireye sorunların çözümü sürecinde aktif bir rol veren ve onu bir nesne olarak değil, özne olarak gören bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Güçlendirme yaklaşımı, "sorun yaşayan bireyi kendi çözümünü bulma yönünde güçlendirmek, onu çözümün baş mimarı yapmak ve

baş etme kapasitesi gelişmiş güçlü bireyler oluşturmak amacındadır" (124). Yaklaşıma göre birey yerine sorun çözülmez; burada bireyin kendi çözümünü bulabilmesi adına güçlendirilmesi söz konusudur.

Uygulamada güçlendirme temelli bakış açısı, müracaatçının güçlere ve kaynaklara sahip olduğunun kabulü ile başlar. Hali hazırdaki yoksunluk; herhangi bir sebeple (eşitsilik, ayrımcılık, baskı vb.) kaynaklara erişimin engellenmesi ya da kaynakların kullanılmamasından dolayıdır. Dolayısıyla "güçlendirme temelli bir yaklaşım, baskıya maruz kalmış ve güçlendirmeden yoksun nüfusun iktidar ve özyeterliliğini yerine koymak üzere bireysel, kişilerarası ve çevresel düzeylerdeki güçler ve kaynaklara odaklanmak için çoklu sistem düzeyi üzerine çalışmaktadır" (125). Buradaki çoklu sistem düzeyi, bireyi çepeçevre saran ve ilişki içerisinde bulunduğu sistemlerden başkası değildir.

LGBT'lerle güçlendirme yaklaşımı temelinde çalışma yapmak, olumsuz bakış açılarının ortadan kaldırılması, kişilerin güçlerine, yapabilirliklerine ve becerilerine odaklanılması ve kaynaklarla bağlantılandırılmaları noktasında işlevseldir.

Eleştirel Teori

'Eleştiri' kelimesi Yunanca sözcük 'kritikos' tan gelmekte olup, yargılama ve fark etmek ya da ayırt etmek anlamında kullanılmaktadır. Eleştirel kuramın kökleri Aydınlanma Çağı'na, Marks, Nietzsche, Kant, Hegel, ve Weber'in eserinin yanı sıra, Frankfurt Okulu teorisyenlerinden T. Adorno, M. Horkheimer, J. Habermas, H. Mercuse ve W. Benjamin'in çalışmalarına dayanmaktadır. Eleştirel teori eşitsizlikler ve özgürlüğü kısıtlayan sistemin ortadan kaldırılması üzerine yoğunlaşmaktadır (126). Bu anlamda "eşitlik" ve "özgürlük" eleştirel teori için önemli kavramlardır.

Eleştirel teori, bireylere mevcut ancak belki de farkında olunmayan baskıyı fark etmelerini ve bu baskıdan onları kurtararak ve kendi çıkarlarının farkına varmaları için "özgürleşimci" bir bilgi oluşturmayı amaçlar (127). Eleştirel kuram bilgi ve ussallığa ulaşmanın koşulları sorgulamanın yanı sıra bireylerin özgürlüğüne ket vuran geleneksel yapıları sorgulamaksızın, olduğu gibi kabul etmez. Eleştiri yoluyla kurum ve yapıların ayrıntılı analizini yapar; mevcut problemlerin kökenine iner. Bu problemleri tüm yönleriyle ortaya koyarak değişim ve dönüşüm sürecinde rasyonelleşme (128) ve eşitlik, adalet ve çoğulcu yapıları, özgürleştirici ortamları

araştırmak teorinin ana hedefleridir. "Sosyal yapı ve toplumsal ilişkileri mesleki etkinliklerinde göz önünde bulunduran sosyal hizmet mesleği için eleştirel bakış geliştirmek; uygulayıcılara var olanın ötesini görmek konusunda bazı önemli ipuçları sağlamaktadır" (129). "Var olanın ötesini görmek" ise peşinen kabullenici bir yaklaşımdan ziyade araştırmacı ve sorgulayıcı bir bakış açısı ile mümkündür.

Eleştirel uygulayıcılar, uygulamanın özgürleştirici olduğu iddiasının büyük bir dikkatle ileri sürülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü onlara göre, müdahalenin- yetkin uygulayıcılar tarafından yürütülse bile- baskıya maruz kalan insanların hayat şartlarını geliştireceği konusunda kesin bir hüküm yoktur. Bununla birlikte uygulayıcılar durumları daha iyi anlaşılsın diye hikayesini anlatma fırsatından yararlanması için müracaatçıyla anlamlı diyaloglar kurarak, daha çok yaratıcı ve daha az baskıcı müdahale stratejileri geliştirebilir ve kullanabilirler. Bu stratejilerin temeli ise yapısal değişikliği teşvik etme fikrine dayanır. Bu amacı gerçekleştirmek için, uygulayıcılar etik olarak bilinçli ve dönüşümsel olmalıdırlar (130). Burada uygulayıcının yaklaşımı müdahaleyi yönlendirme etkisi sebebiyle önemli görülmektedir.

Eleştirel teori, LGBT'lerin yaşamları, sorunları ve taleplerini anlayabilmek ve çözüm üretebilmek için bir araç olabilir. Çiğdem (131)'in belirttiği gibi; "toplumun kendine yönelik farkındalığının bir aracı olarak eleştirel teori, toplumun gelişmesine, rasyonel örgütlenmesine ve insan etkinliğinin makul hedeflerine yönelik engellerin ortaya çıkarılmasına ve toplumun teslim olduğu şeyleşmelerin belirlenmesine olanak tanır" (132). Bahsi geçen yönleriyle eleştirel teori toplumun dinamiklerinden doğrudan etkilenen LGBT konusunu değerlendirmede işlevsel olabilir.

Eleştirel teori toplumu anlamak ve açıklamak üzere kurulmuş olan geleneksel teorinin tersine toplumu her şeyi ile bir bütün olarak ele alıp bir bütün olarak eleştirmek ve değiştirmek amaçlı bir teoridir. Eleştirel teorinin baskının kökenlerini kavrama ve bilinç arttırma arayışları, sosyal hizmet için uygulamada işlevsel olan baskı karşıtı uygulama ve mesleğin değerlerinden savunuculuk ile yakından bağlantılıdır. Amaç en temelde "sosyal adalet"in gerçekleştirilmesi ve dünyanın toplumun tüm bireyleri için "yaşanabilir" olması ise; toplumun tüm bireylerini içine alan, heteroseksüel olmayanların konumlarını, davranışlarını, arzularını, denetlemek yerine; onların mücadelelerini ve kimliklerini anlamak, doğru açıklamak, kavramlaştırmak ve haklarını kazanmaları için destek olacak bir toplumsal örgütlenmeyi sağlamak da sosyal hizmet mesleğinin ilgi alanına girmektedir.

Feminist Uygulama

Feminist yaklaşım birey ve/veya çevrede değişim yaratma, kişisel gücü arttırma ve pozitif yönde dönüşüm ve gelişimi sağlama hedefindedir. Feminist sosyal hizmet, Barker'a göre (123) "sosyal hizmette cinsiyet ayrımcılığının yol açtığı duygusal ve sosyal problemlerin üstesinden gelinmesinde bireylere ve toplumlara yardım etmek üzere geliştirilmiş, feminist bir yönelimi olan değer, beceri ve bilgi bütünlüğü"dür. Dominelli (133) ise feminist sosyal hizmeti "dünyadaki kadın deneyimini analizinde başlangıç noktası olarak ele alan, kadının toplum içindeki konumu ve kişisel durumu arasındaki ilişkilere odaklanan, spesifik ihtiyaçlarına yanıt veren, müracaatçı uzman etkileşimlerinde eşitlikçi ilişkiler yaratan ve yapısal eşitsizliklere işaret eden bir sosyal hizmet türü" olarak tanımlanmıştır (134). Feminist sosyal hizmet en temelde cinsiyet özelinde eşitsizlikle savaşımın ve bu eşitsizliğin topluma yansımasının bir ürünü olarak değerlendirebilir.

Feminist sosyal hizmet uygulamasının temel vurgusu ataerkilliğe meydan okuyarak bireyleri güçlendirmedir ve sosyal hizmet uzmanları mesleki uygulamalarında değerlendirme yaparken, sınıf, cinsel kimlik, toplumsal cinsiyet gibi sosyal faktörlere ve bunların bireyi ne şekilde etkilediğine odaklanmalıdır. Bunu yaparken önyargılı varasayımların farkında olunması, kişilerin ayrımcı rollere göre ayrılmaması ve farklılık ve çeşitliliğe karşı duyarlı olunması ve öz farkındalık önem taşımaktadır (135). Uygulayıcıların, feminist uygulamada "cinsiyetten kaynaklı eşitsizliklerin giderilmesi" amacını göz önünde bulundurmaları önemli görülmektedir.

Baskı Karşıtı Uygulama ve Özgürleştirici Uygulama

Baskı altındaki grupların yaşadıkları, kendilerinin kapasitelerini geliştirmelerine ve topluma tam anlamıyla katılmalarına engel olmuştur (136). Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama, baskıya vurgu yapan yeni sosyal hareketlerden gelen eleştirilere yanıt olarak son yıllarda geliştirilmiş bir güçlendirme uygulamasıdır.

Dominelli (138) baskı karşıtı uygulamayı şu şekilde tanımlamaktadır; "sosyal sınıfları ve yapısal eşitsizlikleri işaret eden… insanların sosyal statülerinden bağımsız olarak gereksinimlerine daha uygun ve hassas hizmetlerle cevap veren bir sosyal

hizmet uygulaması yöntemidir. Baskı karşıtı uygulama kişi merkezli bir felsefeyi, insanların yaşamları üzerindeki yapısal eşitsizliklerin istenmeyen etkilerini azaltmaya dayalı eşitlikçi değerler sistemini, hem sürece hem de çıktılara odaklanan bir yöntemi ve hiyerarşinin olumsuz etkilerini azaltmak için hizmet alanları güçlendirme amacıyla insanlar arasındaki ilişkileri yapılandırmayı içerir." Baskı karşıtı uygulama eşitlikçidir ve özgürleştici pratikler içerir. Özgürleştirici pratiklerin vucüt bulduğu özgürleştirici uygulama da baskı karşıtı uygulamanın bir formudur.

Özgürleştirici sosyal hizmet, hegemonik normlara ve uygulamalara karşı bilinç geliştirmeye vurgu yapar. Thompson'a (138) göre özgürleştirici uygulama ayrımcılık ve baskıyla mücadeleye yönelik uygulama biçimini ifade eden bir terim olup; sosyal hizmette özgürleştirici değerler bireysellikten uzaklaştırma, eşitlik, sosyal adalet, birlikte çalışma, yurttaşlık, güçlendirme ve otantikliktir (139). Bu değerler aynı zamanda özgürleşirici uygulamanın temelini oluşturur.

Toplumsal çalışmalarda özgürleştirici bir pratiğin genel bir tanımını ortaya koymayı amaçlamak; onu toplumsal değişim için eleştirel sosyal hizmet ve sosyal aktivizmle hizalamak ve son 30 yıldır sosyal hizmetin popüler odak noktası olan çağdaş "güçlendirme" den ayrı tutmamak anlamında önemlidir (140). Bu yönüyle özgürleştirici uygulamanın sosyal hizmetin doğal olarak içinde var olduğu söylenebilir.

Jordan (141) özgürleştirici uygulamanın, ne tarihsel olarak bireysel uygulama ile başlayan sosyal hizmete doğal olarak uyumlamanın; ne de "hükümetlerin değişen ideolojik gündemlerine" uyum sağlaması bağlamında kolay olmadığını söylemektedir. Jordan, özgürleştirici sosyal hizmet pratiğinin, diğer bireylerin veya devletlerin müdahalelerinden özgürlüğün sağlanmasının aksine, "insanların özerkliklerini ve fırsat kümelerini arttırmak" için çalıştığını belirtir. Her ne kadar özerklik, çağdaş sosyal politika ortamında güçlü bir gereklilik olan seçim yoluyla kendi kendini belirlemeyi gerektirse de, aynı zamanda toplumsal hareketlere de kolektif eylem ve katılım gerektirir.

Feminizm; anti ırkçılık ve LGBT hareketi sosyal hizmet pratiğinin tarihine derinlemesine gömülen temel özgürleştirici toplumsal hareketlerdir (142). Özgürleştirici sosyal hizmet perspektiflerinin öğretilmesi, kurumsal varsayımlara ve kişisel engellere karşı direnç için önemli bir kapasitenin geliştirilmesini gerektirir. Bu

da toplumsal baskı, önyargı ve ayrımcılık pratikleri ile mücadelede toplumsal eylem gerektirmektedir.

Sonuç olarak, baskı karşıtı ve özgürleştirici uygulamalar, LGBT'lerle sosyal hizmet uygulamasında toplumsal dinamiklerin anlaşılması, yeri geldiğinde bu dinamiklerin olumsuz yansımalarına karşı durulması ve savunuculuğu kapsamına alan, "sosyal içerme" ye yaptığı vurgu ile toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayan hak temelli uygulamalardır.

Olumlayıcı Uygulama (Gay Affirmative Practice)

Olumlayıcı uygulama, LGBT'lere yönelik olarak empatik ve pozitif uygulama gereksinimini karşılamak için, LGBT kimliklerini kabul eden ve bir LGBT müracaatçının kimliğinin tüm yönlerinin ve deneyimlerinin geliştirilmesini teşvik eden terapi modelleri çerçevesinde geliştirmiştir (143). Kabul ve pozitif değerlendirme olumlayıcı uygulamanın en önemli bileşenlerindendir.

Olumlayıcı uygulama modelleri gey ve lezbiyen müracaatçılarla sosyal hizmet uygulaması için bir kılavuz sağlamaktadır. Tarihsel olarak, uygulamaya yönelik bu yaklaşım, olumlayıcı psikoterapiye vurgu ile psikologların alanı olmuştur. Appteby ve Anastas (144); Hunter, Shannon, Knox, ve Martin (145) ve Hunter and Hickerson (146) gibi sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet literatürü içerisinde olumlayıcı uygulama kavramını tanıtmışlar ve modeli sosyal hizmet uzmanlarının çalıştığı pek çok alanda genişletmişlerdir. Davies (147)'e göre olumlayıcı uygulama, heteroseksüel kimliğin gey, lezbiyen ya da biseksüel kimliğe eşit olduğunu vurgulamaktadır. Olumlayıcı uygulama sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarına hizmet verdikleri birçok alana uygundur. Appleby ve Anastas (144) 'a göre, ne psikoterapi yaklaşımı veya ruh sağlığı tedavisi yaklaşımının diğer formları; ne de uygulamanın herhangi bir yöntemi -bireysel, çift, aile ya da grup- gey, lezbiyen ya da biseksüel kişilerde olumlu yaklaşımlar olsa bile eksik kalabilir.

Vaka yönetimi, madde bağımlılığı tedavisi, çocuk refahı gibi farklı sosyal hizmet alanlarında uygulanabilir olmasının yanı sıra, olumlayıcı uygulama birçok sosyal hizmet uzmanına tanıdık olan aşağıdaki yaklaşımlar ile tutarlı görülmektedir;

Çevresi içinde birey; Gey ve lezbiyenler etkileşim içerisinde oldukları ve birçok rolleri gerçekleştirdikleri ortamlar bağlamında değerlendirilir. Örneğin olumlayıcı uygulayıcılar gey ve lezbiyenlerle çalışırken gey ve lezbiyenlerin işleri ve aile ortamlarına ve onların bu ortamlarda oynadıkları rollere ve cinsel yönelimini diğerlerine açıklama (açılma) derecesine dikkat etmelidir.

Güçler Perspektifi: Gey ve lezbiyenlerin, başvurdukları hususları ele alırken; onlara yardımcı olabilecek birçok güce sahip oldukları görülmelidir. Olumlayıcı uygulayıcılar uygun olduğu zamanlarda, self determinasyon da dahil güçler perspektifinin önemli bileşenlerini kullanır; gey ve lezbiyenlerin kime ve ne zaman cinsel yönelimlerini açıklama konusundaki kararlarında onları destekler (144); patoloji değil iyilik durumuna odaklanarak gey ya da lezbiyen kimliklerin de heteroseksüel kimlikler kadar sağlıklı olduğu penceresinden bakar ve bilinç yükseltme çalışmaları ile eşcinsel ve lezbiyenleri yaşamlarındaki homofobik güçlerin etkilerini değerlendirmek için teşvik eder.

Kültürel yetkinlik modelleri: Bu modellerin çoğu çeşitli topluluklar ile kültürel açıdan duyarlı bir uygulamanın bu topluluklar için özel bir bilgi ve beceri temeli gerektirdiğini ileri sürmektedir (148). Van Den Bergh ve Crisp (149) olumlayıcı uygulamanın ırksal ve etnik azınlık grupları ile gerçekleştirilen kültüre duyarlı uygulamanın benzer bir formu olduğunu belirtmiştir.

Appleby ve Anastas (144) 'a göre olumlayıcı uygulamanın altı ilkesi şu şekildedir;

1) Müracaatçının heteroseksüel olduğunu düşünmeme,
2) Cinsel yönelimi değil, toplum içerisindeki homofobiyi bir sorun olarak değerlendirme,
3) Gey, lezbiyen ya da biseksüel kimliği yardım sürecinin olumlu bir çıktısı olarak kabul etme,
4) Müracaatçıların yaşıyor olabilecekleri içselleştirilmiş homofobiyi azaltmak için çalışma,
5) Gey ve lezbiyenler hakkında farklı teoriler hakkında bilgi sahibi olma,
6) Uygulayıcı olarak kendi homofobi ve önyargılarının üstesinden gelme.

Olumlayıcı uygulama en başta eşcinselliği hastalık olarak kabul etmeyen, olumlu ya da olumsuz ön kabullerle hareket etmeyen bir uygulamadır. Ruh sağlığı anlamında eşcinselliği heteroseksüellikten ayrı olarak değerlendirmez. Uygulayıcının, uygulama sonucunda cinsel yönelime etkisi, değiştirmeye çalışması gibi bir gayesi kesinlikle yoktur. Uygulayıcı müracaatçı için, müracaatçı adına karar veren ya da onu belli bir noktaya doğru yönlendiren değil; kişinin kendi gelişimi doğrultusunda ve yaşamına ilişkin zorlukların üstesinden gelmesinde onun davranışlarını destekleyen konumdadır. Uygulama sonundaki amaç, en temelde kişinin sosyal işlevselliği önündeki engellerin ortadan kaldırılmasıdır. Bu da kişinin cinsel yönelimini kimliğinin bir parçası olarak kabulü ve öz farkındalık çalışmaları ile sağlanmaktadır.

Olumlayıcı uygulama kendini yansıtma ile başlamalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, LGBT'lere yönelik kişisel duygularını keşfetmeli; onların, homofobik tutumlar barındırabilen toplumun bir parçası olduklarını kabul ederek çalışmalıdırlar. Bir kişinin kendi kimliğini ve önyargılarını tam olarak keşfetmeden, sosyal hizmet uzmanları sürekli aktif olarak anti-trans ve homofobik olma üzerine çalışamaz. LGBT müracaatçılar için olumlayıcı tutum, ikili kategorilerin (erkek / kadın; heteroseksüel / eşcinsel) bir bireyin cinsiyetinin ve cinsel kimliğini görünmez kılma olduğunu kabul eden queer teorinin dahil edilmesini içerebilir (150). Queer teorinin LGBT topluluğu ile sosyal hizmet pratiğine dahil edilmesi, heteronormativiteyi zorlayan tipik güç sistemleri sistemine meydan okur. Bu, uygulayıcının cinsiyet yapılarının sıklıkla müracaatçıların tanımlarına yeterince uymadığını kabul etmesine izin verir ve bu nedenle çeşitli yaşam deneyimlerini azaltmak yerine, çeşitli yapıları sistematik olarak LGBT gerçeğini onaylayıcı şekilde sorgulamak için bir fırsat sağlar.

Günlük yaşamlarında LGBT'lerin yaşadığı baskı, marjinalleşme, ayrımcılık ve önyargı deneyimleri göz önüne alındığında, sosyal hizmet uzmanlarının LGBT müracaatçılarına karşı baskı karşıtı ve olumlayıcı hizmetler sağlamada liderlik etmeleri büyük önem taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının bu tür uygulamalara olan bağlılığı, hem klinik bakış hem de sosyal refah açısından bireylerin en iyi ve en etkili hizmeti almalarını ve topluma tam ve eşit şekilde katılmalarını sağlar (151). LGBT müracaatçılar için, uygulayıcıların cinsel ifadeler, davranışlar, yönelimler, cinsiyetler ve diğer ilgili kimlikler ve terminolojiler arasındaki birçok farklılığı bilmeleri çok önemlidir (18). Bu da, kişisel olarak alana yönelik farkındalık sağlama

çabası ile mesleki gelişim, yenilikleri takip etme ve süpervizyon ile mümkün görünmektedir.

İnsan hakları ve sosyal adaleti esas alan sosyal hizmet mesleği için olumlayıcı uygulama, LGBT'lerle sosyal hizmet uygulaması için işlevsel görülmektedir. LGBT'lerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları güçlükler, kendilerine özgü gereksinimleri, çevre, inanç sistemleri ve kültürün etkileri göz önüne alındığında; farklılıklara değer veren, yargılayıcı olmayan, güçlere odaklanan, sürekli gelişimi önemseyen ve pozitif yaklaşımı odak alan olumlayıcı uygulamanın sosyal hizmetin ana değerleriyle de uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

2.4.2. Klinik Uygulama Düzeyinde LGBT Müracaatçı

Klinik sosyal hizmet, duygusal, zihinsel ve davranışsal bozukluklar dahil psiko-sosyal disfonksiyon, engellilik ya da bozukluğun tanı, tedavi ve müdahalesinde sosyal hizmet kuram ve yöntemlerinin profesyonel uygulamasıdır (152). Klinik sosyal hizmet, sosyal hizmet uygulamasının bir uzmanlık alanı olarak değerlendirilebilir.

Klinik sosyal hizmet mesleki değerler, etik ilkeler, uygulama yöntemleri ve mesleğin "çevresi içinde birey" perspektifi üzerine inşa edilmiştir. Baskı ve hassas durumları deneyimleyen müracaatçıların güçlendirilmesi ile sosyal ve ekonomik refahı sağlamak mesleğin misyonunu yansıtmaktadır. Klinik sosyal hizmet bireylerin, ailelerin ve grupların, biyolojik, psikolojik, sosyal ve ruhsal işleyişini yeniden inşa etmek, sürdürmek ve geliştirmek için mesleğin profesyonel kullanımını gerektirir. Klinik sosyal hizmet, davranışsal, zihinsel ve duygusal koşullar, bozukluklar ve bağımlılıkları içeren psikososyal disfonksiyon, yetersizlik ve bozuklukların çok boyutlu değerlendirme, tanı ve tedavisinin klinik uygulamasıdır. Klinik uygulama müdahaleleri, risklerin ve hassas noktaların farklı/ayrışık tanı ve değerlendirilmesine dayalı vaka formülasyonunu içerir. Müdahale yöntemleri, bireysel, aile ve grup çalışmasını içerir. Klinik sosyal hizmet uzmanları krize müdahale, kısa ve uzun süreli psikoterapi ve danışmanlık, müracaatçı merkezli savunuculuk, konsültasyon ve değerlendirme ile ilgilenir. Çeşitliliğin tüm boyutlarına duyarlı müdahaleler, kanıta dayalı kurallar rehberliğinde terapötik ilişki çerçevesinde uygulanır. Klinik süpervizyon; kurum, kuruluş ve özel uygulama alanlarında klinik sosyal hizmetin önemli bir bileşenidir (153).

Klinik sosyal hizmet, klinik destek ekibindeki sorumlulukları yanında; bu desteği aşmaya engel olan faktörleri ortadan kaldırmak için çalışır (154), bu kapsamda klinik sosyal hizmet uzmanlarının birey ve grupla çalışma, danışmanlık, sosyal inceleme, savunuculuk gibi klinik rolleri ve araştırma ve risk taraması, sosyal içerme, koruyucu ruh sağlığı hizmetleri ve toplum eğitimi gibi toplumsal düzey rolleri bulunmaktadır.

Klinik uygulama insan gelişimi teorilerine dayanır ve insan çeşitliliği ve çok kültürlülük konularına odaklanmıştır. Klinik sosyal hizmet uzmanları kişisel ve kişilerarası gelişimi ortaya çıkarmak için müracaatçılara yardım eder; sosyal ve ekonomik kaynaklara erişimini artırır ve onların var olan kapasite ve güçlerini korur ve destekler. Değerlendirme, her zaman müracaatçının işlevselliği üzerindeki sosyal ve siyasal sistemlerin etkisini içermektedir. Müdahaleler terapötik, destekleyici, eğitici ve savunucu faaliyetleri içerebilir (155). Klinik uygulamayı yalnızca bireysel düzeyde değerlendirmek eksik bir bakış açısı kazandırır; klinik uygulamanın topluma ulaşan etkilerini de göz önünde bulundurmak gerekir.

Klinik sosyal hizmet, zihinsel ve duygusal yetersizlikler, kişilerarası disfonksiyon, ve çevresel stres sebebiyle profesyonel yardıma ihtiyacı olan müracaatçılara geniş bir yelpazede hizmet vermektedir. Bu odaklanma şunları içerir;

- Kendine ve / veya başkalarına yıkıcı davranış kalıpları,
- Madde bağımlılığı,
- Yaşamın duygusal problemleri,
- Davranışın belirleyicileri (bilinçli ya da bilinçsiz),
- İntrapsişik (İçruhsal) dinamikler,
- Bozulmuş bilişsel ve duyuşsal süreçler,
- Sorunlu kişilerarası ilişkiler ve aile dinamikleri,
- Etkin olmayan stres yönetimi,
- Ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin etkileri,
- Önyargı, ırkçılık ve insan çeşitliliği konuları,
- Cinsiyet ve cinsel yönelim konuları,

- Yoksunluk, istismar ve mağduriyet konuları,
- Hastalık durumları ve / veya engellilik (155).

Klinik sosyal hizmet bugün, yasal, gönüllü ve özel sektörde çeşitli ortamlarda uygulama alanı bulur. Sosyal hizmet uzmanları hastaneler, klinikler, okullar, kreşler, cezaevleri, yanı sıra birincil sosyal hizmet kurumları ve refah hizmetleri gibi geniş bir yelpazede kendi uygulamalarını yapmaktadırlar (156). Bu geniş yelpaze içerisinde klinik sosyal hizmet uzmanlarının istihdam olanakları da fazla görünmektedir.

Klinik sosyal hizmetin ana odağı bireylerin, çiftlerin, ailelerin ve grupların zihinsel, duygusal, davranışsal iyilik halidir. Bu yönüyle, bütüncül psikoterapi yaklaşımını ve müracaatçının çevresi ile ilişkisini merkez alır. Klinik sosyal hizmet geniş tabanlıdır ve bireylerin, ailelerin çiftlerin ve grupların ihtiyaçlarını ele almaktadır. Klinik sosyal hizmet uzmanları çalışma ortamlarında, toplulukların ve hizmet ettikleri insanların yaşamlarını etkileyen sosyal sistemlerde temel hizmetleri sağlamak için çalışır (157) ve böylelikle müracaatçı sistemlerinin işlevselliklerini destekler.

Bugün kendilerini klinik sosyal hizmet uzmanı olarak adlandıran uzmanlar, geleneksel ve gelişmekte olan uygulama modelleri ve rollerini yürütmektedir. Müracaatçıların örneğin, AIDS'li kişiler ve aileleri, fiziksel ve cinsel istismar ve travmanın diğer türleri ile başa çıkma, göç, ruhsal hastalık ve daha az şiddetli duygusal bozukluklar, mağdurlar ve aile içi şiddetin diğer failleri, tecavüz ve diğer şiddet suçları, fiziksel hastalık ve engeli olanlar, aile sorunları, normatif yaşam döngüsü ve durumsal krizler gibi yaşam olaylarına farklı perspektifler sunarak, özel uygulamalar ve kapsamlı bir sunum ile müdahale etmektedir. Ayrıca, klinik sosyal hizmet uzmanları birden fazla kuramsal çerçeve çizer; birey, aile, grupla uygulama yöntemlerini kullanır ve bir dizi müdahaleyi benimser. Ayrıca kültürel duyarlılıkla azınlık nüfusun özel ihtiyaçlarını karşılamak için teori ve uygulamayı bütünleştirerek (158) "Müracaatçının bulunduğu yerden başlama" ilkesi ile çalışmalarını yürütür.

Mizio (159) ve Garcia (160)'ya göre klinik sosyal hizmet uzmanlarının odak noktasına giren konular arasında cinsiyet ve cinsel yönelim konuları da mevcuttur. Bu sebeple LGBT'ler klinik sosyal hizmet uzmanlarının potansiyel müracaatçısıdır ve LGBT'lere yönelik sosyal hizmet müdahalesi sadece, mikro düzeyde LGBT müracaatçı ya da yakını/ailesiyle değil, aynı zamanda mezzo ve makro düzeydeki

faaliyetleri de kapsamalıdır. Mikro, mezzo ya da makro düzeyde LGBT'lere yönelik yürütülen sosyal hizmet çalışmalarında vurgu yapılan iki temel nokta bulunmaktadır (161);

1. *Sosyal hizmet uzmanının LGBT'lere yönelik tutum ve becerilerinin farkında olması ve kendi homofobisiyle yüzleşmesi*

Heteroseksizmin, "inkar eden, kötüleyen, heteroseksüel formda olmayan herhangi bir davranış, kimlik, ilişki veya topluluğu damgalayan" ideolojik bir tutum olduğu (162) ve sosyal hizmet uygulayıcılarının heteroseksizmi yansıtan bir toplum içerisinde sosyalleşmiş olduğu düşünüldüğünde; sosyal hizmet uygulayıcılarının LGBT'lere karşı önyargılı tutumları içselleştirmeleri muhtemel bir durumdur (163). Buradaki önemli nokta bu gerçeğin farkında olmak ve bu durumun sebeplerini sorgulayarak yansız ve yüksüz bir şekilde değerlendirme yapabilmektir.

LGBT'lerle çalışırken sosyal hizmet uzmanlarının cinsel yönelime ilişkin olarak öncelikle kendi duygu, düşünce, önyargı ve varsa homofobisiyle yüzleşmesi ve buna ilişkin farkındalığının olması gerekmektedir. Cinsel azınlık müracaatçılarının değerlendirme ve müdahalesi, uygulayıcıların açık veya ince olumsuz tutumlarından olumsuz yönde etkilenebilir. Genel olarak, uygulayıcılar arasındaki heteroseksist tutumların hem LGBT müracaatılar için empatiyi azalttığı hem de onlara zarar verdiği tespit edilmiştir (18). Bu sebeple sağlıklı bir mesleki ilişki kurulmak istendiğinde, LGBT'lere ilişkin bilgi eksikliği söz konusu ise sosyal hizmet uzmanının konuya ilişkin bilgi eksiklğini gidermesi ve belli bir anlayış geliştirmesi gerekir.

LGBT müracaatçılar ile uygulamada sosyal hizmet uzmanının aşağıdaki hususlara önem vermesi faydalı olabilir;

- Her bir müracaatçının kendine özgü bireyselliğine hassasiyet göstermesi ve grubun heterojenliğinin farkında olunması,

- Müracaatçıya saygın, emniyetli, destekleyici ve kendisine değer verildiğini hissettiren bir ortamın oluşturulması,

- LGBT müracaatçıların tüm sorunlarını cinsel yönelime bağlamaktan kaçınılması,

- LGBT müracaatçıları tarafından tecrübe edilen olumsuz yaşantılar (damgalanma vb.) konusunda öngörülü olması ve empati üzerinden iletişim kurulması,

- Kapsayıcı ve önyargıdan uzak bir dil kullanılması,

- LGBT müracaatçılar tarafından erişilebilir topluluk kaynaklarına dair bilgilere aşina olunması ve bu bilgileri paylaşabilmesi önemli noktalar arasındadır (Kadushin&Kadushin, 2014).

2. Kurumların LGBT'lere sağladığı hizmetler ile ilgili düzenlemeler.

Kurumların LGBT'lere yönelik hizmetlerinin neler olduğuna dair bilgi uygulama açısından önemlidir. Bu bilginin yanında mevcut kurumlarda işleyiş ve hizmetlere ilişkin düzenlemelere LGBT'lere yönelik hizmetlerin yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada bu yerleştirmenin "ve LGBT'ler" vurgusundan ziyade "LGBT'ler" (93) bakış açısıyla gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Özetle cinsel azınlıklar konusu klinik sosyal hizmetin geniş yelpazesi içerisinde yer alan konulardan birisidir. Klinik sosyal hizmetin azınlık nüfusun kendisine özgü ihtiyaçlarına odaklanma yoluyla teori ve uygulamayı bütünleştirme çabası ve birey-çevre etkileşimine yaptığı vurgu, LGBT'lerle çalışırken klinik sosyal hizmet bilgisinin gerekli ve önemli olduğunu göstermektedir.

LGBT Müracaatçılar ile Uygulamada Bilgi Temeli

Germain ve Gitterman (117), sağlık, sosyal refah ve pek çok alanda yaşamlarını tehdit eden güçsüzlük ve baskılanmanın LGBT'lere uyumsal görevler yüklediğinin altını çizmektedir. LGBT'ler ile ağırlıklı olarak heteroseksist çevre arasında var olan ilişkilerin anlaşılması, LGBT müracaatçılar ile çalışma hakkında bilgi geliştirme sürecinin bir parçasıdır (111). Bu nedenle, LGBT'lerle uygulamanın bilgi temelini tanımlamak ve sosyal hizmetin bu grubun ihtiyaçlarına nasıl cevap vereceğini gözden geçirmek önem taşımaktadır.

Meyer (164), sosyal hizmet uzmanının yapması gereken şeyin mesleğin bilgi temelinin sınırlarını belirlemesi gerektiğini belirtmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının lezbiyenler, eşcinsel erkekler, biseksüeller ve transeksüel kişilerle çalışabilmeleri için, uygulamada bilgi temelinin sınırları bilinmelidir. Organize bir bilgi temeli, her meslek için çok önemlidir. Burada uygulayıcının, en yararlı, en az müdahaleci ve kişinin refahıyla en tutarlı olması muhtemel olan adımları atarak kasıtlı

davranmaması beklenir. Bu seçeneklerin bilinçli bir şekilde belirlenmesi, kapsamlı bir bilgi temeli gerektirir.

Mattaini (165) LGBT'lerle uygulamada bilgi temeline ilişkin bir çerçeve sağlayan birkaç önemli bilgi kaynağını tanımlar. Mattaini tarafından kodlanan kaynaklar arasında;

1. Mesleğin ve meslektaşların anlatıları,
2. Uygulayıcının kişisel deneyimleri,
3. Mesleki literatür bilgisi,
4. Tarihi ve güncel olaylar bilgisi,
5. Uygulamayı içeren araştırma konuları (hem nitel hem de nicel),
6. Teorik ve kavramsal analizler ve
7. Vakanın kendisi tarafından sağlanan bilgiler

yer almaktadır. Bu öğeler, LGBT'lerin yaşamlarındaki baskı gerçeği de göz önünde bulundurulduğunda, uygulamada bilgi temelinin geliştirilmesine katkıda bulunur. Aşağıda bu öğelere kısaca değinilmiştir;

Anlatılar, hem meslektaşlardan hem de müracaatçılardan toplanan, mesleğin deneyimlerinden türetilmiş olan bilgidir. Anlatı kuramına ilgi son yıllarda artmıştır ve yaşam hikayelerinin uygulamada kullanımı, bazı kuruluşlarda ayrıntılı, biçimsel bilgi alım şekillerinin yerini almıştır. Ayrıntı anlamında zengin olma eğiliminde olan hayat hikayeleri, genellikle bir müracaatçıyla yapılan çalışmanın başında elde edilir ve bilgi temelini geliştirmek için yalnızca bir kişinin verilerini toplamak için değil; aynı zamanda sonraki süreçte eşcinsel veya lezbiyen bir müracaatçı ile çalışırken bir ilişki ve güven ilişkisi kurmak için de yararlı bir araç olabilir. Müracaatçı konuşur ve sosyal hizmet uzmanı empatik olarak dinler, yani anlatım ve dinleme sırasında hikaye kişisel ve kültürel anlamlar kazanır. Bu süreç, özellikle baskı ve marjinalleşmeyi yaşamış olan LGBT'lerle birlikte olarak onların "iyi olma hali"ne katkı sunar. Müracaatçıların yaşam öykülerini dinlemeye ve uygulayıcıların deneyimlerine ek olarak, LGBT'lerle uygulama yapan sosyal hizmet uzmanları, deneyimli uygulayıcılar tarafından uygulanan kurallara da güvenebilirler.

Kişisel deneyimler, bilgi gelişimini yönlendiren ikinci önemli güçtür. Sosyal hizmet uzmanları sadece kendi kişisel deneyimleriyle değil, aynı zamanda mesleğin etik kuralları ile de yönlendirilir. Çoğu sosyal hizmet uzmanı, müracaatçılar

hakkındaki bilgilerinin bir kısmını kendi yaşam deneyimlerinden toplanan bütünleşik ve sentezlenmiş olaylara dayandırır. Mesleğin etik kuralları tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde, sosyal hizmet uzmanlarının yaşamları boyunca geliştirdikleri temel kişilerarası ve problem çözme becerileri, uygulamalarını güçlendirmek için önemli araçlardır.

Mesleki Literatür, sosyal hizmet uzmanları için önemli bir bilgi kaynağıdır. Ancak, her ne kadar LGBT'ler hakkında mesleki literatür artıyor görünse de, ana sosyal hizmet yayınları, mesleki literatürde eşcinsellik meşruiyetinin tanınmasında, başta psikoloji olmak üzere, diğer birçok mesleğin gerisinde kalmıştır. Birisi, uygulamada bilgi temeli geliştirmek için sadece sosyal hizmetin mesleki literatürüne bakacak olsaydı, ana sosyal hizmet literatüründe LGBT uygulama konularını çok sınırlı bir şekilde tartışabilecekti (166). Bu durum, hem dünyada, hem de ülkemizdeki sosyal hizmet literatürüne bakıldığında, LGBT'lere yönelik sosyal hizmet uygulaması bilgisinin sınırlı olduğu göstermektedir.

Tarihi ve güncel olaylar bilgisi, uygulama yaşamın sosyal bağlamı içerisinde olduğundan, sosyal politikalara ilişkin uygulama bilgisi ve sosyal güçlerin yön değiştirmesi, LGBT'lerle çalışırken bilginin gelişiminde önemli noktalardır. Medya önemli bir bilgi kaynağıdır, çünkü tarihsel olaylar en çok gazetelerde, televizyonda yayınlanan haberlerde ve haftalık ve aylık dergilerde belgelenir. Bununla birlikte, çoğu insan için, bunlar LGBT'ler hakkındaki tek bilgi kaynağıdır ve mesleki bağlamda çalışmada temel teşkil edebilir. Yıllarca "bir fısıltının ötesine geçememiş" LGBT konularının medya sayesinde, yıllar içerisinde daha açık ve görünür yollarla ele alındığı görülmektedir. Ek olarak İnternet, diğer yollardan daha yoğun olarak, LGBT'ler hakkında çok önemli bilgi kaynakları sağlamıştır. İnternetin LGBT'ler hakkında bilgiye ulaşmak isteyenler için büyük bir faydası, web'in coğrafyayı aşan bir erişime sahip olmasıdır. Sonuç olarak, uzak kırsal bölgelerdeki insanlar potansiyel olarak dünyadaki LGBT'ler hakkındaki bilgilere ve onlarla iletişim kurmaya eşit erişime sahipken, geçmişte bu veriler sadece kentsel alanlarda bulunabiliyordu.

Güncel olayların yanında, LGBT konusunun tarihi geçmişinin bilgisi de önem taşımaktadır. Eşcinselliğin zihinsel bir hastalık olmadığına dair bir delil sunmak için ilk bilimsel araştırmayı sunan son Dr. Evelyn Hooker'in eseri; 1969'da New York'ta Stonewall İsyanının başlaması, genel olarak eşcinsel ve lezbiyen hareketinin doğuşu

olarak kabul edilmiş; 1973'te, eşcinselliğin, zihinsel bozuklukların teşhis ve istatistik el kitabından (DSM III) çıkarılması kararı alınmıştır. Birçok önemli yönden, AIDS salgınının ortaya çıkışı, LGBT'ler için başka bir belirleyici olay olmuştur. Fox (1993)'un makalesi ile sosyal hizmet literatüründe ilk defa biseksüel konular tartışılmaya başlanmış; transgender konuları, Wick (1978) 'in ilk makalesiyle ancak 1990'larda daha tam olarak sosyal hizmet uzmanları için bilinç yaratmıştır (106). Son yıllara baktığımızda ise, halen istenen düzeyde olmamakla birlikte LGBT konularının sosyal hizmet literatürüne sınırlı da olsa girdiği görülmektedir.

Uygulamayı içeren araştırma konuları, önemli bir diğer bilgi kaynağıdır. Çünkü basmakalıp ve yanlış bilgilendirme ve baskıcı mitleri ortaya çıkarmanın önemli bir yolu, her bireyin özgünlüğünü doğrulayan kanıt sağlamaktır. Baskı altında tutulan ve ayrımcılığa uğrayan insan grupları klişeleştirmeye, onlar hakkındaki mitlerin sürdürülmesine ve diğer olumsuz ve yanlış bilgilendirme türlerine karşı hassastır. Bu tür yanlış bilgi oluşumunun temeli, heteroseksizm, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, yaş ayrımcılığı, cinsiyetçilik, engelli ayrımcılığı ya da bunların tümüdür. Sonuç olarak, ezilen grupların üyesi olan bireyler, kendi grupları hakkındaki bu olumsuz klişeleri içselleştirebilirler ve böylece kendinden ve başkalarından "çifte baskı" olarak adlandırılan duruma maruz kalabilirler. Bu yüzden bilginin oluşumunda araştırmaların yeri çok önemli görülmektedir.

Hem kantitatif hem de kalitatif araştırma yöntemleri veya ikisinin bir karışımı, bilimsel temeli olan bilgilerin üretilmesinde önemli araçlardır. Sosyal hizmet uygulamaları için önemli olan olayların titizlikli bir şekilde gözlemlenmesi olan doğal gözlem, sınırlı bir kavramsallaştırmanın söz konusu olduğu durumlarda, özellikle yararlıdır. Antropolojideki epistemolojik kökleri ile doğal gözlemler, özellikle LGBT'lerle sosyal hizmet uygulamaları hakkında bilgilenmenin etkili bir aracı olarak görülmeye başlanmıştır (167). Bunların yanısıra betimleyici nitel çalışmalar da, kişilerin yaşadıklarına odaklanma ve onları olduğu gibi aktarma anlamında LGBT'lerle çalışırken işlevsel olabilmektedir.

Teorik ve kavramsal analizler, bir müracaatçı sistemiyle uygulamayı daha iyi anlamaya yardımcı olan teorik yapılar, uygulamayı yönlendirmeye dair açıklamalar sunar. LGBT kimlik oluşum sürecini anlamak, şüphesiz uygulayıcının, cinsel yönelim sorunları ile mücadele eden müracaatçıları ve ailelerine bilinçli ve hassas bir şekilde

müdahale etmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte, uygulayıcılar, aynı zamanda çoğu insan davranışı ve sosyal çevre derslerinde öğretilen ve sadece heteroseksüel gelişim ile ilgilenen ve heteroseksüel kimliği nihai bir sonuç olarak kabul eden geleneksel gelişim modellerini tek başına kullanmanın mümkün olmadığını da bilmelidirler (167). Sorgulayıcı ve yenilikçi bakış açısı bu noktada uygulayıcılar için faydalı olabilir.

Kavramsal analizler teorik yapılara ek olarak faydanılabilecek bir diğer bilgi kaynağıdır. Eşcinsel ve lezbiyenlerle sosyal hizmet uygulamaları hakkında geniş kapsamlı yazılar yazan Berger (1977, 1982, 1983, 1990, 1996), eşcinsel veya lezbiyen olarak tanımlanan kişilerle çalışmada savunucu model (1977) ve tanımlayıcı model (1983) adında iki model önermiştir. Falco (1991), Garnets, Hancock, Cochran, Goodchikls ve Peplau (1991) ve Morin (1991) de lezbiyenler ve eşcinsel erkeklerle olumlayıcı terapi modelleri sunmuşlardır. Eşcinsel ve lezbiyen kimliğini ikikültürlülük (biculturalism) merceği aracılığıyla gören Lukes ve Lands (1990), kültürel meseleleri kişinin kimlik meseleleriyle ilişkilendiren bir uygulama modeli önermiştir. Salter (1995) 'in çalışması, lezbiyen müracaatçılarla bir aile yaşam döngüsü bağlamında çalışmak için olumlayıcı bir çerçeve sağlamıştır. Fox'un çalışması (2004, 2005), uygulayıcıların biseksüel kimlik gelişimini anlamalarını sağlamak için modeller geliştirmede etkili olmuştur; Lev (2004) 'in metinleri, trans deneyiminin gelişim sürecini anlamaya çalışan sosyal hizmet uzmanları için gelişim konularını gözden geçirmektedir (167). LGBT konularını içeren bu çalışmalar uygulamada bir rehber olabilir.

Vakanın kendisi tarafından sağlanan bilgiler, LGBT'ler hakkında bilgi üretilmesine yönelik nihai yoldur. Birey, çift, aile, topluluk veya örgütsel sistem içindeki müracaatçılar ve içinde yaşadıkları çevre bağlamı, duruma özel ve uygulamaya rehberlik edebilecek çok fazla bilgi sağlar. Müracaatçıların ne söylediklerini dinlemek ve ne yaptıklarını gözlemlemek, ilk karşılaşmadan, değerlendirme, müdahale ve sonlandırmaya kadar önemli bilgiler sağlayabilir.

LGBT'lerle sosyal hizmet uygulamasında bilgi temelini doğru oluşturabilmek uygulamayı doğrudan etkileyen bir unsur olabilmektedir. Bilgi, beceri ve değer temelinde yükselen sosyal hizmet mesleği için bilgi ayağının eksik oluşu uygulamada aksaklıklara ve olumsuz sonuçlara sebep olabilir. LGBT'lerle çalışan sosyal hizmet

uzmanları için yukarıda kısaca bahsedilen bilgi kaynakları çok zengin ve çeşitli bilgiler sağlayarak, müracaatçı-uzman arasındaki mesleki ilişkiye de olumlu katkılarda bulunur.

LGBT'lerle Sosyal Hizmet Uygulamasında Etik Değerler

Sosyal hizmet mesleğinin, bütün kişilerin onuruna ve değerine saygı gösteren ve aktif olarak savunmasız ve ezilen bireyler ve gruplar adına sosyal adalet ve sosyal değişimi sağlayan uygulayıcıları hazırlama taahhüdü açıkça; heteroseksüel ya da değil, tüm bireyleri kapsamına almaktadır.

Bir mesleğin uygulanmasında etik değerler oldukça hayati öneme sahiptir. Sosyal hizmet mesleği için uluslararası belge niteliğinde olan NASW Etik Kuralları, sosyal hizmet uzmanlarının "ırk çeşitliliği, etnik köken, ulusal köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, medeni hal, politik inanç, din ve zihinsel veya fiziksel engellilik bağlamında toplumsal çeşitlilik ve baskıların doğası hakkında eğitim almaları ve onları araştırması gerektiğini; " (Etik ilkeler;1.02 (c)) ve "… cinsel yönelim… veya başka bir durum, kişisel özellik veya statü temeli olan herhangi bir kişiye, gruba veya sınıfa karşı egemenlik, sömürü ve ayrımcılığı önleme ve bu noktada eylem gerçekleştirmesi gerektiğini" (Etik ilkeler: 6.04 (d)) iletmektedir (111). Görüldüğü gibi mesleğin etik ilkeleri açıkça ayrımcılığa karşı durmaktadır.

Sosyal hizmet eğitimi konseyi, 1992 yılında CSWE Kurulu tarafından revize edilen ve kabul edilen müfredat politikası beyanında, hem lisans, hem de yüksek lisans programlarında müfredatın, renkli insanlar, kadınlar ve eşcinselleri içermesi gerektiğini belirtmiştir. Kurul tarafından 1994 yılında kabul edilen gözden geçirilmiş CSWE değerlendirme standartları, "Programın… cinsel yönelime dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın yürütülmesi gerektiğini" belirtir (168). Sosyal hizmet eğitimi konseyi karar tarihinden günümüze eğitim politikasını bu yönde sürdürmektedir.

NASW Etik Kuralları'nın (169) giriş bölümünde, sosyal hizmet mesleğinin savunmasız ve ezilen nüfusa hizmet etme konusundaki taahhüdüne uygun olarak şu belirtilmektedir: "Sosyal hizmet mesleğinin temel misyonu, insanların refahını artırmak ve savunmasız, ezilen ve yoksulluk içinde yaşayan insanların güçlendirilmesi ve ihtiyaçlarının dikkate alınması ile; tüm insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmaktır. Sosyal hizmet bireylerin iyilik hali ve toplumun

refahı üzerine odaklanır". Görüldüğü üzere bu açıklama mesleğin insan hakları ve sosyal adalet ilkesiyle de birebir örtüşmektedir.

Sosyal hizmet mesleği bir dizi temel değere dayanır; bu temel değerler sosyal hizmetin kendine özgü amaç ve bakış açısının temelidir. Bu değerler aşağıda verilmiştir (111);

- Hizmet
- Sosyal adalet
- Bireylerin değer yargıları ve saygınlıkları
- İnsan ilişkilerinin önemi
- Dürüstlük
- Yeterlilik.

Aşağıda sosyal hizmet mesleğinin bu temel değerlerinin, LGBTİ müracaatçı ile uygulamada yürütülen çalışmalara yansımalarına kısaca değinilecektir.

1. Değer: Hizmet

Etik İlke: "*Sosyal hizmet uzmanlarının öncelikli amacı sosyal problemleri olan ve ihtiyaç içerisindeki bireylere yardım etmektir"*.

Basitçe ifade etmek gerekirse, hizmetin temel değeri ve yardım etme hedefi, sosyal hizmet mesleğinin olmazsa olmazıdır. Ancak bu sadelik yanıltıcı olabilir. Birinin kime, nasıl, nerede ve hangi şekillerde hizmet ettiği ile ilgili tespitler çoğu zaman karmaşık ve zordur. Örneğin bir müracaatçının cinsel yönelimi uygulayıcı tarafından bilinebilir veya bilinmeyebilir ve bazı durumlarda cinsel yönelim konusu müracaatçı için bir kafa karışıklığı ve / veya utanç sorunu olabilir. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanları uygulamada lezbiyen ve eşcinsel olanlarla bağlantı kurabilmelidir. Bu bağlantının kurulması, özgün kapsayıcılık, kabul ve onaylama içeren mesajları gerektirir; bu da müracaatçının hizmet gereksinimlerindeki cinsel yönelimin konusunun ve uygun müdahale seçeneklerinin farkına varılması ve LGBT'ler ile yaşadıkları homofobik-heteroseksist kültür arasındaki ilişkilerin anlaşılması ile mümkün olacaktır (Hess, 2017). Bu anlamda mesleğin bilgi temeli uygulayıcı için bir rehber olabilir.

3. Değer: Sosyal Adalet

Etik İlke: "Sosyal hizmet uzmanları sosyal adaletsizliklerle mücadele eder".

Adaletsizlikle mücadele sosyal hizmet uzmanlarının iş tanımının ayrılmaz bir parçasıdır. Sosyal hizmet uzmanları, LGBT'lerin fırsat eşitliği ve ihtiyaç duydukları bilgilere, hizmetlere, kaynaklara ve karar verme süreçlerine katılımlarına erişim sağlamaları konusunda etik sorumluluk taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, fırsat eşitliği ve erişilebilirliği artırmak için mesleki bilgi ve becerilerini kullanmalıdır. LGBT müracaatçılar ile uygulamada, vaka ile olay arasındaki yakın ilişkiyi tanımak önemlidir. Baskıların, LGBT'lerin yaşamlarında ne derece bulunduğu göz önüne alındığında, bir hizmet bileşeni olarak savunuculuk önem arz etmektedir (111). Sosyal adaletin tüm bireyler için geçerli olduğunun kabulü, akıldan çıkarılmaması gereken önemli bir konudur.

4. Değer: Bireylerin Değer Yargıları ve Saygınlıkları

Etik İlke: "Sosyal hizmet uzmanları, her insanın kendine özgü değer yargıları olduğuna ve bu nedenle saygı görmesi gerektiğine inanırlar".

Saygı, belki de sosyal hizmet değerlerinin en temelini oluşturur. Bununla birlikte, LGBT'lerle pratikte uygulanması, kendi kaderini belirleme konusunda bir taahhüt ve güçlü beceriler gerektirir. NASW Etik Kurallarında da belirtildiği gibi "Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların kendi kaderlerini belirleme hakkına saygı duymakta ve müracaatçılara hedeflerini belirleme ve açıklama çabalarında yardımcı olmaktadır" (Etik ilkeler: (1.03)).

LGBT müracaatçıların kendi kaderini tayinini teşvik ederken, bazı sosyal hizmet uzmanları mesleki bilgilerini, kişisel inançlarını, müracaatçıya ilişkin duygularını ve mesleki standartlarını tarttığında bir uyumsuzluk hissiyle karşılaşabilirler. LGBT'lerin onur ve değerine olan saygı, öncelikle mesleki davranışlarla gösterilmiş olsa da, saygılı davranma kapasitesi, kişisel deneyimler ve değerler, mesleki bilgi birikimi ve eğitim, başkalarından geri bildirime açıklık ve mesleki bağlılıkla kaçınılmaz olarak şekillenmektedir. Çoğu zaman kendine değer duygusunu baltalayan içselleştirilmiş heteroseksizmle mücadele etmek durumunda kalan LGBT müracaatçılar söz konusu olduğunda, uygulayıcının müracaatçının mücadelesi, potansiyeli ve değerine saygı konusuna önem vermesi gerekir (111). Bu

türden bir bakış açısı mesleki uygulamanın başlangıç aşamasından sonlandırma aşamasına kadar müracaatçı ile ilişkiyi de olumlu yönden etkileyebilir.

4. Değer: İnsan İlişkilerinin Önemi

Etik İlke: "Sosyal hizmet uzmanları insan ilişkilerinin önemini kabul eder".

Kimi zaman homofobi, bifobi ve transfobinin en büyük etkisi ilişkilerde ortaya çıkar. Bu nedenle, lezbiyen, gey, biseksüel ya da transeksüel olan kişilerle uygulamanın odak noktası ilişkilere dürüstlük getirmek, ilişkilerde gerginliği azaltmak, ilişkileri yeniden tanımlamak ya da sona erdirmek ve yeni ilişkiler geliştirebilmektir.

LGBT'lerle uygulama yaparken, destek ağlarının hayati önemini bilmek önemlidir. Birçok LGBT'nin, yaşadığı toplumsal izolasyonun yansıtıcısı olarak, yakın kişiler arası ilişkileri genellikle sınırlıdır veya kısıtlanmaktadır. Ebeveynler, kardeşler, çocuklar ve arkadaşlar ile yakın ilişkiler tehlikeye girebilir ve azalabilir. Birçok LGBT müracaatçı, ilişkilerde izolasyonu azaltmak, hedeflerine ulaşmak ve refahlarını arttırmak için mevcut ilişkileri iyileştirmede ve / veya yeni ilişkiler geliştirmede yardıma ihtiyaç duyar (111). Bu yüzden insan ilişkilerini doğru değerlenlendirmek, mevcut veya değişen şartlara göre yapısını anlayabilmek ve değerlendirebilmek önem arz etmektedir.

5. Değer: Dürüstlük

Etik İlke: "Sosyal hizmet uzmanları güvenilir ve dürüst bir biçimde davranırlar".

NASW Etik Kuralları, sosyal hizmet uzmanlarının tüm mesleki faaliyetlerde güvenilir olmaları gerektiğini kabul etmektedir. LGBT'lerle çalışırken dürüstlük etkili uygulama için çok önemlidir. Cinsel yönelim konularının gizlenme derecesi göz önüne alındığında, açıklığın müracaatçılarla, meslektaşlarımızla ve hatta kendimizle birlikte olmasını beklemek gerçekçi olmaz. Mesleki sosyal hizmet bilincinin cinsel yönelim temelinde ayrımcılığın kabul edilemez olduğu kabulüne rağmen; LGBT'ler hakkındaki temel tavırlar heteroseksizmden güçlü bir şekilde etkilenmeye devam etmektedir. Buna rağmen sosyal hizmet uzmanlarının, sistematik bir kendini keşfetme süreci yoluyla, cinsel yönelim hakkındaki kendi tutum ve inançları ile baş edebilmesi zorunludur (111). Kendi keşif sürecini tamamlayamayan uygulayıcı, mesleki

etkinliklerinde zorlanabilir ve bu noktada da müracaatçının yüksek yararı tehlikeye girebilir.

Güvenilirlikte LGBT'lerle uygulamada gizliliğe saygı duymak önemlidir. Tüm müracaatçılar gizlilik konusunda haklı olarak endişelenmekle birlikte, LGBT müracaatçıların, kurum çalışanları arasında paylaşılan ve kurum kayıtlarında ve uygulayıcıların kişisel notlarında tutulan bilgilerin niteliğine karşı hassas olmaları muhtemeldir. Cowles (170), müracaatçıların cinsiyet kimliği ifadeleri veya cinsel yönelimleriyle ilgili bir bilgiye ilişkin kırılganlıkları olabileceğini ve bu bilgilerin özenli bir şekilde korunması gerektiğini belirtir. Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimiyle ilgili bilgilerin, diğer kurumlara aktarılması durumunda, hangi koşullarda kurum kayıtlarının bir parçası olarak kaydedilmesi ve muhafaza edilmesi gerektiğini sorgulamalıdır.

Bu bilgilerin kayıtları ile ilgili tüm bu hassasiyetler dikkate alındığında, LGBT' lerin cinsel kimlik bilgilerinin açıkça yazılması yerine önceden meslek elemanları tarafından kabul edilmiş kodlamalarla kayıt altına alınması daha uygun bir yöntem olabilir. Örneğin: LM-Lezbiyen Müracaatçı GM-Gey Müracaatçı gibi.

6. Değer: Yeterlik

Etik İlke: "Sosyal hizmet uzmanları mesleki yeterliklerini uygulama alanlarında gösterirler ve mesleki uzmanlıklarını geliştirirler".

Yeterlik konusu, sosyal hizmet uzmanları için LGBT'lerle uygulamada bilgi edinme ustalığıyla; staj deneyimleri sırasında LGBT müracaatçılarla çalışarak ve kendi homofobisi, bifobi veya transfobi, basmakalıp ve kişisel inanç ve önyargılarını keşfetme süreciyle oluşur. Sosyal hizmet uzmanları, LGBT müracaatçılarla çalışmada yeterlik hususunda aşağıdaki temel bileşenlerle ilgili bilgi sahibi olmalıdır (111);

- Tüm insanların çifte cinsiyet ya da çoklu cinsiyet özelliklerini içeren bireysel insan gelişimi,

- Örneğin açılma gibi LGBT'lerin gelişimsel kilometre taşları ve LGBT kimlik gelişiminin temel özellikleri.

- Genetik de dahil olmak üzere cinsel yönelim kaynağı ile ilgili geniş literatür.

- Cinsiyet kimliği ifadesinin kaynağına ilişkin kapsamlı literatür.

- LGBT çiftlerin tipik kaygıları ve LGBT ailelerin gelişimsel döngüleri.

- LGBT topluluklarının insan hakları mücadelesi.

- LGBT müracaatçılar ve aileleriyle birlikte uygulama için değerlendirme ve müdahale stratejilerinin incelenmesi ve uygulanması yönelik çalışmalar.

- LGBT topluluklarının üyeleri için örnek programlar hakkında bilgi edinmeye ilişkin çalışmalar.

Yukarıda bahsi geçen değerler ve etik ilkeler, tüm müracaatçı grupları için geçerli olmakla birlikte; toplum yaşantıları, sosyal dışlanma ve ötekileştirme süreçleri de göz önüne alındığında LGBT müracaatçılar ile uygulamada hayati değere sahiptir. LGBT'lerin sosyal hizmet gereksinimlerinin karşılanmasında sosyal hizmet uzmanlarının bu değer ve ilkeler ışığında mesleki çalışmalarını yürütüyor olmasının, yaşamın hemen hemen pek çok alanında ayrımcılık ve ötekileştirme ile karşı karşıya kalan LGBT'lere hizmet sunumunda işlevsel olacağı değerlendirilmektedir.

Sosyal hizmet mesleği, zengin bilgi ve beceri temeli, değerleri, kapsayıcılığı, uygulama alanının genişliği ve çeşitliliği ile tüm müracaatçı gruplarının iyilik hallerini hedefler. Bu hedef doğrultusunda bireyden topluma kadar her düzeyde müdahalelerde bulunarak sosyal adaleti sağlama amacındadır. Bu amaçla yararlanılan yöntem ve uygulamalar, müracaatçı grubunun yapısı, biricikliği ve ihtiyaçları, toplum yapısı ve toplumun bakış açısı, inançlar, değerler, kültür, kaynaklar ve olasılıklar değerlendirilerek çeşitlenir ve hayata geçirilir. Sosyal hizmet mesleğinin bu geniş misyonu içerisinde müracaatçı gruplarından birisini oluşturan LGBT'ler özelinde yapılacak sosyal hizmet uygulamalarında da çok boyutlu bir değerlendirme gerekmektedir. Uygulamanın bir ayağında LGBT müracaatçı ve onu çevreleyen sistemlerin; öbür ayağında sosyal hizmet uzmanının ve her iki tarafı da kapsamına alan toplum yaşantısının dinamiklerinin olduğu ve tüm bu sistemlerin de birbiri ile etkileşim içerisinde olduğu gerçeğinin her aşamada göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bir araştırmada araştırma yöntemini belirlemek araştırma konusu ve problemi ile doğrudan ilişkilidir. Araştırma tasarlanırken 'neyin nasıl araştırılacağı' konusunun detaylı bir şekilde değerlendirilmesi ve araştırmanın hangi yöntemle gerçekleştirileceğine bu değerlendirmenin sonucuna göre karar verilmesi gerekmektedir. Araştırma ile ulaşılmak istenen amaç bu noktada belirleyici olabilir. Araştırmada kullanılacak metadolojinin seçimini 'amaca uygunluk' kriteri sağlamaktadır (171). Bu araştırmada kişilerin deneyimlerine odaklanılması ve belirli bir olgunun kişilerce nasıl yaşandığının ve anlamlandırıldığının anlaşılması hedeflendiğinden, nitel araştırma yönteminin ulaşılmak istenen amaca uygun olduğu değerlendirilmiştir.

Nitel araştırma yöntemlerinin sosyal hizmette uygulanabilirliği yüksektir. Çünkü sosyal hizmet uzmanları, insanların hayatlarının 'ince' ayrıntıları ile ve örneğin yoksulluk içinde yaşamak, yıpratıcı bir ilişkiyi bitirmek ya da MS (Multiple Skleroz) hastalığı ile başetmek gibi belli olguları deneyimlemenin neye benzediği ile ilgilenmektedir. Kişilerin deneyimlerinin zengin tasvirleri, bireylerin yaşantılarının daha derinlemesine anlaşılmasına, karşılaştıkları zorluklar konusunda daha fazla empati duyulmasına ve kendine özgü ihtiyaçları, değerleri ve inançlarına uygun olarak özel tasarlanmış mikro ve makro sosyal hizmet müdahalelerinin oluşumunun şekillendirilmesine yardımcı olabilmektedir (172). Bu anlamda "söylemlerin gücü" ne dayanan nitel araştırma sosyal hizmetin doğası ile örtüşmektedir.

Araştırmada LGBT'lerin sosyal dışlanma, ceza infaz kurumu süreçleri ve sosyal hizmet gereksinimlerine odaklanılmış ve süreç onların gözünden aktarılmaya ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle araştırma fenomenolojik bir temele dayanmaktadır. Temel olarak "Bu bireyler için belirlenen olgu nasıl deneyimlenmektedir?" (173) sorusunun yanıtını arama amacında olan nitel araştırmada, fenomenolojik yaklaşımın, araştırmanın içeriği ve özü ile uyumlu olduğu değerlendirilmektedir.

Fenomenoloji, bir olgunun özünde ne olduğunu, o şeyin doğasının ve anlamının ne olduğunu ortaya koymak için yapılan araştırmaları kapsamaktadır. Fenomenolojik çalışmalarda yaşam deneyimleri önemlidir (172). Güçlü felsefi temellere dayanan (174) fenomenoloji çalışmaları, belirlenmiş fenomeni tecrübe eden tüm katılımcıların ortaklıklarının tanımlanmasına odaklanır. Bu sebeple katılımcıların ortaklıklar anlamında seçimi önemlidir. Birçok araştırmacı fenomenolojik yaklaşımı, insanların bir olguyu nasıl deneyimlediklerini ayrıntılı bir biçimde anlamak ve kavramak amacıyla kullanmaktadır. Bu araştırmada da, LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisinde sosyal dışlanma süreçleri, ceza infaz kurumu yaşantıları ve sosyal hizmet gereksinimlerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Katılımcıların ortaklıkları ise LGBT olmaları ve ceza infaz kurumu yaşantısı geçmişlerinin bulunmasıdır.

Fenomenoloji araştırmalarında veri toplama yöntemi olarak genellikle görüşmelerden yararlanılmaktadır. Görüşmeler vasıtasıyla elde edilen verilerin kavramsallaştırılmasının ardından olguyu tanımlayabilecek temalar ortaya çıkarılır. Sonuçlar sunurken betimsel bir yaklaşım kullanılır ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir (173). Bu araştırmada da benzer bir yol takip edilerek; veriler katılımcılardan görüşmeler yoluyla elde edilmiş ve betimsel analize tabi tutulmuştur.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda örneklem seçimi genelleme amacı taşımaması sebebiyle, durumlar arasındaki farklılık ve benzerlikleri ortaya koyma amacına yönelik olarak yapılır (174). Bu araştırmanın çalışma grubunu Ceza İnfaz Kurumu deneyimi bulunan LGBT'ler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi nitel araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Benzeşik örnekleme, örneklemin, araştırma konusuna ilişkin olarak evrende yer alan benzeşik bir alt grubundan ya da durumundan oluşturulmasıdır. Buradaki amaç, "küçük, benzeşik bir örneklem oluşturma yoluyla belirgin bir alt-grubu tanımlamaktır" (173). Araştırma konusuna uygun olarak araştırmada belirlenen alt gruba ait ortak özellikler katılımcıların LGBT olması ve ceza infaz kurumu geçmişi bulunmasıdır.

Nitel araştırmada örneklem büyüklüğü tartışmalı bir konudur. Bazı araştırmacılar nitel çalışmalar için örneklem büyüklüğünün hesaplanamayacağını, nitel araştırmada amacın genelleme yapmak olmaması nedeniyle bir ya da iki vakanın

dahi (birey ya da grup) yeterli olduğunu vurgulamışlardır (175). Luborsky ve Rubinstein (176)'a göre sosyo-kültürel ya da kişisel ifadeleri ölçebilen bir aracın olmaması ve istatistiksel anlamda güç analizi için olasılık modellerinin de mevcut olmaması sebebiyle konu henüz netliğe kavuşmamıştır.

Cropley, nitel araştırmada örneklem büyüklüğünü belirlemede dikkate alınması gereken ve yol gösterici ilkeler tanımlamıştır (173);

Araştırmanın odağı, zaman zaman araştırma bir veya birkaç durumun eş zamanlı çalışılmasını; bazen de belirli özellikleri taşıyan bir grubun tek başına çalışılmasını odak alır.

Veri miktarı, toplanacak verinin genişliği ve derinliği ile ilgilidir. Örneklem büyüklüğü çoğu zaman elde edilmesi planlanan verinin genişliği ve derinliği ile ters orantılı olabilmektedir. Bazen tek bir kişiyle aypılan araştırma verisi, 20 kişiden toplanan veriden çok daha fazladır.

Kuramsal örnekleme, bu kavram "doyum noktası" denilen, araştırma sorularına verilen cevaplarda kavramların ve süreçlerin tekrarlanmasına kadar veri toplamaya devam edilmesini gerektiren bir yaklaşımdır. "Bu tür örneklem genellikle önceden belirli sınırlarla örneklem oluşturmaya olanak verebilecek güçlü bir kuramsal çerçevenin zayıf olduğu durumlarda uygun olabilir". Bu da, hiç çalışılmamış ya da az çalışılmış durum ve olaylara işaret eder.

3.2.1. Çalışma Grubunu Tanımlayıcı Bilgiler

Aşağıda araştırmanın çalışma grubuna dair sosyo-demografik bilgiler, aile ilişkileri, cinsel yönelim ve ceza infaz kurumu bilgilerini içeren tanımlayıcı bilgiler yer almaktadır. Her bir katılımcıya gizlilik ilkesine uygun olarak birer rumuz belirlenmiştir. Bu rumuzlar çalışma grubunun her birinin farklı dünyalara sahip ve biricik olmasından hareketle; gökyüzünün en parlak 10 yıldızının isimlerinden esinlenerek verilmiştir.

SIRIUS: 27 yaşında, kendisini gey olarak tanımlamaktadır. Üniversite öğrencisidir. Barmen olarak çalışmaktadır. İzmir'de ikamet etmektedir. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı üç'tür ve aile ile ilişkilerini şu anda, cezaevine girmeden önce ve cezaevi sürecinde iyi olarak

tanımlamaktadır. Ailede LGBT vardır ve ailenin LGBT'lere tepkisini "tepkisiz" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk ergenlik döneminde fark etmiş ve 13-14 yaşlarında ilk olarak babasına açılmıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, ancak bunu zaman zaman gizlemek durumunda kalmaktadır. "Terör örgütü propagandası" suç isnadı ile "tutuklu" olarak cezaevinde iki buçuk ay kalmış ve bir kez cezaevine girmiştir. Ailede suç öyküsü olan başka kimse bulunmamaktadır. LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren derneklere üye olmamakla birlikte ilgilendiğini belirtmiştir.

CANOPUS: 42 yaşında, kendisini gey olarak tanımlamaktadır. Lisans mezunudur. Cafe işletmeciliği yapmaktadır. İzmir'de ikamet etmektedir. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı 2'dir ve aile ile ilişkilerini şu anda iyi, hüküm giymeden önce ve hüküm sürecinde kötü olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT yoktur ve ailenin LGBT'lere tepkisini "önyargılı, homofobik" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk ergenlik döneminde fark etmiş ve 18 yaşında ilk olarak arkadaşına açılmıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, ancak bunu zaman zaman gizlemek durumunda kalmaktadır. "Uyuşturucu" suçu ile "hükümlü" olarak cezaevinde iki buçuk sene kalmış ve bir kez cezaevine girmiştir. Ailede suç öyküsü olan başka kimse bulunmamaktadır. LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren derneklere üye olmamakla birlikte ilgilendiğini belirtmiştir.

ALPHA CENTAURI: 42 yaşında, kendisini biseksüel ve trans kadın olarak tanımlamaktadır. Ankara'da ikamet etmektedir. Lise mezunudur. Bir sivil toplum kuruluşunda örgütlenme sorumlusudur. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı 4'tür ve aile ile ilişkilerini şu anda iyi, hüküm giymeden önce ve hüküm sürecinde iyi olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT vardır ve ailenin LGBT'lere tepkisini "destekleyici" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk 11 yaşında fark etmiş ve ilk olarak eniştesine açılmıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu gizlemek durumunda hissetmemektedir, ancak bazen başkalarının fark etmesinden çekinmektedir. "Sahte para" suçu ile "hükümlü" olarak cezaevinde altı buçuk ay kalmış ve bir kez cezaevine girmiştir. Ailede suç öyküsü olan kişi vardır (Enişte). LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir dernekte aktif olarak görev almaktadır.

ARCTURUS: 62 yaşında, kendisini cinsiyetsiz olarak tanımlamaktadır. Belçika'da ikamet etmektedir. Yüksek lisans mezunudur. Kadın terzisidir. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini üst olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı beş'tir (üvey) ve aile ile ilişkilerini şu anda, cezaevinden önce ve cezaevi sürecinde kötü olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT yoktur ve ailenin LGBT'lere tepkisini "tepkisiz" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini fark ettiği zamanı hatırlamamaktadır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu "artık" gizlemek durumunda hissetmemektedir. En son "halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek" suç isnadı ile "tutuklu" olarak cezaevinde 56 gün kalmıştır. Geçmiş dönemde üç kez cezaevine girip çıkma deneyimi bulunmaktadır. Ailede suç öyküsü olan kişi yoktur. LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir derneğe üyedir.

VEGA: 30 yaşında, kendisini gey olarak tanımlamaktadır. İsviçre/Cenevre'de ikamet etmektedir. Lise mezunu/Lisans terktir. Gazeteci ve yazardır. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı altı'dır ve aile ile ilişkilerini şu anda iyi, cezaevinden önce ve cezaevi sürecinde orta olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT yoktur ve ailenin LGBT'lere tepkisini "destekleyici" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk ergenlik döneminde fark etmiş ve yaşını hatırlamamakla birlikte ilk olarak arkadaşına açılmıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu gizlemek durumunda hissetmemektedir, ancak ilk dönemlerde başkalarının fark etmesinden çekinmiştir. "Siyasi örgüt üyeliği" suç isnadı ile "tutuklu" olarak cezaevinde 21 ay kalmış ve bir kez cezaevine girmiştir. Ailede suç öyküsü olan kişi vardır (baba-aynı suçtan). LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir derneğe üyedir.

CAPELLA: 36 yaşında, kendisini lezbiyen olarak tanımlamaktadır. İzmir'de ikamet etmektedir. İlkokul mezunudur. Çalışmamaktadır. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini alt olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı iki'dir ve aile ile ilişkilerini şu anda iyi, hüküm giymeden önce ve hüküm sürecinde kötü olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT vardır ve ailenin LGBT'lere tepkisini "destekleyici" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk altı yaşında fark etmiş ve ilk olarak halasına açılmıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu gizlemek durumunda hissetmemektedir ve başkalarının bunu fark etmesinden çekinmemektedir. "Cinayet" suçu ile "hükümlü" olarak cezaevinde beş (üstü) yıl kalmış ve aynı sebepten üç kez cezaevine girmiştir.

Ailede suç öyküsü olan kişi yoktur. LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren herhangi bir dernek ile bağlantısı bulunmamaktadır.

RIGEL: 25 yaşında, kendisini biseksüel olarak tanımlamaktadır. İstanbul'da ikamet etmektedir. Açıktan liseye devam etmektedir. Tasarım işiyle ilgilenmektedir. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini alt olarak tanımlamaktadır. Kardeşi bulunmamaktadır. Aile ile ilişkilerini şu anda iyi (yanlızca anne), hüküm giymeden önce ve hüküm sürecinde (yanlızca anne) iyi olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT vardır ve ailenin LGBT'lere tepkisini "önyargılı, homofobik" (anne dışında) olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk olarak çocukluk yıllarında fark etmiş ve fark ettiğinde kimseye açılmamıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu gizlemek durumunda hissetmemektedir ve başkalarının bunu fark etmesinden çekinmemektedir. "Fuhuşa teşvik" suçu ile "hükümlü" olarak cezaevinde 34 ay kalmış, tutuklanma süreci ve hüküm kesinleştikten sonra olmak üzere iki kez cezaevine girmiştir. Ailede cezaevine tutuklu olarak girmiş kişi vardır (anne). LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir derneğe üyedir.

PROCYON: 45 yaşında, kendisini tavesti olarak tanımlamaktadır. İlkokul mezunudur. İzmir'de ikamet etmektedir. Seks işçiliği yapmaktadır. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini alt olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı altı'dır ve aile ile ilişkilerini şu anda, cezaevinden önce ve cezaevi sürecinde kötü olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT yoktur ve ailenin LGBT'lere tepkisini "önyargılı, homofobik" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk ergenlik döneminde fark etmiş ve 18 yaşında ilk olarak arkadaşına açılmıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu gizlemek durumunda hissetmemektedir ve başkalarının bunu fark etmesinden çekinmemektedir. "Gasp" suçu ile "hükümlü" olarak cezaevinde 38 ay kalmış ve bir kez cezaevine girmiştir. LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir derneğe üyedir. Ailede suç öyküsü olan kişi vardır (baba-cinayet). LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir derneğe üye olmamakla birlikte ilgilenmektedir.

ACHERNAR: 55 yaşında, kendisini lezbiyen olarak tanımlamaktadır. Lisans mezunudur. İstanbul'da ikamet etmektedir. Şu anda çalışmamaktadır. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini alt olarak tanımlamaktadır. Kardeş sayısı 4'tür ve aile ile ilişkilerini şu anda, cezaevinden önce ve cezaevi sürecinde kötü olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT vardır ve ailenin LGBT'lere tepkisini "önyargılı,

homofobik" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk ergenlik döneminde fark etmiş ve 15-16 yaşlarında ilk olarak mektup arkadaşına açılmıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu gizlemek durumunda hissetmemektedir ve başkalarının bunu fark etmesinden çekinmemektedir. "Zorla alıkoyma" suç isnadı ile "tutuklu" olarak cezaevinde iki buçuk ay kalmış ve bir kez cezaevine girmiştir. Ailede suç öyküsü olan kişi vardır (oğlu). LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir derneğe üye olmamakla birlikte ilgilenmektedir.

BETELGUESE: 55 yaşında, kendisini trans kadın olarak tanımlamaktadır. İzmir'de ikamet etmektedir. Lisans mezunudur ve sanatçıdır. Kardeş sayısı 1'dir ve aile ile ilişkilerini şu anda, cezaevinden önce ve cezaevi sürecinde iyi olarak tanımlamaktadır. Ailede LGBT yoktur ve ailenin LGBT'lere tepkisini "destekleyici" olarak tanımlamaktadır. Cinsel yönelimini ilk olarak çocukluk yıllarında fark etmiş ve fark ettiğinde kimseye açılmamıştır. Cinsel yönelimine ilişkin herkes bilgi sahibidir, bunu gizlemek durumunda hissetmemektedir ve başkalarının bunu fark etmesinden çekinmemektedir. "fuhuşa aracılık" suçu ile "hükümlü" olarak cezaevinde bir buçuk yıl kalmış ve yedi kez cezaevine girmiştir. Ailede suç öyküsü kişi yoktur. LGBT'ler konusunda faaliyet gösteren bir derneğin kurucusudur.

Tablo 3.1'de katılımcılara ilişkin olarak yukarıda tanımlayıcı olarak düzenlenmiş bilgilerden dikkat çekici noktaları (cinsel yönelim/cinsiyet kimliği, yaş, eğitim durumu, meslek, aile ilişkileri, cezaevine giriş sebebi, hükümlü/tutukluluk durumu, cezaevinde kalış süresi, cezaevine giriş sayısı) içeren katılımcı bilgileri görsel olarak sunulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Görüşme formu, araştırmacının anlamayı ve ortaya koymayı amaçladığı araştırma konusuna ilişkin, görüşme sırasında irdelenecek bir sorular veya konular listesini kapsar. "Görüşme formu yöntemi, benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır" (173).

Tablo 3.1. Çalışma grubunu tanımlayıcı bilgiler.

	Sirius	**Canopus**	**Alpha Centauri**	**Arcturus**	**Vega**	**Capella**	**Rigel**	**Procyon**	**Achernar**	**Betelguese**
Cinsel Yönelim/Cinsiyet Kimliği	Gey	Gey	Trans Kadın	+	Gey	Lezbiyen	Biseksüel	Travesti	Lezbiyen	Trans Kadın
Yaş	27	42	42	62	30	36	25	45	55	55
Eğitim Durumu	Öğrenci	Lisans	Lise	Yüksek Lisans	Lise	İlkokul	Öğrenci	İlkokul	Lisans	Lisans
Meslek	Barmen	İşletmeci	Örgütlenme Sorumlusu	Kadın terzisi	Gazeteci/ Yazar	İşsiz	Tasarımcı	Seks işçisi	İşsiz	Sanatçı
Aile ilişkileri	İyi	İyi	İyi	Kötü	İyi	İyi	İyi	Kötü	Kötü	İyi
Cezaevine Giriş Sebebi	Terör örgütü propagandası yapma	Uyuşturucu	Sahte para	Halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme	Siyasi örgüt üyeliği	Cinayet	Fuhuşa Teşvik	Gasp	Zorla alıkoyma	Fuhuşa aracılık
Hükümlü/tutuklu	Tutuklu	Hükümlü	Hükümlü	Tutuklu	Tutuklu	Hükümlü	Hükümlü	Hükümlü	Tutuklu	Hükümlü
Cezaevinde Kalış Süresi	2,5 ay	2,5 sene	6,5 ay	56 gün	21 ay	5 yıl	34 ay	38 ay	2,5 ay	1,5 yıl
Cezaevine giriş sayısı	1	1	1	3	1	1	1	1	1	7

Görüşme formu araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilmiş bir yöntemdir. Görüşmeci önceden hazırladığı konu veya alanlara sadık kalarak hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Sorular veya konuların belirli bir öncelik sırasına konması zorunlu değildir. Görüşmeci, görüşme sırasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir, bazı konuların ayrıntısına girebilir veya daha çok sohbet tarzı bir yöntem benimseyebilir (173). Bu araştırmada da veri toplama aracı olarak görüşme formlarından yararlanılmıştır. Aşağıda ayrıntıları verilen üç argüman, öncelikle araştırmacı tarafından literatür taranarak oluşturulmuş; elde edilen araştırma formları araştırma konusuna ilişkin alanda çalışan bir öğretim üyesi (Hacettepe Üniversitesi), bir STK temsilcisi (Kaos gl) ve bir sosyal hizmet uzmanının (Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü) görüşlerine sunulmuştur. Kişilerden gelen geribildirim sonrası sorulara son hali verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Araştırmada üç veri toplama aracı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının içerikleri şu şekildedir:

1. Yapılandırılmış Katılımcı Bilgi Formu- Araştırma Formu 1

Ceza İnfaz Kurumu deneyimi bulunan LGBT'lerin "Rumuz, yaş, eğitim durumu, medeni durum, meslek, yaşanılan şehir, sosyal güvence; aileye ilişkin sorular- kardeş sayısı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, aileyle görüşüp görüşmeme durumu, cezaevi öncesi ve cezaevinde aile ilişkileri, ailede başka LGBT olup olmadığı, ailenin LGBT'lere karşı tepkisi; cinsel yönelim/cinsiyet kimliğine ilişkin sorular-cinsel yönelim/cinsiyet kimliğinin nasıl tanımlandığı, ilk farak edilen zaman, açılma, çevrenin bilgi sahibi olup olmadığı, başkalarının cinsel yönelim/cinsiyet kimliğini fark etmelerinden çekinip çekinmeme durumu, gizleme durumu, LGBT dernekleri ile ilişkiler; suç ve ceza infaz kurumu yaşantısına ilişkin sorular- hangi sebeple ve kaç kez ceza infaz kurumuna girdiği, ceza infaz kurumunda kalış süresi, ailedeki suç öyküsü" gibi sosyo-demografik özelliklerinin yer aldığı, literatür araştırması sonucunda araştırmacı tarafından oluşturulmuş bilgi formudur (Ek 1).

2. Ceza İnfaz Kurumu Öncesi, Süreci ve Sonrasındaki Sosyal Yaşamına İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme formu- Araştırma Formu 2

LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisinde karşılaştıkları durumlar (toplum içerisinde ne tür davranışlarla karşılaştıkları, ayrımcılıkla karşılaşıp karşılaşmama durumu, ayrımcılığın cezaevine girmedeki etkisi, cezaevine girmeye etki eden faktörler,) ve cezaevi sürecindeki yaşantılarına (cezaevinde ne gibi sorunlarla karşılaştığı, ceza infaz kurumu çalışanları ve diğer hükümlülerle ilişkileri, ne tür hizmetlere ihtiyaç duyduğu, intihar ve kendine zarar verme geçmişi, LGBT cezaevine bakış açıları) dair soruların bulunduğu formdur (Ek 2).

3. Sosyal Hizmet Gereksinimlerine İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu-Araştırma Formu 3

LGBT'lerin ceza infaz süreci ve sonrasındaki sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi (Daha önceden bir sosyal hizmet kurumunda faydalanıp faydalanmadığı, sosyal hizmeti nasıl tanımladığı, ceza infaz kurumunda iken psiko-sosyal servise başvuru durumu, başvuru sebebi, sorununa çözüm bulunma durumu, cezaevinde iken hangi gereksinimler için sosyal hizmete ihtiyaç duyduğu, ceza infaz kurumundan çıktıktan sonraki gereksinimleri) amacına yönelik oluşturulmuş formdur (Ek 3).

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma ilk aşamada hali hazırda ceza infaz kurumunda bulunan LGBT'lere uygulanmak üzere kurgulanmış olmakla birlikte; Adalet Bakanlığı'nda gerekli izinlerin çıkmaması sebebiyle; cezaevine girip çıkmış/ cezaevi deneyimi olan LGBT'ler ile devam edilmesi uygun bulunmuştur. Bu nedenle araştırmanın veri toplama süreci uzamış; kişilere ulaşılmasında birtakım güçlükler yaşanmıştır. Bu noktada bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin desteği alınmıştır. Araştırmanın bu noktaya evrilmesi, LGBT'lerin cezaevi sonrası sürecine yönelik sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesinde, araştırmaya farklı bir bakış açısı, katkı ve derinlik sağlamıştır.

Araştırmacı nitel veri ile, araştırma konusuna ilişkin gerçek ve betimleyici bir ürün sunma amacındadır. Bu sebeple nitel veri ayrıntılı ve belirli bir derinliğe sahip

olmalıdır (173). Nitel veri "belli yöntemlerle (gözlem, görüşme vb.) edinilen ve katılımcıların belli bir duruma ilişkin düşünce ve fikirlerini içeren her tür bilgi" olarak tanımlanmaktadır (177).

Araştırmada birincil olarak kullanılan veri toplama şekli, yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerdir. Araştırmada ceza infaz kurumu deneyimi olan LGBT'lerin sosyo-demografik özellikleri, varsa suç işleme ve sosyal dışlanma süreçleri, ceza infaz kurumu yaşantıları ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik olarak araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış soru kağıdı kullanılmıştır. Bu soru kağıdı araştırmacı tarafından katılımcılara yüz yüze uygulanmıştır. Araştırma hakkında kişiler bilgilendirilmiş; onam formları imzalatılmış ve ses kaydı için sözlü beyanları alınmıştır Saha çalışması öncesi 3 kişi ile ön deneme/pilot çalışma gerçekleştirilmiş; bu ön deneme doğrultusunda soru kağıdında yer alan sorular gözden geçirilerek son hali verilmiş ve uygulama başlatılmıştır.

Görüşme yeri ve zamanı katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri ortamlar olarak ayarlanmıştır. Görüşmeler kimi zaman kişinin işyeri, kimi zaman bir şarapevi; kimi zaman sahne öncesi bir kulis, kimi zaman bir STK'nın toplantı salonu, kimi zaman da kişinin evinde gerçekleşmiştir. 1 katılımcının yurt dışında yaşaması sebebiyle kendisi ile skype görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

Verilerin toplanma sürecinde araştırmanın çalışma grubunun özel ve pek çok özelliği bir arada barındırma durumu (kişinin hem LGBT olması hem tutuklu/hükümlü olarak ceza infaz kurumu geçmişinin olması) gibi özellikler, temsiliyeti sağlama açısından LGBT kavramının her bir alt grubuna (Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, travesti vb. ulaşma), kişilere ulaşım konusunda süreci uzatmıştır. Örneğin yalnızca translara yönelik bir çalışma, hem görünürlüğün olması, hem de ceza infaz kurumlarındaki en büyük grubu oluşturması ve "bilinirlik" anlamında daha ulaşılabilir görünürken; temsiliyet amaçlı olarak ve görünürlükte tartışmalı olan lezbiyen, gey ya da biseksüel kişilere ulaşmak güç olmuştur. Süreç içerisinde öncelikle sivil toplum örgütlerine mail aracılığıyla ulaşılmış; ancak herhangi bir cevap alınamaması sebebiyle alandan uzmanlar, meslektaşlar, ulaşılan kişilerin yönlendirmeleri ve bireysel kontaklar aracılığıyla kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılabilen kişilerden bazıları görüşmeyi kabul etmemiş; gönüllülük esası sebebiyle ulaşılabilen ve görüşmeleri kabul eden 10 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubunun

ulaşılırlığındaki zorluklar ve grubun özellikleri sebebiyle veri toplama süreci yaklaşık 1 yıl sürmüştür. Her bir görüşme yaklaşık 2 saat sürmüştür.

3.4.1. Araştırmanın Etiği

Araştırmada kullanılacak materyalin hazırlanmasının ardından Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurul'undan gerekli izinler alınmıştır (Ek 4). Çalışmanın başlangıcında katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş; çalışmaya gönüllülük esası ile katıldıklarına dair bilgilendirilmiş onam formu okunarak imzalatılmıştır. Ses kaydı alınmasına ilişkin sözel onamları alınmıştır. Araştırmada gizlilik esası gereği katılımcıların gerçek isimleri gizli tutularak her biri için rumuz kullanılmıştır.

3.4.2. Araştırmacının Geçmiş Mesleki Deneyiminin Araştırmaya Katkısı

Patton (178) 'a göre, nitel araştırmada, araştırmacının hem veri toplama hem de analiz aracı rolleri, güvenirlik ve inandırıcılığı sağlamada çok önemlidir. Okuyucunun araştırmaya duyduğu güven, uygulanan işlemlerin yeterliliği ile aynı oranda önemlidir. Araştırmacının eğitimi, geçmiş deneyimleri, birtakım kişisel özellikleri gibi faktörler, okuyucuda analiz ve yorumlara inanma konusunda katkı sağlayacaktır (179). Bu araştırmada da benzer şekilde araştırmacının geçmiş mesleki deneyiminin çalışmaya büyük oranda katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

Araştırmacının sosyal hizmet lisans eğitimi ve geçmiş dönemde 3 yıl ceza infaz kurumunda sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapmış olmasının; ceza infaz kurumlarında azınlık olan LGBT'lerin yaşantılarına tanıklık etme ve bunu aktarma amacı ile araştırma konusunun seçimine, araştırma sorularının düzenlenmesine, görüşme sırasında katılımcılarla ortak dil kullanımına, katılımcıların araştırmaya destek vermeye ilişkin güven duygularını oluşturmada yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Ceza infaz kurumlarının, mevcut ve genel geçer bir kurum kültürü dışında birçok alt kültürü ve deyim yerindeyse bir "jargonu" bulunmaktadır. Ceza infaz kurumunu meslek elemanı olarak deneyimlemiş olmanın, iç işleyiş ve bu "alt kültürlere" ilişkin farkındalığın, araştırmaya katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu farkındalığın bir katkısı, kişilerin konuştuğu "cezaevi dilinin" kolaylıkla anlaşılması

ve kişinin söylemek istediği şeyi rahat ve kolay bir şekilde anlamlandırabilmek ve görüşmelerin uzamamasını, konu bağlamından çıkılmamasını sağlamak olmuştur. Görüşmeler sırasında katılımcının "malta" (mahkumların kaldığı koğuşların açıldığı uzun ve geniş koridor), "kuş"(mahkumların dışarı ile bağlantı kurmalarına ön ayak olan ve onlara dışarıdan bilgi, haber vb. getiren kişi), "baş efendi" (İnfaz ve Koruma Baş Memuru), "sosyolog" (Sosyal hizmet uzmanı), "hücre" (Tek kişilik koğuş) vb. söylemlerinin ne anlama geldiğini bilmek ve bu dili anlamlandırabilmek araştırmacıya kolaylık sağlamıştır. Bunun yanında katılımcıların ceza infaz kurumlarının içini ve işleyişini bilen görüşmeciye kendilerini açma, güven sağlama ve söylediklerinin anlaşıldığını hissetme konularında rahat davranmaları da bir diğer katkı olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmacının geçmiş mesleki deneyiminin araştırmaya bir diğer katkısı ise; böylesine bir konunun seçilmesi için "ortam" yaratmış olmasıdır. Araştırmacının, "Bilim merakla başlar", "Görüleni aktarma çabasıdır" inancıyla ceza infaz kurumunda görev yapması, bu araştırma konusunu seçmesi ve bu konunun araştırmanın katılımcıları tarafından aşağıdaki şekilde değerlendirilmesinin; araştırmacı açısından olumlu bir geribildirim olduğunu düşündürmektedir. Katılımcılar bu konuya ilişkin düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir;

> *"Yani hani bence güzel bir çalışma. En azından kendi adıma. Iıuı ve şey bence cezaevlerinde gerçekten sosyal hizmete ihtiyaç var yani. Bu net bir şey. Hani çünkü böyle bir şey yok ortada. Özellikle eşcinsellere dair. Yani eşcinseller diye de sınırlandırmamak lazım. Aslında biraz daha desteğe ihtiyacı olan gruplarla ilgili. Yani buna çocuklar da dahil olur, kadınlar dahil olur, ıu çingeneler var. Yani gerçekten hani bir sürü, mevcut toplumun genelinin dışında kalan, dışarıda kalan herkes için geçerli bu bence. Yani şey, o yüzden güzel bir çalışma. Yani umarım güzel birşeyler olur"* (Sirius, Gey, 27).

> *"Bir kere çok önemli bir şey yapıyorsunuz…çalışmanız çok değerli. Farkındalık ancak sizin gibi ilgili uzmanlar sayesinde, bence bir düzenlemeyle taçlansa, işte o zaman hem çalıştığınız o akademik bilim, hem de bunun pratisyen tarafında, uygulamaya döküm tarafında çok önemli şeyler olacağını düşünüyorum. Çünkü, LGBT'ler ötekileştirildi her zaman. Yani sizin, toplumun içerisinde kelimelerinizden önce bakışların dili olduğunu zaten görüyorsunuz. Bu bakışlarla mücadele etmek zaten çok zor ve, biz yan yana gelmediğimiz sürece, tabi ki çok daha farklı durumda olan arkadaşlarımız var, ama önemli olan burada bir toplulukla beraber hareket edebilmek, sizin gibi ilgili insanlarla bu topluluğu bu yerlerde, yani cezaevi koşullarında, bence çok gerekli bir şekilde, çünkü onların hayatlarının devam etmesi gereken bir şekilde. Çünkü hayatlarının devam*

etmesi belli koşullara bağlı. Çok önemli bir iş yapıyorsun Esin. Ben teşekkür ederim" (Canopus, Gey, 42).

"Ben teşekkür ederim. Taaa İzmirlerden buraya geldin, bu alanda çalışma yürüttüğün için, hassasiyetin için ve tüm translar için!" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

"Yani böyle bir alanla ilgilenmen ve bu konuyla ilgili bir çalışmanın olması çok önemli bir şey. Umarım hani bu akademik anlamda yapılan işler tamamen aslında bazen arşiv niteliği taşıyor, bazen belge niteliği taşıyor, bazen insanların hayatına dokunuyor. Önemli olan odur. Ben insanların hayatına dokunması gerektiğini düşünüyorum bazı şeylerin. Bu sebeple bu görüşmeyi kabul ettim. Ben bunların kesinlikle bir yerlere ulaşabileceğini düşünüyorum. Bu sebeple çalışman için başarılarının devamını diliyorum" (Vega, Gey, 30).

"Valla ben bugün eski anılara, durumlara daldım gittim. Ama inşallah işe yarar bu anlattıklarım. Ben sana teşekkür ederim. Cesaret isteyen bir çalışma yani. Çok kişi yapamıyor bu konuyla ilgili çalışmalar. Ben ilk kez böyle birşeyin içinde bulunuyorum. Hayırlısı olmuştur umarım. Yardımım olabildiyse ne mutlu. Sana başarılar dilerim" (Procyon, Travesti, 45).

3.4.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Fenomenolojik araştırmalarda veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu amaca yönelik analizde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Sonuçlar betimsel bir anlatımla sunulur. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır (173). Bu araştırmada da fenomenolojik yaklaşımın özü ile tutarlı olarak benzer bir yol izlenmiş, literatürden oluşturulan ve alandan edinilen temalar birleştirilerek kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur.

Araştırma verileri nitel araştırmalarda veri çözümlemeye yönelik olarak geliştirilmiş olan Maxqda Analytics Pro Paket Programı ile çözümlenmiştir. Nitel verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Veriler Maxqda programı ile görselleştirilerek tema ve kodlara ilişkin kod-alt kod bölümler modeli ve tema hiyerarşik tabloları oluşturulmuştur. Betimlenen verilerin, birbiriyle ilişkili olan söylemlerin ortaya çıkarılması amacıyla ilişkisel analizlere de yer verilmiştir.

Yıldırım ve Şimşek'e (173) göre, betimsel analiz dört aşamadan oluşur. Bunlar; "araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşmede yer alan boyutlardan yola çıkılarak" *betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma*; daha önceden oluşturulan çerçeveye göre verilerin seçilmesi ve anlamlı ve mantıklı bir

şekilde bir araya getirilmesini içeren *tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi*; düzenlenen verilerin tanımlanması uygun yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmesini içeren *bulguların tanımlanması* ve "tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılmasını" içeren *bulguların yorumlanması*dır. Çalışmada betimsel analizin tüm aşamaları için öncelikle, çerçeve oluşturulmuş; veriler işlenerek bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

3.4.4. İnandırıcılık, Aktarılabilirlik, Tutarlık ve Teyit Edilebilirlik

Nitel araştırmalar insanların deneyimlerine ilişkin kavrayışı, diğer insanlara iletebildiği ölçüde duyarlılık kazandırma amacına hizmet edebilmektedir. Bu noktada Cressey'in "yıllarca namuslu bir hayat yaşadıktan sonra zimmet suçu işleyen çalışanlarla ilgili araştırmasının, bu kişileri suça yönelten faktörler hakkında yarattığı farkındalık, sonraki araştırmacılar ve iş yaşamındaki profesyoneller için paha biçilemez bir ders niteliğinde olması" (180) örneğini vermek yerinde olabilir.

Nitel araştırmalar zaman zaman geçerlik ve güvenirliğin düşük olması bakımından eleştirilmektedir. Oysa ki, doğası gereği nitel araştırma, istatistiki veya ampirik hesaplamalara dayanmaz (181). Bu nedenledir ki, literatürde nicel araştırmanın unsurlarından olan geçerlik ve güvenirlik nitel araştırmada tercih edilen kavramlar olmamaktadır. Ancak bu noktada literatürde nitel araştırma için kullanılan başka ölçütlere yer verilmektedir.

Nitel araştırmanın niteliği konusunda Lincoln ve Guba (173), birtakım stratejiler önermektedir. Bu önerileri nitel araştırma ölçütlerinden "geçerlik" ve "güvenirlik" kavramları üzerinden değil; nitel araştırmanın doğasına uygun olarak "inandırıcılık", "aktarılabilirlik", "tutarlık" ve "teyit edilebilirlik" kavramları üzerinden yorumlamışlardır. Tablo 3.2'de bu kavramlar ve bunlara ilişkin yöntemler verilmiştir;

<u>İnandırıcılık</u>

Bir araştırmanın önemi literatüre eklediği bilgi ve yaşam içerisinde karşılaşılabilecek sorunlara çözüm getirebildiği ölçüde değerlendirilebilir. Lincoln ve Guba (1985) inandırıcılık konusunda araştırmacılara birtakım stratejiler (uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı

teyidi) önermektedir. Bu stratejiler inandırıcılığın değerlendirilmesinde kullanılabilecek ölçütlerdir (182). Aşağıda bu ölçütlere kısaca yer verilmektedir:

Tablo 3.2. Geçerlik ve güvenirlik konusunda nicel ve nitel araştırmada kabul gören kavramların karşılaştırılması.

Ölçüt	**Nicel Araştırma**	**Nitel Araştırma**	**Kullanılan Yöntemler**
Araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili	İç geçerlik	İnandırıcılık	Uzun süreli etkileşim Derinlik odaklı Veri toplama Çeşitleme Uzman incelemesi Katılımcı teyidi
Sonuçların uygulanması	Dış geçerlik (Genelleme)	Aktarılabilirlik (Transfer edilebilirlik)	Ayrıntılı betimleme Amaçlı örnekleme
Tutarlığı sağlama	İç güvenirlik	Tutarlık	Tutarlık incelemesi
Nesnel, yansız olma	Dış güvenirlik (tekrar edilebilirlik)	Teyit edilebilirlik	Teyit incelemesi

(Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993)'den uyarlanmıştır; Akt: 173)

*Uzun süreli etkileşim*de araştırmacı veri kaynakları ile uzun süreli bir etkileşim içinde olmalıdır. Örneğin görüşme tekniğinde, görüşme süresi uzadıkça güven ortamının oluşması ve görüşülen kişinin yanıtlarının daha samimi olması beklenen bir durumdur. Bu nedenle araştırmacı ile veri kaynağı arasındaki etkileşimin geniş bir zamana yayılması inandırıcılığı artıracaktır.

*Derinlik odaklı veri toplama*da araştırmacının topladığı verilere eleştirel bir gözle bakması, bu verilerin araştırma sorularına ne derece cevap verdiğini sorgulaması önemlidir.

Çeşitleme araştırmacının araştırdığı konuya ilişkin farklı bakış açılarını ve farklı anlamlarını ortaya koymalıdır. Çeşitleme, veri kaynakları, yöntem ve araştırmacı

çeşitlemesi şeklinde incelenebilir. Bu kapsamda araştırmacının ortak bir sonuca ulaşma amacının olmaması ve farklılıkları sergilemesi beklenir. Veri kaynaklarının çeşitlendirilmesi farklı özelliklere sahip katılımcıların dahil edilmesine işaret eder. Yöntem çeşitlemesi ise farklı yöntemlerle elde edilen verilerin teyit amacıyla kullanılmasıdır. "Gözlem sürecinde araştırmacının öğrendiklerini görüşme yoluyla teyit etmesi ya da görüşmede ortaya çıkan bulguların dökümanlarla desteklenmesi veya yapılan bir doküman analizi sonuçlarının ilgili bireylerle yapılacak görüşmelerle açıklanması" da diğer yöntemlerdendir. "Herhangi bir boyutta çeşitlemenin olmadığı bir araştırma geçerlik ve güvenirlik açısından zayıf kalabilir" (173).

Uzman incelemesi nitel araştırma konusunda uzman kişilerden ve araştırma konusu hakkında genel bir bilgiye sahip kişilerden istenen inceleme inandırıcılık konusundaki önlemlerden bir diğeridir.

Katılımcı teyidi araştırmada elde edilen verilerin ve araştırmacı tarafından ulaşılan sonuç ve yorumların katılımcılar ile teyit edilmesidir. Erlandson ve diğerleri (182) katılımcı teyidine ilişkin farklı yollar önermişlerdir (173);

1) Veri toplamanın hemen sonunda araştırmacının topladığı verileri özetlemesi ve katılımcıdan geri bildirim alması
2) Araştırmacının verileri düzenleyip ilk analizleri yapmasının ardından veriden çıkardığı anlamları rapor halinde katılımcılara göndermesi
3) Araştırmacının katılımcılarla bireysel ya da grup olarak "teyit toplantısı" yapması.

Aktarılabilirlik

Aktarılabilirlik, "araştırma sonuçlarının doğrudan benzer ortamlara genellenemeyeceği, ancak bu tür ortamlara sonuçların uygulanabilirliğine ilişkin geçici yargılara ulaşılması ve test edilebilecek denenceler oluşturulması anlamına gelmektedir" (173). Burada okuyucuya benzer ortam ve sürece ilişkin bir bilinç oluşturması imkanı verilir. Aktarılabilirliğin artırılmasına ilişkin Erlandson ve diğerleri (182) iki yöntem önermektedir: ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme.

*Ayrıntılı betimleme*de araştırmacının, verinin doğasına sadık kalarak ve herhangi bir yorum katmadan veriyi sunması söz konusudur. Bu da çoğu kez doğrudan alıntılarla gerçekleştirilir.

*Amaçlı örneklem*ede araştırmaya katılacak veri kaynaklarının farklılığı yansıtacak biçimde seçilmesi söz konusudur. Ayrıca amaçlı örnekleme ek örnekleme yapmaya olanak verecek bir esnekliğe sahiptir.

Tutarlık

"Nitel araştırma, nicel araştırmada kullanıldığı biçimiyle güvenirlik peşinde değildir" (173). Burada olay ve olguların değişken olduğunu kabul ve bu değişkenliği araştırmaya tutarlı bir biçimde yansıtabilme söz konusudur. Erlandson ve diğerleri (182) tarafından tutarlığın sağlanmasında "tutarlık incelemesi" önerilmektedir.

*Tutarlık incelemesi*nde amaç araştırmaya dışarıdan bir gözle bakılması ve araştırmacının süreç içerisinde tutarlı davranıp davranmadığını ortaya koymaktır.

Teyit Edilebilirlik

Bilimsel araştırmalarda araştırmacının kişisel varsayımları ve öznel yargılarından uzak etkilenmemesi beklenir. Nitel araştırmalarda tam nesnelliğin mümkün olmadığı varsayımıyla Guba ve Lincoln "nesnellik" yerine "teyit edilebilirlik" kavramını önermişlerdir. Bu kapsamda nitel araştırmacıdan beklenilen eriştiği sonuçları toplanan verilerle sürekli olarak teyit etmesidir. Teyit edilebilirliğe ilişkin Erlandson ve diğerleri "teyit incelemesi" stratejisini önermektedir (173).

Teyit incelemesi, dışarıdan bir uzmanın ham verilere gidildiği zaman, araştırmada ulaşılan yargılar, yorumlar ve önerilerin teyit edilip edilmediğine ilişkin bir değerlendirme yapmasıdır (173).

Çalışmada inandırıcılık noktasında, uzun süreli etkileşimle (görüşme sürelerinin uzunluğu baz alınarak) veriler toplanmıştır. Bu bağlamda yapılan görüşmelerde zaman sınırlaması getirilmemiş; konu bağlamından çıkmayacak şekilde katılımcıların kendilerini özgürce ifade edebilmeleri için ortam yaratılmıştır. Katılımcı teyidi amacıyla veri toplamanın hemen ardından, araştırmacı topladığı verileri özetlemiş ve katılımcılardan özetlenen bu bilgilerin kendi ifadelerini yansıttığına dair sözlü geri bildirim alınmıştır. Aktarılabilirlik noktasında, araştırmanın amacına uygun olarak seçilen örneklem üzerinden ayrıntılı betimleme kullanılmş; verinin doğasına sadık kalınarak, çalışmanın tamamında yoğun olarak doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bu alıntılar yalnızca çalışmanın bulgular bölümünde değil; aynı zamanda araştırma süreci ve katılımcıların araştırma konusuna

dair geribildirimleri noktasında da çalışmada sunulmuştur. Teyit edilebilirlikte ve tutarlıkta nitel araştırma konusunda deneyim sahibi bir akademisyenin teyit incelemesi ve tutarlık incelemesi ile ilgili olarak değerlendirme yapması sağlanmıştır. Böylece konunun bağlamından çıkılıp çıkılmadığının farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesine olanak yaratılmıştır.

Bu bölümde nitel araştırmanın doğası gereği, kullanılan materyal ve yöntem, uygulama süreci, katılımcıları tanımlayıcı bilgiler, süreç içerisinde karşılaşılan zorluklar, etik konular ve araştırmacının çalışmadaki yeri ayrıntılarıyla aktarılmıştır. Bir sonraki bölümde ise araştırma sonucu edinilen bulgular betimsel bir yaklaşımla sunulmuştur.

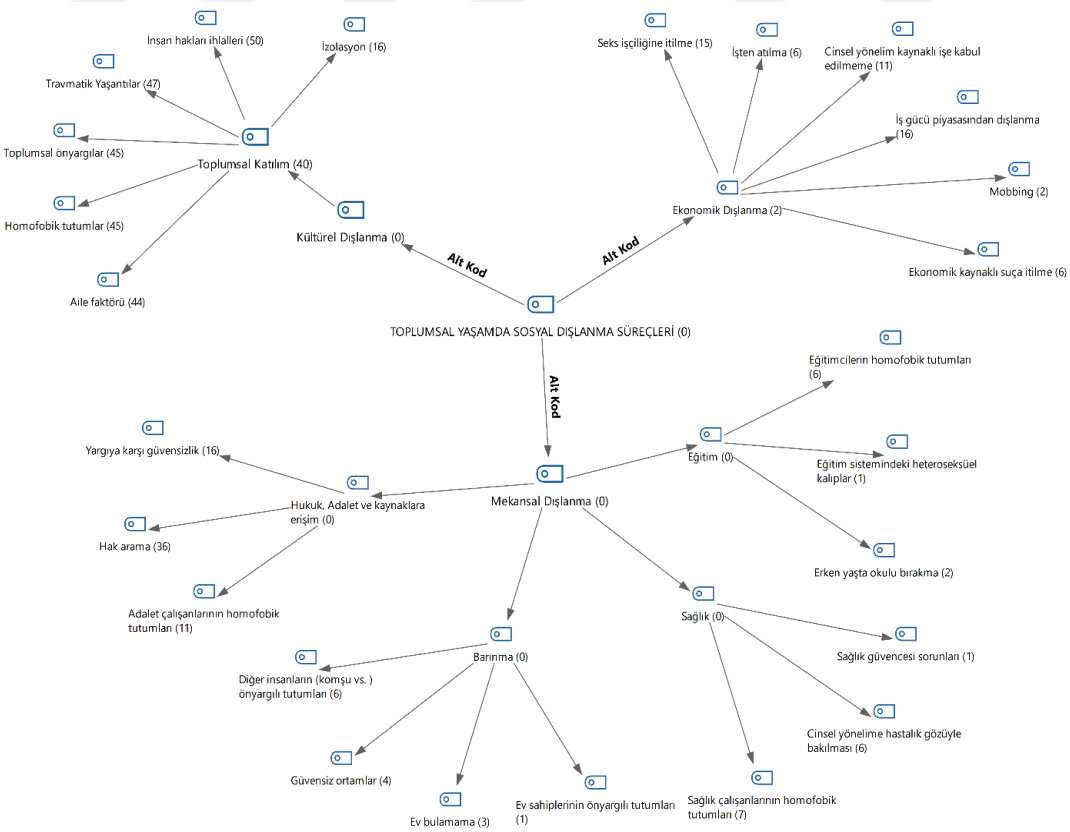
4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda ulaşılan bulgular yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde analiz edilen veriler "Toplumsal Yaşamda Sosyal Dışlanma Süreçleri", "Ceza İnfaz Kurumu Yaşantıları" ve "Sosyal Hizmet Gereksinimleri" olmak üzere üç temel başlık altında; tema-kod-hiyerarşik yapılar görselleştirilerek ve betimsel bir anlatımla sunulmuştur.

4.1. Toplumsal Yaşamda Sosyal Dışlanma Süreçleri

Bu bölümde LGBT'lerin toplumsal yaşamda sosyal dışlanma süreçleri; sosyal dışlanmanın ekonomik, mekânsal ve kültürel boyutlarıyla incelenmiştir. Elde edilen bulgular, araştırmanın LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçlerinin ortaya konması amacına uygun olarak kavramsallaştırılmıştır. LGBT'lerin toplumsal yaşamda sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin bulgular, betimsel bir anlatımla sunulmadan önce, görsel olarak oluşturulan tema-hiyerarşik tablosu Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Toplumsal yaşamda sosyal dışlanma tema-hiyerarşik tablosu.

4.1.1. Ekonomik Dışlanma

Çalışmanın LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçlerinin ortaya konması amacına uygun olarak edinilen bulgularda sosyal dışlanmanın ekonomik boyutunun LGBT'ler tarafından farklı şekillerde deneyimlendiği görülmüştür. En yoğun olarak işgücü piyasasından dışlanma ile kendisini gösteren ekonomik dışlanmanın aşağıda verilen tablodan (Tablo 4.4. Ekonomik dışlanma kod-alt kod bölümler modeli) görüleceği üzere seks işçiliğine itilme, cinsel yönelim kaynaklı işe kabul edilmeme, ekonomik kaynaklı suça itilme, işten atılma, mobbing ve iş yerinde taciz ile sonuçlandığı belirlenmiştir. Tablo 4, ekonomik dışlanmanın alt boyutları ile olan ilişkisini ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örnekler içermektedir.

<u>İş gücü piyasasından dışlanma</u>

İşgücü piyasasından dışlanma LGBT'lerin en yoğun olarak bahsettiği konuların başındadır. Burada işgücü piyasasından dışlanmanın ceza infaz kurumu geçmişi olan LGBT'ler açısından iki yönü bulunmaktadır; LGBT olmak ve cezaevi geçmişi olmak. Toplumun LGBT'lere bakış açısının yanında, cezaevi geçmişi olan kişilere yöneltilen önyargılara da örnek teşkil etmesi anlamında bulguların dikkat çekici olduğu düşünülmektedir. Katılımcılar işgücü piyasasından dışlanmayı şöyle değerlendirmiştir;

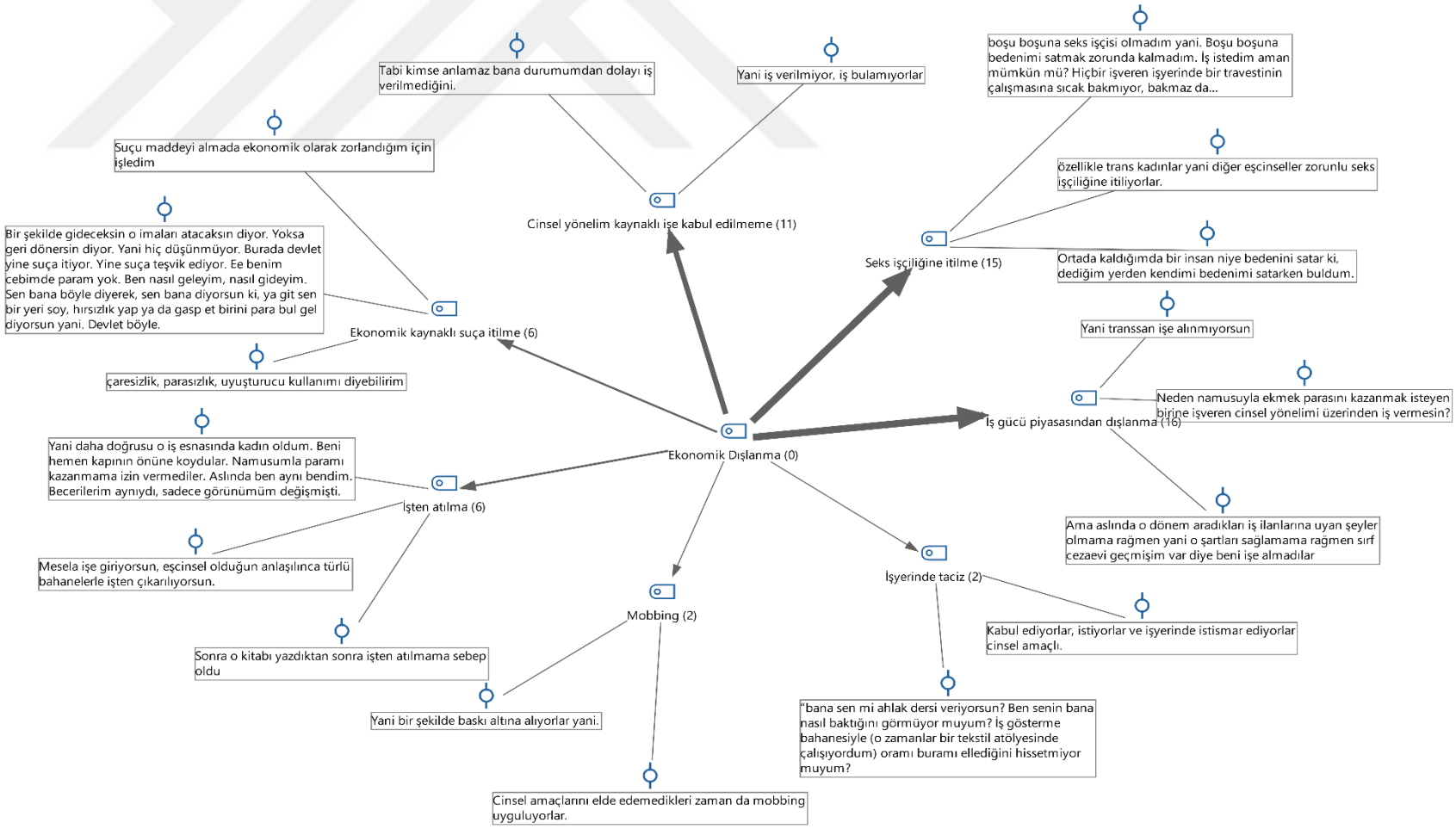
> *"Devletin bir transa bakış açısıyla bir heteroseksüele bakış açısı bir değil. Bir travestiysen 1-0 mağlupsun. Kesin suçlu sensin. Bu anlamda suç ile ilişkisi kurulabilir. Ya da seks işçiliği sırasında bu olayın başıma gelmesi benim zorunlu olarak, yaşamak için yaptığım bu meslekte bunları yaşamam, ne bileyim bir yerlerde aşçı olarak çalışsaydım misal başıma gelecek bir şey olmayabilirdi. Ama beni hiç kimse aşçı olarak çalıştırmadı anladın mı?"* (Procyon, travesti, 45)

İş gücü piyasasından dışlanma konusunda bir katılımcının cinsel yönelimden ziyade cezaevi geçmişinin olmasına vurgu yaptığı görülmüştür;

> *"Ama aslında o dönem aradıkları iş ilanlarına uyan şeyler olmama rağmen yani o şartları sağlamama rağmen sırf cezaevi geçmişim var diye beni işe almadılar…..Gerçekten 4 tane STK'ya başvurdum. Bu STK'lar Türkiye'de şey, bilinen şey cartel gibi yani gelişmiş STK'lar yani onlar da, onlar da reddettiler". (Sırıus, Gey, 27)*

> *" iş vermediler, ……..iş veren yoktu".* (Alpha Centauri, biseksüel trans kadın, 42)

Tablo 4.4. Ekonomik dışlanma kod-alt kod bölümler modeli.

Katılımcıların sosyal dışlanmanın ekonomik boyutunu devlet ve işverenler tarafından en yoğun şekilde işgücü piyasasından dışlanmaya ilişkin yaşantılarla tecrübe ettikleri görülmüştür.

Seks işçiliğine itilme

Toplumun büyük kesiminin LGBT'ler için düşündüğü "kendi isteği ile seks işçiliği yapma" düşüncesine karşın, katılımcılar tarafından değerlendirildiğinde durumun aslında tam aksi yönde olduğuna dair birtakım söylemlerde bulunmuşlardır;

> *"LGBT'lerin çoğu zorunlu olarak seks işçiliğini o hayatın alışkanlıklarını ve kurallarını benimsiyorlar".* (Arcturus, +, 62)

Bir katılımcı ekonomik gereklilikler ve yaşamın devamı için zorunluluklar noktasına vurgu yapmıştır;

> *"Ama işte toplumun içine girdiğin an diyelim ki görünürsen hele ki kendin için savaşmaya başladığın an, bir de maalesef ki ekonomi dediğimiz bir şey var. İşte yemek bulman lazım, ev bulman lazım şu bu, ve sen dönüşüm sürecindeyken zaten ahlakçı bu toplum sana alan açmadığı için or…..luk yapmak zorunda kalıyorsun. Seks işçiliği yapmak zorunda kalıyorsun. Seks işçiliği yapınca da toplum şöyle düşünüyor, aaa bunlar para kazanmak için bu kimliğe büründü. Hayır, aslında kitabımda da birçok yerde söylüyorum, bizler para kazanmak için bu kimliğe girmedik. Bizler bu kimlikte olduğumuz için toplum ve devlet bize alan açmadığı için, yaşam alanı tanımadığı için ve iş vermediği için or…..luk yapmak zorunda kalıyoruz diyorum".* (Vega, gey, 30)

> *"Özellikle trans kadınlar yani diğer eşcinseller zorunlu seks işçiliğine itiliyorlar. Yani iş verilmiyor, iş bulamıyorlar. Zorunlu seks işçiliğinde itildikleri zaman işte seks işçiliği yapıyorlar".*(Rigel, biseksüel, 25)

Katılımcıların söylemleri, "seks işçiliği" nin kendi tercihlerinden ziyade işgücü piyasasına kabul edilmede yaşanılan birtakım güçlükler sebebiyle zorunlu bir yol olduğu yönündedir.

Cinsel yönelim kaynaklı işe kabul edilmeme

İstihdam olanaklarının kişilere sunulmasında ya da işverenler tarafından işe kabullerde tartışılan konular, genelde kadın işsizliği ya da kadınlara işgücü piyasasına kabulde uygulanan birtakım ayrımcı uygulamalar üzerinden yürütülmektedir. Aslında işe kabullerde sorun yaşayan bir grup da LGBT'lerdir. Araştırma kapsamında işgücü

piyasasından dışlanmanın önemli bir boyutunun işe kabulde cinsel yönelim/cinsiyet kimliğinin de belirleyici unsurlardan biri olabileceğine dair birtakım söylemlere rastlanmıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir;

> *"Neden namusuyla ekmek parasını kazanmak isteyen birine işveren cinsel yönelimi üzerinden iş vermesin? İşte biz bunların hepsine maruz kalıyoruz toplum içerisinde… Boşu boşuna seks işçisi olmadım yani. Boşu boşuna bedenimi satmak zorunda kalmadım. İş istedim aman mümkün mü? Hiçbir işveren işyerinde bir travestinin çalışmasına sıcak bakmıyor, bakmaz da…"* (Procyon, Travesti, 45).

> *"Paramız yoktu, yiyeceğimiz yoktu, ekmeğimiz yoktu, işveren yoktu, yani dışarıda yaşayacağımız ev, imkan yoktu"* (Alpha Centauri, biseksüel trans kadın, 42)

Bir katılımcı bu konuya ilişkin kendi deneyiminin olmaması yanında görünürlüğe vurgu yapmıştır;

> *"ben iş konusunda mesela daha önce hiç böyle bir şey yaşamadım. Yani bu kimliği yansırmadığımdan dolayı belki. Ama yaşayan arkadaşlarım var. Yani böyle birşeyi hissettikleri zaman, böyle birşeyi gördükleri anda hani istemiyorlar (işverenler)"* (Rigel, biseksüel, 25).

Araştırma kapsamında katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular, kişilerin işe kabul edilmeme noktasında bu durumu yaratan etkenlerden birinin cinsel yönelim/cinsiyet kimliği ayrımcılığı olduğudur.

Ekonomik kaynaklı suça itilme

Katılımcılar işe kabulde yaşanılan birtakım güçlüklerle birlikte baş gösteren ekonomik durumun, zorunlulukların ve genel ya da kişisel gereksinimlerin suç işlemeye etkisinin olabileceğine dair ifadeler kullanmışlardır;

> *"Özellikle trans kadınlar yani diğer eşcinseller zorunlu seks işçiliğine itiliyorlar. Yani iş verilmiyor, iş bulamıyorlar. Zorunlu seks işçiliğine itildikleri zaman işte seks işçiliği yapıyorlar. Bu olmazsa hırsızlığa ve gaspa yöneliyorlar. Olmadı uyuşturucu batağına düşüyorlar. Yani gibi gibi birçok sebep var yani birçok neden var ortada"* (Rigel, biseksüel, 25).

"Uyuşturucu" suçu ile ceza infaz kurumuna giren bir katılımcının 'bağımlılık ve ekonomik gereksinimler döngüsü' ne yaptığı vurgu ve bunu sosyal destek eksikliği ve suç işleme ile ilişkilendirmesi dikkat çekicidir;

"Suçu maddeyi almada ekonomik olarak zorlandığım için işledim. Çünkü artık bir yerden sonra bu torbacılığa dönüyor. Torbacılığa başlamıştım. Başka türlü para bulamıyordum. Aile desteği yok. Arkadaşlar desen senden daha açlar. Bilirsin işte, uuuu iş ararsın, bulamazsın, bulduğun seni çıkarır. Yani param olmalıydı ki, malı alabileyim" (Canopus, gey, 42)

Katılımcıların ifadeleri suç olgusunun, literatürde geçen ve tanımı güç ve karmaşık yapısına işaret etmektedir.

<u>İşten atılma</u>

İşten atılma, işe kabul sürecini bir şekilde geçirmiş/işe kabul edilmiş LGBT'ler için bir diğer sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir;

"yani gençken kafama takıyordum elbette. Kabullenilmeme, yok sayılma kötü bir şey. Mesela işe giriyorsun, eşcinsel olduğun anlaşılınca türlü bahanelerle işten çıkarılıyorsun. Kural gibi bir şey. Toplumun ahlakı çok düzgün ya bizler işyerinin ahlakını bozacağız" (Canopus, gey, 42)

Bir katılımcı işe kabulünün ardından cinsiyet kimliğinin görünür olması ile işten çıkarılması ve yukarıda bahsi geçen seks işçiliğine itilme sürecini şu şekilde dile getirmiştir;

"Enişte beni belirli işlere koydu. Ve benim o trans kimliğim ortaya çıktığında, diğer enişte…beni ifşa ettiğinde ben ortada akldım. Ortada kaldığımda bir insan niye bedenini satar ki, dediğim yerden kendimi bedenimi satarken buldum". (Alpha Centauri, biseksüel trans kadın, 42)

"Yani daha doğrusu o iş esnasında kadın oldum. Beni hemen kapının önüne koydular. Namusumla paramı kazanmama izin vermediler. Aslında ben aynı bendim. Becerilerim aynıydı, sadece görünümüm değişmişti". (Procyon, Travesti, 45).

Katılımcıların işten atılma konusuna ilişkin deneyimlerinin cinsel yönelimleri/cinsiyet kimlikleri üzerinden olduğuna dair vurguları mevcuttur.

Mobbing

LGBT'lerin işgücü piyasasındaki yaşantılarına dair karşılaşılan bir diğer durum mobbingdir. Günümüzde birçok insanın maruz kaldığı bu duruma bir katılımcının verdiği örnek şu şekildedir;

> *"Cinsel amaçlarını elde edemedikleri zaman da mobbing uyguluyorlar. Yani bir şekilde baskı altına alıyorlar yani."* (Rigel, biseksüel, 25).

Katılımcının söylemi, mobbingin LGBT'ler söz konusu olduğunda cinsel yönelimin burada da bir etken olduğuna dair ipuçları sunmaktadır.

İşyerinde taciz

"İşyerinde taciz" LGBT'lerin çalışma hayatına kabul edildikleri noktada karşılaştıkları ve sonuçları itibariyle işgücü piyasasından dışlandıklarını belirttikleri bir diğer husus olarak belirlenmiştir.

> *"Kabul ediyorlar, istiyorlar ve işyerinde istismar ediyorlar cinsel amaçlı"* (Rigel, biseksüel, 25).

Bir katılımcı işverenin kendisini işten çıkarma sebebi olarak cinsiyet kimliğine açık bir şekilde vurgu yaptığını şu şekilde belirtmiştir;

> *"ve patron bana ne derse beğenirsin? Sen burada çalışmaya devam edersen benim adım çıkar. İnsanlar bana iş vermez, işyerimin ahlakı bozulur. İnanabiliyor musun yani? Hiç unutmam, ben de dedim ki "bana sen mi ahlak dersi veriyorsun? Ben senin bana nasıl baktığını görmüyor muyum? İş gösterme bahanesiyle (o zamanlar bir tekstil atölyesinde çalışıyordum) oramı buramı elliğini hissetmiyor muyum"?"* (Procyon, Travesti, 45).

Araştırma kapsamında katılımcıların işe kabul noktasında yaşantıladıkları işyerinde taciz durumunun da mobbingde olduğu gibi cinsel yönelim/cinsiyet kimliği üzerinden temellendiği görülmektedir.

4.1.2. Mekansal Dışlanma

Çalışmanın LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçlerinin ortaya konması amacına uygun olarak edinilen bulgularda, sosyal dışlanmanın bir diğer boyutu olan mekânsal dışlanmanın LGBT'ler tarafından her biri ayrı olan alanlarda (Barınma, Eğitim, Sağlık, Hukuk, Adalet ve Kaynaklara Erişim) genel olarak homofobik tutumlar üzerinden deneyimlendiği görülmüştür. Tablo 4.5. (Mekansal dışlanma kod-alt kod bölümler modeli), en yoğun olarak hukuk, adalet ve kaynaklara erişim kategorisinde "hak arama" ile kendisini gösteren mekansal dışlanmanın alt boyutları ile olan ilişkisini ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örnekler içermektedir. Mekansal dışlanmanın hukuk, adalet ve kaynaklara erişim noktasında yargıya karşı güvensizlik, adalet çalışanlarının homofobik tutumları; sağlıkta, sağlık çalışanlarının homofobik tutumları; barınmada diğer insanların (komşu vs.) homofobik tutumları ve eğitimde eğitimcilerin homofobik tutumları ile yaşantılandığı belirlenmiştir.

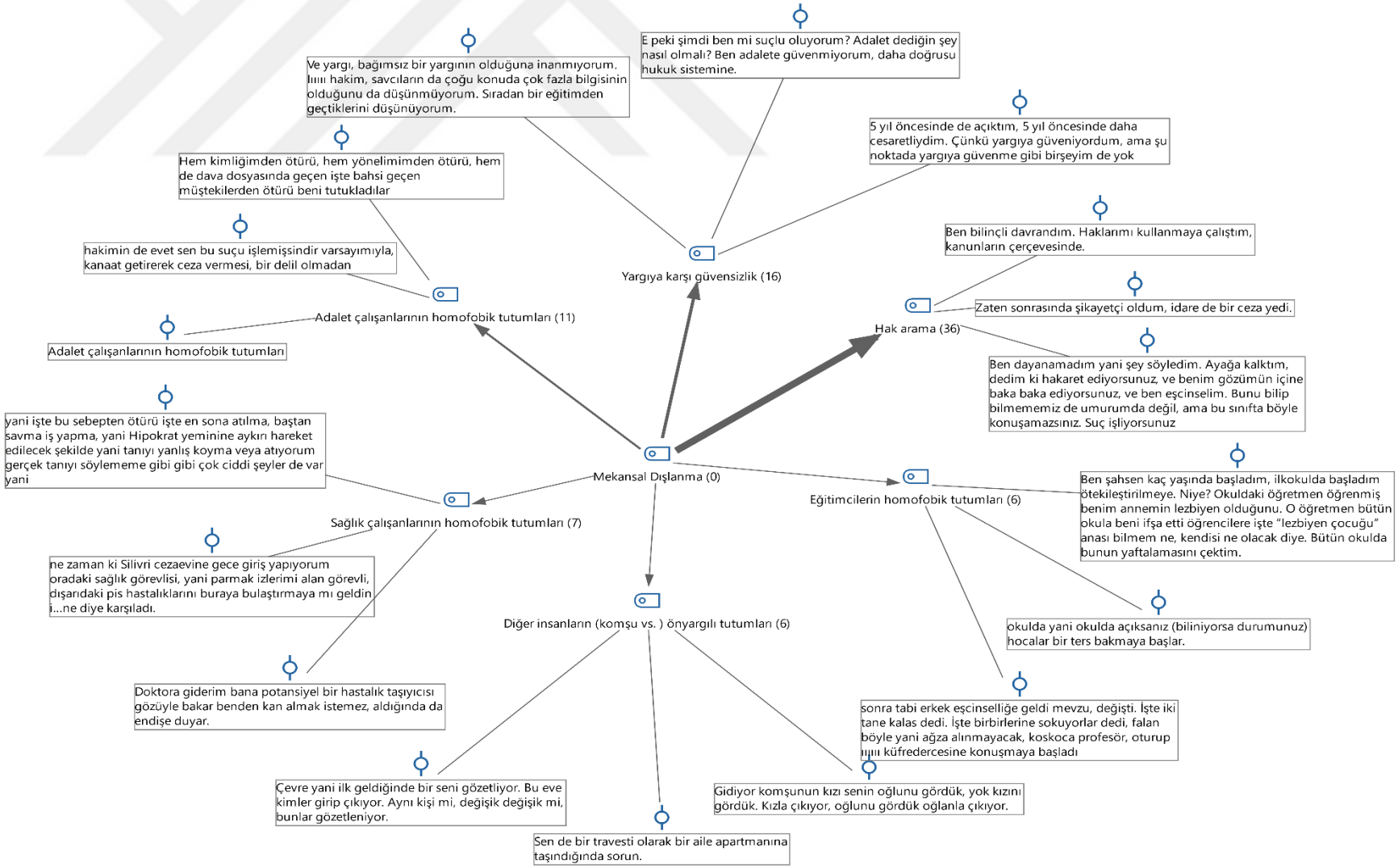
Barınma

Barınma, insanların yaşamlarını güvenlik içerisinde sürdürmelerinde en temel ihtiyaçlardan birisidir. Bu sebepledir ki insanlar, "başını sokacak bir dam" arayışı içerisindedir ve bu en temel gereksinimi edinmek için çaba gösterirler. Bu arayış bazen insanlar için sahip oldukları birtakım "farklılıklardan" dolayı zor bir sürece dönüşebilmektedir. LGBT'lerin bu en temel ihtiyacın karşılanmasına ilişkin yaşantılarından oluşan söylemleri aşağıdaki gibidir;

> *"her türlü pisliği yaşadım. Her türlü iftirayı yaşadım. Başını sokacak bir ev bulmaktan tut,….herşey her yerde var ayrımcılık"* (Procyon, Travesti, 45).

Barınma konusunda kimi zaman ev sahipleri, komşular çevredeki halkın önyargılı tutumları LGBT'lerin bu konuda sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır;

Tablo 4.5. Mekansal dışlanma kod-alt kod bölümler modeli.

"Ama eğer sen bir bölgeyi gettolaştırıyorsan ve o bölgede aileler, çocuklar, her çeşit insan varsa sen o zaman doğal olarak istenmeyen hale gelirsin. Nasıl ki eğer senin yaşadığın, gettolaştığın sokak, apartman herkes travesti, transseksüel ama bir imam taşınınca o apartmana imam sorun o apartmanda. Sen de bir travesti olarak bir aile apartmanına taşındığında sorun" (Arcturus, +, 62)

"Çevre yani ilk geldiğinde bir seni gözetliyor. Bu eve kimler girip çıkıyor. Aynı kişi mi, değişik değişik mi, bunlar gözetleniyor. Sonra bakıyorlar ki aa bunda seksle ilgili bir şey yapmıyor, rahatlıyorlar. Yani yapsam ne olur, ya da yapmasam ne olur? Ya da kim namuslu, kim değil? Bu da tartışmaya açık bir konu" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular LGBT'lerin barınmaya ilişkin yaşadıkları sorunların ev bulamama, ev sahipleri, komşular ve diğer insanların önyargıları temelli olduğunu göstermektedir.

Eğitim

En temel insan haklarından biri olan eğitim hakkı, engellenmesine ilişkin doğrudan bir müdahalenin yasalarca kısıtlanmış olmasının da etkisiyle doğrudan olmasa da, pratikteki bazı uygulamalar kişileri eğitim hayatından uzaklaştırabilmekte ve yaşamlarının geri kalanına doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebilmektedir. Eğitim ortamlarında kişilere ya da durumlara karşı ayrımcı birtakım uygulamalar ve yanlı tutumlar, kişileri eğitim hayatından uzaklaştıran sebeplerden birisi olarak değerlendirilebilir. Konunun LGBT'ler açısından ne şekilde deneyimlendiğine ilişkin katılımcı yorumları aşağıdaki gibidir;

"İstiklal marşını mı ne okuyacağım, 19 mayısta öyle bir şey. Edebiyat öğretmenimin net kurduğu cümleyi hatırlıyorum. Iuuu şeye, "koskoca ilçede adam mı kalmadı da ib…ye okutturacağız istiklal marşını" dedi. Yani bugün mesela bana bu koymaz, ama o günde düşündüğümde benim için mesela bu çok yıkıcıydı. Yaaa hani şey, niye ki falan demiştim. Çünkü ne var ki neyim farklı falan diye düşünmeye başlamıştım. Anlamlandıramamıştım o yıllarda" (Sirius, Gey, 27)

Çocukların eğitim hayatında ebeveynlerin rol ve işlevleri tartışma götürmez bir gerçektir. Sadece kişi açısından değil; anne ya da babanın LGBT olması da eğitim alanının bir başka boyutudur. Annesi lezbiyen olan bir katılımcı bu duruma ilişkin deneyimini şu şekilde aktarmıştır;

"Ben şahsen kaç yaşında başladım, ilkokulda başladım ötekileştirilmeye. Niye? Okuldaki öğretmen öğrenmiş benim annemin lezbiyen olduğunu. O öğretmen bütün okula beni ifşa etti öğrencilere işte "lezbiyen çocuğu" anası bilmem ne, kendisi ne olacak diye. Bütün okulda bunun yaftalamasını çektim. Okuldan uzaklaştım. Yani benim okuyamayışımın sebebi, o zamanlar okulu bırakmamın sebebi, yani o psikolojik okuldan kaçmamın sebebi aslında bu. Niye bu? Çünkü ben okuldan dışlanmışım hani. Yani düşünsenize 9-10 yaşındaki çocuğa siz "p.ç" diyorsunuz, senin annen lezbiyen diyorsunuz, sen şöylesin, böylesin falan filan diyorsunuz yani. Ben bunu 8-9 yaşlarında çekmeye başladım. Hani birçok insandan daha erken yaşamaya başladım" (Rigel, biseksüel, 25).

Eğitim sistemindeki heteroseksüel kalıplar da eğitime ilişkin değerlendirmede göz önünde bulundurulması gereken bir başka noktadır. Bir katılımcı heteroseksüel kalıplara "uymayan" davranışları üzerinden yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır;

"Zaten ayrımcılığın bizzat kendisi burada yani, sonra oradan çıkıyorsun tabi, sokağa çıktığında. Mesela okul yıllarından çok net hatırlıyorum, özellikle işte ilkokul yıllarında uuuu saçma sapan öğretmenlerin sürekli ya bu çocukta bir sorun var demesi, halbuki sorunlarının tek nedeni benim işte teneffüslerde küfür etmiyor oluşum, işte erkek çocuklarla pek oynamıyor oluşum ve bunu sorun olarak addedip, işte aileme sürekli bunun gitmesi.." (Sirius, Gey, 27)

Sağlık

Sağlık alanı sosyal dışlanmanın yaşantılandığı bir başka alandır. Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımlamasındaki "tam iyilik hali"nin sağlanabilmesi bazı durumlarda sekteye uğrayabilmektedir. Bilgi eksikliği, yanlış ya da yetersiz uygulamalar bu duruma sebep olan etkenler arasındadır. 1973'te APA (Amerikan Psikiyatri Birliği) ve 1990'da DSÖ eşcinselliği psikiyatrik tanı sınıflamalarından çıkarmıştır. Dünya otoritelerince kabul edilen bu durumun toplumumuzda henüz tam bilinmediğine dair işaretler katılımcılar tarafından şu şekilde belirtilmektedir;

"Tabi, askerlik mesela. Bana (eşcinsel hasta) diye rapor verdi" (Arcturus, +, 62)

Bir katılımcı devlet kademesinden kişilerin bu konudaki söylemleri üzerinden değerlendirme yapmıştır;

"Tabi eğer bir bakanımız buna bir hastalık derse, toplum da hastalık olarak görür" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

"son dönemlerde özellikle benim en büyük korkum, kalkıp işte biz bunları tedavi etmeliyiz, sonra toplum içine bırakmalıyız falan diyen bir kafa var" (Rigel, Biseksüel, 25).

Sağlığın kişilere ulaştırılmasında ve insanların bu hizmetten etkin bir şekilde yararlanmalarında sağlık çalışanlarının payı ve duruşu oldukça önemlidir. LGBT'lerin sağlık hizmetlerinden yararlanma noktasında sağlık çalışlarının tutumlarına ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir;

"Ne zaman ki Silivri cezaevine gece giriş yapıyorum oradaki sağlık görevlisi, yani parmak izlerimi alan görevli, dışarıdaki pis hastalıklarını buraya bulaştırmaya mı geldin i…ne diye karşıladı" (Arcturus, +, 62) .

"Yani kesinlikle. Ben şimdi kan vermek istiyorum mesela kan veremiyorsun. Niye? Eşcinselsin. Yani niye? Ne alakası var? Yaparsın bir test. Yani şimdi öyle bir önyargı şey yapıyorlar ki, eşcinseller hastadır sanki. Yani ben sağlık hizmetlerinde de o kadar çok bir şeye maruz kalmadım ama yine kalan arkadaşlarım var özellikle trans arkadaşlarımız. işte hani hastalıklı gözüyle bakılma, yani işte hep bu sebepten ötürü işte en sona atılma, baştan savma iş yapma, yani Hipokrat yeminine aykırı hareket edilecek şekilde, yani tanıyı yanlış koyma veya atıyorum gerçek tanıyı söylememe gibi gibi çok ciddi şeyler de var" (Rigel, Biseksüel, 25)

"Hastalanır doktora gidersiniz, bir şekilde bilinirse durumunuz potansiyel bulaşıcı hastalık taşıyıcı durumuna düşersiniz" (Canopus, Gey, 42).

Sağlık hizmeti her birey için önemli bir ihtiyaç olmakla birlikte, hizmetlerin kişilere ulaştırılmasında yaşanan birtakım sorunlar kişilerin bu hizmeti almalarını sekteye uğratmaktadır. LGBT'ler açısından sağlık hizmetlerine erişimde katılımcıların söylemlerinden hareketle edinilen kritik bulgu; genel olarak hizmetin kişilere sunulmasında anahtar öğe olan sağlık çalışanlarının önyargılı ve homofobik tutumlarının hizmete erişimdeki en büyük güçlük olduğudur.

Hukuk, Adalet ve Kaynaklara Erişim

Hukuk, adalet ve kaynaklara erişim, bireylerin toplumsal yaşam içerisinde karşılaştıkları sorunların çözümünde güvenebilecekleri adalet mekanizmasının öğelerini içeren hukuk sistemi ve birtakım ihtiyaçlarının karşılanmasında başvurabilecekleri toplum kaynaklarını içerir. Bireyler bu mekanizmalar sayesinde kendilerini güvende hisseder ve insan haklarına yönelik karşılaştıkları sorunlarına

bunlar sayesinde çözüm bulmaya çalışırlar. LGBT'ler için; hukuk, adalet ve kaynaklara erişim noktasında "yargıya karşı güvensizlik" dikkat çekici bir noktadır;

> *"Param yoktu, pulum yoktu, eğitimim yoktu. Eşim yoktu, desteğim yoktu. Yoktu da yoktu yani. E peki şimdi ben mi suçlu oluyorum? Adalet dediğin şey nasıl olmalı? Ben adalete güvenmiyorum, daha doğrusu hukuk sistemine"* (Procyon, Travesti, 45).

Bir katılımcı "Toplum içerisinde cinsel yöneliminiz ya da cinsiyet kimliğinizle ilgili ne tür davranışlarla karşılaşıyorsunuz?" sorusuna homofobik olarak nitelendirdiği ve darp ve gasp ile sonuçlanan bir olay sonrası süreçten şu şekilde bahsetmiştir;

> *"bu davalarda az çok bakan da arkadaşlar, yani u… davacı olabiliriz ama hani görüntü yok, hiçbişey yok yani uğraştığımızla kalırız. İstiyorsan, bu hani tamamen sana kalmış, istiyorsan davacı olalım dediler ben de mesela o yola gitmedim çünkü (uğraşmak istemedin) evet, bir sonuç alamayacağımın bilincindeydim"* (Sirius, Gey, 27).

> *" eskiden mesela şeydi hani, ben bunun 5 yıl öncesini de biliyorum. 5 yıl öncesinde de açıktım, 5 yıl öncesinde daha cesaretliydim. Çünkü yargıya güveniyordum, ama şu noktada yargıya güvenme gibi birşeyim de yok. Ya da kolluğa güvenme gibi bir derdim de yok"* (Sirius, Gey, 27).

Katılımcılar yargı içerisinde adalet çalışanlarının tutumlarını ve tutumlar karşısında hissettiklerini ise şu şekilde değerlendirmişlerdir;

> *"İlk savcılığa çıktığımda da trans kimliğim üzerinden bana soru soruluyor olması çok rahatsız edici birşeydi….dava veya olayla ilgili den önce benimle ilgileniyor olmaları ve detaylı sorular soruyor olmaları ve dalga geçiyor olmaları beni çok rahatsız edici birşeydi"* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

> *"Hem kimliğimden ötürü, hem yönelimimden ötürü, hem de dava dosyasında geçen işte bahsi geçen müştekilerden ötürü beni tutukladılar"* (Rigel, Biseksüel, 25).

> *"çok mahkeme geçmişim var, açıkçası böyle şey, polise mukavemet, gösteri ve yürüyüş, kanununa muhalefet (bu arada hepsinden beraat aldım, yani hiçbirinden ceza almadım), ama hepsinde şeyi net hatırlıyorum. Hakimin böyle şey, her işte bir afiş ya da şey … gördüğünde şey dediğini "kim "gay" burada?" "kim kime gayıyor" falan gibi saçma sapan espriler çevirip, bunun üzerinden kendilerini meşru bir yere koyma hali…ve her seferinden ben kavga ediyordum hakimle. Yani artık bu ritülemiz haline gelmişti… Ya da işte, kendim bu tutuklandığım davada hakimin tekrar şey uuu net bir şekilde şey dedi. "gay" diye okudu yine,*

sonraa "bu ne ya" falan filan dedi. Ben de dedim ki "hakim bey yani şey o, eşcinsel erkek demek. Eeee "iki erkeğin birlikte olması durumunu ifade eder, duygusal ve cinsel olarak" dedim. Bu "benim yanımda böyle şeyler konuşma" deyip kafasını eğdi. Yani hani o noktada mesela şeyi anlamıştım zaten. Tamam bu adam beni tutuklayacak (gülerek).. (Sirius, Gey, 27).

Hukuk, adalet ve kaynaklara erişimin bir noktasında da erişimin sağlanmasında kişilerin çabaları yer almaktadır. "hak arama" olarak nitelendirilebilecek bu çabalara kişlerin verdiği yanıtlar aşağıdaki gibidir;

"İyi ki bir eşcinsel bireyim. Ve iyi ki toplumun dışında farklı bir kimliğim var. Yani toplum normativitesi dışındayım. Çünkü bu ister istemez hem beni politize etti, hem ister istemez beni güçlü kıldı…Yani bizler, herkes, toplumun içindeki tüm kimliklerin, tüm öteki kimliklerin topluma göre değil. Toplumu dönüştürme çabamız olmalı, aileyi dönüştürme çabamız olmalı, kendi savaşımızı bitirdikten sonra." (Vega, Gey, 30).

Bir katılımcının hak arama konusuna ilişkin olarak yaşam içerisinde karşılaştığı birçok olumsuz durumun bu duygunun perçinlenmesinde etkili olduğuna dair söylemleri şu şekildedir;

"…yani madem bana böyle yaptı herkesin içinde açtım ağzımı yumdum gözümü. Hiç hakkımı yedirmem. Hayat beni de böyle yaptı, ne yapacaksın…"(Procyon, Travesti, 45)

"Neden çok karşılaşmıyorum ama, bunun benden kaynaklı olduğunu ya da benim gibi olan arkadaşlardan kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Çünkü karşı tarafa söyleyecek söz biz bırakmıyoruz. Bakışlarımızla, tavırlarımızla duvar örüyoruz. Onların da söyleyecek bir şeyi kalmıyor" (Betelguese, Trans Kadın, 55)

Ben bilinçli davrandım. Haklarımı kullanmaya çalıştım, kanunların çerçevesinde" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Hak arama LGBT'ler için toplum içerisinde karşı karşıya kaldıkları sosyal dışlanma pratikleri anlamında önem verdikleri ve sahip oldukları bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

4.1.3. Kültürel Dışlanma

Çalışmanın LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçlerinin ortaya konması amacına uygun olarak edinilen bulgularda, sosyal dışlanmanın bir diğer türü olan kültürel

dışlanma, toplumsal katılım başlığı altında incelenmiştir. Toplumun bakış açısına karşılık LGBT'lerin deneyimlerinden oluşan bu bölüm, katılımcıların toplumsal önyargılar ve homofobik tutumlardan yoğunlukla bahsettiği; aile tarafından reddedilme, izolasyon, göz ardı edilme, sosyal destek eksikliği, insan hakları ihlalleri ve travmatik yaşantılar ile devam eden bir sürece karşılık gelmektedir. Tablo 4.6 (Kültürel dışlanma kod-alt kod bölümler modeli)'da kültürel dışlanma kategorisinin alt boyutları ile olan ilişkisi ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örneklere yer verilmiştir.

Toplumsal Önyargılar

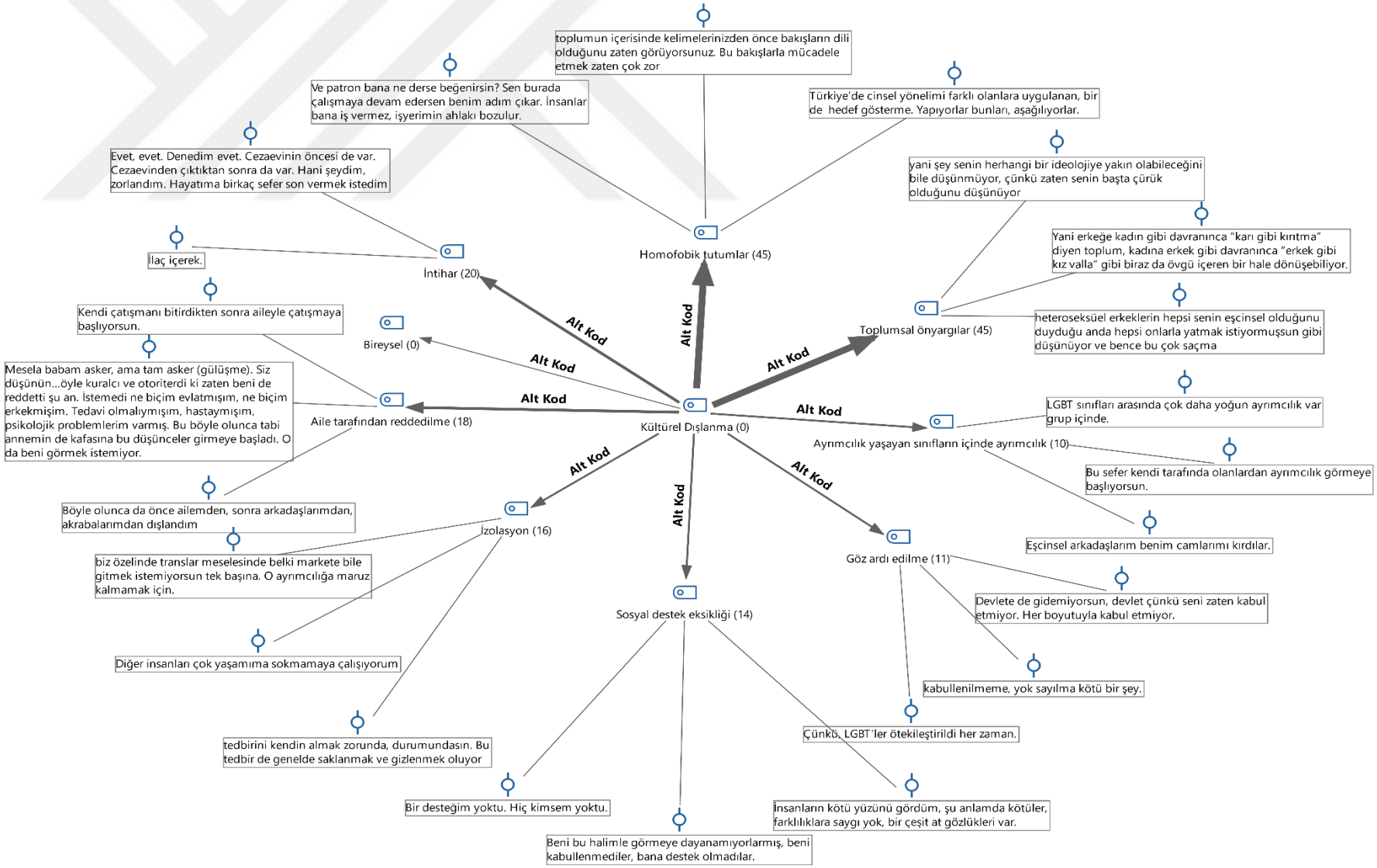
Toplumsal önyargılar kişilerin bireysel olarak karşılaştıkları davranış biçimleri ile beslenerek büyüyen, tekrarlanan ve süreklilik gösteren genel bir duruma işaret etmektedir. Bulgulara göre LGBT'lerin toplum içerisinde karşı karşıya kaldıkları davranış biçimleri önyargılar üzerinden şekillenmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde dile getirmişlerdir;

> *"O kadar "kadın" ve "erkek"ti ki herşey; annem-babam mesela. Mesela öğretmenlerim, arkadaşlarım ve aslında toplumun neredeyse hepsi. Yalnız hissediyorsunuz, farklı hissediyorsunuz, garip evet evet garip hissediyorsunuz. Çünkü insanlar size uzaydan az önce gelmiş gibi davranıyor, korku, çekinme, ayıplanma, günahkarlık ne isterseniz var"* (Canopus, Gey, 42)

> *"heteroseksüel erkeklerin hepsi senin eşcinsel olduğunu duyduğu anda hepsi onlarla yatmak istiyormuşsun gibi düşünüyor ve bence bu çok saçma….İnsanlar örneğin heteroseksüel biri 10 kişiyle beraber olmuşsa, sen iki kişiyle beraber olmuşsan senin o iki kişin 200 kişi gibi görünüyor. Ya da öyle algılanıyor. İstediğin kadar sen şey tek eşli de bir ilişki yürütüyor olsan, hani şey senin önüne gelen her adamla yatacağının varsayımıyla zaten hareket ediliyor"* (Sirius, Gey, 27).

> *"etrafında insanların önyargısıyla doğal olarak karşılaşıyorsun Aman aman çok olumlu davranışlarla karşılaşıyorum diyemeyeceğim. İnsanların ciddi önyargıları var. Bu biraz daha törpülenmiş durumda"* (Alpha Centauri, Bisesüel Trans Kadın, 42).

Tablo 4.6. Kültürel dışlanma kod-alt kod bölümler modeli.

Bir katılımcı bu durumun aile içerisindeki yansımasını şu şekilde aktarmıştır;

> *"Çünkü özellikle aslında dünyanın her yerinde zor bu, trans olmak, eşcinsel olmak, toplumun normativitesinin dışında olmak aslında sadece cinsiyet kimliği olarak değil. Yani özellikle Ortadoğu coğrafyasında dini, islamadist, muhafazakar toplumlarda bu daha çok zor oluyor…. Örneğin ilk küpe taktığımda babam hani niye küpe takıyorsun derken, işte kadınlar küpe takar deyip, ben de küpemi çıkarıp, şimdi küpemi çıkarttım erkek mi oldum dedim. Sonra küpeyi tekrar taktım, şimdi kadın mı oldum dedim. Dedim kadınlık ve erkeklik öyle basit bir şey değil yani. Kadınlık ve erkeklik beyinde olan bir şey…* (Vega, Gey, 30) .

Toplumsal önyargıların LGBT'ler üzerindeki yansımalarının toplumdaki "kadın ve erkek" ayrımı üzerinden ne şekilde gerçekleştiğini katılımcılar şöyle belirtmiştir;

> *"Bir kere ayrımcılığın temeline bakmak lazım. Bu ülkede bir kere kadın olmak günah yani. Kadın olmak yasak, kadın olmak kötü bir şey. Yani öyle ki insanlar sizi kadın olmakla vuruyor. Bak şimdi örnek vereceğim. Mesela bir yere gidiyorsunuz ben veya bir başkası için diyor ki "a bak karı kılıklıya". Şimdi "karı kılıklı" olmak kötü bir şey mi? Yanlış bir şey mi? Onlara göre işte kadın kılıklı olmak yanlış…Ataerkil bir toplum olduğumuz için yani bu ülkede erkek olmak hariç herşey günah, yasak, veya suç gibi görünüyor."* (Rigel, Biseksüel, 25)

> *"Yani erkeğe kadın gibi davranınca "karı gibi kırıtma" diyen toplum, kadına erkek gibi davranınca "erkek gibi kız valla" gibi biraz da övgü içeren bir hale dönüşebiliyor….insanların önem verdiği ve gördüğü dış görüntü. Farklıysan kötüsün, aşağılıksın insanların gözünde."* (Procyon, Travesti, 45).

> *"Yani bir erkek eşcinsele göre bir kadın eşcinsel, erkeklerin toplumdaki erkeklerin bakış açısı aaa nasıl olsa sen bizdensin, erkek gibi kadınsın deniliyor. Eğer yok ben kadınım erkek değilim, sadece kadın olarak kadından hoşlanıyorum dediğinde, erkek bu sefer başlıyor, diyor ki, sen o zaman diyor, kadınsan diyor, kadınlığını bileceksin diyor, bir erkekle birlikte olacaksın diyor. Kadın kadına ne yapabilirsiniz zaten diyor. Bir küçümseme var, bir aşağılama var… erkek gibi olursan, yani erkek gibi hissettiğini söylersen sorun yok. Toplum kabul ediyor, erkekler kabul ediyor bunu. Ama kadın arkadaşın olmuyor genelde. Çünkü öğrendiğinde seni, yine o da erkek gibi gördüğü için, ona sanki asılacakmışsın, uuuu bir şey yapacakmışsın gibi görüyor"* (Achernar, Lezbiyen, 55).

Katılımcıların toplumsal önyargılar konusuna ilişkin söyemlerinden edinilen bulgular; toplum içerisinde bu konunun LGBT'ler açısından yoğun olarak yaşantılandığını gösterir niteliktedir.

Homofobik Tutumlar

Homofobik tutumlar, cinsel yönelime ilişkin genel geçer tek gerçeğin heteroseksüellik olduğu kabulüyle; diğer cinsel yönelimlerin hiçbir şekilde kabul edilemeyeceğini öngören, benimseyen ve bu düşüncelerle beslenen tutumlara işaret etmektedir. Homofobik tutumlara ilişkin olarak LGBT'lerin ailede, toplum içerisindeki kurumlarda ve toplumsal yaşam içerisinde ya da ikili/yakın ilişkilerdeki yaşantıları aşağıdaki gibidir;

Homofobik tutumların ailede başladığını belirten bir katılımcı bunu şu şekilde ifade etmiştir;

> *"Babam mesela şey diyordu. İlk zamanlar kabulümdü. Ama belki bunun geçici bir süreç olduğunu düşünüyordu, bilmiyorum ama o yıllarda babamda şu başlamaya başlamıştı. mesela televizyonda o yıllarda şey vardı. sen de hatırlarsın, Aydın işte Bülent Ersoy'un pr'gramları vardı falan. Bunlar geçerken babam zap diye zaplardı ve küfrederdi. Bana olan sinirini bence öyle çıkarıyordu……Bir gün annem bana şey dedi U….. biliyorsun değil mi dedi hiçbir zaman hayatında bir ilişkin olmayacak, hiçbir zaman mutlu olamayacaksın böyle bir hayatı seçersen, yalnız öleceksin. Iıuı hanişey, o yaşlarda bu çok şey olabiliyor, ıı korkutucu gelebiliyor insana…"* (Sirius, Gey, 27)

Katılımcılar günlük yaşam içerisinde karşılaşılan durumları şöyle aktarmıştır;

> *"Ayrımcılık tabi ki her yerde. Mesela ses tonunuz örneğin sizi yansıtabilir. Dolmuşta para uzatırken "bornovaya bir kişi alır mısınız rica etsem" dememle şoför de dahil herkesin bana dönmesi bir oluyor (gülüşmeler). İşte o anda yanına oturduğum adam hareketlenmeye, dolmuşçu dikiz aynasından dik dik bakmaya başlar….toplumun içerisinde kelimelerinizden önce bakışların dili olduğunu zaten görüyorsunuz. Bu bakışlarla mücadele etmek zaten çok zor"* (Canopus, Gey, 42)

> *"bir mağazaya girdiğinde o satış elemanlarının tavrından tut her şey her yerde var ayrımcılık….Yani şu anda burada oturup kahve içerken insanların bize nasıl baktığını hissediyor musun? Gözlemliyor musun? Ben sana söyleyeyim, sana değil bana bakıyorlar. Hele de sen erkek olsaydın bak neler olurdu? Ben bana dış görünüşüm sebebiyle fırından ekmek verilmediğini biliyorum ya. Daha ötesi olabilir mi…"* (Procyon, Travesti, 45)

> *"mesela en kötü, en basiti köpeklerden dolayı bir rahatsızlık olduğunda, bana başka yönden vuramadıkları için cinsel yönümden vuruyorlar*" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

> *"yani bir lokantaya gidiyorsun yemek yemeye, bir kadınlar tuvaletinde çişini yaparken bile, en temel ihtiyacını yaparken bile birtakım sorunlarla, ayrımcılıkla, nefretle veya bakışlarla tacizle karşılaşabiliyorsun"* (Alpha Centauri, Biseksüel ve trans kadın, 42)

Toplum içerisindeki kurumlarda karşılaşılan homofobik tutumlar işin başka bir boyutunu oluşturmaktadır;

> *"İşte bunu bana kim yaptı biliyor musun? İşte senin toplum dediğin toplumda ne gibi davranışlarla karşılaşıyorsun dediğin toplum yaptı. Tacizi de yaptı, tecavüzü de yaptı. Dışlama, ayrımcılık, damgalama, öteye itme hepsini yaptı. Sadece bana değil tüm trans arkadaşlara yaptı"* (Procyon, Travesi, 45).

> *"o havalimanındaki saldırıda direk cinsel hakaretlerle linç edildim. Önce ilk gece vatan caddesi emniyet müdürlüğüne götürüldüğümde son derece homofobik hakaretlerdi. Şiddet görmedim, ama hakaretlere maruz kaldım"* (Arcturus, +, 62)

> *"Ya oradaki, karakoldaki sevgilimin önünde trans kimliğim üzerindenki davranışları, polis memurlarının gelip bana gözle taciz kurması, elle soyundurmaları çok ağır şeylerdi"* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Toplumsal yaşam içerisinde ya da yakın/ikili ilişkilerdeki yaşam deneyimleri de dikkat çekici bir diğer noktadır;

> *"Tabi bizim taraf, gündüz vakti farklı giyindiğinde ve farklı davrandığında bunun karşılığını görüyor ayrımcılık olarak. Ya küfür yiyor, ya "şuan bak, dönmeye bak" falan gibi, bu tarz şeyler oluyor tabi"* (Betelguese, Trans Kadın, 55)

> *"Sokakta bakış açıları daha değişik tabi…. Ama dediğim gibi dışarıdan toplumsal bakıldıü zaman ister istemez dışanıyrsun yani. Ne gibi yani işte erkek gibisin. İşte ortamda uygun değilsin. Yani arkadaşlık olsun, dışarıdaki insanlar olsun, yani farklı oluyor, dışlama gibi oluyor"* (Capella, Lezbiyen, 36)

Katılımcıların söylemleri toplumsal yaşamın pek çok alanında (kurumlarla ilişkiler, aile yaşantıları, günlük yaşam pratikleri, ikili/yakın ilişkiler) homofobik tutumlarla karşılaştıkları yönündedir.

Aile Faktörü

Aile, her birey için toplumsallaşmanın ilk başladığı, yaşam pratiklerinin öğrenildiği/ deneyimlendiği en önemli sosyal destek sistemlerinden birisini oluşturmaktadır. Aile ile yakın ve olumlu ilişkiler; insanların yaşam olaylarına karşı olumlu ya da olumsuz tepkisinde en temel belirleyicilerden biri olmaktadır. LGBT'ler için aile faktörü kimi zaman reddedilme ile kendisini göstermekte; reddedilmenin getirdiği sosyal destek eksikliği ise LGBT'ler için bir diğer sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü reddedilmenin asli gerekçesi "cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği" üzerinedir. Aile tarafından reddedilmeye ilişkin katılımcılar duygularını şu şekilde dile getirmişlerdir;

> *"Mesela babam asker, ama tam asker (gülüşme). Siz düşünün…öyle kuralcı ve otoriterdi ki zaten beni de reddetti şu an. İstemedi ne biçim evlatmışım, ne biçim erkekmişim. Tedavi olmalıymışım, hastaymışım, psikolojik problemlerim varmış. Bu böyle olunca tabi annemin de kafasına bu düşünceler girmeye başladı. O da beni görmek istemiyor"* (Canopus, Gey, 42)

> *"İşte insanların dışarıdan duyumlarıyla aileler hareket ettiğinden dolayı dışlamak var. Aslında onlardaki ne biliyor musun? İçlerinde şu vardır. Keşke elden duyacağımıza evladımızdan duysaydık"* (Capella, Lezbiyen, 36).

> *"ben kadın gibi olmak kadın gibi yaşamak istiyordum. Böyle olunca da önce ailemden, sonra arkadaşlarımdan, akrabalarımdan dışlandım. Beni bu halimle görmeye dayanamıyorlarmış, beni kabullenmediler. Bana destek olmadılar. Dışlandım, horlandım, şiddete uğradım, ezildim. Neden? Bir erkek olarak … kadın bedenine girmek istiyorum diye. Bu bir suç mu? Bu bir günah mı? Bunun kime ne zararı var? Bu kimin gururunu incitiyor? Kimin namusuna dokunuyor?"* (Procyon, Travesti, 45).

Aile tarafından reddedilmenin bir diğer yönü ve aslında bir sonucu "erken yaşta aileden ayrılma" ile kendini göstermektedir.

> *O zaman hayatına devam edeceksin dedim ve ben evden çıktım gittim"* (Sirius, Gey, 27).

> *"Ben İstanbul'a ilk gittiğim dönemde, ailemden daha doğrusu uzaklaştırma aldım. Yani ben Ankara'da doğmuş, büyümüş bir transım ama bu davranışımdan dolayı (cinsel yönelim) ailem beni İstanbul'a ablamın yanına gönderdi ve doğal olarak onların yanında daha kontrollü yaşayacağımı düşündü"* (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans kadın, 42)

"toplumun en küçük yapı birimi ailedir. Ya aileye açılırsın ya da aile seni fark eder. Ya da bir yerden duyar. Ya aile seni öldürür ya da sen aileden kaçar uzak bir yere gider hayatını kurarsın. Şimdi genellikle böyle oluyor. Kendi çatışmanı bitirdikten sonra aileyle çatışmaya başlıyorsun. Özellikle trans kadınlar gemileri ilk yakanlardır diyorum. Aileleri bir kenara atıp gelip işte, büyük şehirlerde kendilerini yaşamayı tercih ederler" (Vega, Gey, 30).

"Çünkü ben evden ayrılırken babamlardan tamamen koptuğumu düşünerek ayrıldım. Herşeyi kendim yapmak zor olduğunu bilerek ayrıldım ve ona göre hayatımı yönlendirdim" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Sosyal destek eksikliği katılımcılar tarafından aileyle bağlantılı konularda dile getirilmiştir. Aile ile ilişkilerin zayıf oluşunun katılımcıları ne şekilde etkilediğine ilişkin söylemler aşağıda verilmiştir;

"Bir anda bana şey dedi babam ya buraya geleceksin bizimle yaşayacaksın, ya da bizimle herşeyi keseceksin, sana hiçbir yardımda bulunmayacağız bundan sonra haberin olsun. Ben bir anda dımdızlak ortada kaldım" (Sirius, Gey, 27)

"Şimdi çevrende yanında ailen eşin dostun varsa sen de güçlü olursun. Onlar insana büyük destek. Gerçi benimkilerin varlığı da bir dert ya neyse. Ohhh şimdi hayatımda değiller çok mutluyum…ben hep yalnız oldum. Yalnız başımaydım yani desteğim yoktu. Ardımda duranım yoktu. Param yoktu, pulum yoktu, eğitimim yoktu. Eşim yoktu, desteğim yoktu. Yoktu da yoktu yani… İşte ailem beni durumlardan dolayı reddetti. Ben de ilk cezaevine girdiğimde aileme haber verilmesini istedim. En azından haberleri olsun, belki ziyarete gelirler ne bileyim para falan gönderirler diye. Ama tabi ses soluk çıkmadı. Orada da kapandı zaten. Ki aileye en ihtiyaç duyulan yermiş yani öyle diyeyim sana. İnsana bir güç, insana bir dayanma azmi verebilirdi yani, ama olmadı." (Procyon, Travesti, 45).

Kimi durumlarda ise aile ile ilişkilerin kuvvetli oluşu ve aile desteği katılımcılar için oldukça önemlidir;

"Güzel olan taraflarından başkası ailemle görüşüyor olmam" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

"Sonradan bana destek oldular çok. Özellikle annem" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

"Yani ailem benim görece Türkiye toplumuna göre daha rahat bir aile. Aaaaa şey, eşcinsel olduğumu artık kabul ediyorlar. Bununla ilgili sorunları yok" (Sirius, Gey, 27).

Araştırma kapsamında katılımcıların aile desteğine ilişkin söylemlerinden edinilen bulguların ulaştığı en temel noktanın; LGBT'lerin aile ilişkilerinin

kopmasında cinsel yönelim/cinsiyet kimliği faktörünün belirleyici oluşu ve aile desteğinin LGBT'ler için koruyucu bir faktör, kuvvetli bir destek sistemi ve en önemlisi bir ihtiyaç olduğudur.

Toplumsal Baskı

LGBT'lerin deneyimledikleri toplumsal baskının genel olarak cinsel yönelimin kabul edilmemesiyle birlikte, toplumsal normların kendi istemedikleri deneyimler üzerinden "zorlanmaları" noktasında olduğu görülmüştür. Katılımcıların bu konudaki söylemleri aşağıdaki gibidir;

> *"Kadınlarla olmak istememesine rağmen neden ilişkiye zorlansın (ailesinin yaptığı baskıyı belirterek)..Ailemin benim bu durumuma karşı zorla evlendirmeye çalışması, arkadaşlarımın kız arkadaş bulmaya çalışması…bu konuyla alakalı yaşadıklarım diyebilirim"* (Procyon, Travesti, 45).

> *"Çünkü bunu vazgeçirelim, bu bizim erkek çocuğumuz, bu olmaz, tedavi ettirelim gibi bir dünya yok. Yani bunu boşuna araştırmasınlar yani. Böye bir şey yok."* (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Araştırma kapsamında "toplumsal baskı" konusuna ilişkin yukarıdaki bulgular, cinsel yönelim/cinsiyet kimliğine hastalık gözüyle bakılmasının toplumsal baskıyı beslediğine dair işaretler sunmaktadır.

Ayrımcılık Yaşayan Sınıfların İçinde Ayrımcılık

Katılımcılar toplum içerisinde deneyimledikleri ayrımcılık pratiklerinin; yalnızca cinsel yönelim çeşitliliğini kabul etmeyen kişilerden değil; aynı zamanda kendi içlerinde de bulunduğunu ve bu durumun birtakım fikir çatışmaları ve uyuşmazlıklar yarattığını vurgulamışlardır;

> *"Çok daha yoğun bir ayrımcılık var. LGBT sınıfları arasında çok daha yoğun ayrımcılık var grup içinde. Pürtelaş'ta mesela ayrımcılık eşcinsellerden geldi. Travestilerden gördüm. Çünkü ben seks işçisi olarak çalışmıyordum ama orada evim vardı. Onlar benim kapımın önünde, camda, her yerde çalışıyordu. Iuu onlar gibi olmayan eşcinselleri o bölgede istemiyorlardı. Çünkü mahalleli bizi ironik olarak görüyordu o zaman. Bu sefer kendi tarafında olanlardan ayrımcılık görmeye başlıyorsun"* (Arcturus, +, 62)

"Çünkü farklı bir toplumsal hareketin içinden geliyor ve özgürlük için bedel veren bir hareketin içinden gelirken başka bir kimliğin çok kimlikli olmanın getirdiği şeylerle beraber eşcinsel olduğunu söyleyince türk toplumunun içinde de bir sürü, ıuı politik özgürlük için mücadele veren hareketler içinde de farklı ayrımcılıklara maruz kalabiliyorsun" (Vega, Gey, 30)

Araştırmanın kapsamı açısında bu bölüm için vurgulanabilecek bir nokta Butler'in cümleleridir: "Ayrımcılığa uğrayan hiçbir azınlık, ayrımcılığa uğrayan tüm azınlıklar özgür olmadan özgür olamayacaklardır".

İzolasyon

Sosyal dışlanma pratikleri içerisinde izolasyon konusu LGBT'ler için cinsiyetçi ve ayrımcı davranışların bir "sonucu" olarak yaşantılanmaktadır. Katılımcılar toplumsal yaşamda karşılaştıkları olayların onları izole bir yaşam sürme yönünde etkilediğini şu şekilde belirtmişlerdir;

"Alsancak'tan çıktığımda daha iç kesimlere doğru gittiğimde mesela bu bu bambaşka birşeye tekabül ediyor ama burada şey yani niye böyle düşünüyorlar diye düşünüyorsun ama orada tabi bambaşka orada bu sefer gizlemek zorunda kalıyorsun (cinsel yönelimini)" (Sirius, Gey, 27)

Bir katılımcı günlük yaşam içerisinde karşılaştığı güçlüklerin kendi yaşamında oluşturduğu izolasyonu şu cümlelerle ifade etmiştir;

"biz özelinde translar meselesinde belki markete bile gitmek istemiyorsun tek başına. O ayrımcılığa maruz kalmamak için. Sipariş verip dünya kadar parayla onu ödemek zorunda kalıyorsun. Veya işte bir devlet kurumuna kimliğini gösterdiğinde tek başına olmak istemiyorsun yaşayacağın ayrımcılık veya bir bakış veya bir nefret veya birisinin bir şey söylemesinden dolayı kendini böyle kapatan bir yerde yaşıyorsun" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Bir diğer katılımcı izole bir yaşam sürmenin kendini koruma yöntemi olduğuna dair şu söylemlerde bulunmuştur;

Diğer insanları çok yaşamıma sokmamaya çalışıyorum. Kendimi anlatmaktan, ya da durumu anlatmakla karşı karşıya kalmak istemiyorum. Acımasız ve zarar verici olabiliyor çünkü bu. Çünkü anlamıyorlar, bir yaşam ve belli kalıplar bulmuşlar kendilerine, zaten bir ötekileştirme var ve 'ötekini' kesinlikle anlamıyorlar" (Canopus, Gey, 42).

"örneğin tatile gittik yazın, erkek arkadaşımla beraber. İşte tatile gittiğimizde ben sürekli şey hani, aman hayatım elimi tutma, aman şimdi biri bişey der keyfimiz kaçar, falan modundaydım… tedbirini kendin

almak zorunda, durumundasın. Bu tedbir de genelde saklanmak ve gizlenmek oluyor" (Sirius, Gey, 27).

Konuya ilişkin araştırma kapsamında edinilen bulgular LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisinde karşılaştıkları tutumlarının yaşamlarına yansımalarından birinin izolasyon olduğunu göstermektedir.

Göz Ardı Edilme

İnsanlar için kendini gerçekleştirmede görünür olma, varlığının kabulü ve anlaşılması önemlidir. Toplumsal yaşam içerisinde insanların görmezden gelinmesi ya da kabul edilmemesinin bir sonraki aşamasını dışlanma, ayrımcılık ve ötekileştirme uygulamaları oluşturur. LGBT'ler için "görmezden gelinme" ya da "göz ardı edilme" yaşamlarının birçok alanında kendisini göstermektedir. Aileden başlayan ve toplumsal yaşamdaki ikili/yakın ilişkilere ya da diğer ilişkilere ve kurumlara uzanan bu durumu katılımcılar şu şekilde değerlendirmiştir;

"babama hep şeyi söyledim kız kardeşimin sevgilisi olduğunda onunla tanışmak istiyorsun ama benim erkek arkadaşım olduğunda onu görmek istemiyorsun. Yani en basitinden ailede zaten ayrımcılığı yaşıyorsun. Ama şey benim yaşadığım durum birebir kız kardeşimin işte tanıştırabilmesi, erkek kardeşimin sevgilisinden bahsedebilmesi ama benim sevgilim olduğunda tamamen ağzımın kapalı durması." (Sirius, Gey, 27).

"Yani ben kabul edilebilen bir insan değildim kiminin gözünde. Ne onun ailesinde, ne onun annesinin gözünde ne onun ananesinin gözünde…" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Göz ardı edilme durumunun aileden başlayıp topluma uzandığını düşünen bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

"işte böyle en yakınınız aileniz sizi dışlayınca diğer insanlar neyi yapmasın, ne yapmasın? Tanımadığı birine destek mi olsun? Zaten millette bir korku havası, insanlar gölgesinden korkar halde. Yani ne biçim bir hal aldık bilmiyorum ama açıkçası artık insanlar ve beni nasıl gördükleri umurumda bile değil…..yani mesela uuu gençken kafama takıyordum elbette. kabullenilmeme, yok sayılma kötü bir şey" (Canopus, Gey, 42).

Ailenin dışında LGBT'lerin devlet tarafından ne şekilde görüldüklerine ilişkin değerlendirmeleri de şu şekildedir;

"şu an devletin farkında olmadığı, devletin hatta görmezden geldiği, biliyor musun, yani hiçbir yerde, sokakta görmek istemiyor, uuu yani

yürürken görmek istemiyor, parkta görmek istemiyor, sinemada görmek istemiyor, tiyatroda, hiçbir yerde görmek istemiyor. Saymıyor sizi.." (Canopus, Gey, 42)

"Devlete de gidemiyorsun, devlet çünkü seni zaten kabul etmiyor. Her boyutuyla kabul etmiyor" (Vega, Gey, 30).

"Ama genelde bu konuyla ilgili bir de görmezlik var yani, hani bu konuyu açmayalım, bu konuyu konuşmayalım. Bu öyleeee kalsın. Belli bir çerçevede ilişkiler ilerlesin" (Achernar, Lezbiyen, 55).

Katılımcıların konuya ilişkin söylemleri, "görmezden gelinme" ya da "göz ardı edilme" durumunun gündelik ve yakın ilişkilerden (aile gibi) topluma uzandığı gerçeğini gözler önüne sermektedir.

İnsan Hakları İhlalleri

İnsan hakları her insanın "insan olmak"tan dolayı doğal olarak kazandığı ve ülkemizin de içinde olduğu dünyanın pek çok ülkesinde ortak kabul edilmiş ve benimsenmiş haklardır. İnsan haklarının kazanılmasında dil, din, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim vb. kriterler bulunmamakla birlikte, salt insan olmak bu hakların edinilmesi için yeterli bir sebeptir. Ancak kimi durumlarda yukarıda bahsi geçen kriterlere sahip olmak kişiler için dezavantaj yaratan ve bireysel ya da kurumsal insan hakları ihlalleri ile karşılaşmasına yol açan bir etken olabilmektedir. LGBT'ler için cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği konusunun, zaman zaman haklarının gasp edildiği önemli bir sorun alanı oluşturması; katılımcılar tarafından şu şekilde dile getirilmiştir;

"Ama maçka parkında dayak yemiştim ben, bildiğin soyuldum. Yaniiii darp edildim ve gasp edildim aslında…sadece işte yürüyüşümden ve halimden, feminen olmam üzerinden kendine böyle bir misyon biçmiş…güvenlik görevlileri mesela o noktada ona inanmayı tercih ettiler. Ve bir yandan da aynı zamanda polis de "nereden bulacağız kardeşim gece gece i…lerle mi uğraşacağız" dedi ve geçti gitti..." (Sirius, Gey, 27)

"bir iş mevzuları olmuştu. Sonra patronun adamları beni hastanelik etti. Ben tek başıma aylarca yattım" (Procyon, Travesti, 45).

"ben mesela seneler önce şiddet de gördüm, görmedim değil. Yani beyoğlunda kız arkadaşımla club'ten çıkmıştık sabah, askerlikten izin almış, izindeymiş bir asker geldi. Ne olduğumuzu şaşırdık. İkimizi de dövdü. Sebep, işte biz nasıl el ele tutuşurmuşuz, biz millete kız bırakmıyormuşuz, ıuı piyasada kız kalmamışmış, biz nasıl böyle bir

terbiyesizlik yaparmışız diye üstümüze saldırdı" (Achernar, Lezbiyen, 55)

"Ya da işimin hemen bitirilmesine karşılık benden beklentileri olanlarla da karşılaştım ben. Nasıl mı? Hani karşılığını ver ben de senin işini göreyim gibisinden" (Procyon, Travesti, 45).

Katılımcılara göre insan hakları ihlallerinin kurumsal boyutunu kamu görevlileri ve kolluk güçlerinin tutumları oluşturmaktadır;

"Halen bir trans kadın polis şiddetine maruz kalıp ölüyor" (Procyon, Travesti, 45).

"sahneden kostümlerimle ben alınıp bütün haftasonunu konak emniyetinde geçirdiğimi bilirim. Yaz günü, gündüz on iki birde kostümlerle bizi saldıklarını bilirim. Eşya getirtmek istediğimizde kabul etmediklerini bilirim. Özellikle bizi o şekilde yollayıp rezil olmamızı sağladıklarını gördük. Tabi herkesin epilasyonu bitmemiş, traş olup da kadın kılığına girenler vardı, üç gün bekledikten sonraki halini düşünün. Permatik vermiyorlardı kendinizi kesersiniz diye. Özellikle o şekilde salıyorlardı ki, Konak meydanı bu yani, İzmir'in en kalabalık yeri. Orada bizi insanlara ıuuuu nasıl tanımlayabilirim, bizi yani sirkten çıkmış bir maymun gibi salıyorlardı ve bizim orada rezil olmamızı sağlıyorlardı" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

"Defalarca polisler tarafından alındım, saçım traşlandı, yani devletin ıuıı şiddetini ve nobranlığını cinsel yönelimim nedeniyle çok çektim" (Arcturus, +, 62)

Katılımcılar, insan hakları ihlallerinden bahsederken; cinsel yönelimi sebebiyle yaşamlarını yitiren kişileri vurgulayarak, şiddet ve nefret suçlarına değinmişlerdir;

"toplum içinde yapılanlar da ben sadece ayrımcılık, şiddet olarak, bana çok basit kelimeler geliyor artık. Ayrımcılık, şiddet demiyorum. Psikolojik, fiziksel işkence diyorum. Ya işkence olarak tanımlıyorum, ya da katliam diyorum. Ya da insanlığa karşı suç diyorum. Bu bir suçtur diyorum" (Vega, Gey, 30).

"Hande Kader istiklal'de tanzikli suyla yerlerde sürükleniyor aynı saatlerde. Ve sonra Hande Kader yakılarak öldürülüyor. Ahmet Yıldız'ı babası öldürdü. 20 senedir babasını Türkiye yakalayamıyor. Yani bu nefret suçu meselesi ifadeden eyleme geçtiği zaman derhal hukuken müdahale edilip, adil ve adaletli bir şekilde cezalandırılması gerekiyor.." (Arcturus, +, 62).

"Yani hiçbir aile çocuklarına zarar vermek istemezken aileler elalem, toplum, din ve ahlak baskısından kaynaklı bazı insanlar çocuklarını öldürebiliyor…2 temmuz 2012'de Diyarbakır'da o zaman Rojin Çiçek isminde bir çocuk babası ve amcaları tarafından katledilmişti" (Vega, Gey, 30).

> *"diğer bütün kimlikler ve topluluklar gibi eşcinseller ve transseksüeller de toplum tarafından bizzat ve kasten ötekileştiriliyor. Iuuu yalnız bırakılıyor, şiddete maruz kalıyor, öldürülüyor…"* (Rigel, Biseksüel, 25).

Katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular LGBT'ler için insan hakları ihlalleri konusunun kapsamının şiddetten, cinsel tacize ve hatta nefret suçlarına kadar uzandığını göstermektedir.

Toplum Desteği

LGBT'ler için aile, yakın ilişkiler ya da toplumun genelinden karşılaştıkları ve yukarıda kesitler verilen olumsuz yaşantıların yanında; olumlu tutumlara da yer vermek uygun olacaktır. "Cinsel yöneliminiz ya da cinsiyet kimliğinizden dolayı ayrımcılıkla karşılaştınız mı?" sorusuna bir katılımcı şu şekilde cevap vermiştir;

> *"yok hayır diyeceğim sanki ya, hayır. İzmir'de hayır. Özellikle benim bu çevremde hayır. Çünkü ben 1995'te Karataş'a taşındım. Yıllarca da şu sokakta oturdum. Sonra bir ayrıldım. Güzelbahçe'ye gittim. Hele Güzelbahçe'de hiç, orada daha biraz daha üst tabaka oturur. benim oturduğum mahalle Limanreis çünkü biraz üst tabakaydı. Hiç karşılaşmadım. Okumuş insanın hali bir başka diye boşuna dememişler. Buca'da oturdum, orada da karşılaşmadım. Üniversite'ye yakındım. Şirinyer'de oturdum, metronun dibinde orada hayır, yok karşılaşmadım…Bütün suçu halka atamam. İnsanlarımız iyiler. Türk halkı, özellikle Ege'li olunca, gerçekten Egeli ise, hatta egeli değil de burada doğup büyüdüyse bile İzmir'in suyundan mı bilmem, havasında mı daha normal karşılıyorlar"* (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Bir diğer katılımcı bu durumun zaman zaman LGBT'ler açısından avantaj olduğuna dair söylemlerde bulunmuştur.

> *"Birtakım insanlar da tam tersi seni kutsuyorlar bu yönelimlerin dolayısıyla. Bunun bir ayrıcalık bir gift olduğunu sana yansıtıyorlar. Bir üçüncü sınıf, senin cinselliğinle, tercihlerinle, yönelimlerinle değil, mesleğinle, yaptıklarınla, fikirlerinle seni takdir ediyor"* (Arcturus, +, 62).

Araştırma kapsamında LGBT'lerin yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara değinirken, aynı zamanda olumlu tutumlara değiniyor oluşlarına dair bu bulguların bir sonraki bölümde yer alan "toplumsal kurallara uyma" kavramsallaştırmasına işaret ettiği görülmektedir.

Toplumsal Kurallara Uyma

Araştırma kapsamında "toplumsal kurallara uyma" konusuna ilişkin olarak bu durumun toplum desteği ile ilgili olduğuna ve toplumsal kurallara uyulduğu ölçüde toplum içerisindeki kabulün mümkün olduğuna dair bir katılımcının düşüncesi aşağıdaki gibidir;

> *"Ama bu benimsenme sürecinde bizimkilerin de hataları olduğunu düşünüyorum aynı zamanda. Çünkü topluma uymak gerekiyor. Bizim adetlerimiz var. Göreneklerimiz var. Yani bilinçli hayatını sürdürebilirsen bence çok karşılaşmıyorsun artık. Yani işin de cılkını çıkarmamak gerekiyor. Hani ben dönmeyim, yaparım. Olamaz öyle şey. Normal bir birey yapamıyorsa, yapmaması gerekiyorsa senin de yapmaman gerekiyor. Çünkü senin bir özelliğin yok. Hatta senin özelliğin daha çok dikkat etmen gerektiğini düşünüyorum özelliğinden dolayı… kendini kadın zannedip mini etekli gece makyajıyla sen kemeraltına gidemezsin. E gidersen ayrımcılık görürsün. Görmek zorundasın. Bunu Almanya'da da görürsün. Bunu Hollanda'da da görebilirsin…Yani ne diyoruz, topluma uymak gerekiyor."* (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Katılımcının söyleminin LGBT'lerin kendilerine yönelik bir özeleştiri niteliğinde olduğu; ancak toplumsal normların kim tarafından, ne şekilde oluşturulduğu; ya da kimin buna nasıl uyumlanacağına ilişkin konuların tartışmalı olduğu söylenebilir.

Travmatik Yaşantılar

Travmatik yaşantılar, insanların yaşamlarının belli dönemlerinde karşılaşabileceği, sebepleri konusunda bireysel özelliklerin yanında; çevresel etkenlerin de rol oynadığı; çoğu kez insanların baş etmekte güçlük çektiği yaşam olayları sonucunda ortaya çıkan yaşantılardır. Bulgular doğrultusunda LGBT'ler için travmatik yaşantılar; umutsuzluk, intihar, kendine zarar verme, depresif düşünceler, madde kötüye kullanımı, anksiyete sorunları ve agresyon/şiddet eğilimi başlıkları altında incelenmiştir.

Umutsuzluk

Umutsuzluğun, yaşama olan inancın kaybedilmesine ve geleceğe kötümser bakma ile paralellik gösteren yapısı bir katılımcı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir;

> *"bazen öyle bir umutsuzluğa düşüyorum ki hep böyle gidecek diyorum. Yani benim "normal" bir yaşantımın olması mümkün değil. Bu inançsızlıkla nasıl yaşayabiliyorum bilmiyorum. Yani yaşamak dediğin nefes almaksa evet alıyorum ama onun dışında çok şeyimi kaybettim. Ailemi kaybettim, geçmişten arkadaşlarımı kaybettim. İşimi kaybettim, gençliğimi kaybettim. Yani kayıp üstüne kayıp"* (Procyon, Travesti, 45).

Kişinin söylemlerinin umutsuzluğun kayıplar üzerinden anlamlandırıldığına dair ipuçları sunduğu görülmektedir.

İntihar

Çalışmada intihar LGBT'ler tarafından en sıklıkla bahsedilen travmatik yaşantılardan birisidir. Katılımcıların çoğunluğunun intihar geçmişi bulunmaktadır. Katılımcıların intihara ilişkin söylemlerine bakıldığında; sebep ve gerçekleşme biçimlerinin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

Katılımcılardan birisi intihar sürecinin cinsel yönelimi ile birlikte işleyen bir süreç olduğunu belirtmiştir;

> *"Ben hemen arkasından zaten intihar ettim…Aslında şey, cinsel yönelimimle beraber işleyen bir süreçti. 15-16 yaşlarında falandım. Çok ağır bir travma geçiriyordum… İlaç kullandım. Iuuu 1,5-2 gün kadar yoğun bakımda kaldım"* (Sirius, Gey, 27).

> *"Gençken oldu evet, gençken oldu. Yani ben kendimi seviyorum. Hayatı seviyorum ama, bunun sebebi (intiharı kastederek) herhangi bir dışlanma ya da herhangi bir durum değil. Bunun sebebi 'neden böyle oldu' sebebi…. Öyle bir oldu bir şey. Ama bu şeyden değil, dışlandığım için değil. Eskiden, uuu galiba birazcık aşk da vardı işin içinde. Bir erkek bir transı neden sevsin?"* (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Aile içi travmalar bir başka katılımcı için intihar sebebi olarak dile getirilmiştir;

> *"İki kere üç kere oldu tabi. Ama bu cinsellikle falan alakalı değil. Yani öyle aşkla eçcinsellikle falan alakalı değil. Cezaevi sürecinde olan bir şey değil. Çok genç yaşta o bluğ çağlarında anne baba ayrılırken falan, travmalar yani aile içi travmalardan dolayı. Küçük yaşta hap yuttum falan filan. Bir kere de birinci kattan kendimi kumların üstüne attım. Bir kere de Suadiye'de gidip denize atmaya kalktım kendimi. Yosun vardı, iğrendim çıktım yani (gülüşmeler)".* (Arcturus, +, 62)

İntiharı birkaç kez deneyimleyen iki katılımcı ise süreçlerini şöyle ifade etmişlerdir;

> *"Evet, evet. Denedim evet. Cezaevinin öncesi de var. Cezaevinden çıktıktan sonra da var. Hani şeydim, zorlandım. Hayatıma birkaç sefer son vermek istedim. Çekemedim artık, yani bu hayat hep böyle geçecekmiş gibi düşünüp böyle, lanet olsun bu hayata, daha fazla niye yaşayayım dediğim dönemlerim oldu. Kendime zarar verememem ben. Kendimi çok seviyorum. Asmaya çok kalktım kendimi ama sonra eyleme bile geçemedim yani, hep düşüncede kaldı. Böyle çok ucuna kadar gittiğim anlar oldu. İlaç benim için iyi geliyordu. Atardım, öldürsün falan diye. Denedim, ölmedim yani, ertesi gün kalktım kendime geldim, hastane süreçleri bilmem ne oldu…"* (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42)

> *"bir dönem psikolojim çok bozulmuştu. İntiharı düşündüm, intihara kalkıştım.. birkaç kez denedim de beceremedim. İlki cezaevinden önceydi. Yani hani anlatmıştım ya bir iş mevzuları olmuştu. Sonra patronun adamları beni hastanelik etti. Ben tek başıma aylarca yattım. İşte o dönemde dedim ki hani ben artık yataktan kalkamayacağım, yani kalksam da bunlar bana huzur vermeyecek, bari öbür tarafta rahat rahat uyuyayım. İşte kullandığım ilaçlar vardı, onları içtim"* (Procyon, Travesti, 45).

İntihar deneyimi olmamasının yanında intiharın "toplumsal bir eylem" olduğunu düşünen katılımcı, bu düşüncesini şu sözlerle aktarmıştır;

> *"Ben şunu düşünüyorum, intihar bireysel değil, toplumsal bir eylemdir. Eğer bir insan dünyanın herhangi bir yerinde ister Afrika'da, ister Güney Amerika'da, ister Asya'da, ister Avrupa'da intihar ediyorsan bunun sorumlusu dünyada yaşayan herkestir, hepimiziz. Çünkü bu olayın üstünde hepimizin parmağı var. Eğer bir trans kadın gidip kendini şeyden, köprüden aşağı atıyorsa bundan biz de sorumluyuz"* (Vega, Gey, 30).

Araştırma kapsamında edinilen bulgular, LGBT'lerin intihar deneyimlerinin ve intihar sebeplerinin çeşitlilik gösterdiği ve bunda bireysel farklılık ve yaşantıların etkili olduğu görülmektedir.

Kendine Zarar Verme

Kendine zarar vermenin toplumsal yaşam içerisinde katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilen bir durum olmadığı görülmüştür. Ancak bir katılımcı, kendine zarar vermeden şu şekilde bahsetmiştir;

> *Kestiğim olmadı ben hayatımda ilk defa dün kesik attım (boğazını göstererek). Ben kesik atmam, sigara basarım. Benim komple dövmelerimin altı sigaradır"* (Capella, Lezbiyen, 36).

Depresif Düşünceler

Depresif düşüncelerin katılımcılar tarafından dile getirilen bir başka yaşantı olduğu görülmüştür. Katılımcıların depresif düşüncelere ilişkin söylemleri şu şekildedir;

> *"Bir dönem sorunlarımla başa çıkamama yalnız hissetme durumlarından depresyona girdim sanırım. Allahtan iyi bir psikiyatriste denk geldim de düzeltti beni biraz. Yani toplum hep dışlayıcı, hep benzerlikler üzerine. Kim ne yaparsa yapsın, ben kendi hayatıma bakarım dediğim anda kendime geldim ve yaşamıma devam etmeye çalıştım"* (Canopus, Gey, 42).

> *"zaten psikolojik olarak da çok şey yaşadım ben. İşte diyorum ya depresyona giriyorsun, işte sürekli bunalıma giriyorsun. Ben arada bir intihar etmeyi bile düşünüyordum yani…"*(Capella, Lezbiyen, 36)

Araştırma kapsamında edinilen bulgular, LGBT'lerde depresif düşücelerin bir travmatik yaşantı olarak deneyimlendiğini göstermektedir.

Madde Kötüye Kullanımı

Madde kötüye kullanımı ve kullanım sonucunun yaşamlarına yansımalarını katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir;

> *"Ben alkol çok alıyorum. Ben alkol bulamadığım zaman cam çerçeve indiriyordum. Çok alkol alıyordum. Çünkü ben oğlumu, annemi, babamı hepsini arka arkaya kaybettiğim için dedemi olsun teyzemi olsun hepsi bizde arka arkaya vefat ettiğinden dolayı zaten o dönemde psikolojik çöküntü vardı. Bir de çocuğumun önünde babasını vurunca ister istemez yani kullanmak zorunda kalıyorsun bir yerde"* (Capella, Lezbiyen, 36).

> *"Başlangıçta bir kaçıştı benimkisi. Sorunlarımdan kaçmak istiyordum. Bir tek anlarda eroini kullandığım zamanlarda mutlu hissediyordum. Tek yaşama amacım tekrar kullanabilmekti. Ya da yaşadıklarım sebebiyle uyuşturucu kullandığımı düşünürsek aslında bir miktar da alakalı gibi duruyor"* (Canopus, Gey, 42).

Madde kötüye kullanımı katılımcıların bir kısmı tarafından yaşamda karşılaştıkları zorluklarla baş edebilmeden bir yol olarak kullanıldığı dile getirilen travmatik yaşantılardan bir diğeridir.

Anksiyete Sorunları

Anksiyete sorunlarının, katılımcılar için belli yaşam olayları sonrasına denk geldiği ve etkisini yoğun olarak hissettikleri bir sürece tekabül ettiği görülmüştür. Bir katılımcı ailesinden ayrıldıktan sonraki süreçte yaşadığı durumu ve kaygıyı şu şekilde aktarmıştır;

> *"Hiç tanımadığım birinin evinde kaldım. Ve gerçekten 10 gün de çok korktum. Çünkü sürekli ya bu adam şimdi beni gerçekten satacak mı? Böbreklerimi mi satacak?"* (Sirius, Gey, 27)

Bir başka katılımcı kaygılarını şu sözlerle dile getirmiştir;

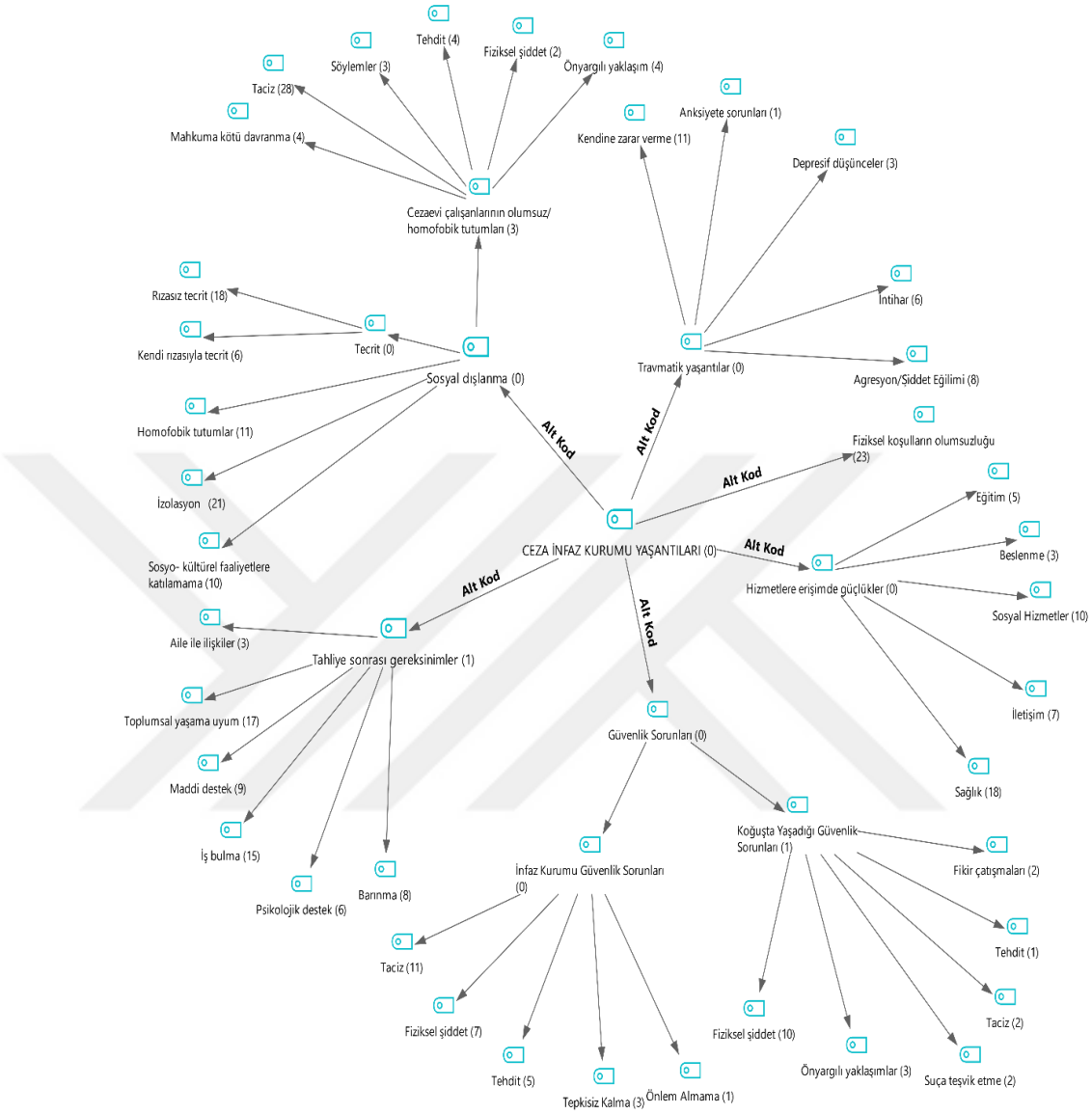
> *"Benim buradan giderken yola bakmaktan çok aynalardan hangi araba beni takip ediyorlar mı, böyle tripler yaşamam çok kötü etki yaptı bende…Takip ediliyor muyum korkuları yaşadım. Ve panik ataktı galiba o, hala da zaman zaman oluyor, ben uyuyamıyordum. Uykum, yani uykudan sıçrayarak uyanıyorum. Dediğim gibi bu panik atak hali, bahçelerde dualar okuyarak turladıklarım.. yani o sıkıntıyı ben anlatamam"* (Betelguese, Trans Kadın, 55)

Araştırmanın LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçlerinin ortaya çıkarılması amacına uygun olarak yukarıda sunulan bulgular; katılımcıların toplumsal yaşam içerisinde eğitimden sağlığa, iş hayatından barınmaya kadar yaşamlarının pek çok alanında sosyal dışlanma yaşadıklarını göstermektedir. Homofobik tutumlar, toplumsal önyargılar ve toplumsal baskılarla beslenen dışlanma pratiklerinin ise LGBT'lerin yaşamlarında izolasyon, göz ardı edilme, insan hakları ihlalleri ve travmatik yaşantılar olarak tezahür ettiğini göstermektedir.

4.2. Ceza İnfaz Kurumu Yaşantıları

Çalışmanın LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarının ortaya konması amacına uygun olarak edinilen bulgular; ceza infaz kurumuna girişten, kurumda geçirilen sürede ihtiyaç duyulan gereksinimlerine, kurum personelinin yaklaşımından, kurum içerisindeki sosyal dışlanma yaşantılarına ve tahliye sonrası gereksinimlerine uzanan geniş bir yelpazede sunularak incelenmiştir. Bulgular, betimsel bir yaklaşımla sunulmuş; ayrıca görselleştirilerek oluşturulan bulgulara ilşikin tema-hiyerarşik tabloları Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Ceza infaz kurumu yaşantıları tema-hiyerarşik tablosu.

4.2.1. Girişteki Arama Sorunları

Ceza infaz kurumları doğaları gereği güvenliğin en üst noktada olduğu kurumlardır. Hükümlü ya da tutuklular kuruma ilk girişte ayrıntılı bir aramadan geçerler ve bu durum kişiler açısından bir zorunluluktur. LGBT'ler de tutukluluk ya da hükümlülük noktasında ceza infaz kurumuna girişte ayrıntılı bir aramadan geçmektedir. Ancak LGBT'ler açısından buradaki ayırt edici nokta, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği konusuyla ilgili olarak; gidilen ceza infaz kurumundaki aramadan sorumlu personelin cinsiyeti, yaklaşımı ve vücut bütünlüğü ya da cinsiyet geçiş

operasyonunun tamamlanmadığı noktada vücudun görünürlüğünden duyulan memnuniyetsizliktir. Katılımcılar girişteki arama sorunlarını şu şekilde dile getirmişlerdir;

> *"ben hep şey derdim, ya kardeşim işte arıyorlar da çıplak yani ne olacak sanki bir adam da sizin …. görsün falan deyip dalga geçerdim. Gülerdim de yani hani çok abartıyorsunuz falan derdim. Ama kendim bizatihi bununla karşılaşınca uuuu hep şey diyorum ilk defa böyle şey üç tane adamın karşısında soyunurken utandım ve ağladım. Çünkü şey uuu hani istemeden yaptığım bir şey vücudunu teşhir ediyorlar resmen, bakıyorlar, elliyorlar, uu bunlar tamamen senin kontrolün dışında gelişiyor"* (Sirius, Gey, 27).

> *Mesela daha ilk baştaki, o girişteki aramalar hiç insani değil"* (Canopus, Gey, 42)

> *"Daha cezaevine girerken..uuu çıplak arama yapılıyor. Anal muayene yapılıyor mesela"* (Arcturus, +, 62).

> *"Sonrasında da cezaevi ve cezaevi giriş üst araması, bilmemnesi! Kendimi arattırmadım. Yani uu en son artık burama kadar gelmişti. Sevgilim oradan feryat ediyordu. Ben de öbür taraftan feryat ediyordum. Bana dokunmayın diyordum yani, gelsin doktor, kimse başka bir şey arasın. Kadın arasın, ama siz bana dokunmayın dediğim yerde… çok önemli bir şey bu, ilk cezaevine girerken elle arkadan muayene meselesi. Çok kötüydü. İnanılmaz işkence. Benim trans olup olmadığım, transım yani hani bu haldeyim ve trans mıyım, değil miyim diye elle kontrol, ona bile şey yapmışlardı. Çok onur kırıcı bir davranış…yani zordu, uuuuu birileri seni soymak istiyor ve sen bedeninle ilgili ciddi sorunlar yaşıyorsun, ve senin vücudunu soyuyorlar, dokunuyorlar, üst aramalarında bunu yapıyorlar…yani hem vücuduna dokunuyor olmaları, hem o muamele, hepsi çok kötü şeylerdi benim için."* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

> *"o cezaevine ilk girişte halen unutamadığım çıplak arama muhabbeti, saçma sapan muayeneler. Kendimi yerin dibine girmiş gibi hissettim"* (Procyon, Travesti, 45).

Araştırma kapsamında katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular girişteki arama konusunun LGBT'ler için örseleyici olabildiğine dair işaretler sunmaktadır.

4.2.2. Koğuşa Yerleştirme

Ceza infaz kurumlarında, kuruma giden tutuklu ya da hükümlü genel olarak suç durumuna uygun bir şekilde uygun bir koğuşa yerleştirilir. Koğuş seçeneği ceza

infaz kurumlarındaki azınlık bazı gruplar için (Engelli, LGBT vb.) sınırlı olabilmektedir. Kişilerin ceza infaz kurumlarına ilk giriş yaptıklarında tutukluluk/hükümlülük süreci ve ceza infaz kurumu yaşantısı ve hakları ile ilgili olarak bilgilendirilmiş olmaları "Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun"un (183) 21. ve 22. maddelerinde de geçen ve uygulanması gereken işlemler arasındadır.

Çalışmada LGBT'lerin koğuşa yerleştirme ve bilgilendirilme süreçlerine ilişkin yaşantıları hakkındaki söylemleri aşağıdaki gibidir;

> *"Ya ben zaten erkek koğuşuna gittim ilk önce. Çünkü bilmiyordum yani, cezaevi hakkında hiçbir fikrim yoktu. Cezaevi nasıl bir yerdir onu da bilmiyordum. Valla ben ilk girdiğimde elime benim nasihatlar adı altında bir kağıt verdiler. Yani bu kağıt da işte tehdit dolu bir kağıttı. İşte şunu yaparsan disiplin alırsın, bunu yaparsan disiplin alırsın, bunu yaparsan şöyle olur, bunu yaparsan böyle olur falan.. Ama hiç de öyle kimse de beni bir bilgilendirmedi."* (Rigel, Biseksüel, 25).

Bir katılımcı ceza infaz kurumuna giriş sürecindeki bilgilendirmenin kurumdan ziyade diğer hükümlüler tarafından yapıldığına dair şu söylemlerde bulunmuştur;

> *"Onu oradaki insanlar yardımcı oldu bana, yani koğuşun ağalığı yani kadın bir kadın vardı. Iuuuu o gelip bana şunu şunu yap, bunu bunu yap diyordu. Fazla da sesini çıkarma kızım diyordu"* (Achernar, Lezbiyen, 55).

> *"oraya girene kadar nereye gittiğimi bile bilmiyordum. Korkuyordum. Eee yani çok temel bir şey, korkuyordum. Çünkü bir yere götürüyorlar seni. Ve zaten bir sürü koridordan geçiyorsun. Sürekli kapılar kapanıyor. Neye uğradığını bile anlayamamışsın daha. Niye buradayımı sorguluyorsun. Bir yandan da bir yere doğru gidiyorsun. Oranın ne olduğu belli değil"* (Sirius, Gey, 27).

> *"Yani orada yalnızsın ve ilk defa cezaevine girmişsin. Hiçbir şey bilmiyorsun. Sabah gelip kapını çalmaları veya camına tak tak tabakla vurmaları. Sayım ne bilmiyorsun. Hiçbir şey bilmediğin bir şey. Sen orada her geçen gün öğreniyorsun*" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

> *"Yani zaten ilk girişte seni verebilecekleri koğuş sınırlı. Ya travesti koğuşuna verileceksin. Ya da tek kişilik hücreye" (Procyon, Travesti, 45).*

Katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular özellikle ilk kez ceza infaz kurumuna giren LGBT'ler için koğuşa yerleştirme ve bilgilendirmenin belirli standartlar dâhilinde olmadığına ve bunun ceza infaz kurumlarındaki LGBT'ler için bir ihtiyaç olduğuna dair ipuçları sunmaktadır.

4.2.3. Hizmetlere Erişimde Güçlükler

Ceza infaz kurumları her ne kadar suç fiilinin kesinleşinceye kadar ya da hüküm süresince kalınan; yapısı ve birtakım zorunluluklar sebebiyle belirli kısıtlamaların olduğu yerler olsa da hükümlü/tutukluların da belirli haklara sahip olduğu ve hizmetlere (iletişim, sağlık, eğitim, sosyal hizmetler vb.) erişimin mümkün olduğu yerlerdir. Çalışmada LGBT'ler açısından ilk başta sağlık olmak üzere hizmetlere erişim konusunda birtakım sorunlar yaşandığı görülmüştür. Tablo 4.8'de (Hizmetlere erişimde güçlükler kod-alt kod modeli) hizmetlere erişimde yaşanan sorunların yoğunluğu ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örneklere yer verilmiştir.

Ceza infaz kurumlarında kurum içi ya da kurum dışı haberleşme olanaklarını kapsayan iletişim konusu katılımcılar açısından şu şekilde değerlendirilmiştir;

> *"Bana hiçbir hakkım söylenmedi. Dilekçe hakkım posta hakkım hiçbiri söylenmedi. Hiçbir bilgi verilmiyor, ben biliyorum… İletişim hakkım engellendi" (Arcturus, +, 62).*

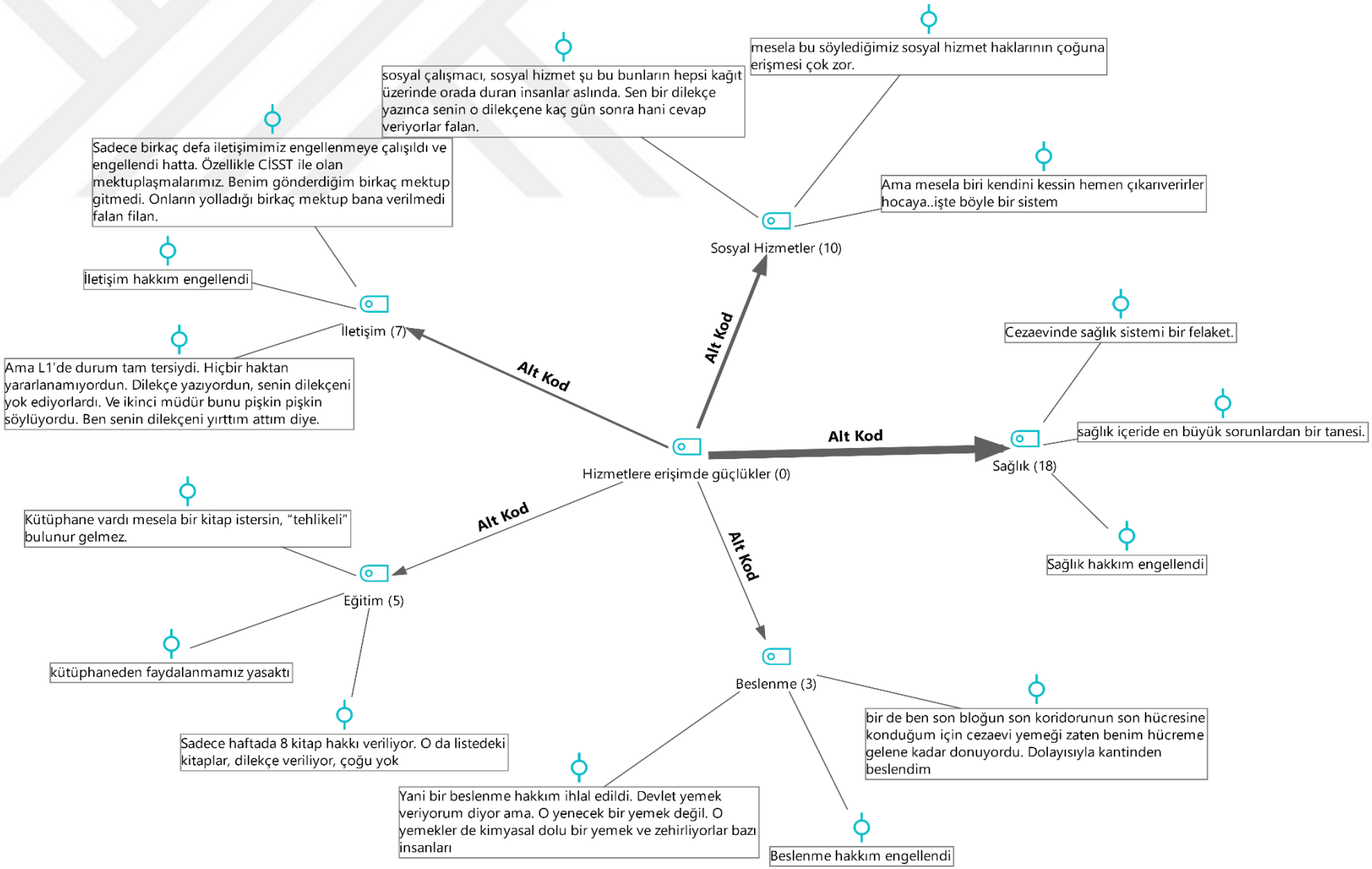
> *"Ama ..'de durum tam tersiydi. Hiçbir haktan yararlanamıyordun. Dilekçe yazıyordun, senin dilekçeni yok ediyorlardı. Ve ikinci müdür bunu … söylüyordu. Ben senin dilekçeni yırttım attım diye"* (Rigel, Biseksüel, 25).

> *"birkaç defa iletişimimiz engellenmeye çalışıldı ve engellendi hatta. Özellikle CİSST ile olan mektuplaşmalarımız. Benim gönderdiğim birkaç mektup gitmedi. Onların yolladığı birkaç mektup bana verilmedi falan filan.."* (Rigel, Biseksüel, 25).

Katılımcılardan birisi beslenme hakkına erişimde güçlükler yaşadığına dair söylemlerde bulunmuştur;

> *"bir de ben son bloğun son koridorunun son hücresine konduğum için cezaevi yemeği zaten benim hücreme gelene kadar donuyordu. Dolayısıyla kantinden beslendimYani bir beslenme hakkım ihlal edildi. Devlet yemek veriyorum diyor ama. O yenecek bir yemek değil. O yemekler de kimyasal dolu bir yemek" (Arcturus, +, 62).*

Tablo 4.8. Hizmetlere erişimde güçlükler kod-alt kod bölümler modeli.

Sağlık alanının katılımcıların erişimde güçlük yaşadıkları en temel hizmetlerden biri olduğu şu söylemlerden anlaşılmaktadır;

> *"bir kere hastalandım, ıu revire gitme talebinde bulundum, ama ben revire gidene kadar cezaevinden çıktım. Iuu (gülüşmeler), ….bir tane arkadaş vardı mesela. Çocuk 4 gün üst üste kustu, sürekli kusuyor, uuu ve şey revire gidemedi sonunda yani yine hani…Cezaevindeyken ben mantar oldum. Ve inanılmaz kaşınıyordum. Ve*
>
> *cezaevi sürecinde işte bununla ilgili sürekli 3 defa dilekçe verdim bu arada. Revire gitmek istediğime dair. Gidemedim."* (Sirius, Gey, 27).
>
> *"Bırakın hormon ilacını bir gün böbrek ağrısından ölüyordum da beni doktora çıkarmadılar. Ben de yığılmış kalmışım. Sayıma gelen memur bulmuş da hastaneye kaldırmışlar… bir dilekçe yazarsın doktora çıkayım dersin, inan olsun bir ay bekletirler. Senin durumun acil değil bekle derler. Acil dedikleri durumda ölüyordum ben ölüyordum, beni baygın odada bulmuşlar yani. Cezaevinde sağlık sistemi bir felaket."* (Procyon, Travesti, 45).

Bir katılımcı sağlık hizmetlerine rişimde yaşanan sorunların ceza infaz kurumlarının kalabalık oluşu ve personel yetersizliği ile ilgili olduğuna vurgu yapmıştır;

> *"Bir de mesela hastalanınca doktora çıkmak istersin ama çıkarmazlar, senin birşeyin yok diye. Herkes doktor ya, dilekçe yazardım doktora çıkmak için günlerce beklerdim. Çoğu zaman zaten sıra gelene kadar iyileşiyorsun (gülüşmeler). Hiçbir anlam ifade etmiyor yani… sağlık içeride en büyük sorunlardan bir tanesi. Yani sıkıntılı bir erişim var. İçerisi çok yoğun ve düşünün 1000 mahkuma 1 doktor (gülüşme). Yani nasıl bir sağlık hizmeti bekleyebilirsin? Yani mahkum açısından da zor doktor açısından da zor."* (Canopus, Gey, 42).

Eğitim, hizmetlere erişimin bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Yasalarımızca güvence altına alınan eğitim hakkına erişimin ceza infaz kurumlarında LGBT'ler tarafından nasıl deneyimlendiği katılımcılar tarafından şöyle dile getirilmiştir;

> *"kütüphaneden faydalanmamız yasaktı"* (Sirius, Gey, 27).
>
> *"Kütüphane vardı mesela bir kitap istersin, 'tehlikeli' bulunur gelmez"* (Canopus, Gey, 42).

"okuma hakkım da mesela ben okuyorum, okuyan ve yazan bir adamım. Kütüphane bana 1400 kitaplık bir A4 verdi. İçinde 2-3 tane eskiden okuduğum Jack London falan var hepsi din referanslı kitaplar. Bir tane ... kitabı vardı. Dilekçeyle onu istedim. Hatta bütün dünyada haber oldu o konu. Gardiyan bana dedi ki, şu anda ....'ın kitabı yok ama kendisi burada cezaevinde dedi yani. Bu bütün dünyada da espri mi hatta diye konuşuldu. O benim başımdan geçen bir şey. Okuma ve eğitim hakkım engellendi" (Arcturus, +, 62).

Hizmetlere erişim konusunda katılımcılar tarafından sağlıktan sonra sıklıkla bahsedilen bir diğer konu sosyal hizmetlerdir. Asıl amacı rehabilitasyon olan ceza infaz kurumlarında sosyal hizmetlere erişimin kişiler açısından önemi tartışmasız olmakla birlikte LGBT'ler bu konuya ilişkin deneyimlerini şu sözlerle aktarmışlardır;

"Bazen bir dilekçe yazıyordum hocayla (sosyal hizmet uzmanını kastederek) görüşmek için, aman yarabbi zaten memur dilekçemi götürünceye kadar çok sonra geri dönüş olurAma mesela biri kendini kessin hemen çıkarıverirler hocaya..işte böyle bir sistem" (Canopus, Gey, 42).

"sosyal çalışmacı, sosyal hizmet şu bu bunların hepsi kağıt üzerinde orada duran insanlar aslında. Sen bir dilekçe yazınca senin o dilekçene kaç gün sonra hani cevap veriyorlar falan.... mesela bu söylediğimiz sosyal hizmet haklarının çoğuna erişmesi çok zor." (Vega, Gey, 30).

"Niye? Çünkü işte ortak sohbet, spora çıkmak istiyorum dediğinde trans kadınlara işte sizi çıkaramayız çünkü sizin orada güvenliğinizi sağlayamayız. Herşey bir güvenlik gerekçesi ile o sosyal hakların çoğuna ulaşamıyorlar" (Vega, Gey, 30).

Bir katılımcı bu konunun yalnızca LGBT'ler özelinde değil diğer hükümlü/tutukluları da etkilediğine ilişkin şu söylemlerde bulunmuştur;

"Hocalar vardı, onları da görmek bir dert. Dilekçe yazarsın, çok sonra çıkarırlar. Yani sadece travesti olarak değil, aslında genel sorunlar" (Procyon, Travesti, 45).

4.2.4. Fiziksel Koşulların Olumsuzluğu

Ceza infaz kurumları "kapalı" mekanlar olmasının yanında; kişilerin "dışarıdan" sonra uyum sağlamakta güçlük çektiği, dar alanda yaşamının bir dönemini geçirmek durumunda kaldığı yerlerdir. Dışarıdaki yaşantıdan, özgürlükten, aileden, alışkanlıklardan ve toplumsal ilişkilerden uzaklık; kişilerin dikkatlerini bahsi geçen bu "dar" alanın fiziksel koşullarına yöneltmesine sebep olabilmektedir. Çalışmada

katılımcıların ceza infaz kurumlarının fiziksel koşullarına bakış açıları ve koşullar hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibidir;

> *"Koğuşlar kalabalık, kesinlikle temiz değil, leş, berbat"* (Canopus, Gey, 42).

> *"yine müşahadeye atıldım. Yani tuvalet böyle bir tuvalet (göğüs hizasına kadar olan bölümü göstererek) ve ben orada çiş yapmak zorundayım ve bu benim için ağır travma yani. Birisi gelip camdan bakabilir. Benim için çok gururuma dokunan şeylerdi"* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

> *"ama 8 kişilik koğuşta 20 kişilik yatan koğuşlar var. Kadın koğuşları, özellikle kadınlar camlarına perde koyuyorlar mecburen. Çünkü havalandırmada kamera var ve yatarken görünüyorsun. Yani benim yattığım yeri de kamera aydınlıktan görüyor. Bir tek tuvalete eğildiğinde görülmüyorsun hücre içinde. Duş alırken buradan (göğüs hizasını göstererek) yukarını da görüyor. Şimdi bir kadın uyurken üstünü açabilir. Bu bir erkek de olabilir"* (Arcturus, +, 62).

> *"yani o hücrelerin ne kadar berbat bir şey olduğunu sana anlatamam. İnsana zorla canına kıy diyor duvarlar. Kafayı yersin, sabah kalk kimse yok, akşam kalk kimse yok. Fiziki koşullar da çok kötü. Sıcak su gelmez, duvarlar dökülür*" (Procyon, Travesti, 45).

Konuya ilişkin olarak bir katılımcının suç sınıflaması yaptığı dikkat çekmiştir;

> *"bir tecavüzcünün hayatı orada bizden daha rahat. Çocuğa tecavüz edip gelmiş, ama bey gibi yaşıyor. Koğuşu var, mutfağı var, televizyonu var, herşeyi var. Ama ben hiçbir suç işlemeden girmişim, benim koğuşum bile yok, bahçem yok, havalandırmam yok. Hiçbir şeyim yok. Günde 1 saat çıkıyorsun, 1 km yürüyorsun. Küçücük böyle kör bir havalandırma. 1 saat orada duruyorsun. Biz böyle kettle'larımız çaydanlıklarımız, bardaklarımız biz orada 1 saat oturup geliyoruz"* (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Ceza infaz kurumu yaşantısı diğer katılımcılara göre daha eski yıllarda olan bir katılımcı ise daha yakın tarihte kendi oğlunun da cezaevine girmesinden dolayı geçmişe kıyasla seneler içerisinde fiziksel koşulların iyileşme gösterdiğinden bahsetmiştir;

> *"Şimdiki gibi değildi cezaevleri. O zamanlar çok berbattı. Iıı kapısı yok, bina buz gibi. Isınma problem zaten, sonbahar. Camlar açık, sıcak su niyetine böyle damla damla bir su geliyor ama ne yazık ki sıcak su değil. Biz suyu kaynatıyorduk…Mesela televizyon, holde vardı bir televizyon, o soğukta böyle minder yok bir şey yok. Dizlerinin üzerinde tv seyretmeye kalkıyorsun. Mutfak denilen bir şey yok…Yemekler sabahleyin geliyordu.*

Sabahleyin erkenden, çok erken. Ve bir kazan yemek geldi. İnanın yemek kazan geldi ama, etrafta da fareleri görünce, bir tane farenin de içine girdiğini görünce ben artık tövbe ettim, orada hiçbir şey yemedim…şimdiki cezaevleri yine iyi. Benim oğlan bana anlattı etti de, dedim ooo yani benim zamanımdaki gibi değil dedim…Isınma problemin var bir kere, battaniyeler, üst üste öyle yatıyorduk.. C……'un anlattığına göre mesela cezaevinde çamaşırları yıkatmaya verebiliyorsun. Ama bizim zamanımızda neredeeeee? Elde yıkayacaksın. Hadi suyu buldun, bir de leğeni buldun, şeyi buldun, sabunu buldun. Çamaşır yıkayacaksın…Eski bir binanın içindesin buz gibi bir bina. Battaniyen yok. Yatağın bile doğru düzgün yok. Yani eskiden bu zorluklar çoktu" (Achernar, Lezbiyen, 55).

Ceza infaz kurumlarındaki fiziksel koşulların LGBT'ler özelinde de değerlendirilebilecek başka durumlarının olması yanında aslında hükümlü/tutukluların tümünü ilgilendiren bir husus olduğunu belirtmekte yarar bulunmaktadır.

4.2.5. Sosyal Dışlanma

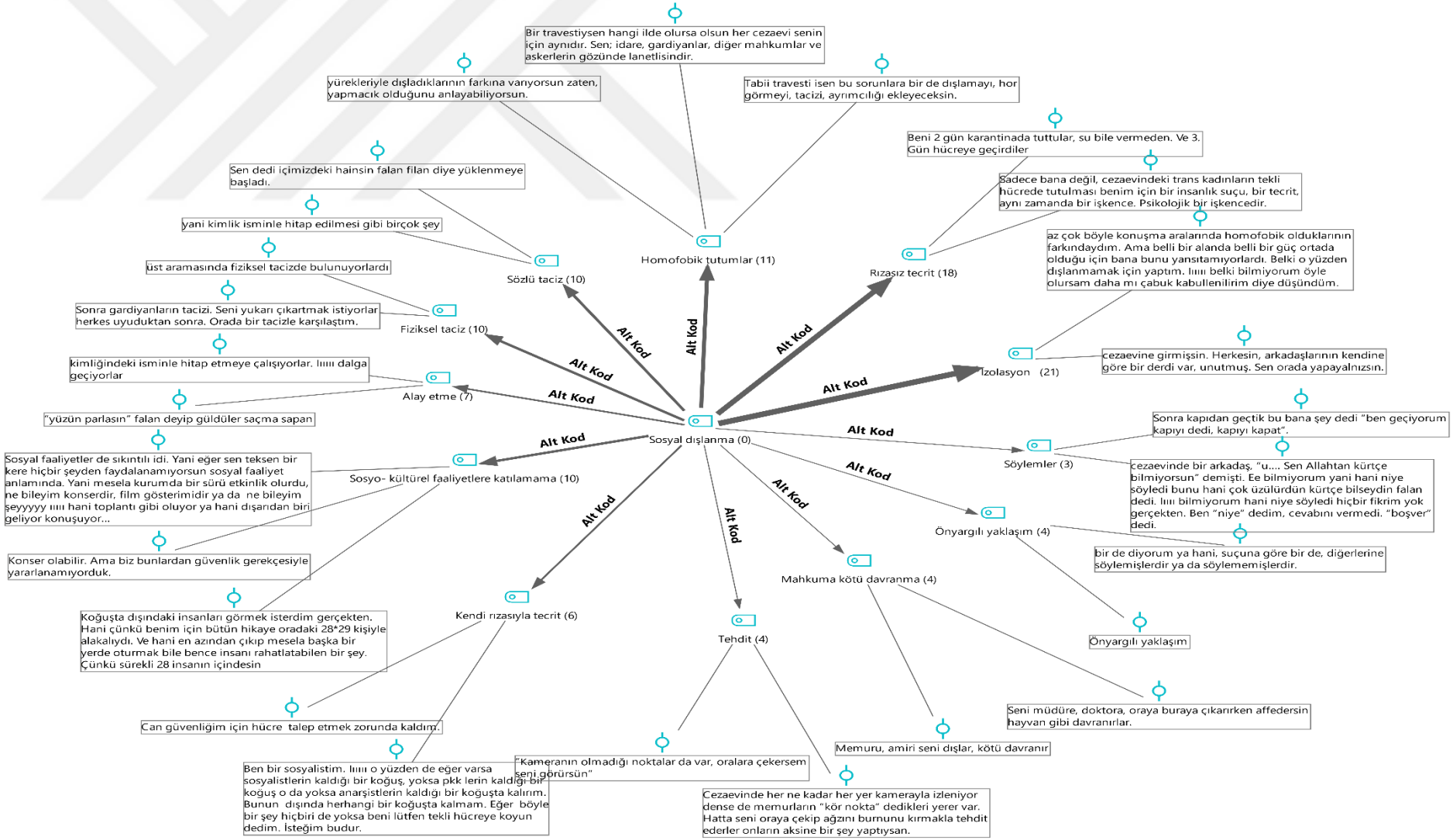
Çalışmanın toplumsal yaşamdaki sosyal dışlanma dışında bir diğer boyutunu ceza infaz kurumu içerisindeki sosyal dışlanma yaşantıları oluşturmaktadır. LGBT'lerin ceza infaz kurumu içerisinde deneyimledikleri sosyal dışlanma pratikleri homofobik tutumlar, tecrit, cezaevi çalışanlarının olumsuz/homofobik tutumları, izoalsyon ve sosyo-kültürel faaliyetlere katılamama başlıkları altında incelenmiştir. Tablo 4.9 (Sosyal dışlanma kod-alt kod bölümler modeli) ceza infaz kurumu içerisinde sosyal dışlanmanın bahsi geçen başlıklara göre yoğunluğunu ve katılımcıların sosyal dışlanmaya ilişkin söylemlerinden örnekleri içermektedir.

<u>Homofobik Tutumlar</u>

Ceza infaz kurumlarında sosyal dışlanmanın bir bölümünü "homofobik tutumlar"ın oluşturduğu katılımcıların şu ifadelerinden anlaşılmaktadır;

"öyle yani, tabi ki sıkınntı yaratan insanlar oluyor yani. Olmaz mı? Dışlanıyorsun yani bir kere orada herşeyden önce. Bazı insanlar ne kadar tutsa da, tutuyormuş gibi göründüğüne bakmayacaksın. yürekleriyle dışladıklarının farkına varıyorsun zaten, yapmacık olduğunu anlayabiliyorsun…Dışlama erkek gibi görünmen işte. Ne kadar da olsa. suçla alakalı olmuyor zaten. Suçla alakalı tutuyorlar. Ama görünüşünle olsun, konuşma tarzınla olsun, tabi ki dışlanıyorsun" (Capella, Lezbiyen, 36).

Tablo 4.9. Sosyal dışlanma kod-alt kod bölümler modeli.

Bir başka katılımcı homofobik tutumların yalnızca diğer hükümlü/tutuklulardan değil, ceza infaz kurumu personelinden görüldüğünü şu sözlerle ifade etmiştir;

> *"cezaevlerinde tabi ki genel olarak trans olsun, travesti olsun, gey olsun olumsuz bir bakış açısı var, dışlama var…Tabii travesti isen bu sorunlara bir de dışlamayı, hor görmeyi, tacizi, ayrımcılığı ekleyeceksin…Bir kere diğer mahkumların yararlandığı haklardan yararlanamazsın. Memuru, amiri seni dışlar, kötü davranır. Sen diğerlerinden farklısındır. Ötekisindir. Her türlü baskıyı görürsün.Bir travestiysen hangi ilde olursa olsun her cezaevi senin için aynıdır. Sen; idare, gardiyanlar, diğer mahkumlar ve askerlerin gözünde lanetlisindir"* (Procyon, Travesti, 45).

Burada araştırma bulguları doğrultusunda translar ve travestiler açısından vurgulanabilecek bir nokta görünürlüğün konu açısından belirleyici olabildiğidir.

Tecrit

Genel olarak "ayırma, ayrı tutma" anlamına gelen tecrit, ceza infaz kurumlarındaki LGBT'ler için üzerinde durulması gereken ve sıklıkla bahsedilen bir konu olmaktadır. Ceza infaz kurumlarının belli kurallar çerçevesinde aldıkları/zorunlu olan birtakım güvenlik tedbirlerinin, LGBT'ler açısından bu sürecin olumsuz yaşantılanmasına ve yalıtıma sebep olduğunu katılımcılar şu şekilde dile getirmişlerdir;

> *"Orada da bir müşahadede, sıralı bir yerde, 4 tane yan yana tek kişilik koğuş ve ben onun içerisindeyim. Ben neden tek kişilik bir yerde kalıyorum, sordum bunu yani neden ne yaptım ben yani hani müşahade dediğimiz yer. 'seni korumak zorundayız, güvenliğin gerekçesiyle' dediler."* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

> *"Beni 2 gün karantinada tuttular, su bile vermeden. Ve 3. Gün hücreye geçirdiler"* (Arcturus, +, 62).

> *"Zaten toplumun içinde bedenlerimiz kendimiz hapishanede hissederken toplumun içinde, ailenin içinde, devletin içinde bir de hapishanenin içinde hapishane, alfabetik sıralamaların içinde tekli hücrelerde tutuluyorsun…Sadece bana değil, cezaevindeki trans kadınların tekli hücrede tutulması benim için bir insanlık suçu, bir tecrit, aynı zamanda bir işkence. Psikolojik bir işkencedir…Tekli hücre psikolojik bir işkencedir. Ve biz bu işkenceyi kabul etmiyoruz."* (Vega, Gey, 30) .

> *"Yani hele ki travestiysen bir felaket diyebilirim. Tecrite, hor görülmeye mahkumsun"* (Procyon, Travesti, 45) .

Katılımcıların tecrit olarak nitelendirdikleri ve cezaevi dilinde "hücre", "tek kişilik koğuş", "tekli" olarak da geçen koğuşların bazen kişilerin kendi tercihleri ile geçmek istediği yerler haline dönüştüğü bazı katılımcıların şu ifadelerinden anlaşılmaktadır;

> *"Sonra da tek kişilik odaya geçtim kendi rızamla, artık biraz daha katlanılır oldu benim için içerisi. Olaydan sonra ilaç kullandım, ıı kitap, kitaplar, evet kitap okudum, mektuplar yazdım eşe dosta. Öyle öyle rahatladım birazcık"* (Canopus, Gey, 42).

> *"Can güvenliğim için hücre talep etmek zorunda kaldım.. Kendim dilekçe verdiğim için. Aksi takdirde öldüreceklerdi beni içeride koğuşa koysalardı."* (Arcturus, +, 62).

> *"peki seni tekli hücreye götürsek olmaz mı? Senin için daha güvenli olur dedi. Ben dedim ki beni buradan çıkar, nereye götürüyorsan götür, cehenneme götür istersen"* (Vega, Gey, 30).

Araştırma kapsamında katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular doğrultusunda tecritin kimi zaman idarenin uygun görüşü, kimi zaman da kişilerin kendi tercihleri doğrultusunda başvurulan bir yol olduğu görülmüştür.

Cezaevi Çalışanlarının Olumsuz/Homofobik Tutumları

LGBT'ler için ceza infaz kurumu yaşantılarında personelin tutumu oldukça önemlidir. Sosyal dışlanmanın insandan insana yöneldiği düşünüldüğünde insan ilişkilrindeki tutumların dışlanma yaşantılarını etkileyeceği açıktır. Heteroseksist normların baskın olduğu toplum yaşantısı gibi ceza infaz kurumlarında da, cinsiyetçi birtakım kalıpların hakim olduğu ve bunların personelin tutum ve davranışlarına yansımasından sıklıkla bahseden katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

> *"Cezaevinde her ne kadar her yer kamerayla izleniyor dense de memurların "kör nokta" dedikleri yerler var. Hatta seni oraya çekip ağzını burnunu kırmakla tehdit ederler onların aksine bir şey yaptıysan. Şimdi devlet beni içeri alıyorsa güvenliğimi de sağlamak zorunda değil mi? Peki bu şartlar altında güvenlik ne oldu? Hele ki bizler için güvenlik konusu sıkıntılı. Çünkü ihtiyaçlarımız, taleplerimiz, bakış açımız diğerlerinden farklı ve tartışmaya açık yani. Yani sen beni güvenlik gerekçesi ile kurslara çıkarmıyorsun,.....ama memurların beni tehdit ediyor. Ben bunda kasıt ararım kimse kusura bakmasın"* (Procyon, Travesti, 45).

> *"Ve bana şöyle dedi mesela. Ben o noktada mesela ne yapacağımı şaşırdım. 'Kameranın olmadığı noktalar da var, oralara çekersem seni*

görürsün' dedi. Ben mesela o noktada mesela ne yapabilirim. Bununla ilgili mesela hiçbir bilgim yok. O noktada mesela kime bunu söyleyebilirim. Kim bana cezaevinde bununla ilgili yardımcı olabilir. Kime ulaşabilirim. Yoksa o adam beni gerçekten orada dövse hiç kimsenin haberi olmaz mı? (Sirius, Gey, 27)".

"Memuru, amiri seni dışlar, kötü davranır. Seni müdüre, doktora, oraya buraya çıkarırken affedersin h… gibi davranırlar. hadi hepsini bir kenara koy o çalışan gardiyanların tavırları, itmeleri, kakmaları gerçekten çok çekilmezdi." (Procyon, Travesti, 45).

Bir katılımcı ceza infaz kurumu personelinin kendisine davranışlarını güvenlik konusu ile bağlantılandırmıştır;

"çok güvenli bir ortam değildi. Yani sürekli tetiktesin. Gece uyurken şak diye hücrenin ışığını florosanını açıyorlar mesela. Zaten tecrit hücresindesin. Yani karınca bile çıkamaz oradan. Ama seni rahatsız edecek herşeyi yapıyorlar. Iuı ince aramaya giriyorlar haftada bir, kaba davranıyorlar. O dolabın bir tane küçücük dolabın var. Oradaki temiz çamaşırını ve fanileni de yere atıp üzerine basıyorlar. Yani sana her türlü psikolojik işkenceyi, rahatsızlık vermeyi görev bilmişler" (Arcturus, +, 62).

Konuya ilişkin olarak cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği üzerinden temellenen tutumlara ilişkin olarak katılımcıların söylemleri şu şekildedir;

"Gardiyaların saçma sapan gülüşmeleri oluyordu" (Sirius, Gey, 27).

"Şimdi cezaevindeki zaten memurların ve müdürlerin vs oradaki kişilerin LGBTİ'lere özellikle translara bakış açıları gerçekten çok kötü. Arkadaşlar (benim gördüğüm), aşağılanıyor, dalga geçiliyor" (Canopus, Gey, 42).

"kimliğindeki isminle hitap etmeye çalışıyorlar. Iuuu dalga geçiyorlar" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

"ben 5 sene içeride kaldım. Birçok cezaevi gezdim. Toplum özgür hayatta nasılsa hapishanede de aynı. Hakaret, sözlü taciz, aşağılayıcı tavır ve davranışlara maruz kaldım…arama bahanesiyle başka şeyler de oldu" (Procyon, Travesti, 45).

"sakallarımı kestirmek istemediğimi defaatle bildirdim. Ve bunu istemiyorum. Bu sefer ellerimi tutmaya başladılar ve zorla sakallarımı kestiler (seste ciddileşme). 'yüzün parlasın' falan deyip güldüler saçma sapan" (Sirius, Gey, 27).

"gardiyanların birçoğu aslında alttan sözlü tacizde bulunuyorlardı veya üst aramasında fiziksel tacizde bulunuyorlardı…"(Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

"son derece antisemitik ve son derece homofobik ağır hakaretlere tabi ki maruz kaldım…Kafanı kırsalardı keşke diye girdi içeriye infaz memurlarının başı. Yürürken öbürü keşke öldürselerdi bunu diye bağırıyordu." (Arcturus, +, 62).

Araştırma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarına ilişkin bulgulardan katılımcıların neredeyse hepsinin bahsettiği en yoğun konulardan birinin ceza infaz kurumu çalışanlarının olumsuz tutumları olduğu görülmüştür.

İzolasyon

Sosyal dışlanmanın LGBT'ler için toplumdaki yansımalarından biri olan izolasyon, ceza infaz kurumlarında da kendisini göstermektedir. Katılımcılar buna ilişkin yaşantılarını şu şekilde dile getirmiştir;

"allahım vakit geçirecek bir şey bulmakta çok güçlük çekiyordum. İşin garibi hiç de arkadaşım yoktu, çok yanlızdım" (Canopus, Gey, 42).

"cezaevine girmişsin. Herkesin, arkadaşlarının kendine göre bir derdi var, unutmuş. Sen orada yapayalnızsın" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

"Yani psikolojik savaşla var olman gerekiyor cezaevi başka türlü yaşayabileceğin bir yer değil. Hele tecrit hücresi, tv yok radyo yok, saat yok, hiçbir şey yok. Üstelik benim havalandırma dediğimiz hücrenin önündeki alanımın da girer girmez gökyüzünü kafeslediler. Yani beni bir hayvan gibi kafesleyip, benden başlayıp bütün ….'yi kafeslediler" (Arcturus, +, 62).

Bazı katılımcılar bu izolasyonu kendisini korumak ve dışlanmamak adına kendisinin yarattığına dair şu söylemlerde bulunmuştur;

"Ama her yaptığım hareketi ve konuştuğum her cümleyi kontrollü, çok kontrollüydüm. Yani hani kendime şu an bile şaşırıyorum mesela o konuda. Söylediğim bazen tatlım canım demeler konuşmam benim çok şeyimdir, gündeliğimdir, gündeliğimde konuşurum. Ama cezaevinde bir kere bile söylemedim bunu. aslında evet eşcinsel olarak açıktım ama cezaevinde tam bir heteroseksüeldim diyebilirim yani…az çok böyle konuşma aralarında homofobik olduklarının farkındaydım. Ama belli bir alanda belli bir güç ortada olduğu için bana bunu yansıtamıyorlardı. Belki o yüzden dışlanmamak için yaptım. Iuuu belki bilmiyorum öyle olursam daha mı çabuk kabullenilirim diye düşündüm. Bilmiyorum yani gerçekten tam nereye oturtsam hani eöin değilim ama hani bu şekilde davrandım. Hala bilmiyorum yani" (Sirius, Gey, 27).

"Ben açık değildim, dedim ya pek bir kimseyle alakam yoktu zaten, konuşmazdım. İyi ki de konuşmadım, onlarla konuşup ne yapacaktım yani" (Canopus, Gey, 42).

Araştırma kapsamında katılımcıların ceza infaz kurumunda alınan güvenlik önlemlerinin izolasyonu beslediğine ilişkin aşağıdaki söylemleri dikkat çekicidir;

"Beni hiç alt koridorlardan falan değil, kapalı olan üst koridorlardan, diğer mahkumların beni görmemesini sağlıyorlar. Tamamen izole ederek bunları yaptılar" (Arcturus, +, 62).

"Çünkü bizim kaldığımız yer ayrı bir yerdeydi. Bizim güvenliğimizi sağlamak için 4 vardiya ikişer tane infaz koruma memuru yani totalde 8 tane memur görevlendirmişti kurum müdürü. Yani bulunduğumuz alanı tellerle kaplamıştı. Kesinlikle dışarıdan kimsenin girmesi yasaktı. Kimsenin birinin bize bir şey söylemesi dahi yasaktı" (Rigel, Biseksüel, 25).

"yani diğer hükümlüleri anca bir yere giderken, ne bileyim işte doktora çıkarken, kursa çıkarken, hocalara çıkarken görebiliyorduk. O da çoğu zaman güvenlik gerekçesi ile bizleri başka yerlerde ya da başka saatlerde çıkarıyorlardı" (Procyon, Travesti, 45).

Sağlık açısından yapılan zorunlu bir uygulama bir katılımcı tarafından şu şekilde aktarılmıştır;

"Sonra bir arkadaşımızda HIV çıktı tüberkülozla, tüberküloz mı diyorlar vereme? Verem hastalığı çıktı. Verem tehlike biliyorsun aynı şeyde oldu mu. Ben bütün tehlikesine rağmen onu ayrı bir koğuşa verdi, ayrı bir koğuş değil, ayrı bir koğuş yarattılar küçücük bir yerden. Bizim bahçeye gittiğimiz bir yerden bir bölüm yaptılar. Ben bu konuda bak, o zaman da çok sıkılmıştım. Ben dedim bak, bu arkadaşımız AIDS ve hasta. Bunu siz bizden de ayırırsanız bu daha kötü olacak. Bunun bizim yanımızda kalmasında bir sorun var mı? Önce bir süre getirmediler. Sonra tabak, araç gereci ayrı tutmak şartıyla bizim de imzalarımızı alarak biz onu yanımıza aldık mesela. Ben onu orada dışlamak istemedim. Zaten dışlanan bir kesim oluyoruz. Orada da duble dışlanmış oldu" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Araştırma kapsamında konuya ilişkin katılımcı söylemlerinde edinilen bulgular izolasyonun hem birtakım sebeplerle kişilerin kendileri tarafından hem de kurum idaresi tarafından yaratıldığına vurgu yapmaktadır.

Sosyo- Kültürel Faaliyetlere Katılamama

Ceza infaz kurumlarında sosyo-kültürel faaliyetler hükümlülük sürecinde amaçlanan rehabilitasyonun en önemli unsurlarından birisini oluşturmaktadır. Sosyo-

kültürel faaliyetler, ceza infaz kurumlarının kişiler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltarak kişilerin sosyal işlevselliklerini sürdürmesi/yeniden kazanması anlamında olumlu sonuçlar yaratmaktadır. LGBT'ler açısından cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği ceza infaz kurumlarında sosyo-kültürel faaliyetlere katılımın sağlanmasında belirleyici ve bazen de kısıtlayıcı bir durum olmaktadır. Katılımcıların bu konuya ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir;

> *"Koğuşta dışındaki insanları görmek isterdim gerçekten. Hani çünkü benim için bütün hikaye oradaki 28*29 kişiyle alakalıydı. Ve hani en azından çıkıp mesela başka bir yerde oturmak bile bence insanı rahatlatabilen bir şey. Çünkü sürekli 28 insanın içindesin. Belki de hiç gündelik hayatında ... asla muhatap olmayacağın ve hani gündelik hayatına sokmayacağın insanlarla bir arada yaşıyorsun. Iıı ve bunun dışında başka bir alternatif sana sunulmuyor. En azından belki haftada bir bile olsa başka bir insan grubuyla da tanışmak, muhabbet etmek bence keyifli olabilirdi. Ama tabi böyle bir şey mümkün değildi."* (Sirius, Gey, 27).

Bazı katılımcıların bu faaliyetlere katılamama durumlarını güvenlik gerekçelerine bağladıkları görülmüştür;

> *"Mesela spor salonundan belirli dönemlerde hepsi yararlanırken sen yararlanamıyorsun, ne bileyim atölyelerden yararlanamıyorsun. Konser olabilir. Ama biz bunlardan güvenlik gerekçesiyle yararlanamıyorduk. Güvenlik gerekçe olarak gösteriliyor. Eğitim hakkı, güvenlik gerekçe gösterilerek eğitim hakkın engellenebiliyor"* (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

> *"Hiçbirine izin verilmiyor. OHAL nedeniyle bütün atölyeler her yer kapatılmıştı. Sadece haftada 8 kitap hakkı veriliyor. O da listedeki kitaplar, dilekçe veriliyor. Çoğu yok. İdman hakkın da yok, sohbet hakkın da yok. Hücre ve tecrit yani, ağırlaştırılmış müebbet hapsi alanların, yani beni şöyle çarpacaksın, bir günü on günle çarpacaksın. Yani ben 560 gün cezaevinde kalmış sayılıyorum şu an. İki yıl…"* (Arcturus, +, 62).

Bir katılımcı LGBT'ler özelinde kısıtlı imkanlardan söz etmiştir;

> *"Sosyal faaliyetler de sıkıntılı idi. Yani eğer sen teksen bir kere hiçbir şeyden faydalanamıyorsun sosyal faaliyet anlamında. Yani mesela kurumda bir sürü etkinlik olurdu, ne bileyim konserdir, film gösterimidir ya da ne bileyim şeyyyyy uuu hani toplantı gibi oluyor ya hani dışarıdan biri geliyor konuşuyor…Hıuh yaşa konferans. İşte bunlar olurdu. Ama ben hiçbirinden yararlanamıyordum. Ama trans koğuşu varsa onların hepsine mesela bir kurs açılabiliyor. Ama onlar da kısıtlı şeyler yani. Diğer mahkumlara 10 çeşit kurs varsa, bize 1 tane açılır ona gitmek zorundasındır"* (Procyon, Travesti, 45).

Araştırma kapsamında konuya ilişkin bulgular, LGBT'lerin sosyo-kültürel faaliyetlere katılımının sınırlı olması ya da hiç olmamasının "cezaevinde LGBT olmak"tan kaynaklı olduğuna dair ipuçları sunmaktadır.

4.2.6. Güvenlik Sorunları

Güvenlik, ceza infaz kurumlarında en kritik konulardan birisidir. Ceza infaz kurumlarının güvenliği hem kurumdaki tutuklu/hükümlüler açısından hem de toplum açısından hassas ve dikkat edilmesi gereken bir husustur. Çalışmada LGBT'lerin ceza infaz kurumu içerisindeki güvenlik sorunlarına yönelik söylemlerinden edinilen bilgilerle düzenlenen Tablo 4.10'da (Güvenlik sorunları kod-alt kod bölümler modeli) alt kodlarla ilişkiler ve bu ilişkilerin yoğunluğuna yer verilmiştir.

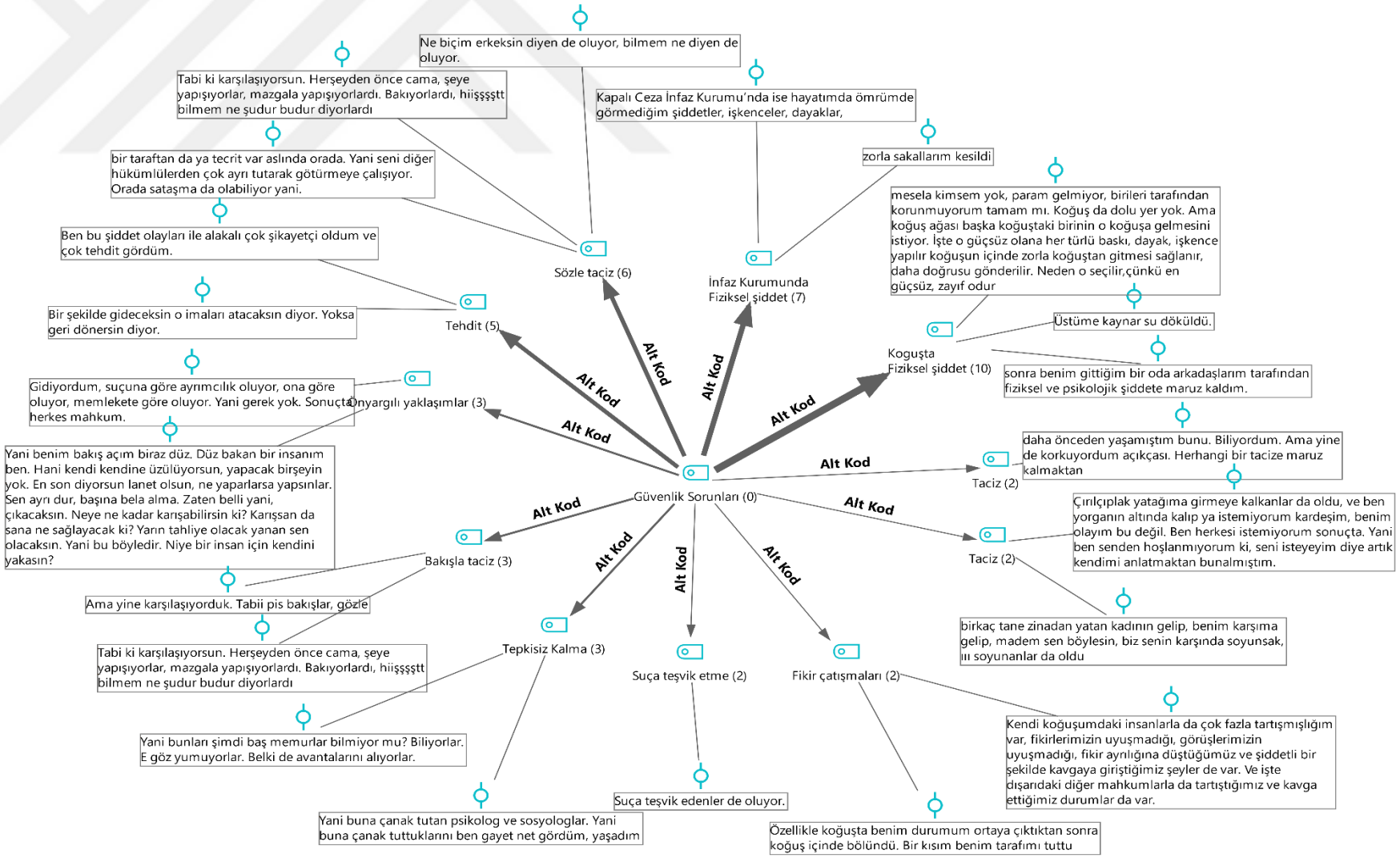
Güvenlik konusu, LGBT'ler açısından değerlendirildiğinde; homofobik tutumların ya da önyargıların güvenliği tehlikeye düşürecek bir nitelik kazanmaması için yapılan birtakım uygulamalar, ya da kişilerin cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri üzerinden yaşanılan güvenlik sorunları katılımcılar tarafından şöyle ifade edilmiştir;

> *Kendi koğuşumdaki insanlarla da çok fazla tartışmışlığım var, fikirlerimizin uyuşmadığı, görüşlerimizin uyuşmadığı, fikir ayrılığına düştüğümüz ve şiddetli bir şekilde kavgaya giriştiğimiz şeyler de var. Ve işte dışarıdaki diğer mahkumlarla da tartıştığımız ve kavga ettiğimiz durumlar da var. Özellikle koğuşta benim durumum ortaya çıktıktan sonra koğuş içinde bölündü. Bir kısım benim tarafımı tuttu. Bir kısım bana karşıydı ve ben koğuşta yalnız başıma tuvalete giremeyecek pozisyona geldim yani tek başıma. Peşimde beni koruyan insanlar olduğu zaman ben tuvalete giriyordum. Çünkü ciddi anlamda kesmeye falan meyillenmişlerdi (diğer hükümlüleri kastederek)* (Rigel, Biseksüel, 25).

Bir katılımcı cinsel yönelimi ortaya çıktıktan sonra koğuşunda yaşadığı güvenlik sorunlarını şu şekilde aktarmıştır;

> *"birkaç tane zinadan yatan kadının gelip, benim karşıma gelip, madem sen böylesin, biz senin karşında soyunsak, uu soyunanlar da oldu. Çırılçıplak yatağıma girmeye kalkanlar da oldu, ve ben yorganın altında kalıp ya istemiyorum kardeşim, benim olayım bu değil. Ben herkesi istemiyorum sonuçta. Yani ben senden hoşlanmıyorum ki, seni isteyeyim diye artık kendimi anlatmaktan bunalmıştım. Iuu daha sonra uuu bir de üstüme saldırdılar. Kaynar su dökmeye kalktılar….yani o kadınlardan ben utandım yani…"* (Achernar, Lezbiyen, 55).

Tablo 4.10. Güvenlik sorunları kod-alt kod bölümler modeli.

"sonra benim gittiğim bir oda arkadaşlarım tarafından fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldım" (Vega, Gey, 30).

Bir başka katılımcı ceza infaz kurumunun kendine özgü güvenlik sorunları barındırdığından şu şekilde bahsetmiştir;

"mesela kimsem yok, param gelmiyor, birileri tarafından korunmuyorum tamam mı. Koğuş da dolu yer yok. Ama koğuş ağası başka koğuştaki birinin o koğuşa gelmesini istiyor. İşte o güçsüz olana her türlü baskı, dayak, işkence yapılır koğuşun içinde zorla koğuştan gitmesi sağlanır, daha doğrusu gönderilir. Neden o seçilir,çünkü en güçsüz, zayıf odur. İşte buna benzer bir sürü hikaye. Bana göre bu bir güvenlik sorunudur. Az önce dedim ya kendi kuralları var içerinin. İşte yazılı olmayan bir kural da budur" (Procyon, Travesti, 45).

"Ben bu şiddet olayları ile alakalı çok şikayetçi oldum ve çok tehdit gördüm. Hani işte şikayetini geri çek, cezanı uzatırsın, iyi halini yakarsın. Sana kötü hal veririz, hiçbir yere gidemezsin. Burada kalırsın, daha da kötü olur herşey falan gibisinden. Yani çok şey yaşadım ben orada. Aklınıza gelebilecek herşeyi yapıyorlardı. Çok berbat bir yerdi.." (Rigel, Biseksüel, 25).

"Tabi ki karşılaşıyorsun. Herşeyden önce cama, şeye yapışıyorlar (diğer hükümlüler), mazgala yapışıyorlardı. Bakıyorlardı, hiişşşştt bilmem ne şudur budur diyorlardı…bir taraftan da ya tecrit var aslında orada. Yani seni diğer hükümlülerden çok ayrı tutarak götürmeye çalışıyor. Orada sataşma da olabiliyor yani" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

Bir katılımcı yaşanılan güvenlik sorunları lie ilgili kurum personelinin yaklaşımını tepkisiz kalma ya da önlem almama anlamında şöyle değerlendirmiştir;

"Yani bunları şimdi baş memurlar bilmiyor mu? Biliyorlar. E göz yumuyorlar. Belki de avantalarını alıyorlar…Yani ben bir akşam dedim ki yani beni bu koğuştan alın ya tekliye atın, hücreye atın, nöbetçi baş memur kabul etmedi mesela. "Yatacaksın " dedi, pazartesi yazarsın dilekçeni verirsin dedi, uuu derdini anlatırsın müdüre dedi. Yani böyle konuştu. Yani ben orada belki öldürebile bilirdim, öldürüle de bilirdim yani üç farklı seçenek. Yani bunu da yaşadım" (Rigel, Biseksüel, 25).

4.2.7. Kişisel Gereksinimler

Ceza infaz kurumlarında kişisel gereksinimler sadece LGBT özelinde değil; aslında tüm hükümlü/tutuklular için genel bir ihtiyaca işaret etmektedir. Katılımcılar ceza infaz kurumu deneyimlerinden bu ihtiyaçları şu şekilde aktarmıştır;

Örneğin ben tekli hücreye gittiğimde kettle dahi yoktu. Örneğin bir çay içmek istiyorsun, kettle yok. Ses duyman lazım akşam, televizyon yok. Bunlar hani insani olan ihtiyaçlar. Ben kalkıp cezaevi idaresine hani deponuzda şu şu malzemeler var mı, benim kettle'a ihtiyacım var, şuna ihtiyacım var dediğimde bana kantinden satın alabilirsiniz diye cevap veriyorlardı. Şimsi ailen sana aylık 100 tl para veriyorsa, kalkıp sen onunla televizyon satın alamazsın. Bu başka bir şey" (Vega, Gey, 30).

"şimdi işte ihtiyaçlarınız oluyor içeride. Yemek veriyorlar ama insanın tek ihtiyacı yemek mi? Temizlik için bile, en azından bir jilet değil mi, temizlik malzemesi yani, ne bileyim şampuan, bir parfüm…"(Canopus, Gey, 42).

"yani bu konu o kadar çok önemli ki. Şimdi tabi insanlar, bilmeyenler için söylüyorum, içerinin devletin üç öğün yemeğini verdiği, işte kalma parası verilmeyen, oh bedavadan mahkûmu beslemek olarak görülebilir. Ama işte hiç de öyle değil. Olmuyor yani. İlla ki insanın ihtiyaçları oluyor. En basitinden sigara işte, sigara kullanan için. Onsan sonra ne bileyim şampuandır sabundur, kıyafet vb. ihtiyaçlar…"(Procyon, Travesti, 45).

"Sigara içiyorsan sigaradır o yani. İkincisi musluktan su içemiyorsan içme suyudur. Ondan sonra işte şampuandır, sabundur. İşte havlu mavlu değil de hani. Sigara, su, şampuan, sabun, yani temel ihtiyaçlar cezaevinde bunlar…"(Rigel, Biseksüel, 25).

Katılımcıların söylemleri ceza infaz kurumunda kişisel gereksinimlerin LGBT'ler özelinde değil; tüm hükümlü/tutukluları ilgilendiren genel sorunlara işaret ettiğini göstermektedir.

4.2.8. Ziyaretler

Ceza infaz kurumlarındaki hükümlü tutuklular için ziyaret konusu oldukça önemlidir. Aile ilişkilerinin ya da yakın ilişkilerin infaz sürecinde de devamını sağlayan ziyaretlerin düzenli oluşu, kişilerin infaz sürecini daha rahat atlatmalarına ve sosyal destek sistemlerinin korunmasına katkı sağlamasının yanında; ziyaretçinin olmaması durumu da aynı ölçüde kişiler için zorluk yaratan bir durum yaratmaktadır. LGBT'ler özelinde ise ziyaret konusunun birkaç farklı yönü bulunmaktadır.

Bunlardan birisi, aileleri ile ilişkileri bulunmayan LGBT'lerin ziyaretçi konusudur. Ceza infaz kurumuna ilk girişte oluşturulan ve "3 kişilik arkadaş listesi" nde yer almayan kişiler ziyaretlere gelememekte; ya da yer alsalar da sorunlar yaşanmakta; aile ile ilişkilerin kısıtlılığı ve yakın ilişkilerin niteliği değerlendirildiğinde bu durumun LGBT'ler açısından sorunlara sebep olduğu görülmektedir. Katılımcılar bu konuya ilişkin yaşantılarını şu şekilde aktarmışlardır;

"Ziyaret konusu da sıkıntılı biraz yani. Şimdi bizlerin genelde aile bağları çok da güçlü olmuyor. Yani bizde aile dışı ilişkiler daha fazla. Yani eştir, dosttur, mesela ne bileyim hani bu derneklerdir vs. ama anca aile/akraba ziyarete gelebiliyor. Yok soyadı tutacak da, yok şu da yok bu da. Üç kişilik liste diye birşey var. Onu da sonradan değiştiremiyorsun" (Procyon, Travesti, 45).

"3 kişilik liste vardı vermen gereken ama ne yeter. yani mesela aile bireyleri geliyor ama soyadı tutmayınca anca 3 kişilik bir liste var ona da kimi yazarsan sadece o gelebiliyor. Bence büyük saçmalık, o kişiyle artık görüşmüyorsam ne olacak? Yani zaten ailenle görüşmüyorsun, çok zor günlerdi" (Canopus, Gey, 42).

"Haftada 1 gün 1 saat izin veriyorlar. Senin verdiğin 3 isim. Onun dışında, o üç ismi de 60 gün içinde değiştirebiliyorsun. Bir daha değiştiremiyorsun. Verdim. Biri de KKTC vatandaşı olduğu için onun da girmesine izin verilmedi" (Arcturus, +, 62).

LGBT'ler için ziyaretler konusunda bir diğer husus ziyaretler sırasında karşılaşılan güçlüklerdir. Bu durum bir katılımcı tarafından şu şekilde aktarmışlardır;

"Tabi ki yani her zaman göstermiyorlardı. Bütün görüşçüler görüyordu, sonra beni çıkartıyorlardı" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

Ziyaretlerde personelin yaklaşımı konusunda aynı katılımcının vurguladığı bir diğer husus ise şudur;

"Ailem de ayrımcılığa uğruyordu yani, her ziyarete geldiğinde trans bir ziyaretçi olması üzerinden tacize uğradıkları veya işte hani gözlerle, yani bana yapılan muamelelerin hepsiyle aslında onlar da karşılaştı…" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

Ceza infaz kurumunda ziyaretlerin bir diğer boyutu da ziyaretçinin olmamasının kişilerde yarattığı sıkıntılardır;

"Yani tüm bunları haydi bırak da, ben en çok insana ihtiyaç duydum. Beni dinleyecek, beni anlayacak, dertlerimi sıkıntılarımı paylaşabileceğim bir insana..zaten aile yok, ana yok, baba yok, kardeş yok, eş yok, dost yok, yok da yok. E bir de içerdesin, çalışamıyorsun, parasızsın, mutsuzsun. İnsanın yanında bir can yoldaşı olsa, onunla iki konuşsa, dertleşse, yeri gelse ağlasa, yeri gelse gülse.. çok şey mi istemişim? Ama yoktu işte. Yani cımbız olmasa da oluyor da, jiletlersin geçersin. Ama bir insanın yerini kimse doldurmuyor" (Procyon, Travesti, 45).

"Zaten biliyorsun ailemle bağım yoktu. Kız kardeşimle görüşüyordum aslında ama içeirye girince o da benden uzaklaştı. Ziyaretçilerim gelmiyor…" (Canopus, Gey, 42).

Araştırma kapsamında katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular; ziyaretler konusunda LGBT'lerin yaşadıkları sorunların birkaç alt boyut içerdiğidiğini göstermektedir. Yaşanan bu sorunlar: mevcut ziyaretlerde yaşanan sorunlar, ziyaretçinin olmaması ve ziyaretlerde personelin yaklaşımı olarak ifade edilmektedir.

4.2.9. Travmatik Yaşantılar

Travmatik yaşantılar, LGBT'ler için ceza infaz kurumu yaşantılarının bir başka boyutudur. Çalışmada travmatik yaşantıların intihar, kendine zarar verme ve agresyon/şiddet eğilimi konularında yoğunlaştığı görülmüştür. Tablo 4.11'de (Travmatik yaşantılar kod-alt kod bölümler modeli) travmatik yaşantıların yoğunluğu ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örneklere yer verilmiştir.

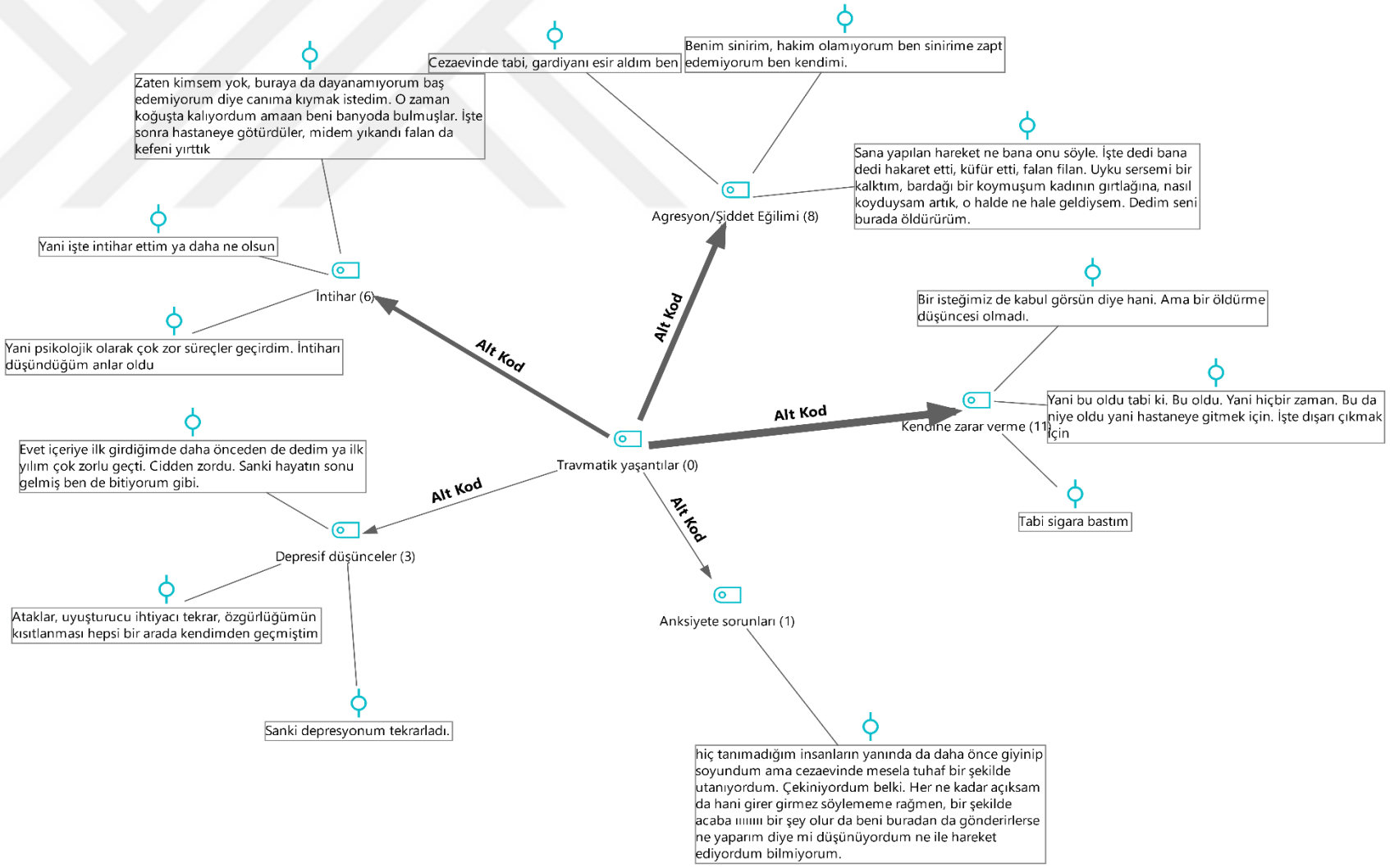
Ceza infaz kurumlarında kendine zarar verme genel olarak "kendini kesme" olarak tabir edilen ve jilet vb. bir araç vasıtasıyla vücudun bazı bölgelerine kesikler atma şeklinde gerçekleşmektedir. LGBT'lerin bu duruma ilişkin deneyimleri aşağıdaki gibidir;

> *"Tabi sigara bastım. Benim komple dövmelerimin altı sigaradır. Cezaevinde de bastım. Bunları girerken sayıyorlar. Kaç tane var? İçeride ne yaptın?..."*(Capella, Lezbiyen, 36)

> *"Yani bu oldu tabi ki. Bu oldu. Yani hiçbir zaman. Bu da niye oldu yani hastaneye gitmek için. İşte dışarı çıkmak için. Bir isteğimiz de kabul görsün diye hani. Ama bir öldürme düşüncesi olmadı"* (Rigel, Biseksüel, 25).

> *"Bir gün ben de jiletledim kendimi. Madem öyle işte böyle dedim. Kanlar içinde çıkarım beni buradan dedim. Göndereceksiniz. Bitecek dedim bu iş. Yani bir manada isteğimi yaptırmak için. Ama işte buna ne lüzum var değil mi? Yapın adam gibi sevkimi. Tabi ondan sonra beni gönderdiler. Daha doğrusu istedğim yere değil de, beni paketlediler. Sen bilirsin paketlemek ne demek.."* (Procyon, Travesti, 45).

Tablo 4.11. Travmatik yaşantılar kod-alt kod bölümler modeli.

Ceza infaz kurumlarında intihar, üzerinde önemle durulan ve önlemeye yönelik psiko-sosyal programlar düzenlenen ciddi bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Suç türü, ceza süresi, kişisel özellikler, psikolojik sorunlar, aniden gelişen yaşam olayları ve daha birçok faktörün rol oynadığı "cezaevi intiharları", LGBT'ler açısından da bir risk faktörü olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların cezaevi intiharlarına ilişkin yaşantıları aşağıdaki gibidir;

> *"Şimdi cezaevleri bazen yeni davranışlar öğrendiğiniz bir yer haline gelebiliyor. Yani ben mesela ağızda ilaç biriktirme gibi birşeyi bilmiyordum. Doktorun yazdığı ilaçlar tabi orada hepsi birden verilmiyor, yani teker teker veriliyor. Adam ilacı geldiğinde alıyor ağzına atıyormuş gibi yapıp atmıyor biriktiriyor. Sonra da onu satabiliyor koğuş içerisinde ya da benim gibi intihar amaçlı kullanıyor… Zatenkimsem yok, buraya da dayanamıyorum baş edemiyorum diye canıma kıymak istedim. O zaman koğuşta kalıyordum amaan beni banyoda bulmuşlar. İşte sonra hastaneye götürdüler, midem yıkandı falan da kefeni yırttık"* (Canopus, Gey, 42).

> *"Daha önceden düşünmüştüm ama o gün beni dürttüler ben de canıma kıymak istedim. Aslında benim doğum günümdü. Dedim ki ölüm günüm de aynı olsun. Hücrede kalırken, yine böyle kafamın attığı bir günde çarşafları bağladım bağladım, kalorifere de onu bağladım. Kendimi attım da attım yerlere. Sonra sesime gardiyanlar gelmiş. Beni sakinleşmem için yumuşak odaya attılar. Psikiyatriste götürdüler sonrasında işte ne bileyim birşeyler"* (Procyon, Travesti, 45).

İki katılımcı kişisel sebeplerle agresyon/şiddet eğilimine ilişkin olarak da birtakım söylemlerde bulunmuşlardır;

> *"Benim sinirim, hakim olamıyorum ben sinirime zapt edemiyorum ben kendimi...Ben kadının bardağını kestim gırtlağına dayadım kadının. Sırf ufacık muhabbet yüzünden…Sana yapılan hareket ne bana onu söyle. İşte dedi bana dedi hakaret etti, küfür etti, falan filan. Uyku sersemi bir kalktım, bardağı bir koymuşum kadının gırtlağına, nasıl koyduysam artık, o halde ne hale geldiysem. Dedim seni burada öldürürüm…"* (Capella, Lezbiyen, 36).

> *"Cezaevinde tabii. Gardiyanı esir aldım ben. Kızımı revire çıkaramadım diye, gardiyan çıkarmadı diye, gardiyanı aldım demir kapılara vurdum. Seni dedim öldürürüm"* (Capella, Lezbiyen, 36).

> *"Ben de cam mam kırdım. Çok sinirlendim"* (Rigel, Biseksüel, 25).

> *"Bir keresinde memuru rehin almaya kadar gidiyordum"* (Rigel, Biseksüel, 25).

Araştırma kapsamında edinilen bulgular doğrultusunda kendine zarar verme ve intihar konusunun katılımcıların sıklıkla söz ettiği konulardan biri olduğu dikkat çekmektedir.

4.2.10. Psikolojik Sorunlar

Psikolojik sorunlar ceza infaz kurumlarında sıklıkla karşılaşılan sorunların başında gelmektedir. Yukarıda bahsi geçen travmatik yaşantılarla çoğu kez bağlantılı olan bu sorunlar hakkında katılımcıların söylemleri aşağıdadır.

Ceza infaz kurumuna ilk kez giren bir katılımcı duygularını şu şekilde dile getirmiştir;

> *"Ben burada dayanamıyorum dedim. Yani ben ne yaşadığımın farkında değildim. Herşey bana bir şey gibi geliyor, yani böyle bir rüya gibi. Yani geçecek, biraz sonra uyanacaksın, herşey bitecek gibi geldi yani bir taraftan evet tabi yani, ağır bir kabus ve uyanmayı bekliyorum ama uyanmıyorum. Sanırım 3-4 gün ağladım. Ben neredeyim dedim. Anlamaya çalıştım…Sanırım 10. Gündü (açlık grevinin). Sürekli ağlıyordum, konuşamıyordum da…"* (Alpha Centauri, biseksüel ve trans kadın, 42).

> *"Yani psikolojik olarak çok zor süreçler geçirdim. İntiharı düşündüğüm anlar oldu…Yok bedensel güvenliğini sağlıyoruz. Peki ruh güvenliği, psikolojisi ne olacak?"* (Vega, gey, 30).

Kendi isteği dışından bir başka ceza infaz kurumuna gönderilen (cezaevi deyimiyle "paketlenen") bir katılımcı bu durumun kendisinde yarattığı etkiyi şu sözlerle belirtmiştir;

> *"Bekledim, bekledim. Paketlediler beni…orada yine benzer sıkıntılar. Yani aslında nereye gidersen git mahpussun. Sanki başka bir yere gideceksin de şartlar mı iyileşecek? Yok beterin beteri, aynı soğuk duvarlar…sen kendini başta götürüyorsun. Sonra psikolojim bozuldu. Bir sürü sıkıntılar yaşadım"* (Procyon, travesti, 45).

Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği ile doğrudan ilintili olaylardan ise katılımcılar şu şekilde bahsetmiştir;

> *"bütün bunlar (homofobik tutumları kastederek) insanın zaten içeri atılmayla alt üst olan psikolojisini daha da bozan şeyler"* (Procyon,travesti, 45).

> *"Bayağı bir psikolojik sorunlar yaşamaya başladım bu süreçte (koğuşunda cinsel yönelimi ortaya çıktıktan sonra gördüğü tepkileri*

kastederek)…Psikolojik sorun geçirdiğimde, ben baya bir kriz geçirdim işte bu olaylardan…" (Achernar, lezbiyen, 55).

Araştırma kapsamında katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular travmatik yaşantılarla bağlantılı psikolojik sorunların sebeplerinin çok çeşitli olduğunu; bu psikolojik sorunların kimi zaman cezaevi ortamından; kimi zaman hapsedilmekten, kimi zaman cinsel yönelimden, kimi zaman da homofobik tutumlardan kaynaklandığını göstermektedir.

4.2.11. Maddi Sorunlar

İnfaz süreci kişilerin işgücü piyasasından zorunlu olarak uzak kaldıkları bir süreçtir. Herhangi bir geliri olmayan hükümlü/tutuklular cezaevinin içerisindeki maddi gereksinimlerini ailelerinden ya da daha önceki birikimlerinden sağlamaktadır. Buradaki ayırt edici nokta; özellikle aile desteği ya da yakın ilişki, akraba, akadaş vs. desteği olmayan LGBT'lerin yaşadıklarıdır. Bu konuya ilişkin katılımcıların söylemleri şu şekildedir;

"Ama paran yoksa sıfırsın (cezaevinde). Para da nereden gelecek, milletin ailesi eşi dostu yatırıyordu, bende aile de yoktu, parasız kaldım, tabi ki içerde de parasız devam etti. Tabi paran yoksa parası olanlar tarafından (diğer hükümlüler) ezilirsin, içerde suçun ağırlığı kadar sen de ağırsındır. Mesela namus cinayetinden içerdeysen bir saygı duyulası bir şey bu. Aman ne iyi yapmışsın da adam öldürmüşsün! Böyle bir şey olabilir mmi? Öldirme üzerinden saygı. He bunun yanında cinselden içeriye girdiysen de mahvolursun. Hırsızlık hadi bir derece. Zaten evrakla ilgili bir suçsa, elin yüzün düzgün, efendiysen hemen sei çalıştırıyorlar cezaevinde. Ne bileyim temizlik, hocallara çay getir götür gibi…" (Canopus, Gey, 42).

"yani bir insanın hiç zaten parası gelmiyorsa o kurumda ölmeye mahkumdur yani.. Yani ben öyle insanlar gördüm ki yani bırakın sigara almayı, sabun alıp, yani prille banyo yapan insanlar gördüm ya. Yani bulaşık sabunuyla ben banyo yapan, saçını yıkayan insan gördüm yani. Maddi olanaksızlıklar yüzünden…" (Rigel, Biseksüel, 25).

"herşey herşey parayla. E içerdesin, para kazanamıyorsun. Nereden gelecek. Tabi durumu olanların ailesi eşi falan gönderiyordu. E benim de kendimden başka kimsem olmadığı için maddi ihtiyaçlarımı karşılayamıyordum…şimdi dış dünya ile iletişim nasıl kurulur? Ziyaretçin gelir, onun sayesinde kurarsın ya da telefon hakkınla onu bunu arayabilirsin. Ama benim ziyaretçim gelmezken ve cebimde telefon kartı alabilecek 5 kuruş param yokken nereye dışarı ile iletişim kuruyorsun?..." (Procyon, Travesti, 45).

LGBT'ler arasında, ceza infaz kurumlarında maddi olarak sıkıntı çeken, maddi desteği olmayan kişiler arasında var olan dayanışma da işin bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Bu durumu katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir;

> *" mesela başka arkadaşlarımızla da yattığım için. Aileleri gelmiyordu ve doğal olarak paraları yoktu. Ve bana gelen parayla onlarla birlikte yaşıyorduk. Mektup yoktu o insanlara. Bana gelen mektubu beraber okuyorduk. Eğer sigaramız bittiyse taciz karşılığında sigara alan arkadaşlarım vardı…"* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

> *"Cezaevinde paran yoksa yandın. Bir izmarite muhtaç kalabilirsin. Cezaevinde herşey para. Paran varsa herşeyi getirtebilirsin…Parası olan var, olmayan var. Biz 3 kişi paralı olanlar dönüşümlü olarak herşeyi alıyorduk. Olmayanlar da bundan faydalanacak yani. Faydalana kişi de yani benim birşeyimi yapıyordu. Kahvemi getiriyordu falan…"*(Betelguese, Trans Kadın, 55).

Bir başka katılımcı ceza infaz kurumunda yaşanan maddi sorunların etkisini, bu etkilerin izdüşümlerini ve cezaevi "kuralları" nın nasıl işlediğini şu şekilde anlatmıştır;

> *Bir tane kızcağız vardı. Hiç unutmuyorum. Diyarbakırlı. Çalıştığı bir evde baklava çalmış. İmrenmiş baklava çalmış, o yüzden yatıyordu. Çok da gariban bir kızdı. Benim durumum iyi olduğu için ben yardım ettim mesela yani. Onun halini biliyorum. Çok da onurlu bir kızdı. Sonra hatta ben çıktıktan sonra o da çıktığında dışarıda da biraz yardım etmiştim. Benim ailem de yardım etmişti ona. Onsan sonra memleketine yollamıştık. Yani cezaevi yardım etmiyor. Bir de şöyle bir şey var. Paran varsa orada yaşayabiliyorsun. Bu orada geçerli, halen belki geçerli. Ortalığı temizlettireceksin, temizleyeceksin, ya da para vereceksin. Yani böyle bir şey var. Ben para veriyordum kıza. Diyordum, ne ihtiyacın varsa sen benim yerime temizliği yap diyordum. Tamam ablam diyordu. Yani hep benim işlerimle o uğraşıyordu. Ben de onun ne ihtiyacı varsa görmeye çalışıyordum. Yoksa cezaevinden hiçbir şey, ailesi de yardım etmiyordu. Gariban olana zaten yardım yapılmıyor. Halen de öyle diye düşünüyorum. Yani cezaevinde sistem değişse de, binalar değişse de bu şey değişmiyor. Gariban bir insanın ailesi yoksa, geleni yoksa, o insan orada ne yapar ne eder bilmiyorum…"* (Achernar, Lezbiyen, 55).

Araştırma kapsamında edinilen bulgulardan birisi olan maddi sorunlar ve gereksinimlerin sadece LGBT'ler özelinde değil; herhangi bir maddi desteği olmayan tüm hükümlü ve tutuklular açısından değerlendirilmesi gereken bir durum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

4.2.12. Cinsel Yönelim Kaynaklı İhtiyaçlar

Ceza infaz kurumları; özgürlüğü zorunlu olarak kısıtlayıcı yerler olmasının yanında tüm hükümlü/tutuklular için pek çok ihtiyacın olduğu ve imkanlar dahilinde (güvenlik gözetilerek) ve belirlenen kurallar çerçevesinde bu ihtiyaçların karşılandığı yerlerdir. LGBT'ler açısından genel/ortak gereksinimlerin yanında cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliklerinin gerektirdiği özel durumlardan kaynaklı (örneğin trans bir kadının erkek cezaevine yerleştirilmesi noktasında) birtakım gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Bu gereksinimleri katılımcılar şu şekilde belirtmişlerdir;

> *"Bu trans kadınlar kuaföre gitmek istiyor, bunu karşılıyor musunuz? Hayır. Cımbız alıyor musunuz? Bazı cezaevlerinde kadın elbisesi dahi almıyorsunuz…yani cımbıza bile ulaşamayan insanlar var…İşte diyelim ki biz cezaevine trans kadınlara sütyen götürdüğümüzde, içinde demir var, almıyoruz diyen var"* (Vega, Gey, 30).

> *"Bir kere trans kadınların kadın giysilerine, kadın iç çamaşırlarına, makyaj malzemelerine, kozmetik ürünlere işte ne bileyim ağdasıdır, cımbızıdır, cartıdır yani kıyafete, iç çamaşıra, makyaj malzemesine. Fondöteninden kalemine falan saç boyasına kadar ihtiyaç duyar. Bunlar olmadığı zaman bu insan ya da insanlar psikolojik olarak çok olumsuz etkilenirler. Çünkü bu insanların zaten bedenleri ile alakalı bir savaşı vardır. Aynada başka bir beden görürler. Aynada erkek bedeni görürler ama ruhları aslında kadındır ve o bedenin kadın olması gerekir. İşte bu yüzden aynada gördükleri şeyin erkek olmasına tahammül edemezler. Bu yüzden aslında bu saydığım şeyler temel ihtiyaçtır onlar için. Ekstra değildir"* (Rigel, Biseksüel, 25.

> *"Onun dışında benim mesela kıyafet, kadın malzemeleri vb. çok ihtiyacım oldu. Yani üzerimde bir tek tutuklandığım günkü kıyafetlerim vardı. İlk cezavine girdğimde kurumdaki tek travesti bendim. E öyle olunca yok efendim biz bunu nasıl arayacağız, işşte ben buna dokunamam, kadın kıyafeti giyemezsin, kimseyle konuşamazsın gibiçok şeyler oldu. Mesela kadınlığıma dair çok ihtiyacım oldu. Ya arkadaşım bir cımbızdan ne olur? Bir ağdadan ne olur? Ne istesem güvenlik gerekçesi ile reddedildi…"* (Procyon, Travesti, 45).

> *"Ayy özel birtakım ihtiyaçlar var tabi ki, erkek cezaevinde neyi alıyorsun, hele de açılmamışsan vallahi anında anlaşılır…"* (Canopus, Gey, 42).

Araştırma kapsamında LGBT'ler tarafından yukarıda dile getirilen ihtiyaçlar dışında önemli bir konu hormon takviyelerine ilişkindir. Katılımcıların bu konudaki söylemleri aşağıdaki gibidir;

> *"LGBTİ'ler için, bazı hormon takviyeleri gerekiyor, kullanan arkadaşlar, erişim konusunda çok güçlük çekiyorlar"* (Canopus, Gey, 42).

“ Bir hormon meselesi. Hormon kullanmak için öncesinde onlarla görüşüyorsun. Ki gerçekten yaşadığın o gardiyanların veya bilmemnelerin yaşadığın şey çok ağır geliyor bazen…Hormon vurdurmak için bu kadar mücadele veriyor olman. Hormon almak için bu kadar mücadele ediyor olman…Ağda vardı, cımbız vardı. Yani temel ihtiyaçlar. Kadın iç çamaşırları vardı. Yani kaın iç çamaşırları, kadın kıyafetleri, uıı ne bileyim ben işte, markette şeylerin bulunmaması, yani bizim ihtiyaçlarımızın bulunacak bir şey yoktu.” (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

“Ben hormon ilaçları kullanmaya başlamıştım mesela. Ama bana bunlar verilmedi…” (Procyon, Travesti, 45).

Cinsel yönelim kaynaklı ihtiyaçlar konusu, diğer hükümlü tutuklularla kıyaslandığında ceza infaz kurumlarındaki LGBT’ler açısından ayırt edici bir bulgu olarak göze çarpmaktadır.

4.2.13. STK’lar İle İletişim

LGBT’ler için Sivil Toplum Kuruluşları ile iletişim hem toplum içerisindeki yaşantıda hem de ceza infaz kurumlarında oldukça önemlidir. LGBT’lerin hak mücadelelerine verilen desteğin yanısıra; kişilerin bilgi edinme, yardım, danışmanlık, hukuki destek vs. gereksinimlerinin karşılanmasında STK’lar aktif bir rol üstenmektedir. Bu sebeple ceza infaz kurumlarında da sivil toplum LGBT’ler için önemli bir destektir. Bu desteğe olan ihtiyaç ve STK’ların LGBT’ler açısından anlamı katılımcılar tarafından şöyle dile getirilmiştir;

“Yani benim cezaevine girmeden önce arkadaşlardan duyuyordum ama böyle dernek işleri falan çok da bir alakam yoktu. Ama işte daha önce anlattım ya yani cezaevindeyken allah razı olsun ben kendi adıma desteklerini gördüm ve beni bunlardan haberdar eden sosyoloğu unutmam yani. Yani bana hiçbirşey yapmasalar bile mektuplaşma olayım bana bir destekti. Yalnız olmadığımı hissettirdi. Halen de işte senin de mesela bana ulaşman onlar sayesinde oldu. Biz de bir nebze olsun sesimizi duyurabiliyoruz bu imkanla…Oranın sosyoloğu beni sivil örgütlerden haberdar etti. Hem mektuplaşmaya başladım, hem birtakım ihtiyaçlarımı onlara söyleyebildim…evet sivil toplum kuruluşları. Onun aracılığıyla onlara mektup yazdım. Yardım istedim. Yani mektuplaştık. Benim onlardan haberim yoktu. Cezaevinde hani az önce de dedim ya çok yalnızdım. En azından onlar bana bir yoldaş oldular. Bazı ihtiyaçlarımı gönderdiler. Allah bir kere değil bin kere razı olsun onlardan. Yani insana büyük bir güç. Hala da başım sıkışsa onlardan destek isterim. Böyle kuruluşlar bizler için çok iyi. Çünkü toplumda bizi anlayacak başka bir yer yok. Biz anca birbirimizi anlarız…İstanbul’dan tahliye oldum, tahliye öncesi de dernekle haberleşmiştim ben hani tahmin ettim çünkü başıma

bunların geleceğini. Dernek bana trans misafirhanesini önerdi. Birkaç gün orada kaldım,". (Procyon, Travesti, 45).

"ben sürekli mektuplaşma halindeydim o dönemde de. Yani STK'lı arkadaşlarla da, işte kaostan arkadaşlarla konuşuyorduk, pembe hayattan arkadaşlarla konuşuyorduk, aynı zamanda işte istanbul'dan arkadaşlarla konuşuyorduk, lambda dan falan arkadaşlarla konuşuyorduk. O yüzden hani şey sürekli böyle bir mektuplaşma hali vardı zaten." (Sirius, Gey, 27).

"Sivil yapılanmalar LGBTİ'lere büyük destek. Onun için mutlaka bağlantılandırılmalı diye düşünüyorum." (Canopus, Gey, 42).

"Tabi ki, iletişime de geçtim (Sivil toplum örgütünü kastederek). Yani ilk girdiğimde de vardı. Evet son girdiğimde de vardı. Son girdiğimde zaten derneğin kurucusu olarak girmiştim. Ama ilkte kaos gl'nin kuruluş sürecindeki aktivistlerindenim." (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

"Ya zaten ben sürekli iletişim halindeydim. CİSST ile olsun bağlı bulunduğum inisiyatif ve kurumlarla olsun, sürekli bir mektuplaşma, bir kitap alışverişi, birçok yani aile annemle haberleşme falan filan çok zaten bağlantım vardı." (Rigel, Biseksüel, 25).

Araştırma kapsamında edinilen bulgular, katılımcıların Sivil Toplum Kuruluşları ile bağlantı içerisinde olduklarını ve STK'ların LGBT'ler açısından önemine vurgu yapmaktadır.

4.2.14. Önyargılı Fikirlerin Değişmesi

LGBT'lerin ceza infaz kurumlarında bulunması noktasında yukarıda bahsi geçen konu/sorun alanlarının dışında; olumlu bakış açıları ve yaklaşıma ilişkin yaşantıları da mevcuttur. Aşağıda katılımcıların bu yaşantılarına ilişkin söylemleri yer almaktadır;

"Ben fotoğrafhanede çalışıyordum. Benim fotoğrafhanedeki memurum çok önyargılı bir memurdu ama ben bu önyargılı düşünceleri kırdım. Zamanla beni tanıyınca fikirleri değişti. Aynı şekilde benim çalıştığım yerdeki şefim, ustam, o da bir hükümlüydü. Zaten diğer çalışma arkadaşlarım da hükümlüydü işte ressamlar vardı hükümlüler. Onların da fikirleri değişti. Onların da hani, artık hani konuşma üslupları değişti, bakış açıları değişti. Onlar da bir süre sonra beni sahiplenmeye ve korumaya başladılar" (Rigel, Biseksüel, 25).

Bir katılımcı kurum idarecileri ile olan olumlu ilişkilerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

"Ertesi gün geldi. Müdür beni çağırdı. Açık cezaevi müdürü. Senin dedi işini çok hızlandıracağım. Çünkü dedi ne sen üzül dedi ne biz üzülelim dedi. İyi bir kıza benziyorsun dedi… Bir sohbet bir muhabbet kamelyada. Aa bütün hemşireler, doktorlar, bir de ben fallar baktım. Öyle orada bir 3 günüm geçti. 3'mü, 2 gün geçti galiba…Bak bu kız dedi bizim misafirimiz. İşte bilmem kimin yanındaki odayı veriyorum. Tek tek odalar var. Güzel ama yani, hücre gibi değil. Orayı veriyorum dedi, konuşmak bile yasak dedi…Böyle bir inisiyatif kullandı. Müdür bey çok iyi birisiydi" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Katılımcıların konuya ilişkin söylemleri LGBT'ler ve ceza infaz kurumu çalışanları arasındaki iletişimin önyargılı fikirlerden uzaklaşılmasıyla gelişebileceğine vurgu yapmaktadır.

4.2.15. Cezaevi Çalışanlarının Olumlu Tutumları

LGBT'lerin cezaevi çalışanlarının olumlu tutumlarına ilişkin deneyimleri de bulunmaktadır. Görüşmeler sırasında olumsuz tutumların yanında olumlu tutumları da vurguladıkları görülmüştür. Bu duruma ilişkin katılımcıların söylemlerinden örnekler aşağıdadır;

"Cezaevi çalışanlarıyla ilgili problem olmadı. Dedim ya sana ben, öyle bir dışlama olayları olmadı. Daha çok tutuyorlar zaten. Bir de suçun yüz kızartıcı değilse, ayrı bir anlam ifade ettiğinden dolayı ister istemez seni tutuyor. Çünkü orada devlete emanetsin. Ufacık birşeyden personel sorumlu. Bunu biliyorsun. Zaten diyorlar, bizim için siz kıymetlisiniz. Yani sizin sorumluluğunuz bizde…bir gün fenalaştım böyle. Direkman hemen doktoru çağırdılar. Benim için dedi sen dedi çok değerlisin. Sana burada dedi bir şey olsa dedi biz nasıl hesabını vereceğiz?" (Capella, Lezbiyen, 36).

Bir katılımcının konuya ilişkin kurumlar arası farklılıklara vurgu yaptığı görülmüştür;

"Durum daha farklıydı. Yani kesinlikle daha çok çözüm odaklı yaklaşıyorlardı. Bir kere pozitif ayrımcılık yapıyorlardı. Hiç şeylerini şey yapamayacağım yani. Yani ne istersek anında yapıyorlardı ya. Yani sırf biz hani böyle bir psikolojimiz bozulmasın zaten psikolojimiz bozulmuş, burada yalnızız. Ailemiz yok, vs. daha çok psikolojimiz bozulmasın, intihara meyilli olmayalım, rehabilite olalım diye çok uğraşıyorlardı. Ya tabi bunda müdürün şeysi de vardı, niye vardı. Çünkü zaten kurumda müdürdür yani birinci müdür ne derse o olur. Çünkü birinci müdürün talimatı vardı. Yani bu insanlara kesinlikle diğerlerine davrandığınız gibi davranmayacaksınız. Bu insanlara hep iyi şey yapacaksınız. Bir şey istedikleri zaman halledin. Benimle görüşmek istedikleri zaman direk yanıma getirin diye talimatı verdi yani". (Rigel, Biseksüel, 25).

"Benimle ilgilenen memurla çok özel konulara girdik. Makyaj malzemesinin ismine kadar girdik. İyiydi. Bizim müdür odasına benden başkasını sokmuyordu temizlik için" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Araştırma kapsamında katılımcıların söylemlerinden edinilen bulgular ceza infaz kurumlarında LGBT'lere yöneltilen olumlu tutumların da var olduğuna dair ipuçları sunmaktadır.

4.2.16. İnfaz Kurumları Arasında Uygulama Farklılıkları

LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarında karşılaştıkları tutum ve uygulamaların kurumdan kuruma değiştiğine ve bunun yönetim, personel yapısı popülasyonun yoğunluğu ile ilgili olduğuna dair düşünceleri mevcuttur. Bu düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir;

"Yani kesinlikle idareyle alakalı. Çünkü niye? ... ile ... arasında 30 metre şey var. Ben ..'de sağlanan ortamı bize sağlanan şeyleri ..'de bulamıyorsam ..'de olmuyorsa, yasaksa ..'de, ..'de serbestse ve benim görmediğim uygulamalarla ..'de karşılaşıyorsam işkencesidir bilmem nesidir, yani burada kurumların şeyi vardır, yani kurum yönetimlerinin" (Rigel, Biseksüel, 25).

Uygulamalar arasındaki farklılığın kurum yöneticisi ile bire-bir ilişkili olduğunu düşünen bir katılımcı bunu şu şekilde ifade etmiştir;

"Şimdi cezaevlerinde tabi ki genel olarak trans olsun, travesti olsun, gey olsun olumsuz bir bakış açısı var, dışlama var, tecrit var. Bunu hepimiz biliyoruz. Ama bu durumlar idarenin bakış açısına göre de değişebiliyor. Yani bir kurumda anlayışlı bir idare vardır, mesela kurum müdürü. Çünkü evet kurumlarda bir sürü personel var ama müdür ne derse o olur. Ha bir de başefendiler (infaz ve koruma baş memurunu kastederek). Eğer şöyle sözü geçer bir baş efendi varsa tamaaaammm (gülerek). O yüzden derler ki cezaevinde başefendiyle kötü olmayacaksın. Neyse ne diyordum, yani idareye çok bağlı" (Procyon, Travesti, 45).

4.2.17. Tahliye Sonrası Gereksinimler

Ceza İnfaz Kurumu yaşantısının bir başka boyutunu tahliye sonrası gereksinimler oluşturmaktadır. Çünkü tahliye sonrasını kişinin geçmiş yaşantısı (ceza infaz kurumu öncesi yaşantısı) kadar ceza infaz kurumu süreci de etkilemektedir. Bu yüzdendir ki, infaz sürecinde tahliye sonrasına ilişkin birtakım psiko-sosyal

programlar mevcuttur ve bu programlar kişiyi aslında "dış dünyaya" hazırlamaya yöneliktir.

Çalışmada LGBT'lerin tahliye sonrasına ilişkin gereksinimlerinin toplumsal yaşama uyum, iş bulma, maddi destek, barınma, psikolojik destek, aile ile ilişkiler ve sağlık konularında yoğunlaştığı görülmüştür. Tablo 4.12'de (Tahliye sonrası gereksinimler kod-alt kod bölümler modeli) tahliye sonrasına ilişkin gereksinimlerin yoğunluğu ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örneklere yer verilmiştir.

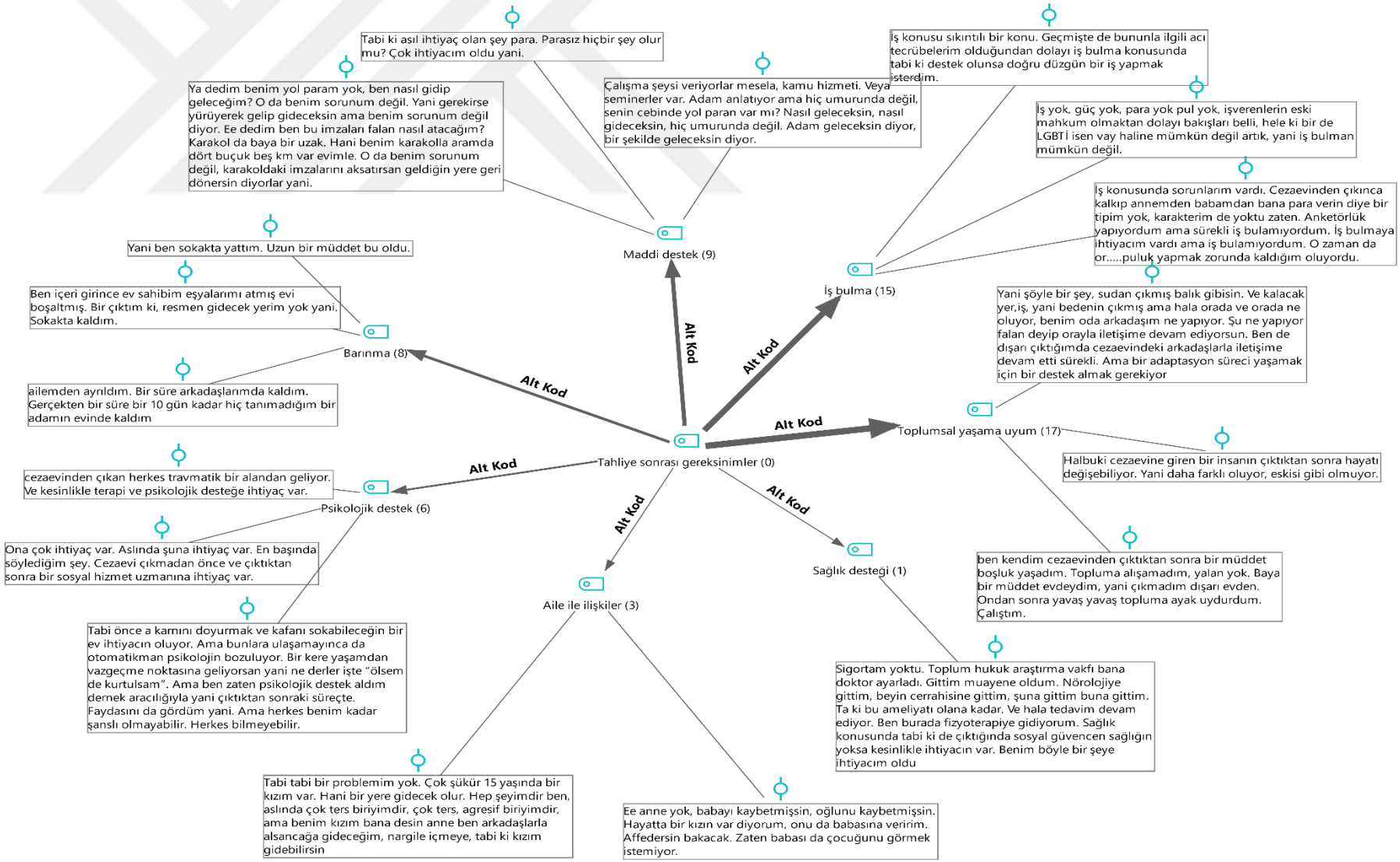
Toplumsal Yaşama Uyum

Ceza infaz kurumlarında yaşanılan uzun süreli "kapalılık" özellikle hüküm almış ve uzun süre ceza infaz kurumunda bulunmasının ardından dış dünyaya geri dönen kişiler için toplumsal yaşam uyumda birtakım sorunlar yaratabilmektedir. Bu sorunlar kimi zaman LGBT olmanın yanısıra, cezaevi geçmişi ve "sabıka" kaydını da içermektedir. Yaşanılan sorunları katılımcılar şu şekilde ifade etmiştir;

> *"Sudan çıkmış balık gibi dönüyorsun yani. Tabi ki. Arkadaşların aynı arkadaşların değil, ailenin davranışları bile değişiyor ister istemez. Çevre olarak ihtiyaç duyuyorsun. Çünkü herşey hani içerde alışıyorsun arkadaşlık ortamına, bunu dışarda %90 arıyorsun muhabbet ettiğin. Ama ne oluyor muhabbet ettiğin insan bile seni beli bir süre sonra dışlıyor. Sabıkalı işte bir şey olur mu, ya içer beni vurur mu? Veyahutta ne bileyim birşeyimi çalar mı, eğer suçuna göre, veya da beni satar mı? O kadar çok insanların hakkında tilkilikler dönüyor ki, hani ben buyum demeye bile utanıyorsunuz zaten. Yani yaşadığın hayattan utanıyorsun. Hepsi sıkıntı yani, lezbiyenlik sıkıntı, sabıka sıkıntı, kimilerinin ailesi, problemleri ayrı sıkıntı. Değişiyor yani. "* (Capella, Lezbiyen, 36).

> *"Yani şöyle bir şey, sudan çıkmış balık gibisin. Ve kalacak yer,iş, yani bedenin çıkmış ama hala orada ve orada ne oluyor, benim oda arkadaşım ne yapıyor. Şu ne yapıyor falan deyip orayla iletişime devam ediyorsun. Ben de dışarı çıktığımda cezaevindeki arkadaşlarla iletişime devam etti sürekli. Ama bir adaptasyon süreci yaşamak için bir destek almak gerekiyor"* (Vega, Gey, 30)

Tablo 4.12. Tahliye sonrası gereksinimler kod-alt kod bölümler modeli.

"Yani ben uyumlu bir insanımdır. Uyum konusunda bir sıkıntı yaşamadım ama tabi insanda bir bocalama oluyor. Yani düşün ki adam girmiş 10 sene kalmış, bir çıkmış ki herşey değişmiş. Yani başta memleket değişmiş. İnsanlar değişmiş, en basitinden paranın değeri değişmiş. Yani insan zaman içerisinde herşeye alışıyor. İçerde bir süre sonra da içeriye alışıyorsun biliyor musun? İnanır mısın ilk çıktığımda evsiz kalınca dedim ki "ya ben içeride iyiydim, çıkmasa mıydım acaba?". Böyle şey olur mu? Ama hayatın şartları işte mapusu bile aratıyor insana" (Procyon, Travesti, 45).

Bir katılımcı cezaevinden çıktıktan sınra yaşadıklarını samimi ve çarpıcı bir şekilde aşağıdaki gibi aktarmıştır;

"Halbuki cezaevine giren bir insanın çıktıktan sonra hayatı değişebiliyor. Yani daha farklı oluyor, eskisi gibi olmuyor…ben kendim cezaevinden çıktıktan sonra bir müddet boşluk yaşadım. Topluma alışamadım, yalan yok. Baya bir müddet evdeydim, yani çıkmadım dışarı evden. Ondan sonra yavaş yavaş topluma ayak uydurdum. Çalıştım…Artık eskisi gibi olmuyor. Yani herşeye şey bakmıyorsunuz yani, pembe bakmıyorsunuz. Bir şüphe arıyorsunuz, bir şey arıyorsunuz. Korkularınız oluyor, daha farklı bakıyorsunuz artık herşeye…evden dışarı çıkmadım bir müddet. Yani şey yapamıyorsunuz. Orada, cezaevinde bir sessizlik var. Dışarıya çıktığınızda arabaların gürültüsü, insanların gürültüsü, ben ne yapayım sessizce odada yani kalıyordum yani. Adapte olamıyordum. Iuı hep böyle diz üstünde ayak üstünde oturduğumuz, şey yaptığımız için ben bir müddet sandalyeye oturamadım. Onda bir şey geçirdim. Sokağa çıkmalarımda bir işte dediğim gibi arabalar sanki üstüme geliyordu. Orada bir şeylik çektim. O yüzden yani yavaş yavaş yani korka korka sokağa çıkıyordum" (Achernar, Lezbiyen, 55).

Ceza infaz kurumunda uzun süre kalmanın bir etkisi olarak o hayatı benimseme, alışma ve geçmiş yaşantıya geri dönmedeki sorunlar bir katılımcı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir;

"Dediğim gibi cezaevinde daha rahattım. Yani o alışana kadar dışarıya cezaevinde daha rahattım sanki. Ve herşey belli. Bütün günün bir programı var. Yürüyüş var, yemek var, o var, bu var. Çıktığımda ben gerçekten 2-3 ay çok kötü oldum" (Betelguese, Lezbiyen, 55).

"Kapatmışlar, yani bir ara vermek değil bu, üstünüzden kilitliyorlar. Ve dışarı çıkıp tekrar yaşamın kuralları, koşulları...Sudan çıkmış balık gibisin…Yani 2,5 sene bir ara verdikten sonra dışarısı da sizin için çok farklı. 2,5 senelik bir farklılık var. Ve bu, bir an önce bu aradaki farkı aşmanız gerekecek. Yani bu süreci, tabi ki benim, yani burada güçlü olduğumu düşünüyorum. Bu uyum konusunda bunu atlatabildim, canım. Yani atlatılamayabilirdi. Ve daha ağır olabilirdi. Iuıu en son ilişki kurduğun insanlarla 2,5 senelik bir bağlantı kopukluğun var. Hiç haber almamışsın, vermemişsin, bir kere, bu, yani bizim yapılarda, bu ilişkilerde

bir süre verildiği zaman, bir arada bir boşluk olduğu zaman o eski ilişkiyi kurmak gerçekten çok zor…" (Canopus, Gey, 42).

Araştırma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantıları içerisinde önemli bir ihtiyaç olarak değerlendirilen tahliye sonrası gereksinimler konusunda "toplumsal yaşama uyum" sorununun katılımcıların yoğunlukla bahsettiği konulardan birisi olduğu göülmüştür.

İş Bulma

Ceza infaz kurumu yaşantısının ardından toplumsal yaşama dönüşte tüm hükümlü ve tutuklular için "iş bulma" konusu sorunlu bir sürece dönüşebilmektedir. LGBT'ler özelinde düşünüldüğünde, genel olarak hükümlü/tutukluların yaşadıkları iş bulma sorunlarına, iş gücü piyasasındaki cinsel yönelim kaynaklı uygulamalar eklenmektedir. Katılımcıların bu konu hakkındaki tecrübelerine ilişkin söylemleri şu şekildedir;

"İş konusunda sorunlarım vardı. Cezaevinden çıkınca kalkıp annemden babamdan bana para verin diye bir tipim yok, karakterim de yoktu zaten. Anketörlük yapıyordum ama sürekli iş bulamıyordum. İş bulmaya ihtiyacım vardı ama iş bulamıyordum. O zaman da o…..luk yapmak zorunda kaldığım oluyordu" (Vega, Gey, 30).

"yani iş yok, para yok işte. Yani annem sağ olsun. Yani annem vardı tabi ki de. Yani az önce benim dediğim gibi yani devlet, cezaevinden çıktıktan sonra seni suça itiyor. Ben gittim dedim ki, ya dedim benim işim yok gücüm yok. Bana devlet diyor ki bir sene senin hakkında kamu hizmeti cezası verdik. Sen bu kamuda çalışmak istemiyorsan kendine iş bulacaksın. İş bulma süren de bir hafta. O hafta da işte bayrama denk geldi. Bu geçtiğimiz Haziran ayındaki hangi bayramdı, galiba şeker bayramıydı bilmiyorum. Bayrama denk geldi ve 9 gün tatildi yanlış hatırlamıyorsam. Ya dedim ki 'bayram tatilinde ben nereden iş bulayım?' Adam bana dedi ki 'bu benim sorunum değil, senin sorunun. Bulmazsan kamu hizmetinde çalışırsın' dedi yani düşünün" (Rigel, Biseksüel, 25).

Bazı katılımcıların iş bulma konusunda cezaevi geçmişi olmasının olumsuz etkilerine vurgu yaptığı görülmüştür;

"İş yok, güç yok, para yok pul yok, işverenlerin eski mahkum olmaktan dolayı bakışları belli, hele ki bir de LGBTİ isen vay haline mümkün değil artık, yani iş bulman mümkün değil" (Canopus, Gey, 42).

"O STK'da çalışan bir arkadaşım Uğur dedi, cezaevi geçmişin var diye almadılar. Yani üzerlerinde onların da baskı var. Iıı almıyorlar, muhtemelen dedi hiçbir STK da almayacak…Gerçekten 4 tane STK'ya

başvurdum. Bu STK'lar Türkiye'de şey, bilinen şey cartel gibi yani gelişmiş STK'lar yani onlar da onlar da reddettiler." (Sirius, Gey, 27).

Bazı katılımcılar ise iş bulma konusunda toplumsal yaşamda yaşadıkları sorunlara işaret etmiştir;

"İş konusu sıkıntılı bir konu. Geçmişte de bununla ilgili acı tecrübelerim olduğundan dolayı iş bulma konusunda tabi ki destek olunsa doğru düzgün bir iş yapmak isterdim" (Procyon, Travesti, 45).

"İş bulma her zaman ihtiyaçtı. Sadece cezaevi için değil her zaman ihtiyaçtı" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Araştırma kapsamında bu konuya ilişkin edinilen ve bir ihtiyaç olarak tanımlanan bu bulgular LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisinde işgücü piyasasında yaşadıkları sorunları bir kez daha gözler önüne sermesi açısından dikkat çekicidir.

Maddi Destek

Yukarıda bahsi geçen tahliye sonrası iş bulmaya ilişkin sorunlar kişiler için ekonomik sorunlar doğurmakta; bu sorunlar ise maddi destek ihtiyacını doğurmaktadır. Birbiriyle ilişkili bu iki süreç; kişinin aile, yakın çevre, arkadaş desteği mevcut ise bu desteklerle idame ettirilmekte; ancak kişinin bu türden destekleri olmaması durumunda zorlu geçebilmektedir. Tahliye sonrası maddi destek ihtiyacına ilişkin katılımcıların söylemlerinden örnekler aşağıda verilmiştir;

"Tabi ki asıl ihtiyaç olan şey para. Parasız hiçbir şey olur mu? Çok ihtiyacım oldu yani…" (Procyon, Travesti, 45).

"Gerçekten cebimde 50 lira vardı. Ve inanılmaz zor bir dönemdi benim için. Dedim ki galiba aç kalacaksın. Yani gerçekten şey, bu devirde kimse aç kalmaz sözünü orada kendime hatırlattım yani şey dedim, yok, kalabilirsin. Çünkü böyle şey, gerçekten yaaa 3 lira şuraya versem, 2 lira şuraya versem diye bir hesapla yaşadığım bir dönem oldu yani. Yani gerçekten korkunçtu benim için…" (Sirius, Gey, 27)

Bir katılımcı ise denetimli serbestlik sürecinde yaşadığı ekonomik sorunlardan şu şekilde bahsetmiştir;

"Çalışma şeysi veriyorlar mesela, kamu hizmeti. Veya seminerler var. Adam anlatıyor ama hiç umurunda değil, senin cebinde yol paran var mı? Nasıl geleceksin, nasıl gideceksin, hiç umurunda değil. Adam geleceksin diyor, bir şekilde geleceksin diyor. Ee benim cebimde param yok. Ben nasıl geleyim, nasıl gideyim. Ya dedim benim yol param yok, ben nasıl gidip geleceğim? O da benim sorunum değil. Yani gerekirse yürüyerek gelip

gideceksin ama benim sorunum değil diyor. Ee dedim ben bu imzaları falan nasıl atacağım? Karakol da baya bir uzak. Hani benim karakolla aramda dört buçuk beş km var evimle. O da benim sorunum değil, karakoldaki imzalarını aksatırsan geldiğin yere geri dönersin diyorlar yani. Yani iş yok, para yok işte…" (Rigel, Biseksüel, 25).

Katılımcıların söylemleri maddi destek konusunun hem cezaevi sürecinde hem de sonraki toplumsal yaşama uyum sürecinde LGBT'ler için önemli bir gereksinim olduğuna vurgu yapmaktadır.

Barınma

Çalışmada katılımcıların tahliye sonrasına ilişkin değindikleri konulardan bir diğeri de barınmadır. Ceza infaz kurumunda kalınan süreye bakılmaksızın barınma ihtiyacı katılımcıların çoğu tarafından dile getirilmiştir.

"Ailemden ayrıldım. Bir süre arkadaşlarımda kaldım. Bir tane eşcinsel programı var, belki biliyorsundur, … diye bir program oradan bir adamla buluştum. 10 gün falan onun evinde kaldım. Hiç tanımadığım birinin evinde kaldım. Gerçekten bir süre bir 10 gün kadar hiç tanımadığım bir adamın evinde kaldım…"(Sirius, Gey, 27).

"Barınma konusunda yaşadım tabi. Onda yaşadım. Çünkü benim kendi evim. Ama benim eşimle kendi evimdi orası. Daha hala bile bak o ev durur ama benim eşim durduğu için ben gitmiyorum mesela. Sıkıntı yaşıyorsun tabi ki yani."(Capella, Lezbiyen, 36).

Bazı katılımcılar barınma ihtiyacı ve destek sistemlerinin olmaması sebebiyle bir süre sokakta yaşadıklarını vurgulamıştır;

"Ben içeri girince ev sahibim eşyalarımı atmış evi boşaltmış. Bir çıktım ki, resmen gidecek yerim yok yani. Sokakta kaldım…kafanı sokabileceğin bir ev ihtiyacın oluyor…"(Procyon, Travesti, 45).

"Yani ben sokakta yattım. Uzun bir müddet bu oldu." (Canopus, Gey, 42).

"Ayrıldım zaten 3 ay kaldığım için İstanbul'daki evimiz de bozulmuştu kirasını ödeyemediğimiz için. Ailemin yanında kalmak zorunda kaldım. İnanılmaz kötüydü. Yani ben aileme bu kadar alışkın bir insan değildim. 4-5 yıl gibi geçmişti süre, ayrı kalmıştım…" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Araştırma kapsamında edinilen bulgular barınma konusunun cezaevi sonrası süreç için önemli bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Psikolojik Destek

İnfaz süreci sonrası psikolojik destek katılımcıların bahsettiği tahliye sonrası gereksinimlerden bir diğeridir. Cezaevi ortamının tahliye sonrası yaşamda katılımcıları ne şekilde etkilediği ve buna ilişkin yaşantıları aşağıdaki gibidir;

> *"cezaevinden çıkan herkes travmatik bir alandan geliyor. Ve kesinlikle terapi ve psikolojik desteğe ihtiyaç var. Travmatik olarak bir alandan geliyorsun. Ve psikolojik olarak bir desteğe ihtiyacın var. Ona da ihtiyacım vardı, gittim buldum. Herkes bulamıyor"* (Vega, Gey, 30).

> *"Yani aslında ihtiyacım vardı. Özellikle bir öfke kontrolüne çok ihtiyacım vardı ama hala vaktim yok onun için yani. İş yani bu hayat, yaşam yani vakit ayırıp da gidemiyorum. Var tabi ki yani, herkes gibi benim de var…"*(Rigel, Biseksüel, 25).

Bir katılımcı, her ne kadar ihtiyaçlar hiyerarşisine değinse de, ihtiyaçların birbirini tetiklediğine vurgu yapmıştır;

> *"Tabi önce a karnını doyurmak ve kafanı sokabileceğin bir ev ihtiyacın oluyor. Ama bunlara ulaşamayınca da otomatikman psikolojin bozuluyor. Bir kere yaşamdan vazgeçme noktasına geliyorsan yani ne derler işte "ölsem de kurtulsam". Ama ben zaten psikolojik destek aldım dernek aracılığıyla yani çıktıktan sonraki süreçte. Faydasını da gördüm yani. Ama herkes benim kadar şanslı olmayabilir. Herkes bilmeyebilir"* (Procyon, Travesti, 45).

Katılımcıların söylemleri psikolojik destek konusunun hem cezaevi sürecinde hem de sonraki toplumsal yaşama uyum sürecinde LGBT'ler için önemli bir gereksinim olduğuna vurgu yapmaktadır.

Aile ile İlişkiler

Tahliye sonrasına ilişkin aile ilişkilerinin düzenlenmesi katılımcıların infaz süreci öncesi ve infaz sürecindeki aile ilişkilerinin niteliğine bağlı olarak değişmiştir. Öncesinde ailesi ile iletişimi bulunan katılımcılar bu ihtiyaçtan bahsetmemiş; ilişkiler konusunda kopukluklar yaşayan katılımcılar ise bu ihtiyaç konusunda aşağıdaki söylemlerde bulunmuşlardır;

> *"kız kardeşimle tekrar iletişime geçtim. Yani şey oldu, biraz iadeli taahhütlü mektup gibi oldum ama, 2,5 senede tekrar adresine gönderilen (gülerek). Kız kardeşim iyi ki var. Yani bu sürecin içerisinde zaman zaman*

arada kopsa da, bilirsin kardeş bağı çok farklı bir şey…çünkü herhalde bu 2,5 sene (infaz süreci) onun için de zor geçti…" (Canopus, Gey, 42).

"Ee anne yok, babayı kaybetmişsin, oğlunu kaybetmişsin. Hayatta bir kızın var diyorum, onu da babasına veririm. Affedersin bakacak. Zaten babası da çocuğunu görmek istemiyor. Yani bunalıma giriyorsun. Bir de kolay değil ya, gerçekten kolay değil. İçerdeyken bir sıkıntı yaşıyorsun, iki sıkıntı yaşıyorsun, üçüncüde alışıyorsun. Ama dışarıda öyle değil, üçüncü gün bile alışamıyorsun. Baya bir zaman istiyor…" (Capella, Lezbiyen, 36).

Araştırma kapsamında katılımcıların tahliye sonrası gereksinimlerden birisi olarak tanımladığı "aile ile ilişkiler" ihtiyacının ilişkinin süresi ve niteliğine şekil aldığı görülmüştür.

Sağlık Desteği

Yaşamın devamı için en önemli unsurlardan birisi olan sağlık konusu, tahliye sonrasına ilişkin bir gereksinim olarak bir katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır;

" Sigortam yoktu. ... vakfı bana doktor ayarladı. Gittim muayene oldum. Nörolojiye gittim, beyin cerrahisine gittim, şuna gittim buna gittim. Ta ki bu ameliyatı olana kadar. Ve hala tedavim devam ediyor. Ben burada fizyoterapiye gidiyorum. Sağlık konusunda tabi ki de çıktığında sosyal güvencen sağlığın yoksa kesinlikle ihtiyacın var. Benim böyle bir şeye ihtiyacım oldu" (Vega, Gey, 30).

Araştırmanın LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarının kendi deneyimleri üzerinden aktarılması amacına uygun olarak yukarıda sunulan bulgular; katılımcıların ceza infaz kurumu süreçlerinde ceza infaz kurumu çalışanları ve diğer hükümlülerden olumsuz ve homofobik tutumlarla karşılaştıklarını; toplum içerisinde yaşanan sosyal dışlanma pratiklerinin ceza infaz kurumu sürecinde de devam ederek hizmetlere erişimde güçlükler, tecrit, izolasyon şeklinde görüldüğünü; kişisel gereksinimlerin karşılanması, ziyaretler ve güvenlik konularında sorunlar yaşadıklarını; travmatik yaşantılar ve ekonomik sorunların görüldüğünü ve tahliye sonrası pek çok gereksinimlerinin olduğunu göstermiştir.

4.3. Sosyal Hizmet Gereksinimleri

Çalışmanın LGBT'lerin sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi amacına uygun olarak edinilen bulgular, bir önceki bölümde belirtilen toplum içerisindeki sosyal dışlanma yaşantıları ve ceza infaz kurumu süreçleri göz önünde bulundurularak; ceza infaz kurumunda sosyal hizmet gereksinimleri ve toplumsal yaşamda sosyal hizmet gereksinimleri olarak iki ayrı başlık altında incelenmiştir. LGBT'lerin sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin oluşturulan tema-hiyerarşik yapısı Tablo 4.13'te gösterilmektedir.

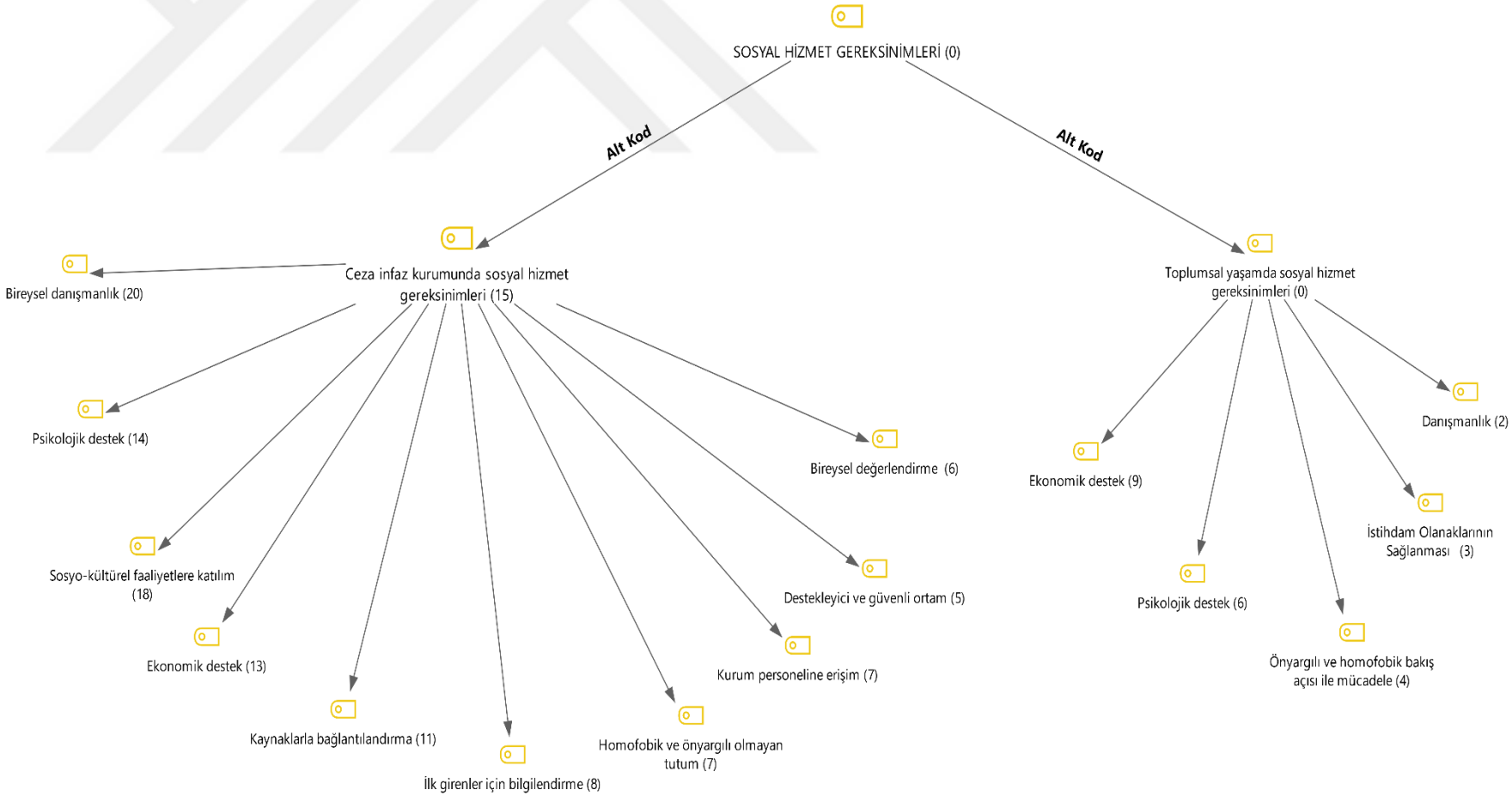
4.3.1. Ceza İnfaz Kurumunda Sosyal Hizmet Gereksinimleri

Ceza infaz Kurumlarında LGBT'ler hükümlü/tutuklu olmaktan kaynaklı ihtiyaçlarının yanında, "LGBT olma durumu"ndan kaynaklanan farklı gereksinimler duymaktadır. Bu bölüm LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarındaki sosyal hizmet ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Tablo 4.14'te (ceza infaz kurumunda sosyal hizmet gereksinimleri kod-alt kod bölümler modeli) LGBT'lerin ceza infaz kurumlarında sosyal hizmet gereksinimlerinin yoğunnluğu ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örneklere yer verilmiştir.

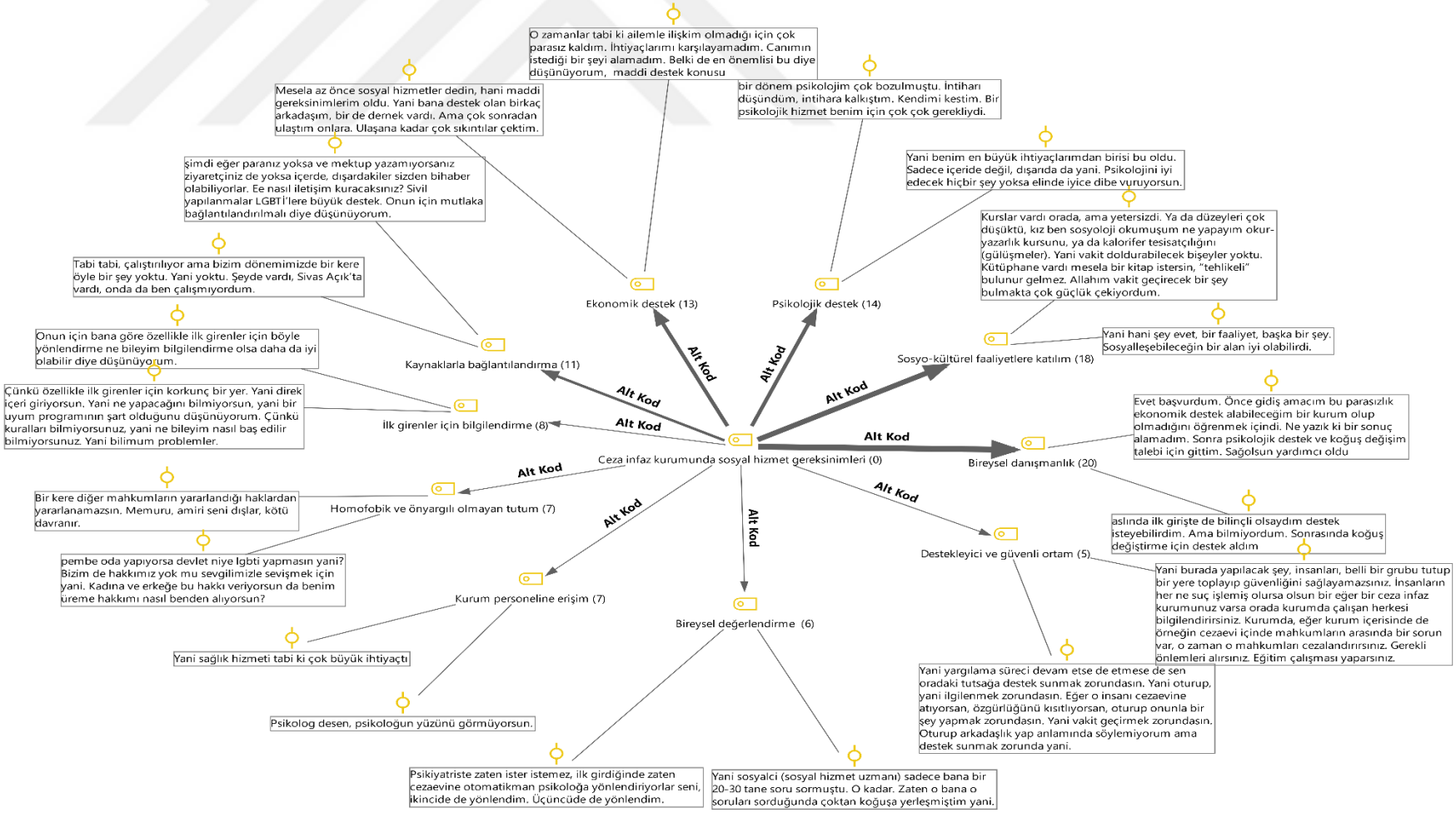
<u>İlk Girenler İçin Bilgilendirme</u>

Ceza infaz kurumlarında ilk girişte ceza infaz kurumunun yapısı, tutuklu/hükümlülerin hakları, uyulması greken kurallar ve hizmetlere erişimde izlenmesi gereken yol vb. konuları içeren bilgilendirme ihtiyacı özellikle ilk kez ceza infaz kurumuna giren kişiler için bir ihtiyaç olarak tanımlanmıştır. Nitekim ceza infaz kurumlarında sosyal hizmet uzmanı ve psikologdan oluşan psiko-sosyal servis bünyesinde verilen hizmetlerden birisi de hükümlü/tutukluların kendi görev alanlarını kapsayan konularda ilk bilgilendirmenin yapılmasıdır. Katılımcıların ceza infaz kurumuna girişteki bilgi ihtiyacına yönelik düşünceleri şu şekildedir;

Tablo 4.13. Sosyal hizmet ihtiyaçları tema-hiyararşik tablosu.

Tablo 4.14. Ceza infaz kurumunda sosyal hizmet gereksinimleri kod-alt kod bölümler modeli.

"en azından birinin bana şunu, evet ben biliyordum belki ama hani yine de şuna ihtiyaç duymuştum. Ya keşke bana biri anlatsa. Şimdi şunlar olacak. Şöyle olacak. Şöyle ilerleyecek. Koğuşa gireceksin, sana bir yatak tahsis edilecek. Çünkü bilmiyordum, gerçekten bilmiyordum. Tamam hikayelerden biliyorum, arkadaşlarımdan az çok biliyorum ama işin ayrıntısını bilmiyorum.. Hiçbir şey bilmiyorum. Birine telefon edebilecek miyim? Iıı gerçekten bu Amerikan filmlerindeki gibi mi oluyor? Telefon hakkın falan mı oluyor? Yani bilmiyorum çünkü…" (Sirius, Gey, 27).

"Çünkü özellikle ilk girenler için korkunç bir yer. Yani direk içeri giriyorsun. Yani ne yapacağını bilmiyorsun, yani bir uyum programının şart olduğunu düşünüyorum. Çünkü kuralları bilmiyorsunuz, yani ne bileyim nasıl baş edilir bilmiyorsunuz. Yani bilimum problemler" (Canopus, Gey, 42).

Araştırma kapsamında katılımcıların söylemleri doğrultusunda edinilen bulgular ceza infaz kurumundaki LGBT'lerin ilk kuruma girişte, özellikle ilk kez ceza infaz kurumuna girenler için bilgi ihtiyacına işaret etmektedir.

Psikolojik Destek

Ceza infaz kurumlarında psikolojik destek LGBT'ler için en önemli gereksinimlerden birisini oluşturmaktadır. Psiko-sosyal servis bünyesinde verilen bu hizmet özellikle klinik sosyal hizmetin ilgi alanına giren; ekip çalışması anlayışıyla psikologlarla eşgüdüm içerisinde yürütülebilecek önemli hizmetlerden birisini oluşturmaktadır. LGBT'lerin bu ihtiyaca yönelik söylemleri aşağıdaki gibidir;

"bir dönem psikolojim çok bozulmuştu. İntiharı düşündüm, intihara kalkıştım. Kendimi kestim. Bir psikolojik hizmet benim için çok çok gerekliydi.. .(Procyon, Travesi, 45).

"Cezaevinin kendisinde bir psikolojik destek ekibinin olmasını isterdim. Çünkü hani şey bazen gerçekten her ne kadar siyasi olarak yakın olduğun insanlar da olsa, kısmen tanıdığın insanlar da olsa profesyonel biriyle görüşme ihtiyacı duyuyorsun… o noktada gerçekten güvenebileceğin bir yandan da bir psikolog olsaydı, gerçekten sosyal hizmet uzmanı olsaydı, ya da bu konuda uygun biri olsaydı görüşebileceğim, bence ben görüşürdüm. " (Sirius, Gey, 27).

"Ne bileyim mesela psikolojik destek bence mahkumlar için çok çok önemli bir husus" (Canopus, Gey, 42).

"psikolojik destek cezaevine girdiğimde talep ettim ama dediğim gibi olumsuzdu" (Alpha Centauri, Biseksüel ve Trans Kadın, 42).

Katılımcılar psikolojik destek ihtiyaçlarından bahsederken; ceza infaz kurumlarında bulundukları süre içerisinde sosyal hizmet uzmanlarının görev yaptığı psiko-sosyal servise yaptıkları başvurulardan ya da kurumun yönlendirmesi ile olan psiko-sosyal servis ile olan iletişimden şu şekilde bahsetmişlerdir;

> *"Beni götürdüler, psikologdu herhalde bilmiyorum. Doktora götürdüler. Bana direk şey verdi, akineton verdi. Ben her gün yatarken akineton alıp yatıyordum. Tabi ki çıkınca onu bıraktım zaten yani. Onu da gardiyan zoruyla alıyordum. Gardiyan bakıyordu, alıyor musun ilacı, al, göreceğim. Öyle. Almak zorundaydım. Öyle, onun dışında çıktığımda zaten hiç, gelip de derdimi sorduğu yok. Bir kere o ilacı verdi. Ondan sonra yok bişey daha… Bir kere gittim. Ondan sonra da yani, o da bana ilaç verdi işte. Ondan sonra dedim ki, yok dedm ben bir şey de istemiyorum, ilaç da istemiyorum. Hiçbir şey istemiyorum dedim. Tamam dedim ben çıkana kadar böyle idare ederim dedim"* (Achernar, Lezbiyen, 55).

Konuya ilişkin verilen hizmet doğrultusunda, hizmetin niteliğinin kurumların kalabalıklığına göre değişebileceğini düşünen katılımcılar bu düşüncelerini şu sözlerle paylaşmıştır;

> *"Psikoloğa başvurdum. Ne için başvurmuştum? Yani bazen birkaç defa konuşmak için, can sıkıntısı hani, koğuşun dışına çıkıp, uıı işte koğuş değişikliği için konuşmalarımız oldu. O kadar yani. Genellikle bunlardı… Yok, yok, yok maalesef. Yani ben psikologlar tarafından bu zamana kadar hiçbir şekilde hiçbir sorunuma, sadece .. hariç, ..'dekiler hariç, ..'dekiler dahil olmak üzere hiçbirisi tarafından bir çözüm bulamadım yani. Hiçbirisi hiçbir konuda bana yardımcı olamadılar. Yani dinlemeyi bile beceremiyorlar, hani, onu da anlıyorum. Çünkü 1500'e yakın insan var. Topu topu iki veya üç psikolog-sosyolog (sosyal hizmet uzmanını kastederek) var. Yani günde kaç tane dilekçe geliyor, hani birini dinleyecek? Dinleyecekse de kaç dakika dinleyecek? O yüzden ben hiç çıkmamayı tercih ediyordum*" (Rigel, Biseksüel, 25).

> *"Cezaevinde iken destek için psikoloğa başvurdum ama herhangi bir yardım göremedim. Yani o da haklı, 1000 mahkumun hangi birisinin psikolojisiyle uğraşacak. Ama asıl ihtiyaç sahiplerini belirleyip onlara daha özen gösterilebilir mesela. Çünkü biraz mahkumlarda da bu durumu istismar etme olabiliyor. Adamın canı sıkılıyor psikoloğa çıkıyor gibi. Yani kısacası psikolojik destek en önemli ihtiyaçlarımdan birisi idi"* (Procyon, Travesti, 45).

Bir katılımcı aldığı hizmetten memnuniyetini şu sözlerle aktarmıştır;

> *"Ama bir anlamda şanslıydım, içerde uzmanlar vardı sadece onlarla doğru düzgün iletişim kurabiliyordum. En azından dinliyorlardı, insanı dinliyorlardı. İlk senemi öylelikle atlatabildim. Yoksa iyice zindan içerisi… Çünkü ben çözemediğim sorunlar için gerçekten çok destek aradım ve buldum."* (Canopus, Gey, 42).

Bireysel Danışmanlık

Bireysel danışmanlık, katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere, ceza infaz kurumundaki sorunlarına çözüm anlamında birebir ulaşabilecekleri ve bu sorunlarını dinleyebilecekleri bir "muhatap" ihtiyaçlarına işaret eden ve katılımcılar tarafından en çok sözü edilen ihtiyaçlardan biri olarak dikkat çekmektedir.

> *"çünkü tamamen seni tanımayan tarafsız biri uuuu tarafsız olduğuna da inandığın da biri olmalı tabi bu noktada. Hani şey gerçekten rahatlıkla, evet hani çoğu şeyi arkadaşına dostuna eşine anlatabiliyorsun ama seni tanımayan tamamen senin herşeyinden bağımsız birine anlatmak, onunla paylaşmak bence bambaşka bir deneyim. Ve şey seni rahatlatan da bir şey. Çünkü şeyin bilgisi sende oluyor, anlattığım herşey orada kalacak, bir daha konuşulmayacak. Iuuu ve bence bu güzel bir şey. Olsaydı, muhtemelen yararlanırdım. Ve bence ihtiyaç da var"* (Sirius, Gey, 27).

Katılımcılar bireysel danışmanlık ihtiyacı ve sosyal hizmet uzmanına başvuru sebebini şu sözlerle ifade etmiştir;

> *"Evet başvurdum. Önce gidiş amacım bu parasızlık ekonomik destek alabileceğim bir kurum olup olmadığını öğrenmek içindi. Ne yazık ki bir sonuç alamadım. Sonra psikolojik destek ve koğuş değişim talebi için gittim. Sağolsun yardımcı oldu… bazen memurlarla çözemediğimiz sorunlar için de hocalara dilekçe yazabiliyorduk. Mesela doktora çıkamayan hocalara çıkıyordu. Ailesine telefon açılması için hocalara çıkılıyordu. Ya da ne bileyim kiminin çocuğu yuvadaydı, onu görmek için hocalara çıkılıyordu"* (Canopus, Gey, 42).

Talepleri karşılanamayan katılımcılar bu deneyimlerini şu sözlerle aktarmıştır;

> *"Ha şimdi misal, bir kere kapalıdan ben izne çıkacaktım, uuu yol param yoktu. Bana da denmişti ki, devlet ya da valilik bir yol parası bir harcırah veriyordu normal insanlar için. Ben de bunun için başvurmuştum. Beni birkaç gün bekletti. Ondan sonra dedi ki, hiçbir yerin böyle bir uygulaması yok, ondan sonra tek başınasın demişti. Öyle onun için başvurmuştum, bu kadar"* (Rigel, Gey, 30).

> *"Tabi ki ihtiyaç duydum. Baskı vardı, ötekileştirme vardı, şiddet vardı. Ben bunu psikoloğa da anlattım, sosyoloğa da (sosyal hizmet uzmanı) anlattım. Ya cevap şuydu: işte biz o memurları tanıyoruz. Onlar böyle bir şey yapmazlar, siz abartıyorsunuz. Ya da tamam, biz not aldık, ilgili işlemi yapacağız falan filandı yani cevap. Yani çok defa yardım istedim. Ama onlar idarenin tarafında oldular her zaman"* (Rigel, Gey, 30).

> *"Hani param yok diye kaymakamlığa başvurayım dedim, sosyoloğa (sosyal hizmet uzmanı) çıktım yok, yardım etmediler"* (Procyon, Travesti, 45).

Yardım talebine olumlu geri dönüş alan katılımcıların konuya ilişkin söylemleri ise aşağıdaki şekildedir;

> *"Aaaa, arkadaş olduk (gülerek). Haftada birkaç kere (gülerek). Ama amacımız sohbetti. Ha tabi sıkıntılarımızı da anlattık orada. İşte dediğim gibi mutfak gibi şey gibi falan filan. Havalandırma gibi…sohbet istedim. Nasıl seninle şu an sohbet ediyoruz. Oradaki bayan da çok iyi birisiydi. Şu an ismini hatırlayamıyorum. Ben sohbet etmek için gidiyordum. O da benim sohbetimi beğenmişti çünkü. Hatta uzatıyordu mümkün mertebe. Şey yani genel sohbet ediyorduk. Yani sorun olduğunda da ufak tefek sorunları tabi ki konuşuyorduk ama o konu bittikten sonra da özele geçiyorduk. Mesela anlatıyorduk birbirimize. O anlatıyordu, ben anlatıyordum. Hoşuna da gidiyordu."* (Betelguese, Trans Kadın, 55).

> *"beni anlayabildiğini düşündüğüm tek kişi kurumdaki sosyal çalışmacıydı. Sağolsun yardımcı oldu. Beni anladı, dinledi"* (Canopus, Gey, 42).

Bireysel danışmanlıkta göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus diğer sosyal hizmet gereksinimlerini de içine alan, kapsayan bir gereksinim olduğudur.

Grup Çalışmaları

Grup çalışmaları bireysel çalışma dışında ceza infaz kurumlarında uygulanan en önemli sosyal hizmet uygulamalarından birisidir. Farklı konu/sorun alanlarına yönelik olan ve grup etkileşiminin gücü kullanılarak yapılan uygulamalar hükümlü/tutuklular için önemli etkinliklerdir. Hükümlü/tutuklular için olumlu etkilere sahip olan grup çalışmaları konusunda katılımcıların yaşantıları aşağıdaki gibidir;

> *"Hatta bir grup çalışması yapılmıştı. İsmi neydi şimdi hatırlayamıyorum ama. Bağımlılıkla ilgiliydi. Fena değildi"* (Canopus, Gey, 42).

> *"Biz grup çalışmaları istiyoruz. Ay diyor ki 8 kişi olacaksınız. Ama biz 5 kişiyiz. Neden 8 yani. 3 kişi mi bekleyeceğiz? Falan, bunlar için başvurduk"* (Betelguese, Trans kadın, 55).

Katılımcıların söylemlerinin ceza infaz kurumlarındaki sosyal hizmet uygulamalarının bireysel çalışma dışında önemli bir ayağını oluşturan grup çalışmalarının LGBT'ler açısından önemine vurgu yaptığı görülmektedir.

Kurum Personeline Yönelik Eğitim Hizmetleri

İnsan ilişkileri ve iletişimin insan yaşamındaki önemi üzerinde hemfikir olunan konulardan birisidir. Kitlelerden bireysel iletişime kadar iletişimin her bir düzeyinin kendisine özgü bir yapısı ve bileşeni bulunmaktadır. Kapalı ve kısıtlı kurumlar olan ceza infaz kurumlarında iletişim konusunu da bu kapsamda değerlendirdiğimizde hükümlü/tutukluların kendi arasında; hükümlü/tutuklu-personel arasında ve personelin kendi içerisindeki iletişimine bakmak gerekir. Kurum personeline yönelik eğitim hizmetleri, personel ve hükümlü/tutuklu arasındaki iletişim/ilişki için oldukça önemli görülmektedir. Özellikle LGBT'ler özelinde düşünüldüğünde, zaman zaman bilgi eksikliğinden kaynaklanan iletişim kopuklukları/sorunları olabileceğinden ceza infaz kurumu personelinin LGBT'lere ilişkin kavramlar, yaşantılar ve gerçeklere dair bilgi edinmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Katılımcılar bu konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde aktarmışlardır;

> *"Yani mesela yaklaşım konusunda bunlar eğitilebilirler. İnsana önce insan olduğu için değer vermeyi öğrenmeliler"* (Canopus, Gey, 42).

> *"Bir de çalışanlara eğitim şart…Hadi heteroseksüel çalışanları eğittin, eğitim vardın. Ama neyin eğitimini vereceksin. Karşınızdaki insan homofobikse bir şey yapamazsın. O bunu anlayamaz."* (Achernar, Lezbiyen, 55).

Kurum personeline yönelik eğitim hizmetlerinin LGBT'ler açısından bir ihtiyaç olarak tanımlanmasının, LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantıları içerisinde bir sorun olarak aktardıkları "cezaevi çalışanlarının olumsuz tutumları" bulgusu ile paralellik göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Güçlendirme

Güçlendirme, LGBT'lerin ceza infaz kurumlarındaki sosyal hizmet ihtiyaçlarından bir diğeridir. Hem kişiler hem kurum genelinde sosyal hizmetin en temel yakşaımlarından birisi olan "güçlendirme yaklaşımı" ile ilişki kurulabilecek bu konu bir katılımcı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir;

"Bence cezaevi, bir rehabilitasyon merkezi olarak görüyorum ben. Eğer bir suç varsa kişinin, yani hani suçu işleyen kişilerin orada neden suçu işlediği araştırılması gerekiyor. Hassasiyetlerinin araştırılması gerekiyor. Ve belirli atölyelerle de kapasitesinin güçlendirilmesi gerekiyor… O insanla ilgilenilmesi gerekiyor bebek gibi ilgilenilmesi gerekiyor. Oraya kapatmışsın, özgürlüğünü elinden almışsın. Bundan daha büyük birşey yok. Sen o özgürlüğünü elinden aldığın kişiyle ciddi bir çalışma yürütüyor olmak zorundasın ki devletin temel görevi olmak zorunda… Kapasitesini geliştirsin, cezaevinde eğitimler verilsin yani. O kadar çok sivil toplum örgütü var ki farklı farklı alanlarda çalışan. Cezaevindeki insanlara farklı alanlarda çalışan insanlar üzerinden kapasitesini güçlendirsin. O insanlar sabahtan akşama kadar yatağında yatıyorlar ve sıkılıyorlar. En azından belirli eğitim süreçlerinden geçirilebilir bu insanlar" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Konuya ilişkin edinilen bulgu, güçlendirmenin bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak ceza infaz kurumu yaşantısının tüm sürecinde LGBT'ler açısından değeri ve kurumların konuya ilişkin sorumluluğuna vurgu yaptığı görülmektedir.

Sosyo-Kültürel Faaliyetlere Katılım

Ceza infaz kurumlarında sosyo-kültürel faaliyetler, cezaevi ortamının, kapatılmanın, alışılan sosyal çevreden uzaklaşmanın ve genel olarak infaz sürecinin olumsuz etkilerine karşı tutuklu/hükümlülerin bu süreci daha işlevsel geçirebilmeleri anlamında uygulanan faaliyetlerdir. Bu faaliyetlere katılım LGBT'ler özelinde değerlendirildiğinde, faaliyet çeşitliliği ve güvenlik anlamında birtakım zorlu süreçlerle deneyimlenmektedir. Katılımcılar bu deneyime ilişkin düşüncelerini şu şekilde aktarmışlardır;

*"Koğuşta dışındaki insanları görmek isterdim gerçekten. Hani çünkü benim için bütün hikaye oradaki 28*29 kişiyle alakalıydı. Ve hani en azından çıkıp mesela başka bir yerde oturmak bile bence insanı rahatlatabilen bir şey. Çünkü sürekli 28 insanın içindesin…Yani hani şey evet, bir faaliyet, başka bir şey. Sosyalleşebileceğin bir alan iyi olabilirdi"* (Sirius, Gey, 27).

Bir katılımcı faaliyetlerin kişilerin gereksinimleri ve nitelikleri doğrultusunda planlanması gerektiğine ilişkin aşağıdaki söylemlerde bulunmuştur;

"İçerdeyken hayatla bağınızın olduğu, hala yaşadığınızı hissettiğiniz tek şey aslında bu faaliyetler olabiliyor. Bir başka dünyaya giriyorsunuz sanki. Ben içerdeyken bir konser olsa da, ne bileyim hani konuyla alakalı olsa, bir konferans olsa da gideyim diye beklediğimi hatırlıyorum yani, üst başlık hiç önemli değil yani, yeter ki katılayım, orada bir çıkış, bir nefes

alma, koğuştan çıkma ve normal insanların düşündükleri gibi, kafa yordukları birşeymiş gibi, ona bir ihtiyaç var... Kurslar vardı orada, ama yetersizdi. Ya da düzeyleri çok düşüktü, kız ben sosyoloji okumuşum ne yapayım okur-yazarlık kursunu, ya da kalorifer tesisatçılığını (gülüşmeler). Yani vakit doldurabilecek bişeyler yoktu. Kütüphane vardı mesela bir kitap istersin, "tehlikeli" bulunur gelmez. Allahım vakit geçirecek bir şey bulmakta çok güçlük çekiyordum…" (Canopus, Gey, 42).

Ceza infaz kurumunda "LGBT olma"nın etkisinin konuya ilişkin yansımasını bir başka katılımcı şu sözlerle ifade etmiştir;

"Sosyal faaliyetler de sıkıntılı idi. Yani eğer sen teksen bir kere hiçbir şeyden faydalanamıyorsun sosyal faaliyet anlamında. Yani mesela kurumda bir sürü etkinlik olurdu, ne bileyim konserdir, film gösterimidir ya da ne bileyim şeyyyyy uuu hani toplantı gibi oluyor ya hani dışarıdan biri geliyor konuşuyor… Hıuh yaşa konferans. İşte bunlar olurdu. Ama ben hiçbirinden yararlanamıyordum. Ama trans koğuşu varsa onların hepsine mesela bir kurs açılabiliyor. Ama onlar da kısıtlı şeyler yani. Diğer mahkumlara 10 çeşit kurs varsa, bize 1 tane açılır ona gitmek zorundasındır" (Procyon, Travesti, 45).

Bir başka katılımcı ise kendi çabalarıyla bu hizmetlerden yararlanma durumunu şöyle aktarmıştır;

"Önce bizi hep dışlamışlardı. Yani ben gidene kadar dışlanmış. Yani bize hiçbir şey yoktu. Ben tabi hemen kaş kalktı benim. Ben hemen dilekçelerle onu da hallettim. Ben gidene kadar hiçbirşey yokmuş. Hiçbir şey olmayınca sorun da olmuyor zaten. Öyle bir program, onların haberi yok öyle bir şeyden. Öyle diyeyim sana. Ben gidince de onu düzelttim. Dediğim gibi bu çalışmaları şeyleri düzelttim orada" (Betelguese, Trans Kadın, 55).

Araştırma kapsamında edinilen bulgular "sosyo-kültürel faaliyetlere katılım"ın LGBT'ler için önemli bir sosyal hizmet ihtiyacı olduğuna vurgu yapmaktadır.

Bireysel Değerlendirme

Bireysel değerlendirme her bireyin kendisine özgü birtakım özelliklere sahip olduğu inancıyla, kişinin biricikliği üzerinden yapılan değerlendirmeye işaret etmektedir. Böylesine bir değerlendirme, kişinin ihtiyaç ve sorunlarının tespit edildiği ve "bireyselleştirilmiş" ve işlevsel uygulamalar için bir zemin oluşturabilir. Katılımcılardan biri bu türden bir değerlendirme uygulandığını şu sözlerle ifade etmiştir;

"Yani aslında bu da başefendilerin kararından geçiyor çoğu yerde. Ama gittiğim bir cezaevinde böyle bir heyet gibi bir şey yapmışlardı. İşte müdürü, memuru, sosyoloğu, psikoloğu, herkesin olduğu, onlar karar verdi, tartıştı koğuşa yerleştirirken. Benim durumumu da görünce ekstradan sorular sordular bana. Tabi bu yol daha iyi gibiydi. En azından insana kendisini ifade etme şansı veriyorlar" (Procyon, Travesti, 45).

Katılımcılar genel olarak bu türden bir değerlendirmeden geçmediklerini ifade etmişlerdir;

"Şey cezaevinde cezaevi psikoloğu muydu o galiba tam bilmiyorum. Girişte biriyle konuşmuştum. Ve ona şey, o bana şey sormuştu, gerçekten siyasi mahkumlarla birlikte kalmak istediğine emin misin? Demişti. Ben de "evet" demiştim. Ve şey galiba cezaevi uzmanıyla tek (gülerek) diyaloğum buydu" (Sirius, Gey, 27).

Yani sosyalci (sosyal hizmet uzmanı) sadece bana bir 20-30 tane soru sormuştu. O kadar. Zaten o bana o soruları sorduğunda çoktan koğuşa yerleşmiştim yani" (Rigel, biseksüel, 25).

Bir katılımcı bireysel değerlendirmeden ironik bir şekilde aşağıdaki gibi bahsetmiştir;

"Tabi girince bir psikolog hanım benimle konuştu. Hücreye geçmeden. Mecbur. Değerlendirme yapmak için mecbur geldiğimde. Genç bir hanımdı. Omzuna şal atmıştı. Yanında da bir asistan vardı…kız gayet nazikti. Bana kendince bazı sorular sordu. Psikolojimin iyi olup olmadığını anlamaya çalıştı. Iıı bir sorusu 'burada olmaktan korkuyor musunuz'? 'Nasıl bir hayatınız var?', 'Psikolojiniz sağlıklı mı' gibi anlamlı bir soru. Ben dedim 'hayatımı 50 yaşın üstünde yaşlı şişman çirkin zengin bir koca tarafından aldatılan kadınlara elbise satarak kazanıyorum hanımefendi. Daha büyük bir baskıya maruz bırakamaz beni si….i' dedim. Onun üzerine ne zaman isterseniz ben buradayım bana ulaşabilirsiniz dedi. Bir daha da görüşmedik…"(Arcturus, +, 62).

Bu örnek bireysel değerlendirmede kişinin geçmiş yaşamı, sosyal çevresi, alışkanlıkları, kişilik yapısı, eğitim durumu vs. gözetilmesinin önemini vurgulaması açısından önemlidir.

Kaynaklarla Bağlantılandırma

Ceza infaz kurumlarında kaynak kimi zaman kurum içinde verilen mevcut bir hizmet ile kişilerin bağlantılandırılması, kimi zaman da kurum dışı desteklerle kişinin ilişkisinin kurulması anlamına gelebilmektedir. Kaynaklarla bağlantılandırmanın

önemi, özellikle sosyal desteği kısıtlı, ekonomik güçlükler yaşayan ve bilgi eksikliği bulunan LGBT'ler açısından üzerinde durulan bir konu olmuştur.

Ceza infaz kurumu içerisinde kaynak olarak görülen bir durum hükümlülerin ceza infaz kurumu içerisinde çalıştırılmasıdır. Hükümlüler maddi gereksinimlerinin olması, disiplin cezaları olmaması ve idare tarafından uygun görülmeleri noktasında kurum içi işlerde çalışabilmektedir. LGBT'ler bu türden taleplerinin karşılanmasında yaşadıklarından aşağıdaki şekilde bahsetmişlerdir;

> *"Mesela az önce sosyal hizmetler dedin, hani maddi gereksinimlerim oldu. Yani bana destek olan birkaç arkadaşım, bir de dernek vardı. Ama çok sonradan ulaştım onlara. Ulaşana kadar çok sıkıntılar çektim… Beni çalıştırın dedim, e olmaz güvenlik. Atölyeye çıkarın el işi yapayım satayım yok, kısıtlı çıkarsın güvenlik gerekçesiyle. Yani ne yapayım çok sıkıntılar çektim"* (Procyon, Travesti, 45)

> *"Yani bu tür insanlar için bir maddi destek sağlanabilirdi diye düşünüyorum"* (Canopus, Gey, 42).

Bu kaynağa ulaşabilen bir katılımcı bu desteğin kendisine getirilerinden şu şekilde bahsetmiştir;

> *"Bunu çok defa söyledik. Ama kapalı cezaevinde kesinlikle çalıştırılmadık. Açık ceza infaz kurumunda ise ben çok fazla mücadele verdim sürekli. Çok çok fazla mücadele verdik. Bu mücadelemizin sonucunda açık ceza infaz kurumuna geldiğimiz tarihten 2 ay kadar sonra işe başladık… Artı bir de orada çalışıyorsun, para kazanıyorsun bir de o var. Yani ufak da olsa yani, iyi bir ücret değil yani seni şey yapmaz ama akmasa da damlar. Orada bir iş imkanımız vardı. Çalışıyorduk. Para kazanıyorduk. Ben fotoğrafhanede çalışıyordum"* (Rigel, Biseksüel, 25).

Araştırma kapsamında edinilen bulgular, kaynaklarla bağlantılandırma ihtiyacının daha çok ekonomik gereksinimler üzerinden temellendiğini göstermektedir.

Ekonomik Destek

Maddi gereksinimler LGBT'lerin sosyal hizmet ihtiyaçları konusunda bahsettikleri bir diğer konudur. Özellikle dışarıdan herhangi bir desteği olmayan (aile vs.) LGBT'ler bu konudaki gereksinimlerini şu sözlerle ifade etmişlerdir;

> *"O zamanlar tabi ki ailemle ilişkim olmadığı için çok parasız kaldım. İhtiyaçlarımı karşılayamadım. Canımın istediği bir şeyi alamadım. Belki*

de en önemlisi bu diye düşünüyorum, maddi destek konusu…" (Canopus, Gey, 42).

"Ben değil ama ihtiyaç duyan vardı" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

"sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına bir dilekçe yazıp, ıuı şeyimi (harcımı) ödeyemiyorum bana yardım edin dediğimde cezaevinde olduğum süre boyunca onlar harçlarımı ödedi" (Vega, Gey, 30).

"Yani ben bunları karşılayamayan insanlar da gördüm. Özellikle M….. Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kalırken yani bir insanın hiç zaten parası gelmiyorsa o kurumda ölmeye mahkumdur yani" (Rigel, Biseksüel, 24).

Konuya ilişkin edinilen bulgular LGBT'lerin ceza infaz kurumlarındaki önemli gereksinimlerinden birisinin ekonomik destek olduğunu göstermektedir. Katılımcı söylemleri bunun işgücü piyasasından ayrı kalma, aileyi de kapsayan sosyal desteğin az oluşu, ya da ailenin ekonomik destek verememesi gibi faktörlerle ilgili olduğuna vurgu yapmaktadır.

Tahliye Sonrasına Hazırlık Hizmetleri

Tahliye sonrası için hazırlık, ceza infaz kurumlarındaki tutuklu/hükümlüler için sosyal hizmetin ilgi alanına giren ve gereksinim duyulan bir diğer konudur. Ceza infaz kurumlarında geçirilen sürenin, kişilerin toplumsal ilişkilerden, iş yaşamından, özgürlüğünden kısıtlanma durumu ile birlikte zorlu bir süreç olarak yaşantılanması durumunda bu hizmetlere ihtiyaç daha fazla olmaktadır. Ayrıca tahliye sonrasında kişinin destek sistemleri zayıfsa, tahliyeye hazırlanması önem arz etmektedir. LGBT'ler açısından sosyal dışlanma pratikleri de düşnüldüğünde tahliye sonrasına hazırlık hizmetlerinin üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu değerlendirilmektedir. Katılımcıların tahliye sonrasına hazırlık konusundaki söylemleri aşağıdaki gibidir;

"Ve sonrasında da nereye yönlendirileceğini. Iuıı belki yönlendirileceği yer orası değil. Belki bir hukukçuya ihtiyaç duyuyorsun, belki bir psikoloğa. Veyahut başka bir şeye ihtiyaç duyuyorsun. Ve cezaevi sonrasında devletin bu hizmeti sunması gerekiyor…Dışarıya hazırlanması gerekiyor. Yani cezaevine girip de dışarıya çıkan insanın hayatında çok fazla erozyon oluyor. Yani dışarıya adapte olamıyor. Belki yürüyemiyor, belki insanlar üstüne üstüne geliyor. Iuıuu yani uyum sağlayamıyor" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

"bu insanlar cezaevinden çıkınca bir hafta öncesinden hangi şehire gideceklerini, hangi kurumlar olduğunu, neye ihtiyaçları varsa onlara bir bilgi verip bak şu kurum böyle bu kurum bunu yapıyor, şuna ihtiyacın olursa bu kuruma buna ihtiyacın olursa bu kuruma falan diye git demesi gerekiyor" (Vega, Biseksüel, 30).

Tahliye sonrasına hazırlık hizmetlerinin bu araştırma kapsamında LGBT'ler özelinde değerlendirilmiş olmakla birlikte; tüm hükümlü/tutuklular için bir ihtiyaç olduğunu vurgulamakta fayda bulunmaktadır.

Uygulayıcının Etik Değerler Çerçevesinde Konuya Yaklaşımı

Uygulamada etik, tüm uygulamalarda olduğu gibi LGBT'lerle çalışmada uygulayıcının dikkat etmesi gereken en önemli değerlerden birisidir. Uygulamanın amacına ulaşabilirliği, etik değerlerle gerçekleşmesi ile doğru orantılıdır. Sosyal hizmet uygulaması özelinde düşünüldüğünde ise mesleğin etik ilkelere verdiği önem ve mesleğin değerlerinin tüm müracaatçı grupları ile çalışırken vazgeçilmez öğeler olarak görülmektedir. Bir katılımcı sosyal hizmet gereksinimlerinden bahsederken bu konuya şu şekilde değinme ihtiyacı duymuştur;

"Bir kere öncelikle 'insanlara saygı', halkına saygı, ondan sonra sevgi, ondan sonra 'ayrımcılık yapmadan eşit bir şekilde yardım etmek', uuu yardım elini uzatmak, yani bu yaşlı olur, genç olur, işsiz olur, engelli olur, lgbti olur, ne bileyim sokakta kalmış birisi olur, aç birisi olur, yardıma muhtaç birisi olur, ne bileyim yani yaralanmış birisi olur, kaza geçirmiş birisi olur, yani sokakta kaybolmuş birisi olur yani, hiç fark etmez. Veya bu bir canlı olur, köpek olur, kedi olur, yılan olur, veya bir bitki olur, gül olur ağaç olur, hiç fark etmez, bunlara yardım etmek gerekir. Bunlara el uzatmak gerekir" (Rigel, Biseksüel, 24).

Araştırma kapsamında etik değerler çerçevesinde konuya yaklaşımın bir gereksinim olarak tanımlanması dikkat çekicidir.

Homofobik ve Önyargılı Olmayan Tutum

Yukarıda bahsi geçen etik değerlerin kapsamında sayılabilecek "homofobik ve önyargılı olmayan tutum" katılımcılar tarafından bir sosyal hizmet ihtiyacı olarak vurgulanmıştır. Bu kapsamda yalnızca sosyal hizmet uzmanının yaklaşımı çerçevesinde değil; aynı zamanda toplumun bakış açısının dönüştürülmesi,

eşitsizliklerin giderilmesi, insan haklarının yaygınlaştırılması gibi topluma yönelik çalışmalar da bu başlığın altında yeri olan ve değinilmesi gereken noktalardır;

> *"Durum daha farklıydı. Yani kesinlikle daha çok çözüm odaklı yaklaşıyorlardı. Bir kere pozitif ayrımcılık yapıyorlardı. Hiç şeylerini şey yapamayacağım yani. Yani ne istersek anında yapıyorlardı ya. Yani sırf biz hani böyle bir psikolojimiz bozulmasın zaten psikolojimiz bozulmuş, burada yalnızız. Ailemiz yok, vs. daha çok psikolojimiz bozulmasın, intihara meyilli olmayalım, rehabilite olalım diye çok uğraşıyorlardı. Ya tabi bunda müdürün şeysi de vardı, niye vardı. Çünkü zaten kurumda müdürdür yani birinci müdür ne derse o olur. Çünkü birinci müdürün talimatı vardı. Yani bu insanlara kesinlikle diğerlerine davrandığınız gibi davranmayacaksınız. Bu insanlara hep iyi şey yapacaksınız. Bir şey istedikleri zaman halledin. Benimle görüşmek istedikleri zaman direk yanıma getirin diye talimatı verdi yani"* (Rigel, Biseksüel, 24).

> *"Sen diğerlerinden farklısındır. Ötekisindir. Her türlü baskıyı görürsün. Bunların hepsi cezaevlerinde yaşanıyor. Yani bunun için bişeyler yapılması lazım diye düşünüyorum"* (Procyon, Travesti, 45).

Araştırma kapsamında katılımcılar tarafından bir gereksinim olarak vurgulanan "homofobik ve önyargılı olmayan tutum" ihtiyacının, araştırmanın diğer bulguları arasında yer alan ve "homofobik tutumlar" olarak kavramsallaştırılan sorunlarla paralellik gösterdiği görülmektedir.

Geçmiş Yaşantılarına Yönelik Risk Etmenlerinin Değerlendirilmesi

Bir sosyal hizmet gereksinimi olarak geçmiş yaşantılarına yönelik risk etmenlerinin değerlendirilmesi, sosyal hizmet uygulamasının özünde var olan, kişinin ayrıntılı değerlendirilmesi için uygun hizmet modelinin belirlenmesi için izlenmesi gereken önemli bir adımdır. Bu konuya ilişkin olarak bir katılımcı "suç işleme ve suça iten faktörler" bağlamında konuya yaklaşmıştır;

> *"Bence orada suçun neden işlendiğinin ana meselesi…Neden bu insan suç işliyor? Neden bugün burada? Neden bu insan cinayet işliyor? Neden bu insan şey yapmış? Bunun ciddi ciddi araştırılıp, bununla ilgili hem eğitim sisteminde hem de o toplumsal bakış açısında farklılık geliştirilmesi ve insanların topluma kazandırılması gerekiyor…. Bu insanlar bu duruma nasıl getirildi? Bizler nasıl bu hale gelebiliyoruz? Iıuı bununla ilgili araştırmaların yapılmasını istiyorum. Yani çünkü bitmeyen bir yara. Bugün cezaevindeki insan sayısına baktığımızda bütün suçlu bu insanlar mı diyorsun. Onu soruyorsun yani, ne acaba suçları?"* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Geçmiş yaşantılarına yönelik risk etmenlerinin değerlendirilmesi hem suç geçmişi hem de diğer risk etmenlerinin (ayrımcılık, ötekileştirme ve sosyal dışlanma pratikleri, aile desteği, travmatik yaşantı geçmişi vb.) değerlendirilmesini de içerebilir.

Destekleyici ve Güvenli Ortam

Toplum yaşantıları ve deneyimleri LGBT'lerin destekleyici ve güvenli ortam arayışlarını hem toplum içerisinde, hem de ceza infaz kurumu özelinde arttıran bir unsurdur. Ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lerin bu arayışlarına ilişkin söylemleri aşağıdaki gibidir;

> *"Yani burada yapılacak şey, insanları, belli bir grubu tutup bir yere toplayıp güvenliğini sağlayamazsınız. İnsanların her ne suç işlemiş olursa olsun bir eğer bir ceza infaz kurumunuz varsa orada kurumda çalışan herkesi bilgilendirirsiniz. Kurumda, eğer kurum içerisinde de örneğin cezaevi içinde mahkumların arasında bir sorun var, o zaman o mahkumları cezalandırırsınız. Gerekli önlemleri alırsınız. Eğitim çalışması yaparsınız"* (Sirius, Gey, 27).

> *"Yani yargılama süreci devam etse de etmese de sen oradaki tutsağa destek sunmak zorundasın. Yani oturup, yani ilgilenmek zorundasın. Eğer o insanı cezaevine atıyorsan, özgürlüğünü kısıtlıyorsan, oturup onunla bir şey yapmak zorundasın. Yani vakit geçirmek zorundasın. Oturup arkadaşlık yap anlamında söylemiyorum ama destek sunmak zorunda yani"* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Araştırma kapsamında konuya ilişkin edinilen bulgular, LGBT'lerin destekleyici ve güvenli ortam arayışı içerisinde olduklarını göstermektedir.

Kurum Personeline Erişim

Ceza infaz kurumlarında personel-hükümlü/tutuklu arasındaki iletişim, kişilerin hizmetlere erişimi, infaz sürecinin hükümlü/tutuklu lehine kolay atlatılması ve kişilerarası çatışma riskinin en aza indirilmesi açısından önemli görülmektedir. Ceza infaz kurumlarında personelin erişilebilirliği ve bunun etkileri LGBT'ler açısından şu şekilde aktarılmıştır;

> *"Gardiyana ne anlatabilirsin ki, anlatsan bir şey söylüyorsun, kes sesini, gir içeri diyor yani"* (Achernar, Lezbiyen, 55).

> *"Psikolog desen, psikoloğun yüzünü görmüyorsun"* (Vega, Biseksüel, 30).

Bir katılımcı kurum persoenline erişimde, erişimi kolaylaştırmak adına farklı yollara başvurulabildiğini şu sözlerle aktarmıştır;

> *"Gerçekten de sistem o kadar kötüydü ki, işte psikolog-sosyolog bahanesiyle doktoru görür müyüm acaba diye bile çıktığım oluyordu yani. Çünkü doktor dilekçesine yetişemiyorlar. Eee bir doktor vermişler o kadar kişiye.. Hocalar vardı, onları da görmek bir dert. Dilekçe yazarsın, çok sonra çıkarırlar. Yani sadece travesti olarak değil, aslında genel sorunlar"* (Procyon, Travesti, 45).

Kurum personeline erişim konusu, bu çalışma kapsamında LGBT'ler özelinde değerlendirilmekle birlikte diğer hükümlü/tutuklular için de geçerli olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

4.3.2. Toplumsal Yaşamda Sosyal Hizmet Gereksinimleri

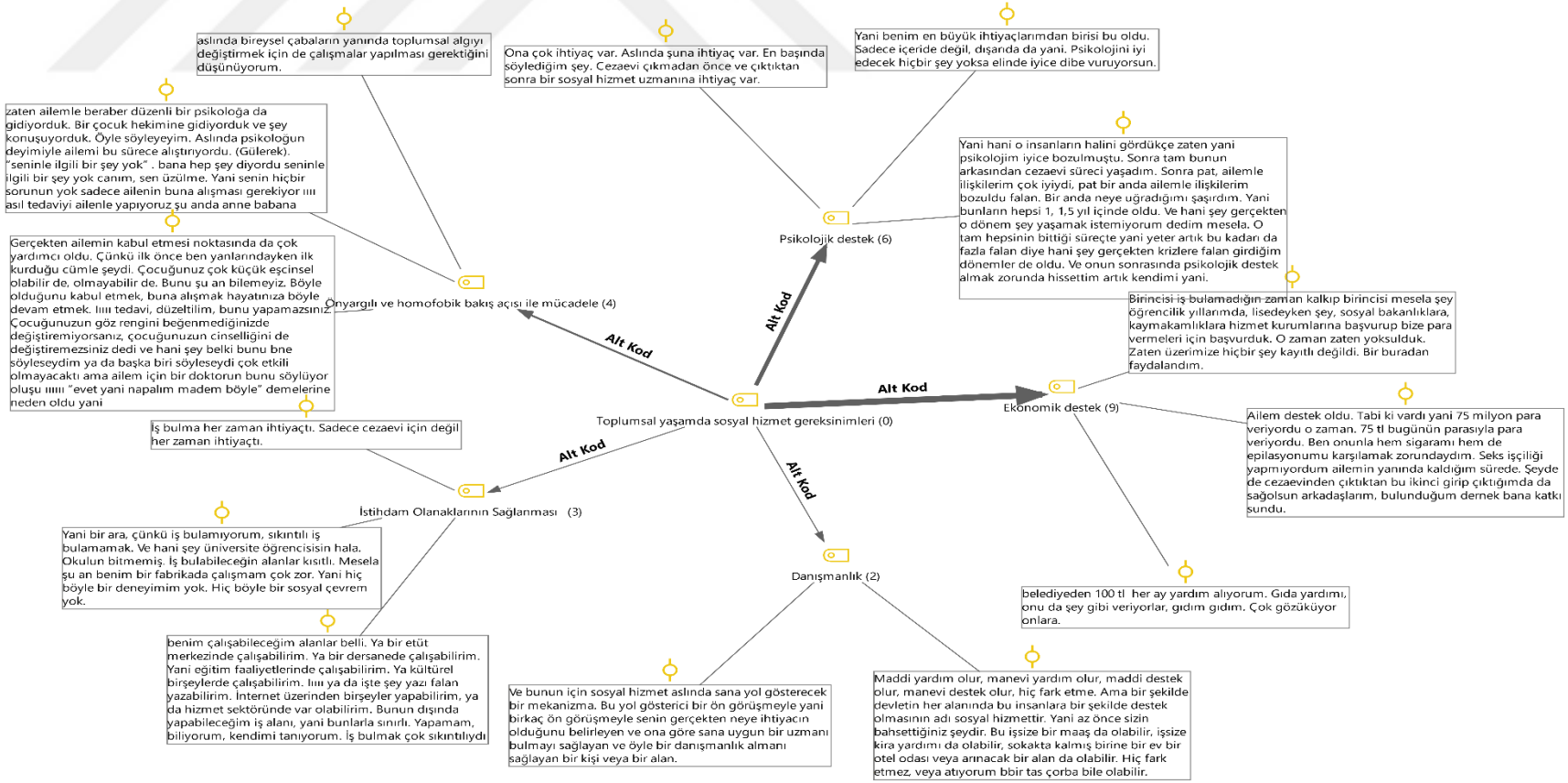
Ceza infaz kurumları dışında, LGBT'ler için "dışarıdaki" yaşamda hem toplumun bakış açısından beslenen birtakım tutum, davranış ve uygulamalar; hem de kişisel sebepler, aile, çevre ve yaşantılardan kaynaklanan farklılıklar anlamında birçok farklı gereksinimi vardır. Bu bölüm LGBT'lerin toplumsal yaşamdaki sosyal hizmet ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Tablo 4.15'te (toplumsal yaşamda sosyal hizmet gereksinimleri kod-alt kod bölümler modeli) LGBT'lerin toplumsal yaşamda sosyal hizmet gereksinimlerinin yoğunluğu ve katılımcıların buna ilişkin yaşantılarını kapsayan söylemlerinden örneklere yer verilmiştir.

<u>Ekonomik Destek</u>

Ekonomik destek toplumsal yaşamda LGBT'ler için önemli bir ihtiyaçtır. İş gücü piyasasının bakış açısı ile işe girme süreçleri uzayan ve iş bulmakta zorlanan LGBT'ler ekonomik destek arama süreçlerini şu şekilde aktarmışlardır;

> *"Ailem destek oldu. Tabi ki vardı, yani 75 milyon para veriyordu o zaman. 75 tl bugünün parasıyla para veriyordu. Ben onunla hem sigaramı hem de*

Tablo 4.15. Toplumsal yaşamda sosyal hizmet gereksinimleri kod-alt kod bölümler modeli.

epilasyonumu karşılamak zorundaydım. Seks işçiliği yapmıyordum ailemin yanında kaldığım sürede. Şeyde de cezaevinden çıktıktan bu ikinci girip çıktığımda da sağolsun arkadaşlarım, bulunduğum dernek bana katkı sundu" (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

"Birincisi iş bulamadığın zaman ...mesela şey öğrencilik yıllarımda, lisedeyken şey, sosyal bakanlıklara, kaymakamlıklara hizmet kurumlarına başvurup bize para vermeleri için başvurduk. O zaman zaten yoksulduk. Zaten üzerimize hiçbir şey kayıtlı değildi. Bir buradan faydalandım" (Vega, Gey, 30).

"Yani kaymakamlığa başvurmuştum yardım için. O da bağlanmadı zaten. Eğer bu sosyal hizmete girerse evet başvurdum ama faydalanamadım.. Valla onlar genelde ailelere falan bağlanıyor herhalde. Hani çocuğu olanlar. Bana da işe gir çalış, paranı kazan dediler." (Procyon, Travesti, 45).

"Belediyeden 100 tl her ay yardım alıyorum. Gıda yardımı, onu da şey gibi veriyorlar, gıdım gıdım. Çok gözüküyor onlara" (Achernar, Lezbiyen, 55).

Araştırma kapsamında konuya ilişkin katılımcı söylemleri, ekonomik desteğin toplumsal yaşam içerisinde LGBT'ler için önemli bir sosyal hizmet gereksinimi olduğuna vurgu yapmaktadır.

Önyargılı ve Homofobik Bakış Açısı İle Mücadele

LGBT'lerin toplumsal yaşamdaki bir diğer ihtiyacı "önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele" ye yöneliktir. Toplumu dönüştürecek ve toplumla çalışmayı kapsayan bu ihtiyaca ilişkin katılımcıların söylemlerinden örnekler aşağıda verilmiştir;

"aslında bireysel çabaların yanında toplumsal algıyı değiştirmek için de çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyorum" (Canopus, Gey, 42).

"Yani mücadeleden asla vazgeçmeyelim. Kaçıp gitmeyelim. Ülkeyi terk etmeyelim (gülerek). Yani hepimiz yoldaşız yani, hepimiz omuz omuza kol kola mücadele ediyoruz ve bu mücadeleden asla ve asla vazgeçmeyelim. Iıuı işler daha kötüye gitse de her karanlığın bir sonu vardır. Her karanlık aydınlığa kavuşur. Güneş bir zaman sonra doğacaktır. Hiçbir zaman vazgeçmeyelim. En azından iyilikten ve iyi insan olmaktan vazgeçmeyelim diyorum" (Rigel, Biseksüel, 24).

Önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele ihtiyacına bir katılımcının bireysel olarak gördüğü ve örnek teşkil edebilecek destek ise şu şekildedir;

"zaten ailemle beraber düzenli bir psikoloğa da gidiyorduk. Bir çocuk hekimine gidiyorduk ve şey konuşuyorduk. Öyle söyleyeyim. Aslında psikoloğun deyimiyle ailemi bu sürece alıştırıyordu. (Gülerek). "seninle ilgili bir şey yok" . bana hep şey diyordu seninle ilgili bir şey yok canım, sen üzülme. Yani senin hiçbir sorunun yok sadece ailenin buna alışması gerekiyor ıuı asıl tedaviyi ailenle yapıyoruz şu anda anne babanaGerçekten ailemin kabul etmesi noktasında da çok yardımcı oldu. Çünkü ilk önce ben yanlarındayken ilk kurduğu cümle şeydi. Çocuğunuz çok küçük eşcinsel olabilir de, olmayabilir de. Bunu şu an bilemeyiz. Böyle olduğunu kabul etmek, buna alışmak hayatınıza böyle devam etmek. Iuıı tedavi, düzeltilim, bunu yapamazsınız. Çocuğunuzun göz rengini beğenmediğinizde değiştiremiyorsanız, çocuğunuzun cinselliğini de değiştiremezsiniz dedi ve hani şey belki bunu ben söyleseydim ya da başka biri söyleseydi çok etkili olmayacaktı ama ailem için bir doktorun bunu söylüyor oluşu uuuı "evet yani napalım madem böyle" demelerine neden oldu yani" (Sirius, Gey, 27).

Araştırma kapsamında edinilen önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele bulgusunun; araştırmanın LGBT'lerin karşı karşıya kaldıkları toplumsal önyargılar ve homofobik tutumlar başlıkları ile kavramsallaştırılan bulguları ile paralellik gösterir nitelikte olduğu görülmüştür.

Psikolojik Destek

Toplumsal yaşamda psikolojik destek ihtiyacı her birey için önemli bir gereksinim olmakla birlikte; LGBT'lerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları tutumlar ve bireysel yaşantılar bu ihtiyacın doğmasına yol açmıştır. Katılımcıların bu konudaki yaşantılarına ilşkin söylemleri şu şekildedir;

"Yani hani o insanların halini gördükçe zaten yani psikolojim iyice bozulmuştu. Sonra tam bunun arkasından cezaevi süreci yaşadım. Sonra pat, ailemle ilişkilerim çok iyiydi, pat bir anda ailemle ilişkilerim bozuldu falan. Bir anda neye uğradığımı şaşırdım. Yani bunların hepsi 1, 1,5 yıl içinde oldu. Ve hani şey gerçekten o dönem şey yaşamak istemiyorum dedim mesela. O tam hepsinin bittiği süreçte yani yeter artık bu kadarı da fazla falan diye hani şey gerçekten krizlere falan girdiğim dönemler de oldu. Ve onun sonrasında psikolojik destek almak zorunda hissettim artık kendimi yani" (Sirius, Gey, 27).

"Yani benim en büyük ihtiyaçlarımdan birisi bu oldu*. Sadece içeride değil, dışarıda da yani. Psikolojini iyi edecek hiçbir şey yoksa elinde iyice dibe vuruyorsun."* (Procyon, Travesi, 45).

Araştırma kapsamında edinilen bulgular, psikolojik destek ihtiyacının LGBT'lerin yaşamlarının her döneminde önemli bir ihtiyaç olduğuna vurgu yapmaktadır.

İstihdam Olanaklarının Sağlanması

İstihdam olanaklarının sağlanması, yaşamın idamesini sağlayacak ve kişiye uygun bir işin bulunması barınma, toplumsal yaşama katılım ve hizmetlere erişim noktasında da bireylere katkı sağlayacak bir unsur olarak değerlendirildiğinde katılımcılar tarafından bir sosyal hizmet ihtiyacı olarak tanımlanmıştır. Katılımcıların bu konuya ilişkin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir;

> *"Yani bir ara, çünkü iş bulamıyorum, sıkıntılı iş bulamamak. Ve hani şey üniversite öğrencisisin hala. Okulun bitmemiş. İş bulabileceğin alanlar kısıtlı. Mesela şu an benim bir fabrikada çalışmam çok zor. Yani hiç böyle bir deneyimim yok. Hiç böyle bir sosyal çevrem yok… benim çalışabileceğim alanlar belli. Ya bir etüt merkezinde çalışabilirim. Ya bir dersanede çalışabilirim. Yani eğitim faaliyetlerinde çalışabilirim. Ya kültürel birşeylerde çalışabilirim. Iıuı ya da işte şey yazı falan yazabilirim. İnternet üzerinden birşeyler yapabilirim, ya da hizmet sektöründe var olabilirim. Bunun dışında yapabileceğim iş alanı, yani bunlarla sınırlı. Yapamam, biliyorum, kendimi tanıyorum. İş bulmak çok sıkıntılıydı"* (Sirius, Gey, 27).
>
> *"İş bulma her zaman ihtiyaçtı. Sadece cezaevi için değil her zaman ihtiyaçtı"* (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

Araştırma kapsamında bir önceki bölümde bahsi geçen ekonomik destek ihtiyacından da hareketle, toplumsal yaşam içerisinde LGBT'lerin iş bulma, işe kabul edilme, işin devamı konusunda yaşadıkları sorunlarla birlikte değerlendirildiğinde istihdam olanaklarının sağlanmasının LGBT'ler için önemli ihtiyaçlardan birisi olduğu görülmektedir.

Danışmanlık

Danışmanlık toplumsal yaşamda LGBT'ler açısından dile getirilen bir başka sosyal hizmet ihtiyacıdır. "yol gösterici bir mekanizma", "destek", "yönlendirme" kavramsallaştırmalarıyla andıkları bu gereksinimi katılımcılar şu şekilde ifade etmiştir;

"Ve bunun için sosyal hizmet aslında sana yol gösterecek bir mekanizma. Bu yol gösterici bir ön görüşmeyle yani birkaç ön görüşmeyle senin gerçekten neye ihtiyacın olduğunu belirleyen ve ona göre sana uygun bir uzmanı bulmayı sağlayan ve öyle bir danışmanlık almanı sağlayan bir kişi veya bir alan.." (Alpha Centauri, Biseksüel Trans Kadın, 42).

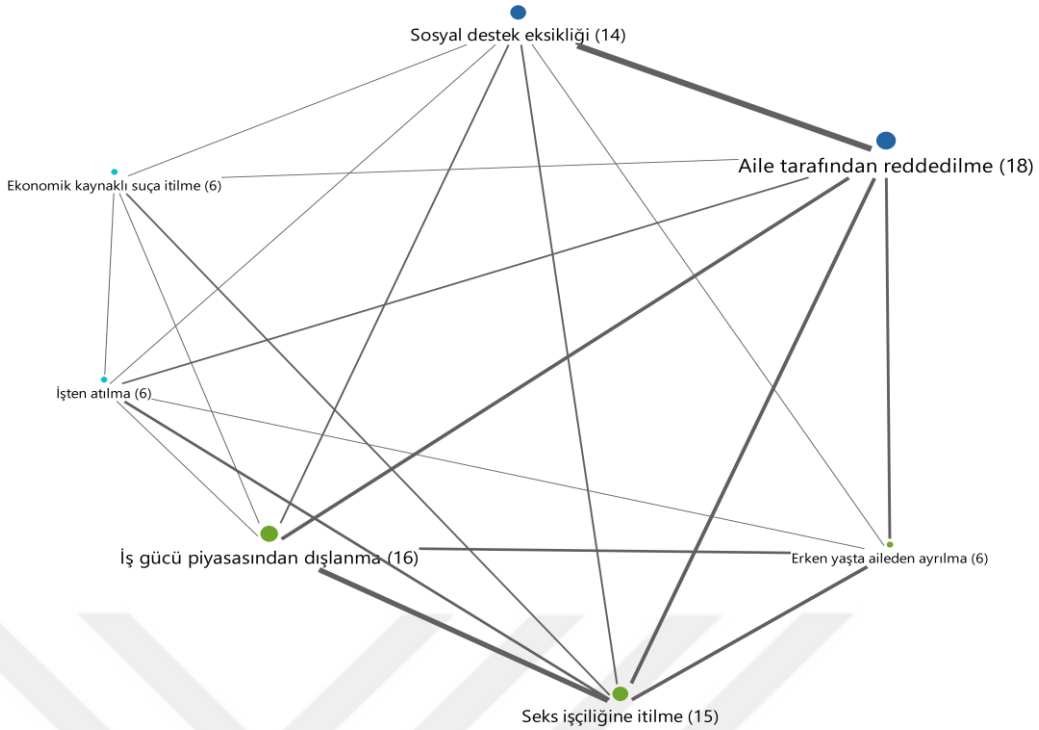
"Maddi yardım olur, manevi yardım olur, maddi destek olur, manevi destek olur, hiç fark etme. Ama bir şekilde devletin her alanında bu insanlara bir şekilde destek olmasının adı sosyal hizmettir. Yani az önce sizin bahsettiğiniz şeydir. Bu işsize bir maaş da olabilir, işsize kira yardımı da olabilir, sokakta kalmış birine bir ev bir otel odası veya arınacak bir alan da olabilir. Hiç fark etmez veya atıyorum bir tas çorba bile olabilir" (Rigel, Biseksüel, 24).

Konuya ilişkin bulgular katılımcıların danışmanlık gereksinimlerini geniş bir bağlamda değerlendirdiklerine vurgu yapmaktadır.

4.4. Söylemler Arası İlişkiler

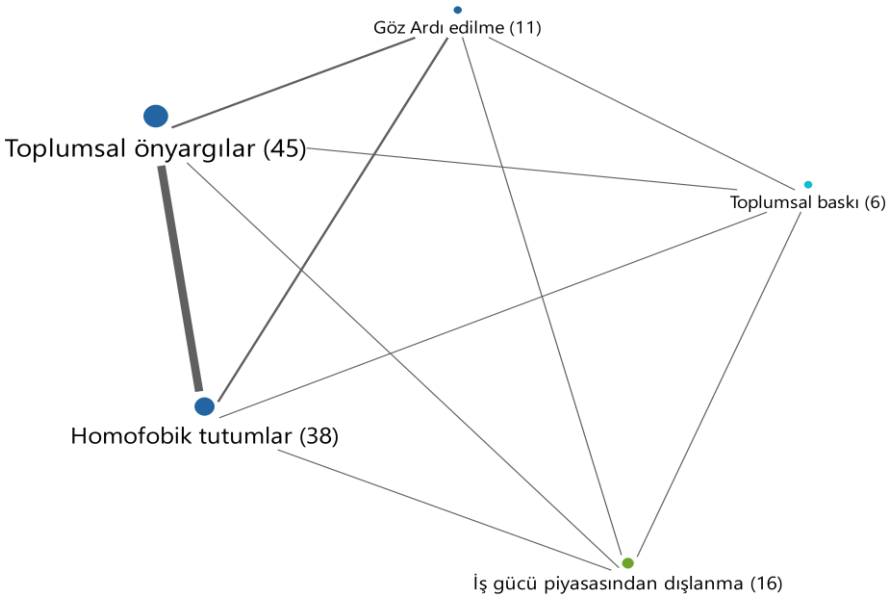
Çalışma kapsamında LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçleri, ceza infaz kurumu yaşantıları ve sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin yukarıda betimsel olarak sunulan bulgulara ek olarak, araştırma katılımcılarının söylemleri arasındaki bağlamın araştırılması amacıyla, görüşme deşifreleri ilişkisel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak, kişinin bir konudan bahsederken bu konuyla birlikte hangi ifadeleri kullandığı ve bu iki bağlamın birlikteliğinin ve ilişkisinin söz konusu olup olmadığının araştırıldığı ilişkisel analiz sonuçlarına göre aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

Şekil 4.1. İlişkisel analiz 1, toplumsal yaşamda sosyal dışlanma yaşantılarına yönelik olarak; aile tarafından reddilme ile sosyal destek eksikliği arasında katılımcıların söylemlerinde kuvvetli bir ilişkiye işaret etmektedir. Bununla birlikte iş gücü piyasasından dışlanma ile aile tarafından reddedilme ve sosyal destek eksikliği arasında da bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bunun yanında özellikle seks işçiliğine itilme ve iş gücü piyasasında dışlanma arasında kuvvetli bir ilişki katılımcılar tarafından ortaya konmuştur.

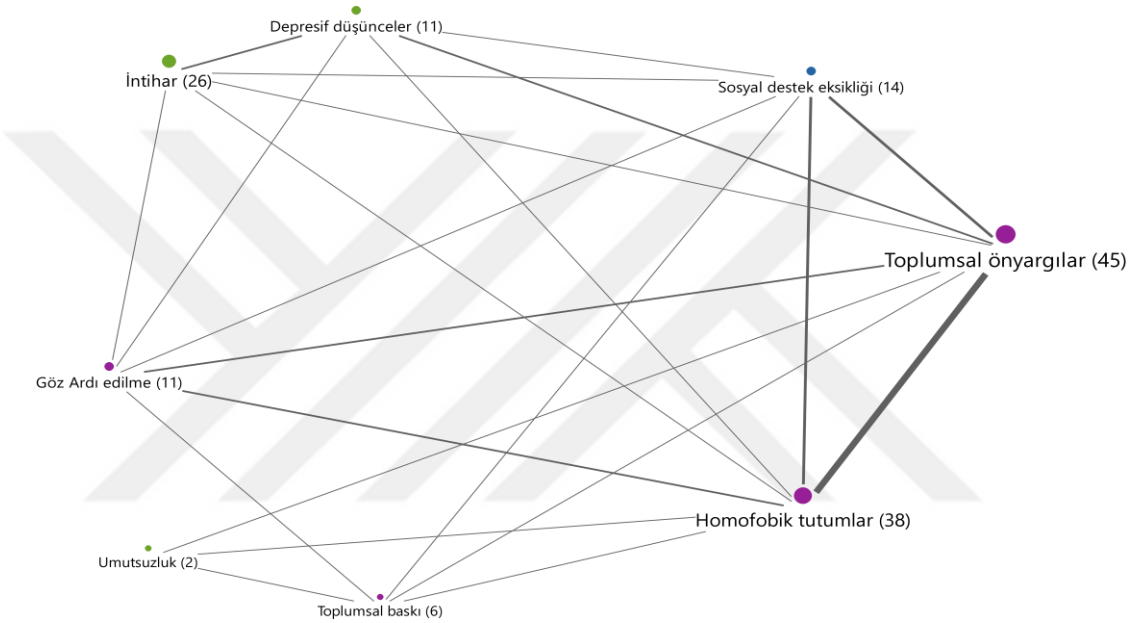
Şekil 4.1. İlişkisel analiz 1.

Araştırma katılımcılarının söylemleri arasındaki ilişkilerden edinilen bir diğer bulgu ise toplumsal önyargılar ve homofobik tutumlar arasındaki kuvvetli ilişkidir. Göz ardı edilme, homofobik tutumlar ve toplumsal önyargılar arasında da bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Şekil 4.2.'de sosyal dışlanmaya ilişkin bu kavramlar ve aralarındaki ilişkilerin yoğunluğu gösterilmiştir;

Şekil 4.2. İlişkisel analiz 2.

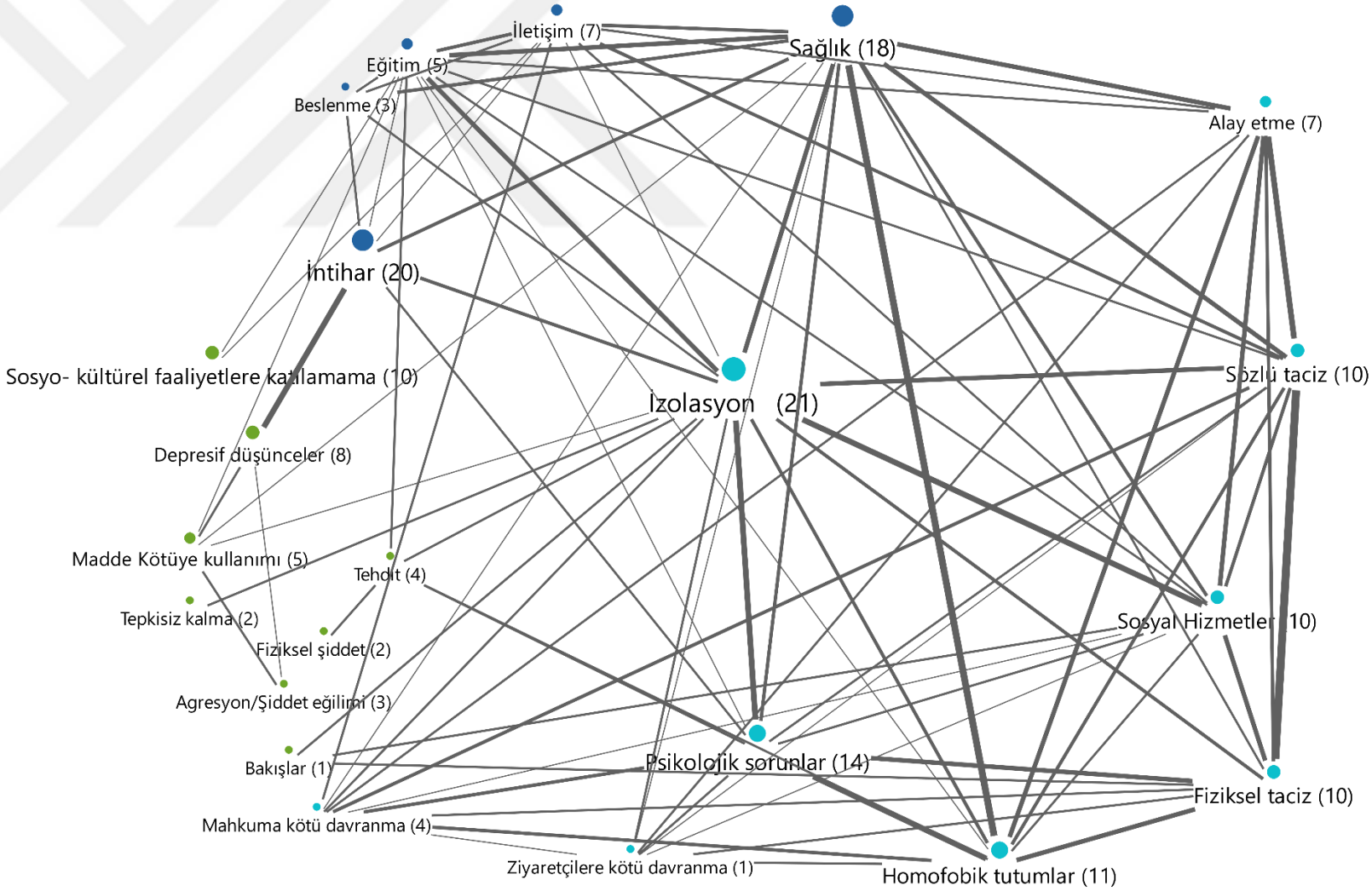
Aşağıdaki görsel (Şekil 4.3) katılımcıların söylemlerindeki toplumsal önyargılar ve homofobik tutumlar arasındaki kuvvetli ilişkiye ek olarak; toplumsal önyargıların göz ardı edilme ve depresif düşüncelerle katılımcılar tarafından aynı bağlam içinde ele alındığını göstermektedir. Ayrıca sosyal destek eksikliği ve toplumsal önyargılar ve homofobik tutumlar aarsında da bir ilişki söz konusudur. Toplumsal önyargılar, depresif düşünceler ve intihar arasında da ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Şekil 4.3. İlişkisel analiz 3.

LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantıları da ilişkisel analize tabi tutulmuş birbiri ile ilişkili olan boyutlar şekil 4'te gösterilmiştir.

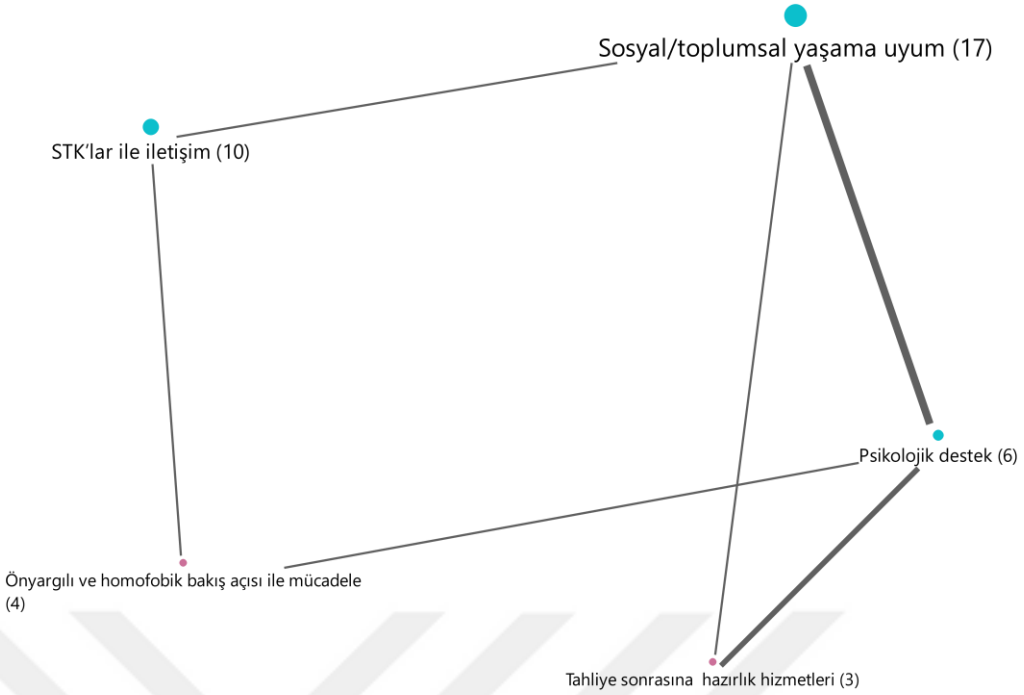
Şekil 4.4. LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarında deneyimledikleri hizmetlere erişimde güçlükler, travmatik yaşantılar, sosyal dışlanma (ceza infaz kurumunda) ve psikolojik sorunların alt boyutlarının birbiriyle ilişkisini göstermektedir. Bahsi geçen boyutlar arasındaki birçok alt boyutun biribiriyle ilişkisi görülmekle birlikte; katılımcıların söylemlerinden bu ilişkilerin kuvvetlendiği alanlar şu şekildedir;

Şekil 4.4. İlişkisel analiz 4.

- İntihar ve depresif düşünceler arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur.
- Psikolojik sorunlar, homofobik tutumlar ve fiziksel taciz arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur.
- Homofobik tutumlar ve sağlık arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur. Burada sağlık hizmetlerine erişimde homofobik tutumların varlığından söz edilebilir.
- İzolasyon ve psikolojik sorunlar arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur.
- Homofobik tutumlar ve psikoljik sorunlar arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur.
- Alay etme, sözlü taciz ve fiziksel taciz arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur.
- İzolasyon ve sosyal hizmetler arasında kuvvetli bir ilişki söz konusudur.
- Alay etme, homofobik tutumlar ve sözlü taciz arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir.
- İzolasyon ve eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin olarak araştırma katılımcılarının söylemleri arasındaki ilişkilerden edinilen bir diğer bulgu ise, tahliye sonrasına hazırlık hizmetleri, psikolojik destek ve toplumsal yaşama uyum arasındaki kuvvetli ilişkidir. Toplumsal yaşama uyum ile STK'lar ile iletişim ve önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele arasında da ilişkinin olduğu görülmektedir (Şekil 4.5.).

Şekil 4.5. İlişkisel analiz 5.

Araştıma kapsamında katılımcıların söylemleri arası ilişkiler; LGBT'lerin yaşamlarındaki çok boyutlu sorunlara ve bu sorunların birbirleri ile örtüşmesine dair ipuçları sunmaktadır.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma sonucu edinilen bilgiler konuya ilişkin literatür çerçevesinde tartışılmıştır. Bu bölüm kapsamında belirtilmesi gereken önemli bir nokta, konuya ilişkin literatür kısıtlılığıdır. Ulusal literatürde özellikle çalışmanın LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarını içeren kısmına yönelik olarak STK'lar tarafından yapılan tanımlayıcı çalışmalar dışında bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple araştırmanın bu bulguları yoğunlukla translar üzerinden yapılmış uluslararası ölçekteki çalışmalar ışığında tartışılmıştır. Araştırmanın sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin boyutuna, diğer boyutlara oranla görece ulusal ve uluslararası literatürde daha fazla değinildiği görülmüş; sosyal hizmet gereksinimlerini kapsayan kısmı ise araştırma bulguları neticesinde edinilen ihtiyaçlar ışığında sunulmuştur.

Bu araştırma LGBT'lerin ceza infaz kurumu öncesi, süreci ve sonrasına uzanan geniş bir yelpazeyi içermektedir. LGBT'lerin yalnızca ceza infaz kurumu yaşantılarına değil; aynı zamanda "dışarıdaki" yaşantılarına da odaklanılmıştır. Çünkü ceza infaz kurumu öncesi hayat; hükümlü/tutukluların cezaevindeki yoksunluk ortamını ne şekilde tecrübe edeceği ve bu yoksunluk ortamı ile nasıl başa çıkacağını belirleyebilir (184). Bu nedenle ceza infaz kurumu sürecinin yalnızca kurumda geçirilen süreci kapsamadığı; kişilerin "dışarıdaki" hayatlarına ilişkin yaşantılarını da "içeriye" taşıdıkları ve ceza infaz kurumunun kendi dinamikleriyle birleştiğinde, kişinin yaşantısını yönlendirdiği ön kabulüyle LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisinde yaşadıkları süreçler ve ceza infaz kurumu sonrası gereksinimleri de konuya dahil edilmiştir. Böylece araştırmanın dayanak aldığı ekosistem perspektifi ışığında LGBT'lerin yaşantılarının içinde bulunulan sosyal çevre ve toplum dinamiklerinden ayrı düşünülemeyeceği inancıyla; bütüncül bir bakış açısının sunulması ve gereksinimlerinin çok yönlü değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma katılımcılarının tamamı sosyal dışlanmayı yaşamlarının farklı alanlarında deneyimlemişlerdir. Araştırma kapsamında ekonomik dışlanma, mekânsal dışlanma ve kültürel dışlanma alt boyutlarında ele alınarak kavramşallaştırılan bu süreçler LGBT'ler için zorlu yaşam deneyimlerine işaret etmektedir. Eğitimden sağlığa, barınmadan, hukuk, adalet ve kaynaklara erişime kadar yaşamın en temel alanlarında görülen mekânsal dışlanma süreçleri; istihdam alanlarına ilişkin ekonomik

dışlanma süreçleri ve en temelde toplumsal katılımı içeren; önyargılar ve homofobik tutumlarla kendini gösteren kültürel dışlanma süreçlerine ilişkin bulgular litaratürdeki mevcut çalışmalar ile de uyumlu bulunmuştur.

Levitas ve arkadaşları (185) birçok LGBT için, sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir olgu olduğuna vurgu yapar. Translar sosyal dışlanma, ekonomik güvensizlik ve kriminalizasyon risklerini büyük ölçüde artıran faktörler olan yüksek oranda barınma ve istihdamda ayrımcılık, okullarda zorbalık, aileden yabancılaşma, taciz ve nefrete dayalı şiddet oranları ile karşı karşıya kalmaktadır (186; 187). Lenning and Buist (188) Transların yoğun bir şekilde sosyal dışlanma, istismar, taciz ve ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kaldığını belirtmiştir. Bu araştırma kapsamında alanda yapılan diğer çalışmalarda (189, 190, 191, 192, 193) yapılan vurguya parelel olarak LGBT'lerin yaşamlarının hemen her alanında ayrımcılık ve önyargı ile karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. LGBT'lerin sosyal dışlanma yaşantıları da ayrımcı ve önyargılı pratiklerden etkilenmektedir.

Araştırma kapsamında LGBT'lerin sosyal dışlanmanın alt boyutu olan ekonomik dışlanmayı en temelde iş gücü piyasasından dışlanma ile deneyimledikleri görülmüştür. İşgücü piyasasından dışlanma, cinsel yönelim kaynaklı işe kabul edilmemeden başlayan; işe kabulün gerçekleşmesi durumunda da işten çıkarılma (cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğinin görünür olmasıyla); iş yerinde taciz ve mobbingle devam eden ve ekonomik kaynaklı suça itilme ve seks işçiliği yapmak zorunda kalma ile sonuçlanan bir döngü şeklinde devam etmektedir. Weichselbaumer (194), cinsel yönelim ve işe alım sürecini araştırdığı çalışmasında lezbiyen kimliğe sahip olmanın iş görüşmesine davet edilme ihtimalini %12-13 oranında düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır. Yüksel (40), Türkiye'de LGBT'lerin cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği nedeni ile çalışma hayatında dışlanmaya maruz kaldığını; cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi öğrenildiğinde ise işe alınmadıklarını ya da işten çıkarıldıklarını ifade etmektedir. Benzer şekilde Aydın (195), "görünmezliğin başat bir olgu olma özelliğini" sürdürmesine rağmen eşcinseller için "görünürlüğün" çalışma hayatını sonlandırdığına vurgu yapar. Kaos Gl'nin (196) hazırlamış olduğu rapor, kamuda çalışan LGBT'lerin büyük çoğunluğunun yönelimlerini gizlemek zorunda kaldıkları ve "açık ve gizil bir baskı ve tehdit algısı içinde" olmadıkları biri gibi davranmaya zorlandıklarını belirtmektedir. Öztürk (197), 20 lezbiyen, gey ve biseksüelle yapmış olduğu çalışmada, iş yaşamına yönelik olarak LGB çalışanların dalga geçme ve

imalarla başlayıp işten atılmaya uzanan bir sürece ve tehdit ve ayrımcı müdahaleleri içeren uygulamalara maruz kaldıklarına vurgu yapmıştır. Benzer şekilde Kaos Gl (198) tarafından yapılan araştırma sonucunda hazırlanan "LGBT Çalışanların İş Yaşamı Raporu" nda eşcinsel ve biseksüel çalışanların iş hayatında özgürce var olamamasının sebebinin aşağılanma ve işten atılma korkusu olduğu belirtilmektedir. Araştırma katılımcıları iş yaşamında yanlızlaşma, yabancılaşma, aşağılanma, etiketlenme, mobbing ve tacize maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmaları destekleyecek şekilde ve LGBT'lerin işyerlerinde ayrımcılığa maruz kaldığını vurgulayan başka çalışmalar da mevcuttur (199, 200). Demizdizen ve arkadaşları (201) LGBT'lerin iş yerlerinde tacize ve aşağılanmaya maruz kaldığını belirtmiştir. Tüm bunların sonucunda araştırma kapsamında ulaşılan "ekonomik dışlanma sonucu seks işçiliğine itilme" durumu, Berghan (202) 'ın cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi sebebiyle işten uzaklaştırılan birçok transseksüelin geçimini sağlamak üzere seks işçiliği yapmak zorunda kaldığı bulgusuyla uyum göstermektedir.

Sağlık konusu, LGBT'lerin sosyal dışlanma alanlarından bir diğeri olarak bulunmuştur. Araştırmanın katılımcıları açısından sağlık alanındaki sosyal dışlanmayı besleyen unsurların "cinsel yönelime hastalık gözüyle bakılması" ve "sağlık çalışanlarının tutumları" olduğunu iletmiştir. Ülkemizde sağlık erişimine ilişkin "Hasta Hakları Yönetmeliği" nin (203) 5. maddesinde; "Sağlık hizmetinin verilmesinde, hastaların, ırk, dil, din ve mezhep, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç ve ekonomik ve sosyal durumları ile sair farklılıklarının dikkate alınmayacağı" nın belirtilmiş olmasına rağmen; LGBT'ler bu yaşamsal hizmete erişimde güçlükler yaşamaktadır. Sağlık hizmeti sunumundaki tüm unsurlarda (formlar, posterler, afişler vb.) heteroseksist yakaşımın izlerini görmek mümkündür (204). Konuya ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmalara bakıldığında birçoğunda LGBT'lerin sağlık hizmeti alırken sorun yaşadıklarına vurgu yapılmaktadır (46, 191, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211). Bu sorunlar LGBT'lerin sağlık hizmeti almasından kaçınmasına yol açmaktadır. Avusturalya'da 14-21 yaş arası 750 lezbiyen, gey ve biseksüel ile yapılan bir çalışmada; katılımcıların sağlık hizmeti almaktan kaçındıkları belirtilmiştir (212). Kimi yazarlara göre bunun sebebi cinsel kimliği açığa çıkarma sağlık çalışanları tarafından ilgi görmeme korkusudur; bazıları ise iletişim zorluklarıyla açıklamaktadır (213). Toplumda baskın olan ve ikili cinsiyet inancına dayanan heteroseksizm LGBT'lerin sağlık hizmetlerine yeterince erişememelerinin bir nedeni olarak

görülmektedir (214, 215). Birçok araştırma LGBT'lerin sağlık erişimlerinin kısıtlanmasının bir nedenini de, bu araştırmanın bulgularına paralel şekilde sağlık çalışanlarının olumsuz tutumlarından kaynaklandığını savunmaktadır (216, 217, 218, 219, 220, 221, 222). Bunlara ek olarak sağlık alanındaki dışlanmayı yaratan bir diğer etken HIV/AIDS'in yayılmasından eşcinsellerin sorumlu tutulmalarıdır (223). 2001 yılında yapılan uluslararası bir çalışmada ise sağlık hizmetinden eşit yararlanamama stres, damgalama, homofobi ve sosyal desteğin azlığı ile ilişkilendirilmiştir (224). Görüldüğü üzere, sağlık konusu LGBT özelinde sıkça tartışılan ve üzerine çalışılan bir konu olmuştur.

Araştırma kapsamında barınma konusu sosyal dışlanmanın bir diğer boyutudur. LGBT'ler barınma olanaklarına erişimde sorunlar yaşamaktadır. Araştırma bulguları LGBT'lerin barınma sorunlarının, ev sahiplerinin tutumları ve komşu vs. diğer insanların önyargılı tutumlarından kaynaklı ev bulamamadan kaynaklandığına işaret etmektedir. ülkemizde Göçmen ve Yılmaz'ın (225) yapmış olduğu bir araştırmada konaklama konusunda ayrımcılık boyutunda; özellikle transların-görünürlüğün de etkisiyle- beirli bölgelerde yaşamak zorunda bırakıldıklarına, kendilerinden fazla kira alındığına ve komşuların baskısı ile taşınmak zorunda bırakıldıklarına vurgu yapılmıştır. Ülkemiz dışındaki durum da çok farklı görülmemektedir; ABD'de yaşayan gey, lezbiyen ve biseksüellerden oluşan 662 katılımcıyla yapılan bir çalışmada katılımcıların %10'u barınma konularında ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir (44). ABD'de evsiz gençlerin neredeyse yüzde 40'ının LGBT gençlerden oluştuğu bildirilmiştir (226).

Her insanın temel haklarından birisi olan eğitim alanı LGBT'ler için zorlu geçen ve dışlanma yaşanan alanlardan bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma bulgularından edinilen bilgiler doğrultusunda eğitim alanı LGBT'ler için bir dışlanma alanıdır ve bunda eğitimcilerin homofobik tutumları ve eğitim sistemindeki heteroseksüel kalıplar rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar eğitim süreci ve okulun kendisinin homofobiyi toplumsal cinsiyet kalıpları ile birleştirdiğine işaret etmektedir (227, 228). Araştırma kapsamında bu durum LGBT'lerin eğitim yaşamlarına zorlu süreçlerle devam etmelerine ya da erken yaşta okulu bırakmalarına sebep olmaktadır. Mac An Ghaill (229), okulun toplumsal cinsiyetler temelinde ve heteroseksüel kalıplar içerisinde karakterize bir kurum olduğunu ve öğretmenler ve okul yönetiminin bu karakteristik görünüme sahip kurumda toplumsal cinsiyet

ilişkilerinin oluşturulmasını özendirdiğinden bahsetmektedir. Yapılan araştırmalar lezbiyen ve gey öğrencilerin okullarda sözlü, fiziksel ve hatta cinsel şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir (230, 231, 232, 233, 234). Flattery (235) heteroseksüelliği "norm" olarak gören öğretmenlerin onun dışında her şeyi "anormal" ve "yanlış" şeklinde değerlendirdiğini belirtir. Oysa, homofobi ya da heteroseksizme karşı tek bir öğretmenin savaşının bile, o okuldaki öğrencilerin maruz kaldığı şiddete karşı olumlu etkileri bulunmaktadır (236). Russell ve McGuire'e göre (237), öğretmenler transgender kişilere uygulanan kötü muamelenin karşısında durarak müdahale ettiklerinde, kötü muameleye maruz kalmayan öğrenciler de kendilerini güvende hissetmektedir. Eğitimcilerin homofobik tutumlarına vurgu yapan bir çalışma LGBT öğrencilere homofobik ve cinsiyetçi ifadelerde bulunan yalnızca akranları değil; aynı zamanda okul çalışanlarıdır (238). Tüm bunların yanında araştırma bulguları ile paralel olarak okul ortamındaki kötü muamelenin erken yaşta okulu bırakmaya sebep olabileceğini gösteren bulgular vardır (233, 239, 240, 241). Tüm bu boyutlarıyla araştırma bulgularının literatürle uyumlu olduğu görülmektedir.

Adaletin toplumu oluşturan tüm bireyler için eşit dağıtılması ve bireylerin adalete erişimleri, toplum yaşamı içerisinde vazgeçilmez unsurlardan birisidir. Çalışma kapsamında LGBT'lerin hukuk, adalet ve kaynaklara erişim konusunda birtakım sorunlar yaşadığı; bu sorunların da temel olarak adalet çalışanlarının tutumlarından kaynaklandığı ve sonuç olarak erişimin kısıtlanmasının yargıya karşı güvensizlik oluşturduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Göregenli'nin (242) çalışması bu bulguyu destekler niteliktedir. Çalışmaya göre adalete başvuru sürecinde yaşanılan ayrımcılık pratikleri (bakış ve jestlerle) yargı kanallarına erişimi zorlaştıran ve kişinin adalete olan inancını sarsan bir sürece işaret etmektedir. Wolhuter ve arkadaşları (243), LGBT'lerin çevrelerinde var olan homofobik tutumlar nedeniyle ikincil mağduriyet yaşama korkusuyla mağduriyetlerini bildirmediklerini söylemektedir. Herek, Cogan ve Gills (66) tarafından yapılan çalışmada nefret suçlarına maruz kalan eşcinsellerin adalete başvuru konusundaki isteksizliklerinin altında yatan sebeplerin kökeninde emniyet çalışanları tarafından ikinci kere kötü muameleye maruz kalma korkusunu içeren "ikincil travma" yaşam korkusu bulunmaktadır. Polisin kendilerine önyargı ile yaklaşacağı ön kabulü, suç bildirimini engelleyen bir faktör olarak belirtilmiştir. Hukuk ve adalete erişimin çeşitli nedenlerle sınırlandırılması ya da hiç olmaması noktasında araştırma katılımcıları "hak arama" ya vurgu yapmıştır. Özellikle sivil

toplumda aktif olan ve destek gören katılımcıların bu konuya yönelik deneyimlerini paylaştığı; kişilerde hak aramanın önemli bir kavram olduğu görülmüştür. Aypar'ın (244) çalışmasında da benzer bir sonuca ulaşılmış; katılımcıların yaşadıkları zorluklar karşısıında var olabilmek adına haklarını savundukları; hak arama sürecini etkileyen unsurların kimlik bilinci ve görünür olma olduğu belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında sosyal dışlanmanın bir diğer alt boyutu olarak incelenen kültürel dışlanma toplumsal katılım bağlamında incelenmiş; araştırma katılımcılarının bu bağlam içerisinde toplumda karşı karşıya kaldıkları homofobik tutumlar, toplumsal önyargılar ve insan hakları ihlallerinin farklı biçimlerini yaşantıladıkları görülmüştür. Katılımcıların bu kapsamda deneyimledikleri izolasyon ve travmatik yaşantılara vurgu yaptığı görülmüş; aile faktörüne de bu bölüm içerisinde yer verilmiştir.

Araştırmada bu bölüm için katılımcıların en yoğun olarak bahsettikleri konu toplum içerisinde homofobik tutumlar ve toplumsal önyargılar başta olmak üzere intihar, aile tarafından reddedilme, göz ardı edilme ve izolasyondur. Toplum içerisindeki homofobik tutumlar ve önyargılar konuya ilişkin yapılmış araştırmalarda yoğun olarak vurgulanan bir konudur (245, 246, 247, 248). Konuya ilişkin bu vurgu; araştırma bulgularından edinilen katılımcıların söylemlerinin ilişkisel analizi sonucu edinilen toplumsal önyargılar ve homofobik tutumlar arasındaki kuvvetli ilişkiyi destekler niteliktedir. Toplumsal katılıma ilişkin bir diğer husus olan insan hakları ihlalleri ise katılımcılar açısından taciz ve şiddet şeklinde yaşantılanmıştır. LGBT'lerin toplum içerisinde taciz ve şiddet olaylarına rastladıklarına ilişkin literatürde pek çok çalışma mevcuttur. 6.579 trans katılımcının katılım gösterdiği ve AB ülkelerini kapsayan karşılaştırmalı bir araştırmada katılımcıların yarısından fazlası (%54) ayrımcılığa ve tacize uğradıklarını ifade etmiştir (249). 528 LGB'nin katılımcı grubunu oluşturduğu bir diğer çalışma, katılımcıların % 80'inin sözel tacize, %11'inin fiziksel tacize, %9'unun ise cinsel tacize uğradıklarına vurgu yapmıştır (90). Bu araştırmaya paralel şekilde transların farklı alanlarda karşılaştıkları şiddete vurgu yapan uluslararası çalışmalar mevcuttur (250, 251, 252, 253). ABD'de Berrill (61) tarafından gerçekleştirilen 654 lezbiyen ve 1420 gey katılımcıdan oluşan araştırmasında katılımcıların %94'ünün cinsel yönelimlerinden dolayı bir biçimiyle zorbalığa maruz kaldığı; %19'unun cinsel yönelimleri nedeniyle dövüldükleri, yumruklandıkları ve tekmelendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yine Amerika'da yapılan bir başka çalışmada LGBT'lerin %84'ü cinsel yönelimleri nedeniyle sözel zorbalık,

%91'i de homofobik içerikli etiketlemeler deneyimlenmiştir (254). Moran ve Sharpe, (255) şiddet türleri içerisinde polis şiddetinin de yer aldığını belirtmiştir. Türkiye'de de durum farklı görünmemektedir. Şiddet, translara yönelik yürütülen çalışmalarda sıklıkla bahsedilen bir konudur (58, 193, 256, 257). Selek (58) şiddetin toplumdaki bireylerin yanında devlet tarafından da uygulandığına değinmiştir.

Çalışma kapsamında LGBT'lerin sosyal ortamlarda yaşantıladıkları, toplumsal önyargılar ve homofobik tutumlarla beslenen taciz, şiddet, küfür vb durumlar yalnızca hizmetlere erişim ya da aile içerisinde değil; aynı zamanda günlük yaşamın kendisinde, sosyal ortamlarda da görülmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılar bir cafede otururken, bir bardan çıkarken, translar açısından tuvaleti kullanırken, toplu taşımaya binerken homofobik tutumlarla karşılaşıklarına değinmişlerdir. Günlük yaşam; işyerleri, sokaklar, mahalleler, evler vb. çoğu yer genellikle heteroseksüel normlar tarafından düzenlenmektedir ve heteroseksüellik, eril ve dişil cinsiyet rolleri üzerine kuruludur. (258). Bu yönüyle LGBT'ler önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır. Herek, Cogan ve Gillis (66) tarafından yapılan bir araştırma eşcinseller özellikle eşcinsellikle özdeşleştirilen bar, cafe, alışveriş merkezi gibi yerlerde başta sözlü taciz ve fiziksel saldırılar olmak üzere daha sık nefret suçuna maruz kalmaktadır. Çolak (259) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, eşcinsel mağdura yönelik olumsuz tutumlarda; eşcinselliğin ahlaksızlık ve toplum dışı olduğu inancının ve eşcinsel mağdurun yaşadığı olumsuz olaylara zemin hazırladığı önyargısının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şenel (260), "Cinsel Yönelim Ayrımcılığının Gündelik Hayat Yansımaları" isimli çalışmasında LGBT'lerin sosyal ortamlarda karşılaştıkları sorunları şu şekilde sunmuştur: "Aileden çalışma hayatına kadınların gündelik hayatını saran şiddet ve ayrımcılık sokakta ve sosyal çevrede de yansıma buluyor, oda arkadaşının lezbiyen olma ihtimalinden korkan kadın arkadaş yurtta kalmamayı düşünebiliyor, gidilen kafe/barlarda kadınların aşkları ve cinsellikleri birer seyirlik malzemeye dönüşebiliyor ya da kadınlar mekânı terk etmeye zorlanabiliyorlardı". Translar açısından ise sosyal ortamlarda sorun yaşanılan bir alan "tuvalet önyargısıdır". Schmidt (261) 'e göre translar yalnızca kadınlar ve erkekler için düzenlenmiş tuvaletleri kullanma konusunda, her an yanlış tuvalet yargısıyla yüzleşmenin ve durumun polise intikal etmesinin kaygısını taşımaktadırlar.

Aile faktörü bu araştırma kapsamında LGBT'lerin yaşantılarında öne çıkan bir başka faktördür. Araştırma kapsamında katılımcıların tamamı şu anki ilişki

niteliklerine bakılmaksızın, yaşamlarının bir döneminde aile ile çatışma yaşamış; aile tarafından reddedilmeye giden bir süreçten geçmiştir. LGBT'lerde özellikle açılma süreci aile ilişkilerini zorlayan bir sürece dönüşebilmektedir. Kendiliğinden damgalamaya yol açabilen ve sosyal ve duygusal izolasyona yol açan açılmaya ailenin verdiği tepki şiddet ve evden kovma ile sonuçlanabilmektedir (262). Aileleri tarafından reddediliş kişileri psiko-sosyal açıdan tam bir yalnızlığa itmektedir (263). Aslında "LGBT'ler için dışlanma aileden başlamaktadır". Önyargılar ve homofobik yaklaşımlar, kişinin en yakınında bulunan ve en fazla ilişki içerisinde olduğu aile içerisindeki ilişkilerde kendisini gösterince LGBT'ler en önemli sosyal destek mekanizmalarından biri olan aile desteğinden mahrum kalmaktadırlar. Baird (264) toplum içerisinde herhangi bir sebeple, örneğin iş kaybı nedeniyle zor durumda kalan ve ailesine sığınan eşcinsellerin aile tarafından da reddedilince yalnız ve çaresiz kalabileceğini belirtmiştir. Çalışma kapsamında aile ile ilişkilerin düzene girdiği, iyileştirildiği zamanlarda katılımcıların aile tanımlamaları oldukça olumludur ve aileyi önemli bir güç olarak görmektedirler. Ryan ve arkadaşları (265) tarafından yapılan bir çalışma aile bireyleri tarafından algılanan kabulün olumsuz ruh sağlığı çıktılarını (depresyon, kendine zarar verme eğilimi gibi) azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde aile kabulü, öz saygı ve sosyal desteğin intihar, depresyon, madde bağımlılığına karşı koruyucu bir faktör olabilmektedir (266). Bunun yanısıra bazı çalışmalar (267, 268, 269, 270) LGBT'ler açısından algılanan sosyal desteğin koruyucu, önleyici ve iyileştirici rollerini ortaya koymuştur. Ayrıca yapılan araştırmalar LGBT'lerin karşı karşıya kaldıkları stres yaratıcı faktörlerle baş etmede; aile ve arkadaşlarla kurulan destekleyici ilişkilerin yardım edici rolüne vurgu yapmaktadır (269, 271, 272, 273). Ayrıca sosyal destek, kendini toplarlama gücünü olumlu etkileyerek; ötekileştirme, ayrımcılık ve damgalanma karşısında bir tampon işlevi görmektedir (274). Anderson (275) LGBT'lerin stresle başa çıkmalarında sosyal destek almalarını engelleyebilecek birçok engel olmasına rağmen; bu desteği kendileri ile benzer cinsel farklılıklar yaşayan bireylerden oluşan LGBT çevrelerinden alabildiklerini ve bu durumun stresle başa çıkmalarına yardımcı olabildiğini iletmektedir. Tüm bu sonuçlar, araştırma bulgularından edinilen katılımcıların söylemlerinin ilişkisel analizi sonucu edinilen aile tarafından reddedilme ile sosyal destek eksikliği arasındaki kuvvetli ilişkiyi destekler niteliktedir.

Sosyal dışlanma içerisinde ele alınan ve araştırma kapsamında edinilen bir diğer bulgu LGBT'lerin yaşantıladığı intihar, kendine zarar verme, depresif düşünceler, madde kötüye kullanımı ve anksiyete sorunlarıdır. Katılımcıların hepsi bahsi geçen yaşantılara ilişkin söylemlerde bulunmuştur. Bu bulgu LGBT'lerin psikolojik sıkıntılar açısından risk altında bulunduğunu gösteren çalışmalarla (72, 73, 80, 81, 84) uyumlu görünmektedir.

Çalışma kapsamında LGBT'lerin deneyimlediği sorunlardan en yoğun olanı intihardır. Araştırma kapsamında katılımcıların hepsinin intihar geçmişi (düşüncesi-girişimi) bulunmaktadır. Göçmen ve Yılmaz'ın (225) çalışmasında katılımcıların %43,2'si hayatında en az 1 kez intihara kalkıştığını belirtmişlerdir. Literatürde LGBT'lerin intihar riskleri, oranları ve sebeplerine ilişkin yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar LGB'lerin intihar girişiminde bulunma olasılıklarının heteroseksüellere kıyasla daha fazla olduğuna vurgu yapmaktadır (69, 77, 86, 276). Aynı şekilde Meyer (277) de yapmış olduğu metaanalizde; LGB'lerin heteroseksüellerden daha çok ruhsal hastalık riski taşıdığını iletmiştir. Bu durumu azınlık stresi ile açıklayan yazar; önyargı ve ayrımcılığın ruhsal hastalıklara sebep veren stresli çevreye zemin hazırladığını belirtmiştir. Lea ve arkadaşları da (278) cinsel azınlık grubundaki bireylerin ruhsal bozukluklar (depresyon, anksiyete, TSSB) ve intihar açısından önyargı ve damgalanma nedeniyle heteroseksüellere göre daha yüksek risk altında olduğunu belirtmiştir. Ülkemizde yapılan bir çalışmada (279) ise eşcinsellerin cinsel yönelimleri nedeniyle toplumdan dışlandığı; toplum tarafından geliştirilen önyargı ve ayrımcılığın intihar riskini arttırdığı öne sürülmüştür. Westefeld, Maples, Buford ve Taylor'a (280) göre ise, intihar riskinin toplumsal açıdan sebeplerinin olmasının yanında kişisel özellikler de bunu yüksek oranda etkilemektedir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde araştırma bulgularının literatürle uyumlu olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında katılımcıların intihar sebebinin toplum içerisinde yaşantıladıkları önyargılı ve ayrımcılık içeren tutumlar olduğunu söylemek zordur. Ancak çalışma kapsamında burada vurgulanabilecek bir nokta; intihar girişiminde bulunan tüm katılımcıların toplumsal yaşam içerisinde farklı şekillerde sosyal dışlanma pratiklerine, ayrımcı ve önyargılı uygulamalara maruz kaldığıdır.

Çalışma kapsamında edinilen bulgulardan bir diğeri olan LGBT'lerde kendine zarar verme, depresif düşünceler, madde kötüye kullanımı ve anksiyete yaşantılarının

var olduğuna ilişkin olarak da konuya ilişkin çalışmalar incelenmiştir. Özellikle eşcinsel erkekler, lezbiyenler, biseksüeller ve transseksüeller (LGBT) dahil olmak üzere cinsel azınlık gruplarında depresyon ve anksiyete riskinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir (281, 282). Gey ve Biseksüel örneklem grubu ile çalışan Szymanski, Dunn ve Ikizler (283) "Cinsel azınlığa mensup erkeklerde cinsiyet rol karmaşası, heteroseksist ayrımcılık ve depresyon arasındaki ilişkinin belirleyicisi olarak içsel heteroseksüellik" adlı araştırmalarında, cinsel azınlığa mensup erkeklerde, iş yaşamı, aile ilişkileri ve okul yaşantısındaki çatışmanın depresyonun tek ve doğrudan belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yalçınoğlu ve Önal (279) da eşcinsellerin toplumda yaşantıladığı önyargı ve ayrımcılığın duygudurum ve anksiyete bozukluklarını, alkol-madde kötüye kullanımını artırdığını öne sürülmektedir. Buna ek olarak depresyon ve anksiyete gibi psikolojik sıkıntıların ayrımcılık ve mağduriyet ile ilgili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (284, 285, 286, 287). Herek ve arkadaşları (67), ayrımcılık, zorbalık, fiziksel saldırı gibi gerçek mağduriyet olaylarını tecrübe eden ve bunu kendi cinsel yönelimine bağlayan ve kendisini suçlayan LGBT'lerin daha fazla depresyon, endişe, stres veya öfke semptomları sergilediğini öne sürmüştür. Alkol-madde kötüye kullanımı açısından ise; lezbiyen, eşcinsel ve biseksüeller arasında kullanım oranları ve madde kullanımı bozukluğu teşhisi heteroseksüellere göre orantısız şekilde yüksek olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur (288, 289). Bu eşitsizlik, daha çok azınlık stres oranları - genellikle LGBT temelli kurumsal baskı ve kişilerarası kötü muamele (örneğin, ayrımcılık ve mağduriyet) -ile ilişkilendirilmiştir (290). Savcı (291) tarafından ülkemizde gerçekleştirilen "Türkiye'de Yaşayan Lgbt Bireylerinde Sosyal Uyum ve Bağımlılık İlişkisinin İncelenmesi" adlı çalışmada biseksüel, trans erkek ve trans kadınların diğer bireylere oranla madde kullanım düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci önemli boyutu LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarının ortaya konması ve cezaevi sürecinde ve tahliye sonrasındaki hizmet gereksinimlerinin belirlenmesidir. Ceza infaz kurumu yaşantıları ilk girişten tahliye sonrasına kadar pek çok alt boyutta incelenmiş ve bulgular sunulmuştur. LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarına yönelik olarak araştırma kapsamında ve katılımcıların söylemlerinden erişilen en çarpıcı sonuç; bu sürecin LGBT'ler için zorlu olduğudur. Bu "zorlu" sürecin altında; genel birtakım kuralların LGBT'lerin özel ihtiyaçları

dikkate alınmadan uygulaması, eğitim, iletişim, sağlık, sosyo-kültürel faaliyetler gibi hizmetlere erişimde güçlükler, yetersiz sosyal destek, psikolojik sıkıntılar, homofobik ve önyargılı tutumlar olduğu belirlenmiştir.

Simopoulos ve Khin Khin (292), dünya çapındaki hapishanelerin çoğunun, erkek ve dişinin biyolojik cinsiyet ikiliğine dayalı temel barınma politikaları olduğunu savunmaktadır. Türkiye'de de durumun aynı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Başta yasal düzenlemeler olmak üzere, yönetim politikaları, personel planlaması, uygulanan programlar ve verilen hizmetler ikili cinsiyet üzerinedir; ikili cinsiyet üzerinden ihtiyaçlar tanımlanmakta ve hizmet planlaması yapılmaktadır. Burada gözden kaçan bir husus LGBT'ler gerçeğidir. Sosyal hizmet mesleği temelinde düşünüldüğünde; insan haklarının "herkes için ve her ortamda" korunması inancıyla konuya yaklaşmak önemli görülmektedir. ABD'de gerçekleşen bir araştırma, LGBT popülasyonlarının özellikle hapsedilme riski altında olduğunu göstermektedir (293, 294). Trans öznelliği, transları, suça karışma ihtimalinin daha yüksek olduğu - çoğu zaman hayatta kalmak için - toplumun sınırlarına iter. Bu, onları evsizlik, uyuşturucu ve alkol kullanımı, seks işçiliği ve zihinsel sağlık sorunları nedeniyle daha fazla kriminalizasyon ve hapsetme riski altında bırakmaktadır (212, 295, 296, 297). Çalışmanın bulgular kısmında belirtilen ve geçmiş yaşantıları; risk faktörleri, LGBT olmaktan kaynaklanan gereksinimleri ve toplumun bakış açısı, LGBT'lerin ceza infaz kurumlarında dikkate alınması gereken bir grup olduğuna işaret etmektedir. Ülkemizde ceza infaz kurumlarında LGBT'ler gerçeğinin görmezden gelinmesi görüşünün iki dayanağı vardır; bunlardan birincisi bu gerçeğe ilişkin mevcut yasal düzenlemelerdeki eksikliktir; ikincisi ise ulusal literatürde bu alana ilişkin hiçbir çalışmanın olmamasıdır. Ülkemizdeki duruma yönelik ulaşılabilen mevcut çalışmalar LGBT'lere yönelik çalışmalar yapan STK'lar tarafından düzenlenen raporlardır. Aşağıda çalışma kapsamında edinilen bulgular; yoğunluklu olarak uluslararası literatür ve kısıtlı olarak ulusal raporlar çerçevesindeki çalışmalar ışığında tartışılmıştır.

Çalışma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarına yönelik olarak edinilen verilerden birisi; cezaevi çalışanlarının olumsuz/homofobik tutumları, tecrit, izolasyon ve belirli faaliyetlere katılamamayı içeren, ceza infaz kurumu içerisinde sosyal dışlanma yaşantılarıdır. Araştırma kapsamında bu kısım LGBT'lerin ceza infaz kurumunda geçirdikleri süre içerisindeki ayrımcılık pratiklerinden

bahsettikleri bir bölümdür. ABD'de 2003 yılında, Transseksüel Hukuk Merkezi ve Lesbian Hakları Ulusal Merkezi'nin yapmış olduğu ve 150 transseksüel kişiyi kapsayan bir çalışmada katılımcıların % 14'ünün hapishanede ayrımcılık yaşadığını bildirdiği görülmüştür (298). Uluslararası araştırmalar, LGBT mahkumların çeşitli kurumsal ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir (299). Her ne kadar hapsedilme, hem cinsel azınlıklarda hem de heteroseksüellerde birtakım problemler yaratsa da, cezaevlerindeki cinsel azınlıklar, cinsel istismar, idari veya cezai ayrımcılık ve daha uzun ve orantısız cezalar da dahil olmak üzere, daha sert koşullar için risk grubundadır (300). Demirbaş (94) tarafından yapılan çalışmada LGBT'lerin ceza infaz kurumu personeli tarafından fiziksel görünüşleri, kimlik isimleri ile hitap edilmesi gibi olumsuz tutumlarla karşılaştığı vurgulanmıştır. Bu konuda Jenness (301) tarafından ABD'li trans mahkumlarla yapılan çalışmada mahkumların "sistemik cinsiyetlendirilmesi" ve personel ve mahkumlar tarafından olumsuz adlandırmalara maruz kalarak alay edildiği iletilmiştir. Bazı araştırmalar da ceza infaz kurumu personelinin tutumuna ilişkin olarak, personelin bazen diğer mahkumların trans mahkumlara zarar vermesine göz yumduklarından söz etmektedir (302, 303, 298). Maschi ve arkadaşları (304) tarafından yapılmış bir çalışmada, katılımcılar cezaevi personeli, doktorlar, terapistler ve sosyal hizmet sağlayıcıları gibi çeşitli hizmet sağlayıcılardan, özellikle de yerleştirmeye ilişkin ayrımcılığı açıkça tanımlamışlardır. Cezaevlerinin cinsiyete göre ayrılması güvenlik ve kontrol için kilit bir araçtır (305). Trans mahkumların yerleştirilmesinde ortak bir tartışma, güvenlik konusudur (305, 306, 307). Columbia Law School tarafından (308) hazırlanan raporda; transların cinsiyet kimlikleriyle çelişen cezaevlerinde, "kendi güvenlikleri için" zorunlu olarak tek başına hapsedilme ile karşı karşıya kaldıkları vurgulanmıştır. Çalışma kapsamında da tek başına hapsedilme-katılımcılar tarafından tecrit şeklinde adlandırılmıştır- konusu katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilen bir konu olmuştur. 2008-2016 yılları arasında trans mahpusların deneyimlerine yer verilen ve 67 trans mahpusla mektuplaşma yoluyla yapılan çalışmada (309) da katılımcılar "tecrit" konusundaki sorunlarını iletmişlerdir. Araştırma kapsamında ceza infaz kurumlarında sosyal dışlanma temasına ilişkin elde edilen bir diğer bulgu ceza infaz kurumlarındaki birtakım faaliyetlere katılamama sorunudur. UNODC (100) tarafından hazırlanan bir rapora göre LGBT mahkumlar ceza infaz kurumlarındaki faaliyetler veya iş kolları vb. bakımından ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Arkles (302), transeksüel mahkumların, eğitim, rehabilitasyon ve mesleki programlara erişiminin

kısıtlanması durumunda da daha fazla cezalandırılmaktadır. Bu durum tek başına hapsedilme ile ilintili olup; aslında onları korumak ve güvenlik sebebiyle yapılan uygulamalar onlar açısından daha zorlu bir sürece tekabül etmektedir.

Araştırma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarına ilişkin tespit edilen bir diğer konu hizmetlere erişimde güçlüklerdir. Eğitim, sağlık, iletişim, sosyal hizmetler alanlarında katılımcılar tarafından hizmetlerin yeterince alınamadığına vurgu yapılmıştır. Columbia Law Scholl (308) tarafından hazırlanan bir raporda LGBT'lerin varlığının cezaevi sosyal yapıları tarafından göz ardı edildiği ve hizmetlere erişiminin engellenmesinin daha muhtemel olduğu belirtilmiştir. Ceza infaz kurumlarında LGBT'lerin kabul edilmemesinden hareketle; rehabilitasyon, eğitim ve destek programlarının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olmaması mümkündür (293; 310). Buna karşılık olarak Lamble (311) eğitim ve eğlence etkinliklerine erişimin azalmasının, transların cezaevindeki psikolojik refahı üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Hem cezaevinde hem de toplumda, LGBT'ler eğitime erişimde ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bu durum cezaevine giren birçok LGBT kişisel güvenlik ve hapishane yönetiminden kaynaklanan sebeplerle eğitim sınıflarına katılımlarına izin verilmediğinden, hapsedilme aşamasında daha da fazladır. (304). Eğitim konusunda Arkles (302) transseksüel mahkumlar için ilgili yayınlara erişim olmadığını tespit etmiştir. Aynı çalışmada LGBT'ler ceza infaz kurumlarında diğer mahkumlar veya ıslah personeli tarafından saldırıya maruz kalma korkusu nedeniyle sık sık rehabilitasyon hizmetlerine katılamadıklarını bildirmişlerdir. Dolovich (312), trans mahkumları yönetme süreçlerinin, cezaevi sürecinde verilen destek, refah ve rehabilitasyon programlarını olumsuz yönde etkileyebileceğine vurgu yapmıştır.

Araştırma kapsamında sağlık konusu, LGBT'lerin ceza infaz kurumlarında "hizmetlere erişimde güçlükler" başlığı altında en çok vurgulanan konu olmuştur. Cezaevlerinde tıbbi bakım tüm mahkumlar için yasal olarak zorunlu olmakla birlikte, hizmetlerin kalitesi "toplumdaki bakım standardı"nın çok gerisinde kalmaktadır (300). Hapsedilen LGBT'lerin HIV / AIDS ve / veya zihinsel sağlık ve madde kullanım bozuklukları dahil olmak üzere sağlık endişeleri olabilmektedir (313). Brown (314), cezaevindeki transların mektuplarını incelediği çalışmasında translar tarafından belirtilen ana kaygılardan birinin sağlık hizmetlerine erişim olduğunu ve sağlık ihtiyaçlarını doğru bir şekilde ele almanın, cezaevindeki transların sağlığını ve refahını artıracağını iletmektedir. Pembe Hayat Derneği (309) tarafından ülkemizde yapılmış

çalışmada da sağlık hakkı konusundaki erişim sorunlarına dikkat çekilmiştir. Cezaevindeki LGBT'ler ayrıca, bu popülasyonun bir kısmını ilgilendiren cinsiyet geçiş bakımı veya HIV / AIDS bakımı gerekliliği göz önüne alındığında, potansiyel olarak sınırlı erişim veya sağlıksız olma ihtimaliyle karşı karşıya kalmaktadırlar (308). ABD'de yapılmış çalışmalarda, hormon tedavisi gören transların cezaevindeki hormon alımını reddetmesi ya da buna erişimlerinin kısıtlanmasının (303, 315) zihinsel sağlıklarını derinden etkilediği (305) vurgulanmıştır. Jones ve Brookes (316), Avrupa, Avustralya, Kanada ve ABD'yi kapsayan cezaevindeki translara ilişkin cezaevi politikalarınını inceledikleri çalışmalarında kurumların çoğunun, hormon tedavisinin yalnızca hapishaneye girmeden önce başlamış olanlara sağlandığı yaklaşımını benimsediklerini iletmişlerdir. ABD ve Avustralya'da yapılan bir çalışmada ise ayn şekilde mahpusun sağlık hizmetleri genellikle yetersiz olarak görülmüştür (305, 317, 318) ve bu durumun marjinal mahkumlar için (LGBT'leri de içeren) daha vahim olduğuna dikkat çekilmiştir.

Çalışma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumlarındaki yaşantılarına ilişkin bir diğer bulgu ise güvenlik sorunlarıdır. Önyargılı yaklaşımlar, tehdit, taciz, fiziksel şiddet ve yaşanılan olumsuzluklara karşı önlem almama ve tepkisiz kalma, katılımcıların konuya ilişkin söylemlerinden güvenlik konusuna ilişkin alt boyutlardır. Bu bulgularla uyumlu ve bunları destekler nitelikteki çalışmalara literatürde rastlamak mümkündür. Özellikle trans mahkumlar diğer hükümlülerin yanı sıra personelden fiziksel ve cinsel saldırı potansiyeli ve mahremiyet sorunları gibi endişelere sahiptir (319). Lezbiyen, gey, biseksüel ve özellikle translar cezaevlerinde yüksek oranda şiddet ve istismara maruz kalmaktadır (299). Uluslararası literatür, güvenliğin LGBT mahkumlar için birincil ve belki de öncelikli bir ihtiyaç olduğu konusunda hemfikirdir (299). ABD araştırmaları, transeksüel mahkumların orantısız bir şekilde cinsel zorlama ve saldırı yaşadıklarını (315, 320) ve düzenli olarak idari ayrımcılığa, aşağılanmaya ve şiddete maruz kaldığını (303, 305) bildirmektedir. ABD'de yapılan bir başka araştırma, tutuklu trans bireylerin karşılaştıkları şiddeti, kötüye kullanımı ve marjinalleşmeyi; politikaların, uygulamaların ve mahkumiyetin yasal bağlamlarının bir parçası olarak göstermiştir (302, 307, 321, 322). Cinsel saldırı (tecavüz dahil) orantısız bir şekilde cezaevinde transeksüel kişileri etkilemektedir, bu; hem personel hem de diğer mahkumlardan görülebilmektedir (298, 315). Kalifornia'da erkek cezaevinde 315 transla gerçekleştirilen bir çalışmada (323) Transeksüel mahkumlar

tarafından anlatılan şiddet hikayeleri, hem sokaklarda yaşamaya bağlı, hem de daha genel olarak yalnızca transseksüel olarak yaşamaya bağlı olarak yaygın bulunmuş; Kaliforniya'daki transseksüel mahkumların büyük bir çoğunluğu toplulukta ve / veya hapsedilirken cinsel saldırı yaşadıklarını rapor ettikleri belirtilmiştir. Dunn (324), cezaevinde translara yönelik fiziksel ve cinsel saldırıların ceza infaz kurumu yaşantısı için ciddi bir sorun olduğunu belirtmiştir. Jenness (301), 27 cezaevinde 300'den fazla transseksüel kişiyle görüşme yaptığı çalışmasında şiddet ile ilgili deneyimler kapsamında cezaevinde cinsel taciz yaşayan transeksüel kadınların görülme sıklığının oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Carr ve arkadaşları (299) İrlanda'da, özellikle de erkek cezaevlerinde, LGBT mahkumlara karşı tacize ilişkin bulgular elde etmiştir. Tüm bunların yanında araştırma kapsamında edinilen bulgulardan bir diğeri olan yaşanılan olumsuzluklara karşı önlem almama ve tepkisiz kalma ile ilgili olarak belirtilebilecek bir husus; cezaevi personelinin ilgisiz tutumlarının bir mahkumun istismar olaylarını bildirme konusundaki güvenini sarstığının araştırmalarla gösterilmiş olmasıdır. (325, 326).

Travmatik yaşantılar kategorisi, çalışma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarına yönelik değindikleri konulardan bir diğeridir. Burada genel olarak "hapsedilmenin etkileri"nden bahsetmek yerinde olacaktır. Hapsedilmenin kendisinin psikolojik stres üzerinde güçlü ve bağımsız bir etkisi vardır ve zihinsel sağlık sorunlarının sosyal belirleyicilerinden biri olarak kabul edilir (300). Araştırmanın katılımcıları ceza infaz kurumunda iken intihar, kendine zarar verme, depresif düşünceler, agresyon/ şiddet eğilimi ve anksiyete sorunlarına değinmişlerdir. Read ve McCrae (327)'ye göre hapsedildiğinde cinsel taciz yaşayan mahpusların kaygı, panik atak, kendine zarar verme ve intihar gibi nispeten yüksek psikolojik sorunları vardır. Ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lere yönelik çalışmalar sınırlı olsa da; bu konunun literatürde en çok değinilen konulardan birisi olduğu görülmüştür. Bu bağlamda özellikle intiharın üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu düşünülmektedir ve literatür bu düşünceyi destekler nitliktedir. Genelde toplumda olduğu gibi, cezaevindeki eşcinsel erkekler de, heteroseksüellerle karşılaştırıldığında intihar girişiminde bulunma risklerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (327). Önemli ölçüde daha fazla ayrımcılığa maruz kalan cinsel azınlık mahkumları, psikolojik olarak katlanmaları zor olan yoksunluklar yaşamaktadır (300). Araştırmalar cezaevinde transların depresyon ve intihar dahil olmak üzere zihinsel sağlık

problemleriyle karşılaştıklarına vurgu yapmaktadır (328, 329, 330). Coleman ve arkadaşlarının (328) transların sıkça yaşadığı zihinsel sağlık sorunlarını anlamada sundukları çok önemli bir bakış açısı; ortaya çıkan psikolojik rahatsızlıkların "toplumsal olarak uyarıldığı" dır. LGBT mahkumlarda görülen orantısız zihinsel sağlık sorunları, LGBT mahkumlar için hem LGBT olmak hem de psikolojik sorunların mevcudiyeti sebebiyle savunmasız iki durumun tek bir kimliğe birleştirilmesi anlamına gelmekte ve bu grup ciddi bir risk grubunu oluşturmaktadır (331). Transeksüel mahkumlarla ilgili tıbbi ve psikiyatrik konular, bu popülasyon için sağlık hizmeti sunumunda önemli hususlardır. Psikiyatrik komorbid tanı ve semptomlar (depresif ve anksiyete belirtileri, madde bağımlılığı öyküleri, travma sonrası stres bozukluğu ve şizofreni gibi düşünce bozuklukları) yaygındır ve tedavide mutlaka ele alınması gerekir (332, 333). Kendine zarar verme bulgusuna ilişkin olarak da Le Breton (334)'un şu değerlendirmesi dikkat çekicidir: "ceza infaz kurumu şartlarında bir hükümlü ya da tutuklu birtakım şeyleri unutmak için kendisini keser ve acısına odaklanır; ancak revirde unutmak istediklerini kendine zarar verme davranışı ile yeniden hatırlar".

Araştırma, ceza infaz kurumu deneyimi olan LGBT'leri kapsadığından, ceza infaz kurumu yaşantıları içerisinde değinilen bir diğer konu tahliye sonrası gereksinimler olmuştur. Çünkü ceza infaz kurumlarının rehabilitasyon mantığı; kişiyi suçtan uzaklaştırmak, suçun kişi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya çalışmak suretiyle; kişilerin tekrar suç işlemesinin önüne geçilerek tahliye sonrası topluma entegrasyonunu hedeflemektedir. Bu sebeple ceza infaz kurumlarında iyileştirme faaliyetleri kapsamında "salıverilme öncesi hazırlık programları" adı altında çalışmalar yürütülmektedir. LGBT'lerin tahliye sonrası gereksinimleri, çalışmanın 3. kısmında belirlenen toplumsal yaşamda sosyal hizmet ihtiyaçları ile paralellik göstermekle birlikte, ayırıcı yönlerinin ceza infaz kurumlarında kalmanın psikolojik yönü ve cezaevinde geçirilen süreyle bağlantılı yaşamlarındaki değişimler ve tahliyeden sonra toplumsal yaşama uyum sağlama konuları olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında LGBT'lerin tahliye sonrası gereksinimlerini yoğunluklu olarak toplumsal yaşama uyum konusu başta olmak üzere, iş bulma, maddi destek, barınma ve aile ile ilişkilerin düzenlenmesi konularının oluşturduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında tahliye sonrasına ilişkin bu ihtiyaçların oluşması; çalışmanın LGBT'lerin

sosyal dışlanma yaşantılarına değinilen bölümde bahsedilen sorun alanları ile değerlendirildiğinde birbirine uyumlu görünmektedir.

Literatürde LGBT'lerin tahliye sonrası gereksinimlerine ilişkin çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Ancak genel olarak hükümlülerin tahliye sonrası gereksinimlerine odaklanan çalışmalarla araştırma bulgularının benzeştiği görülmüştür. Saruç (335) tarafından yapılan ve kadın hükümlülerin tahliye sonrası gereksinimlerine odaklanan çalışmada kadın hükümlülerin tahliye sonrasında fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlar, barınma, aile ilişkileri ve sosyal destek sistemleri ve istihdam alanlarında hizmet gereksinimlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Soytürk (336) tarafından yapılan ve hükümlü tutukluların sosyal hizmet gereksinimlerine odaklanılan çalılmada ise tahliye sonrası ihtiyaçlardan en belirgin olanı düzenli bir iş sahibi olmaktır. Ulusal literatürde LGBT'ler özelinde Demirbaş'ın (94) çalışmasında, LGBT'lerin tahliyeye hazırlık ve tahliye sonrası ihtiyaçları ile ilgili olarak, STK'larla temasın kurularak; denetimli serbestlik ve sosyal hizmetlerin barınma, istihdam ve sağlık hizmetlerine ilişkin desteklerinin sağlanması vurgulanmıştır. Maschi ve arkadaşları (304) LGBT'leri kapsayan adaletin acı yüzünün; toplumda, hapsedilmeden önce ve sonra diğer ayrımcılık türleriyle birleştiğini belirtmektedir. Aynı çalışmada birçok katılımcı, özellikle de uzun süreli hapis cezaları olanlar, özellikle cezaevi personeli tahliye öncesi hazırlık hizmet sunmamışsa, cezaevinden tahliye edilmekten korktuğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, stigmaların zamana yayılmasının getirdiği topluma geri dönme zorluklarının yanı sıra, toplum içerisine geri dönmeden önce kaynaklara ve yaşam becerilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyduklarını iletmişlerdir. Bunlarsa nasıl bütçe yapılacağını, istihdama, konut ve sağlık ile zihinsel sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere nasıl erişileceğini bilmeyi içermektedir. Bazı katılımcılar hapishane sisteminde uzun süredir "kurumsallaşmış" olduklarını ve toplumda nasıl yaşayacaklarından emin olmadıklarını açıklamışlardır. Bazı katılımcılar ise bu araştırma katılımcılarının da belirtmiş olduğu gibi; toplumda LGBT olmanın getirdiği dezavantajlılığa bir yenisi olarak "eski mahkum olma" durumunun eklendiğinden söz etmiştir. Tahliye sonrası desteğin en önemli amaçlarında birisi ceza infaz kurumu sürecinin olumsuz etkilerini azaltmak, bir diğeri de kişinin yeniden ceza infaz kurumuna girmesini önlemektir. Bu sebeple Maschi (304)'nin de çalışmasında önerdiği gibi topluma geri dönen mahpusların sosyal hizmet programlarına zamanında erişebilmelerinin yanı sıra, hapsetmenin travması dahil olmak üzere geçmiş travma

geçmişleriyle başa çıkmaya yardımcı olmak için travma konusuna eğilinmesi önemli görülmektedir.

Literatürde ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lere yönelik yapılan çalışmaların (212, 295, 296, 297, 298, 301, 302, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 314, 315, 319, 323, 328, 329, 330) genel olarak translar üzerinden konumlandığı görülmektedir. Bu konumlanmada, transların dış görünüm sebebiyle özellikle trans kadınların erkek cezaevine yerleştirilmesi noktasında daha dezavantajlı oldukları gerçeğinin etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu araştırmada da transların özellikle, ceza infaz kurumunda kişisel gereksinimler, cinsiyet geçiş sürecinde olanlar için sağlık gereksinimleri ve önyargılı ve homofobik tutumlar konusunda daha dezavantajlı oldukları gerçeğinin katılımcılar tarafından vurgulandığı söylenebilir.

Araştırma kapsamında toplumsal yaşamda sosyal hizmet gereksinimleri teması altında ekonomik destek, önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele, psikolojik destek, istihdam olanaklarının sağlanması ve danışmanlık konularının öne çıktığı görülmüştür. Altınel Baysal (337) tarafından LGBT'lerin sosyal hizmet gereksinimlerine yönelik olarak ülkemizde gerçekleştirilmiş çalışmada aile yaşamı, açılım, okul hayatı, geçim kaynakları ve seks işçiliği üzerinden ihtiyaçlar tanımlanmış ve sağlık, eğitim, adli, istihdam hizmetlerinin ve sosyal hizmetlerin heteronormatifliği üzerinden hizmetlere erişim konusundaki ihtiyaçlar tartışılmıştır. Çalışmada katılımcıların tahliye sonrası gereksinimlere ilişkin söylemlerinin toplumsal yaşamdaki sosyal hizmet ihtiyaçları ile ortaklıklar ve farklılıklar taşıdığı görülmüştür. Bu ortaklık ve farklılıkların ceza infaz kurumlarının kişiler üzerindeki etkileriyle, toplumsal yaşamın birçok noktasında LGBT'lere bakış açısıyla ve genel/ortak sorun alanları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Katılımcılar toplumsal yaşamda "uyum" konusuna değinmezken; tahliye sonrasında ceza infaz kurumunun etkileriyle başa çıkmada "toplumsal yaşama uyum" konusuna değinmişlerdir. Ancak bu vurgunun psikolojik destek ve danışmanlık konularını da içerdiği görülmüştür. Maddi destek ihtiyacı ve istihdam olanakları birbiriyle bağlantılı, iç içe geçmiş iki süreç olarak her iki gereksinim grubunda da ortaktır. Barınma konusu ihtiyaçlar ve öncelikler anlamında toplumsal yaşam içerisinden ziyade cezaevi sürecinden sonra, tahliye sonrasında tanımlanan bir ihtiyaç olarak göze çarpmaktadır.

LGBT'lerin spesifik olarak ceza infaz kurumlarındaki sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin bir çalışmaya rastlanmaması sebebiyle bu bölümün bulguları tanımlayıcı bilgiler ve ihtiyaçlar arası bağlantılar kurma yoluyla yalnızca bu araştırma sonuçları sınırlarında tartışılmıştır. Araştırma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumu sürecindeki sosyal hizmet ihtiyaçları; ekonomik destek, bireysel danışmanlık, sosyo-kültürel faaliyetlere katılım, psikolojik destek, kaynaklarla bağlantılandırma ve kuruma girişteki bilgilendirmeyi içermektedir. Crewe (338)'e göre kişilerin ceza infaz kurumlarına adaptasyon derecesi, ceza infaz kurumu ortamı şartlarına ve cezaevinde kalınan süreye göre değişebilir. Kişiler ceza infaz kurumuna girdiklerinde alışkanlıklarından uzak, otoriter, izole ve kendine has kuralları olan bir ortama adım atarlar. Bu ortam kişilerde sürecin ne şekilde geçeceği, kurallar ve yeni ve alışılmadık bu ortamdaki yaşama ilişkin merak, korku ve endişe uyandırabilir. Çalışma kapsamında LGBT'ler ceza infaz kurumu yaşantılarındaki bu ihtiyaca işaret etmiş; kuruma girişte bilgilendirme katılımcılar için bir gereksinim olarak bulunmuştur. Psikolojik destek LGBT'lerin vurguladığı bir diğer ihtiyaç olarak tanımlanmıştır. Çalışmanın ceza infaz kurumlarındaki travmatik yaşantılar kısmında vurgulandığı üzere LGBT'lerin bu konuya ilişkin gereksinimleri önemli görülmektedir. Bu bulguyu destekler nitelikteki bir çalışma, King ve arkadaşlarının (73); lezbiyen, gey ve biseksüel insanların heteroseksüellere göre mental rahatsızlıklar açısından daha yüksek risk altında oldukları; eşcinsel ve biseksüel bireylerin intihar girişimi, madde kötüye kullanımı gibi konularda heteroseksüellere göre daha fazla risk taşıdığı ve bu nedenle daha fazla psikolojik destek talep ettiğini saptadıkları araştırmalarıdır. Ülkemizde sivil toplum örgütlerinin desteği ile hazırlanan LGBT mahpuslara yönelik iki çalışmada (94, 309) da benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Her iki çalışmada da psikolojik destek ihtiyacına vurgu yapılmıştır.

Araştırma katılımcıları tarafından bireysel danışmanlık ve grup çalışmaları bir diğer gereksinim olarak belirtilmiştir. Burada önemli bir not düşmek gerekir: gözetime (güvenlik vb. uygulamaları içeren), iyileştirmeden (rehabilitasyon faaliyetlerini içeren) daha fazla odaklanılması hükümlü/tutukluların stresini arttıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir (339). Hochdorn ve arkadaşları (340) özellikle cezaevi bağlamında, trans kadınlarla psikolojik danışmaya ve psiko-sosyal boyutlara özel bir dikkat gösterilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu sebeplerle ceza infaz kurumlarında bulunan ve iyileştirme faaliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturan psiko-

sosyal servis çalışmaları önem kazanmaktadır. Psiko-sosyal serviste görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının LGBT'lerle çalışırken bireysel ve grup çalışmalarına önem vermesi bu bulgular kapsamında ulaşılabilecek bir sonuç olarak görülmektedir. Ayrıca katılımcılar tarafından tanımlanan başka bir ihtiyaç olan LGBT'lerin katılımını da sağlayacak sosyo-kültürel faaliyetlerin planlanması ve uygulanması da psiko-sosyal servis ve eğitim servisi tarafından sağlanabilecek bir başka boyutu oluşturmaktadır.

Kurum personeline yönelik eğitim hizmetleri ceza infaz kurumlarındaki bir diğer ihtiyaç olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın katılımcıları cezaevi personelinin LGBT'lere ilişkin bilgi eksikliği ve toplumsal önyargıların etkisiyle olumsuz tutum ve tavırlar alabildiğinden bahsetmiştir. Bu durumun katılımcılar tarafından bir başka ihtiyaç olarak tanımlanan kurum personeline erişimi de etkileyeceği düşünülmektedir. Destekleyici ve güvenli ortam olarak tanımlanan bir başka ihtiyaç LGBT'lerin dışlanma süreçlerine paralel olarak beliren ve aslında LGBT'lerin "kabul edilirliği" ve "görünür" olmasına işaret eden bir ihtiyaçtır. Hizmetlere erişimde verilecek deseği ve güvenlik önlemlerinin LGBT'lerin lehine olacak şekilde alınma durumuna yönelik beklentileri içermektedir. Geçmiş yaşantılara yönelik risk etmenlerinin değerlendirilmesi ise toplumsal yaşam içerisinde karşılaşılan, bireysel ve çevre şartlarından doğan ve kişinin yaşantısını etkileyen durumlarının kişinin şimdiki yaşamına etkisinin yordanmasını kapsamaktadır. Bu gereksinim tüm tutuklu ya da hükümlüler için geçerlidir; ancak LGBT'ler açısından ayırıcı ve dikkat edilmesi gereken nokta; LGBT'lerin, hapsedilmeden önce daha fazla sıkıntı yaşayabileceğidir. Çünkü LGBT'ler, azınlık stresine maruz kalma (homofobiye bağlı stres) sonucu oluşan sıkıntılarla heteroseksüellere göre daha fazla karşılaşmaktadırlar (300). Burada gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta da; herhangi bir uygulamanın etkili olması için, sadece sunulmuş olan problem değil, bütün olarak birey ve ihtiyaçlarının hedef alınması gerektiğidir (304).

Çalışma kapsamında ortaya çıkan bir diğer ihtiyaç olan "uygulayıcının etik değerler çerçevesinde konuya yaklaşımı", cezaevlerinde bulunan LGBT'lere yönelik sosyal hizmet uygulamalarını da içeren uygulamalarda eşitlik, saygı, etik ilkelere bağlılık ve kişisel değerlerin profesyonel olarak uygulanması gereken mesleğe yansımaması kapsamında değerlendirilmiştir. Bu gereksinim aynı zamanda araştırma kapsamındaki gereksinimlerden bir diğeri olan homofobik ve önyargılı olmayan tutumla da örtüşmektedir. Araştırma katılımcılarının değindiği bir diğer gereksinim

olan kaynaklarla bağlantılandırma, ekonomik destek ihtiyacını da kapsayan ve ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lerin hizmetlere erişim noktasında bilgilendirme yapılacak danışmanlık faaliyetlerini içermektedir. Son olarak tahliyeye hazırlık hizmetleri ihtiyacı bir önceki bölümde değinilen tahliye sonrası gereksinimler kapsamında planlanması ve yürütülmesi gereken faaliyetlere işaret etmektedir.

Araştırmanın ikinci önemli amacı olan LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarının ortaya çıkarılması konusuna ilişkin olarak; ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lerin sorunlarının çözümlenmesi adına hangi önlemler alınabileceği konusu tartışmalı bir konudur. Bu konuda geçtiğimiz dönemde kamuoyunda tartışılan bir durum LGBT'lere özel ceza infaz kurumlarının oluşturulması olmuştur. Ancak LGBT alanındaki birçok STK bu fikrin LGBT'ler adına daha çok olumsuzluğa yol açacağı; yalıtılmışlık ve ötekileştirmeyi daha da büyüteceğini öne sürmüştür. Bunun yanında bu fikri destekleyen gruplar da olmuştur. Bu çalışma kapsamında; katılımcıların bu konuya ve çözüme ilişkin görüş farklılıklarının olduğu görülmüştür. Aşağıda katılımcıların "LGBT'ler için ayrı bir ceza infaz kurumu fikrini nasıl buluyorsunuz?" sorusuna ilişkin söylemlerinden örneklere yer verilmiştir;

> *"Bence şeydir yani esir kampı (gülerek). Yani ben net bir şekilde böyle tanımlıyorum bunu. Yani burada yapılacak şey, insanları, belli bir grubu tutup bir yere toplayıp güvenliğini sağlayamazsınız. İnsanların her ne suç işlemiş olursa olsun eğer bir ceza infaz kurumunuz varsa orada kurumda çalışan herkesi bilgilendirirsiniz. Kurumda, eğer kurum içerisinde de örneğin cezaevi içinde mahkumların arasında bir sorun var, o zaman o mahkumları cezalandırırsınız. Gerekli önlemleri alırsınız. Eğitim çalışması yaparsınız. Tutup insanları aaa ya sen erkeklerden hoşlanıyorsun ve erkeksin, seni Eskişehir'de bir yere koyacağım, istersen Hakkari'de ceza işlemiş ol demek, esir kampına almak demektir insanları… Yani hani şey uuuu diyelim ki böyle bir cezaevi yaptınız. Koydunuz, orada sadece eşcinseller var. Peki cezaevinde çalışan, çalışanlar ne olacak? Aynı çalışanlarla devam ettiğiniz sürece orada o insanlar, o insanlara hiçbir şey uygulamayacak mı?..."* (Sirius, Gey, 27)

LGBT'ler için ayrı bir ceza infaz kurumu fikrini desteklemeyen bir başka katılımcı ise konuya şu şekilde yaklaşmıştır;

> *Getirileri de var, götürüleri de var. Bu fikri, şeyle ilgili fikirlerimi kitapta da yazdım zaten. Yani şöyle bir şey bazı insanlar açık, bazı insanlar kapalı. Şimdi diyelim ki, kimliğini, lezbiyen bir kadını düşün niye kadın cezaevinde değil de sen onu LGBT hapishanesine götürüyorsun. İkincisi aile geldiğinde LGBT nedir? Orada bir fişleme bir kamp gibi bir şey. Ee şimdi son dönemlerde özellikle benim en büyük korkum, kalkıp işte biz bunları tedavi etmeliyiz, sonra toplum içine bırakmalıyız falan diyen bir kafa var.*

Bu cezaevleri bu kampüslerin bir nazi kampına dönüşmeyeceğine dair bir garantiniz var mı? Bence yok. Ben olduğuna inanmıyorum…" (Vega, Gey, 30)

LGBT Cezaevi fikrini destekleyen bir katılımcı ise fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir;

"Aaaa ben kesinlikle destekliyorum, olmalı. En azından birbirini anlayan insanlar olur. Ne bileyim belki çalışanı müdürü ona göre olur, ona göre seçerler. Az önce dedim ya hiç kurs etkinlik yoktu bana göre diye, belki onlar genel yapıya göre ayarlanır. Tabi bu fikre karşı çıkanlar da var, hani ayrımcılık gibisinden değil ama, asıl ayrımcılığı erkek cezaevine girsinler de görsünler. Bir de işin açılmayanlar için farklı bir boyutu var ama özellikle translar için ben bu fikri destekliyorum kesinlikle." (Canopus, Gey, 42).

Bir başka katılımcı ise çözüm noktasında eğitim faaliyetlerine vurgu yapmıştır;

"Bence değil, ama bazı arkadaşlarım iyi bir fikir olduğunu düşünüyor. Kapasitesini geliştirsin, cezaevinde eğitimler verilsin yani. O kadar çok sivil toplum örgütü var ki farklı farklı alanlarda çalışan. Cezaevindeki insanlara farklı alanlarda çalışan insanlar üzerinden kapasitesini güçlendirsin. O insanlar sabahtan akşama kadar yatağında yatıyorlar ve sıkılıyorlar. En azından belirli eğitim süreçlerinden geçirilebilir bu insanlar." (Alpha Centauri, Trans Kadın, 42).

Bir diğer katılımcı için ise çözüm hem eğitimi hem de diğer önlemleri içermektedir,

"Şimdi bu fikir başka bir yerde olsa güzel derim ama bu fikir bu ülkede olduğu müddetçe olmaz yani. Niye çünkü şimdi düşünün LGBT cezaevi, atıyorum içeride LGBT birey var ama ailesi bilmiyor. Aile bunu ziyarete gelecek, ne olacak oradan çıktığında diyecekler ki, illa ki duyacaklar. Ee sen nereye gittin, e ben bu cezaevine, e bu cezaevi böyle böyleymiş dediklerinde ne olacak? Yani bunlar var… Yani zihniyetler kötü çünkü. Yani bu zihniyet yok. Onun yerine, diğer cezaevlerinde bölümler yapsınlar. Orada hizmet edenler, çalışanlar da LGBT olabilir. Mesela sen belli bir bölüm yap, orada yani cezaevinin içinde bir blok olsun. Girişte belli olmasın. Atıyorum işte Maltepe cezaevinde L1, L2, L3 bloklar var, ee L1'i sen LGBT bloğu yap. Olabilir bu, dışarıdan gelen kimse şey yapmaz. Ne olur, oranın çalışanları LGBT bireyi gardiyan alırsın, bu şekilde işlem yürür. Bu olabilir, ama öbür türlü olmaz. Bir de çalışanlara eğitim şart" (Achernar, Lezbiyen, 55).

Katılımcıların söylemlerinden görüldüğü üzere LGBT'lere ayrı bir ceza infaz kurumu fikrinin tartışmalı bir konu olduğu açıktır. Burada sunulabilecek bir çözüm noktası; ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lerin sorunları için, alandan

akademisyenler, STK temsilcileri ve Adalet Bakanlığı personelinin katılımı ile yapılacak çalışmalarda; konuya ilişkin araştırmaların incelenmesi, farklı fikirlerin ortaya konulması ve diğer ülkelerin sistemlerinin incelenmesine ağırlık verilmesi olabilir.

Bu bölümde LBGT'lerin sosyal dışlanma süreçleri, ceza infaz kurumu yaşantıları ve sosyal hizmet gereksinimleri araştırma bulguları ve alanda yapılan ve erişilebilen alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır. Sosyal hizmet mesleği temelinde oluşturulan bu çalışmada konuya ekosistem yaklaşımı perspektifinden bakılmış; sorun ve ihtiyaçlar tanımlanırken; içinde yaşanılan toplumun bakış açısı, durumlar arası etkileşimler ve sistemlerin birbirini ne şekilde etkilediği betimsel bir yaklaşımla sunulmaya çalışılmıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu bölümde, çalışmanın bulguları ışığında elde edilen sonuçlara değinilmiştir. Bulgularla bağlantılı olarak sonuçlar üç başlık altında toplanarak sınıflandırılmıştır.

6.1.1. Toplumsal Yaşamda Sosyal Dışlanma Süreçlerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın amaçlarından biri olan LGBT'lerin toplumsal yaşamda sosyal dışlanmaya ilişkin süreçleri nasıl deneyimlediklerinin belirlenmesine ilişkin yapılan değerlendirmede ve edinilen bulgularda, sosyal dışlanma; ekonomik, kültürel ve mekânsal dışlanma başlıkları altında toplanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Çalışmanın sonuçlarına göre, sosyal dışlanmanın bir alt boyutu olan ekonomik dışlanma LGBT'lerde cinsel yönelim kaynaklı işe kabul edilmeme ile başlayan ve bunun tezahürü olarak iş gücü piyasasından dışlanma ile devam eden bir sürece tekabül etmektedir. Araştırma kapsamında bu süreç LGBT'ler için seks işçiliğine ya da ekonomik kaynaklı suça itilmeye sebep olabilmektedir. Yani işgücü piyasasının, heteroseksist yapılanma içerisinde homofobik ya da önyargılı tutumlarla beslenmesi noktasında dışlanan LGBT'ler, yaşamlarının devamını seks işçiliği yaparak geçirmek zorunda kalabilmektedirler. Diğer yandan da ekonomik gereksinimlerinin karşılanamıyor oluşu, suç işleme noktasında bir etken olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ekonomik dışlanmanın bir diğer boyutunu ise sınırlı da olsa işe kabul noktasında yaşanılanlar oluşturmaktadır. İşe kabul edilen LGBT'ler açısından da bu konuya ilişkin yaşantılar işten çıkarma, mobbing ve işyerinde taciz şeklinde görülebilmektedir. Bu yaşantıların hepsinde "cinsel yönelim" üzerinden temellenen birtakım tutum ve davranışlar etkili olmaktadır.

Sosyal dışlanmanın bir diğer alt boyutu olan mekânsal dışlanma; LGBT'ler için barınma, eğitim, sağlık, hukuk, adalet ve kaynaklara erişim noktasında her biri homofobik tutumlarla beslenen bir sürece işaret etmektedir. Araştırma kapsamında, barınma konusunda ev bulmakta güçlük çeken LGBT'ler, ev sahipleri, komşular ya da diğer kişilerin olumsuz tutumları ile karşılaşmaktadır. Bu durum ise LGBT'lerin barınma ihtiyaçlarını gidermede sorunlarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Eğitim hayatı, mekânsal dışlanmanın yaşandığı alanlardan bir diğeridir. Özellikle eğitimcilerin homofobik tutum ve davranışları ve eğitim sistemindeki heteroseksist

kalıplar, LGBT'lerin eğitim yaşamlarında sorunlar yaşamalarına ve erken yaşta okulu bırakmalarına sebep olabilmektedir. Araştırma kapsamında, sağlık açısından LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçleri sağlık personelinin bakış açısından doğrudan etkilenmektedir. Dünya otoriteleri tarafından kabul edilmiş olan eşcinselliğin "hastalık" snıflandırmasından çıkarılmış olması gerçeğine rağmen, sağlık personelinin bu gerçeğe karşıt düşünceleri ve davranışları ya da hizmet sunumundaki önyargılı tutumları LGBT'lerin sağlık alanındaki dışlanma pratiklerini beslemektedir. Araştırma kapsamında hukuk, adalet ve kaynaklara erişim de LGBT'ler için başka bir dışlanma alanıdır. Hukuk, adalet ya da kaynakların toplumun her bireyi için geçerli olduğu ve her bireyin eşit bir şekilde yararlanma hakkı olduğu gerçeği bilinse de; LGBT'ler için bu hizmetlerden yararlanma konusunun sıkıntılı olduğu görülmüştür. Bunu yaratan en önemli etken "adalet ve hukuk" sistemine güven duygularının zedenlenmiş olmasıdır. Geçmiş deneyimlerinde karşılaştıkları, özellikle adalet çalışanlarının önyargılı tutumlarının da olumsuz etkide bulunduğu yaşantıların bu duruma etken olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında LGBT'lerin sosyal dışlanma süreçlerinin incelendiği bir diğer alt boyut kültürel dışlanmadır. Toplumsal katılım kapsamında ele alınan bu sürecin, toplumsal önyargılar, homofobik tutumlar ve toplumsal baskının aile, yakın çevre, toplumsal kurumlar ve genel olarak toplum içerisinde yoğun olarak yaşandığı bir süreç olarak deneyimlendiği görülmüştür. Araştırma kapsamında, LGBT'lerin toplumsal katılım anlamında dışlanma süreçlerinin yaşamlarına olan yansımalarının ise izolasyon, göz ardı edilme, insan hakları ihlalleri ve intihar, kendine zarar verme, depresif düşünceler, madde kötüye kullanımı, anksiyete sorunlarını içeren travmatik yaşantılar olduğu görülmüştür.

6.1.2. Ceza İnfaz Kurumu Yaşantılarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bir diğer amacı olan LGBT'lerin ceza infaz kurumu süreçlerini nasıl deneyimlediklerinin belirlenmesine ilişkin yapılan değerlendirmede ve edinilen bulgularda, LGBT'lerin ceza infaz kurumu yaşantılarına ilişkin aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Ceza infaz kurumu yaşantıları LGBT'ler için zorlu bir sürece işaret etmektedir. Ceza infaz kurumlarında LGBT'ler hükümlü/tutuklu olmaktan kaynaklanan sorunlara ek olarak LGBT olmaktan kaynaklanan birçok sorunla yüz yüze gelmektedir.

Araştırma kapsamında LGBT'ler kuruma ilk girişten, koğuşa yerleştirmeye, kurumda kalınan süreçten tahliyeye kadar kurum sürecinin her aşamasında birtakım sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar ceza infaz kurumu içerisinde de sosyal dışlanma pratiklerinin deneyimlenmesinden beslenmektedir. Bu sosyal dışlanma pratiklerini ise diğer tutuklu/hükümlülerin ve ceza infaz kurumu çalışanlarının olumsuz/homofobik tutumları, uygulamadan kaynaklanan sorunlar ve güvenlik gerekçeleri sonucunda oluşan tecrit, izolasyon ve kurum hizmetlerine erişimde güçlükler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında LGBT'ler için bir diğer sorun alanını güvenlik sorunları ve ziyaretlere ilişkin sorunlar oluşturmaktadır. İnfaz sürecinde yaşanan bu sorunlara ek olarak bireysel ve cinsel yönelim kaynaklı ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşadıkları güçlükler, maddi sorunlar ve psikolojk sorunlar infaz sürecini zorlu hale getiren diğer unsurlardır. Araştırma kapsamında LGBT'lerin ceza infaz kurumlarında iken intihar, kendine zarar verme, agresyon/şiddet eğilimi, depresif düşünceler ve anksiyete sorunlarını içeren travmatik yaşantılar deneyimledikleri görülmüştür. Tahliye sonrası gereksinimleri de içeren bu bölümde, LGBT'lerin tahliye olduktan sonra toplumsal yaşama uyum, maddi destek, iş bulma, barınma, aile ile ilişkiler, psikolojik destek ve sağlık desteğine ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. LGBT gruplarına destek veren STK'lar ile iletişim ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü/tutuklular için önemli bir unsurdur. Tüm bunların yanında araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer sonuç da ceza infaz kurumları arasında LGBT'lere yaklaşım açısından uygulama farklılıklarının bulunduğu; bu durumun kurum personelinin yaklaşımı ile ilişkili olduğu ve LGBT'lere gösterilen olumlu tutum ve davranışların önyargılı fikirlerin değişmesi ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında bu bölüm için ulaşılan en önemli sonuç, ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lerin genel olarak "mahkum olmaktan kaynaklanan ortak sorunlar" dışında, yaşadıkları sorunların "cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği" üzerinden temellendiğidir.

6.1.3. Sosyal Hizmet Gereksinimlerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın LGBT'lerin hem toplumsal yaşam içerisinde hem de ceza infaz kurumlarındaki sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesi amacına yönelik olarak edinilen bulgular kapsamında ulaşılan sonuçları aşağıda verilmiştir;

Ceza infaz kurumlarında LGBT'lerin kuruma giriş, infaz süreci ve tahliye sonrasına hazırlık hizmetleri kapsamında değerlendirilebilecek sosyal hizmet

ihtiyaçları mevcuttur. Araştırma kapsamında LGBT'lerin kuruma girişte sürecin ne şekilde geçeceği, hakları, hizmetler, bu hizmetlerden ne şekilde yararlanılacağı ve kurallar konusunda bilgi gereksinimi bulunmaktadır. İnfaz sürecinde ise psikolojik destek, bireysel danışmanlık, grup çalışmaları, güçlendirme, sosyo-kültürel faaliyetlere katılım, kaynaklarla bağlantılandırma, ekonomik destek, homofobik ve önyargılı olmayan tutum, uygulayıcının etik değerler çerçevesinde konuya yaklaşımı, destekleyici ve güvenli ortam ve kurum personeline erişim konularında sosyal hizmet ihtiyaçları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnfaz sürecinin tahliye sonrasına hazırlık hizmetlerini de içerdiği değerlendirildiğinde araştırma kapsamında tanımlanan bir diğer sonuç ise tahliye sonrasına hazırlığın toplumsal yaşam içerisinde sosyal dışlanma yaşantılayan LGBT'ler için önemli olduğudur.

LGBT'lerin toplumsal yaşamda yukarıda belirtilen sosyal dışlanma yaşantılarının bir yansıması olarak birçok sosyal hizmet gereksinimi bulunmaktadır. Araştırma kapsamında ceza infaz kurumu yaşantılarında belirtilen tahliye sonrası gereksinimlerle (toplumsal yaşama uyum, maddi destek, iş bulma, barınma, aile ile ilişkiler, psikolojik destek ve sağlık desteği) uyumlu ve ek olarak, LGBT'lerin toplumsal yaşamda ekonomik destek, önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele, psikolojik destek, istihdam olanaklarının sağlanması ve danışmanlık olarak sıralanabilecek sosyal hizmet gereksinimleri bulunmaktadır.

6.2. Öneriler

- LGBT'lerin toplumsal yaşam içerisinde yaşantıladıkları sosyal dışlanmaya ilişkin olarak, en temelde toplumun tüm bireylerini kapsayıcı ve eşitlikçi bir bakış açısının oluşturulabilmesi için toplumla çalışmaya ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu anlamda sosyal hizmet bakış açısıyla yapılacak toplum çalışması uygulamalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Burada içerme politikalarını vurgulamak ve bu politikaları toplumun her alanına (sağlık, eğitim, adalet vb.) yaygınlaştırılmasını sağlayacak çalışmalar yapmak yerinde olabilir.
- Devlet tarafından verilen hizmetlerin tüm toplumu kapsayıcılığı ve eşit dağıtımı ilkesinden hareketle, kamu kurumlarındaki çalışanların hizmet sunumunda LGBT'lere karşı önyargılı ve homofobik yaklaşımlardan

uzaklaşması ve LGBT'lere yönelik bilgi eksikliğinin giderilmesi açısından "Ayrımcılık Karşıtı Uygulamalar"ı kapsayan eğitim çalışmalarının planlanması ve uygulanması gerekmektedir.

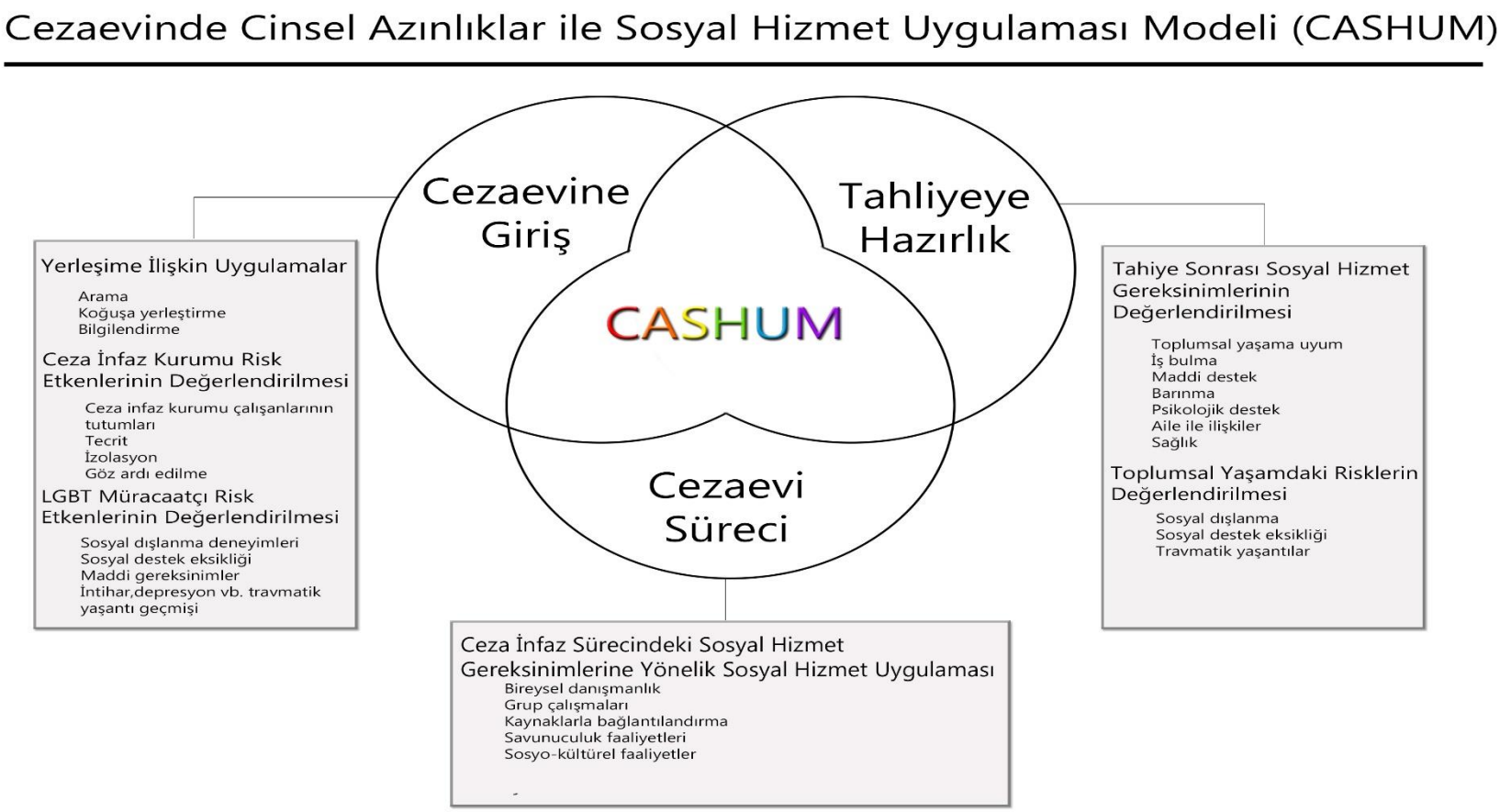
- Sosyal hizmet uzmanlarının LGBT'lerle uygulama yaparken LGBT'lerin toplumsal yaşamda karşı karşıya kaldıkları sorunların, sosyal çevrenin etkisinin, mevcut toplum yapısının, LGBT'lere yönelik bakış açısının ve LGBT'lerin özel gereksinimlerinin bilincinde olarak ve etik ilkeler çerçevesinde müdahale yöntemleri geliştirmeleri önemli görülmektedir.
- Ceza infaz kurumları açısından değerlendirildiğinde, LGBT'ler bu yapılanma içerisinde özel gereksinimli gruplar arasında yer almakta ve bu "özel" olma durumu birçok gereksinimlerinin doğmasına yol açmaktadır. "Genel ve total" kurumlar olan ceza infaz kurumlarının farklı gereksinimleri olan müracaatçı grupları için uygun yaklaşım ve uygulamalarının olması, bu grupların infaz sürecini daha işlevsel geçirmelerini sağlayacaktır. Bu yaklaşım ve uygulamalar LGBT'ler ya da bu çalışmanın kapsamı dışında kalan ve farklı gereksinimleri bulunan diğer gruplar özelinde (Örn. Yaşlı, Engelli, Mülteci vb.); grup hakkında farkındalık geliştirme, grubun ihtiyaç tespiti, araştırmalar, yurt dışındaki uygulama örnekleri, mevcut yasal süreçler vb. durumların ayrıntılı değerlendirilmesini ve kapsayıcı programlar geliştirilmesini içermelidir. Kapsayıcı programlar bireysel çalışmaları içerebileceği gibi grup çalışmaları ve etkinlikleri de içerebilir.
- Ceza infaz kurumlarında görev yapan personelin LGBT'lere ilişkin bilgi eksikliklerinin giderilmesi, homofobik ve önyargılı yaklaşımlardan kaçınması ve grubun nitelik ve ihtiyaçlarının farkında olması açısından ceza infaz kurumu personeline yönelik eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi gerekmektedir.
- Sivil Toplum Kuruluşları LGBT'lerin hak mücadelerinde destek veren önemli yapılanmalardır. Bu yapılanmaların desteklenmesi, üniversite ve kurumlarla- özellikle ceza infaz kurumları ile- ilişkilerinin işbirliklerinin geliştirilmesi ve buna yönelik çalışmalar planlanması önemlidir.
- Bu alandaki araştırmaların, ceza adaleti sistemi riski altındaki veya içinde olan LGBT için LGBT'lere duyarlı bir cezaevi ve toplum bakışı yaklaşımı geliştirmesinde önemli etkilerinin olacağı düşünülmektedir. Ülkemizde "LGBT" konusunda literatür eksikliğinden ve LGBT'lerin toplumsal yapı

içerisindeki mevcut sorun çeşitliliğinden hareketle üniversitelerin bu konu özelinde; LGBT'lerin aile ilişkileri, travmatik yaşantıları, bu konuda faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri vb alanlarda araştırmalara yönelmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal hizmet mesleği özelinde ise; bu araştırmanın ceza infaz kurumu kapsamında (tutuklu/hükümlü LGBT'ler) olduğu gibi; mülteci LGBT'ler, Engelli LGBT'ler, Yaşlı LGBT'ler gibi gruplar özelinde sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesinin, sosyal hizmet alanına büyük katkı sağlayacağı ve bu konudaki bilgi eksikliğini gidereceği düşünülmektedir.

- Ceza infaz kurumlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanları açısından LGBT'lere yaklaşım ayrıca önem taşımaktadır. Ceza infaz kurumlarında Hükümlü/tutuklular psiko-sosyal servis çalışanlarını (sosyal hizmet uzmanı ve psikolog) sorunlarını paylaşabilecekleri, yardım alabilecekleri ve çözüm bulma konusunda destek alabilecekleri; idare ile aralarında bir "köprü" ve "üniformasız" sivil çalışanlar olarak görmektedir. Bu beklenti sosyal hizmet uzmanları için, mesleğin gerektirdiği uygulamaları müracaatçının "iyilik hali"ne katkı sunacak şekilde gerçekleştirmek anlamına gelir. Güçlendirme ve ekosistem perspektifi ile LGBT'ler özelinde baskı karşıtı ve özgürleştirici uygulamalar ve olumlayıcı uygulamalar bu anlamda sosyal hizmet uzmanlarına katkı sağlayacaktır.

Bu kapsamda bu çalışmanın bir ürünü olarak, araştırmanın LGBT'lerin sosyal dışlanma yaşantıları, ceza infaz kurumu süreçleri ve tahliye sonrası sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin, araştırma sonuçları ve araştırmanın "Genel Bilgiler" bölümünde ayrıntılarıyla verilmiş olan ve litaratürden gelen bilgiler ışığında "ihtiyaç temelli bir sosyal hizmet uygulaması modeli" tasarlanmıştır. Modelin bir genelleme kaygısı olmamakla birlikte, bir öneri niteliği taşıdığı ve ceza infaz kurumlarında LGBT'lerle çalışan sosyal hizmet uzmanları için bir yol haritası/rehber niteliğinde olduğunu belirtmek gerekir.

Modele CASHUM (Cezaevinde Cinsel Azınlıklar ile Sosyal Hizmet Uygulaması Modeli) ismi verilmiştir. Araştırma verileri sonucu kavramsallaştırılan CASHUM'a ilişkin görsel Şekil 4.6'da sunulmuştur

Şekil 4.6. CASHUM (Cezaevinde Cinsel Azınlıklar ile Sosyal Hizmet Uygulaması Modeli).

CASHUM, LGBT'lerin ceza infaz kurumu sürecine ilişkin birbiri içerisine geçmiş üç süreçten oluşmaktadır. Cezaevine giriş, cezaevi süreci ve tahliyeye hazırlık başlıkları ile kavramsallaştırılan bu süreçlerin birbiri içine geçmiş olması, cezaevlerindeki sosyal hizmet uygulamalarının ve rehabilitasyon hizmetlerinin tüm süreci kapsaması gerekliliği ve bu üç sürecin birbirini etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü ceza infaz kurumlarına girişte yaşanılan sorunlar, infaz sürecini etkilemekte; ya da örneğin infaz sürecinin olumlu ya da olumsuz geçmesi kişinin tahliye sonrası sürecine yansımaktadır.

Araştırma kapsamında LGBT'lerin yalnızca ceza infaz kurumu yaşantılarına değil; aynı zamanda "dışarıdaki" yaşamlarına odaklanılmasının modelin oluşumunda ve araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ekosistem perspektifi bakış açısına bağlı kalma anlamında çok büyük katkılarının olduğu söylenebilir. Kişiler ceza infaz kurumlarına geçmiş yaşantılarını da taşımakta; infaz süreci tamamlandıktan sonra da "dışarıya" geri dönmektedirler. Bu sebeple LGBT'lere yönelik planlanacak çalışmaların daha büyük perspektiften ve toplum yaşantılarının verilerinden beslenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Modelin üç önemli ayağını, LGBT müracaatçı, ceza infaz kurumu ve sosyal hizmet uzmanı oluşturmaktadır. Bu ayaklardan hepsi hem birbiri ile bağlı olması gereken, hem de kendine has özellikleri olan unsurlardır. Sosyal hizmet uzmanları için profesyonel bakış açısı burada ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları hem kurum, hem de LGBT müracaatçı açısından "taraf" olmanın gerekliliklerini sağlama noktasında mesleğin bilgi, değer ve beceri tabanını uygun bir şekilde kullanabilmelidir. Bu kapsamda cezaevlerinde LGBT'lerle çalışan sosyal hizmet uzmanı için modelin her aşamasında dikkat edilmesi gereken bir gereklilik "homofobik ve önyargılı olmayan tutum" ve sosyal hizmet uzmanının "LGBT'lere ilişkin kendi inanç ve değerlerinin farkında olması" dır. Bir diğer husus ise ceza infaz kurumlarındaki LGBT'lerin hem tutuklu ya da hükümlü olmanın olumsuz etkileri, hem de cezaevinde "LGBT" olmanın olumsuz etkilerini bir arada yaşıyor oluşudur. İkincil mağduriyet olarak ele alınabilecek bu durum, ceza infaz kurumlarındaki özel gereksinimli diğer gruplar (yaşlı, engelli, mülteci vb.) için de geçerli olmakla birlikte; toplumun LGBT'lere karşı bakış açısı, önyargılar ve homofobik tutumlar göz önüne alındığında LGBT'ler özelinde dikkat edilmesi gereken bir durum olarak görülmektedir.

Modelde “cezaevine giriş” ilk aşama olarak tanımlanmıştır. Bu sürecin ilk kısmını yerleşime ilişkin uygulamalar oluşturmaktadır. Ceza infaz kurumlarına ilk girişteki aramalar yasal mevzuata da dayanan ve olması gereken zorunlu uygulamalardır. Ancak bu aramalar LGBT’ler için zorlu bir duruma işaret etmektedir. Örneğin bir travesti için erkek cezaevine girildiği anda, genel olarak bedenine ilişkin kabullenmeme söz konusu olduğunda, bu aramalar ile karşılaşmak zorlu olabilmektedir. Bu sebeple LGBT’lerin bu konuya ilişkin hassasiyetlerine duyarlı bir yaklaşım önem kazanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının bu aşamada yapabileceği bir uygulama aramadan görevli cezaevi personelini hassasiyetler konusunda bilgilendirmek; müracaatçıyı yasal zorunluluklar hakkında bilgilendirmek ve kaygılarının azalmasına yardımcı olmak olabilir.

Cezaevine giriş aşamasında yerleşime ilişkin uygulamaların diğer unsurlarını bilgilendirme ve koğuşa yerleştirme işlemleri oluşturmaktadır. Cezaevlerinde LGBT’lerin koğuşa yerleşimi önemli bir konudur. Türk ceza infaz sisteminde cezaevleri erkek ve kadınlara yönelik oluşturulmuştur. LGBT’ler kendileri için oluşturulmuş ayrı koğuşlarda ya da tek kişilik hücrelerde kalmaktadır. Koğuşa yerleşim konusunda sosyal hizmet uzmanının, LGBT müracaatçıya ilişkin yaptığı ön değerlendirmenin ardından cezaevlerinde koğuşa yerleştirme ile ilgili kurulun bir üyesi olarak, kurum idaresine müracaatçının taleplerini, beklentilerini, kişiye ilişkin olası riskleri iletmede önemli bir rolü bulunmaktadır. Örneğin ceza infaz kurumlarında intihar, sıkça karşılaşılan ve önlem alınması gereken ve “önlenebilir” bir gerçekliktir. Bu açıdan ceza infaz kurummlarında müracaatçılara “intihar risk değerlendirilmesi” yapılmakta ve intiharın önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu araştırma sonucu elde edilen veriler ve literatür göstermektedir ki, LGBT’lerde intihar oranları yüksektir. Bilinen bir diğer gerçek ise intihar geçmişi, intiharın yinelenmesi için önemli bir risk faktörüdür. Ceza infaz kurumlarında da tek kişilik koğuşlarda gerçekleşen intiharların fazlalığı dikkate alındığında, bu durumun LGBT’leri tek kişilik koğuşlara yerleştirirken cezaevi idaresinin göz önünde bulundurması gereken bir husus olduğu düşünülmektedir.

Cezaevine giriş aşamasının bir diğer boyutunu oluşturan bilgilendirme konusu, özellikle ilk kez cezaevine giren müracaatçılar için önemli bir konudur. Toplumsal yaşamda deneyimlenen ayrımcılık ve ötekileştirme pratikleri, çoğu zaman sosyal destek sistemlerinden yoksunluk ve “tek başına” olma LGBT’lerin sadece kendi

güçlerine inanmalarını sağlamaktadır. Bu gücün ve özgürlüğün kısıtlanması ile birlikte gelen ceza infaz kurumu yaşantısı, LGBT'ler için aynı zamanda bir bilinmezlik anlamına gelebilir. Bu sebeple ceza infaz kurumuna girişte yasal haklar, cezaevi süreci, verilen hizmetler ve kurallar konusunda sosyal hizmet uzmanı tarafından yapılacak bilgilendirme cezaevi sürecinin olumlu geçmesine de katkı sağlayacaktır.

Cezaevine giriş sürecinin bir diğer boyutunu ceza infaz kurumu risk etkenlerinin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında edinilen bilgiler ışında, bu risk etkenlerini oluşturan öğelerin tecrit (yalıtım-kişiyi isteği dışında tek kişilik koğuşa yerleştirme- kişinin güvenlik vb. sebeplerle hizmetlerden yararlanamaması), bununla bağlantılı izolasyon ve göz ardı edilme olduğu görülmüştür. Bu risk etkenleri zaten toplum yaşantısında sosyal dışlanma deneyimleyen LGBT'lerin cezaevi sürecine yapacağı olumsuz etkiler düşünüldüğünde, sosyal hizmet uzmanının göz önünde bulundurması gereken önemli hususlardır. Burada dikkat edilmesi gereken ve aslında bu uygulamaların kaynağı olan bir başka nokta, ceza infaz kurumu çalışanlarının LGBT'lere karşı olan tutumlarıdır. Tutumların önyargılı ve homofobik olması, LGBT'lerin ceza infaz kurumu sürecini doğrudan olumsuz etkileyecek en önemli etkenlerden birisidir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının kurum personeline yönelik düzenleyeceği farkındalık ve bilinçlendirme uygulamaları önem kazanmaktadır.

Modelin cezaevine giriş boyutunun bir başka unsuru ise LGBT müracaatçıya yönelik risk etkenlerinin değerlendirilmesidir. Bu noktada LGBT müracaatçının yaşaması muhtemel sosyal dışlanma deneyimleri, sosyal destek eksikliği, maddi gereksinimleri ve intihar, depresyon, kendine zarar verme vb. travmatik yaşantı geçmişinin değerlendirilmesi gerekir. Sosyal hizmet uzmanının birbiri ile bağlantılı bu risk etkenlerini giriş sürecinde değerlendirmesi cezaevi sürecinin de olumlu geçmesine katkıda bulunabilir.

Modelin ikinci önemli boyutunu LGBT'lerin cezaevi süreçleri oluşturmaktadır. Modelin merkezinde yer alan bu süreç, sosyal hizmet uzmanının aktif rol almasıyla ve LGBT müracaatçı ile oluşturulacak olumlu mesleki ilişki ile zenginleşebilecek bir süreçtir. Bu süreçte, cezaevine girişte değerlendirilen risk etkenlerine yönelik uygulamalar önem kazanmaktadır. Risk etkenleri ve ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirilecek bireysel danışmanlık, grup çalışmaları, kaynaklarla

bağlantılandırma, savunuculuk faaliyetleri ve sosyo-kültürel faaliyetler bu süreçte yapılabilecek sosyal hizmet uygulamalarını oluşturur. Böylelikle LGBT müracaatçı için, kişisel gereksinim ve sorunlarına ilişkin bilgi alabileceği, grup etkileşiminden faydalanabileceği, hakları ve hizmetlere erişim konusunda bilgi ve danışmanlık alabileceği bir ortam yaratılmış olur. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanı, çalışmanın genel bilgiler bölümünde verilen LGBT'lerle çalışırken rehber olabilecek (olumlayıcı uygulama, baskı karşıtı uygulama vb.) yaklaşım ve uygulamalardan faydalanmalıdır. Bu süreçte gözden kaçırılmaması gereken bir husus, LGBT'lerin güçlendirmeye ihtiyaç duyduğudur. Bu yüzden LGBT müracaatçılarla uygulamanın her aşamasında güçlendirmeye vurgu yapmak önemli görülmektedir.

CASHUM'un son ayağını oluşturan tahliyeye hazırlık, tahliye sonrası sosyal hizmet gereksinimlerinin değerlendirilmesi ve toplumsal yaşamdaki risklerin değerlendirilmesini kapsayan ve aslında ceza infaz kurumuna girişte başlayan sosyal hizmet uygulamasının bir diğer önemli kısmıdır. LGBT'lerin ceza infaz kurumundan çıktıktan sonra, toplumsal yaşama uyum, iş bulma, maddi destek, barınma, psikolojik destek, aile ile ilişkiler ve sağlık konularında gereksinimleri olabilmektedir. Bu gereksinimlerin ne şekilde karşılanabileceği, toplum içerisindeki hangi kaynak ve hizmetlerin bu gereksinimlere cevap verebileceğine ilişkin bilgilendirme ve yönlendirme LGBT müracaatçılar için hayati olabilir. Bunun yanında sosyal hizmet uzmanının LGBT müracaatçının toplumsal yaşama geri dönüşte karşılaşabileceği sosyal dışlanma, sosyal destek eksikliği ve travmatik yaşantnı risklerini de değerlendirmesi önemlidir. Bu aşamada yine güçlendirme, LGBT müracaatçıyı destekleyecek önemli bir unsur olarak görülmektedir. LGBT müracaatçının tahliye olmadan önce, bireysel ya da grup etkileşimi yoluyla alacağı ve bir sosyal hizmet uygulaması olarak tahliyeye hazırlık hizmetlerinde sosyal hizmet uzmanının LGBT'lerin yaşantıları, kaynakları, güçleri, ilişkileri, destekleri, oluşumları vb. hakkında bilgi sahibi olması önemlidir.

Model, bu araştırmanın bulgularından edinilen sonuçlar doğrultusunda oluşturulmuş olmakla birlikte; bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturan ekolojik perspektif modelin tüm aşamalarında yararlanılan bir rehber olmuştur. Perspektifin müracaatçının çevresi ile birlikte değerlendirilmesine yaptığı vurgu; modelin tüm süreçlerine yansıtılmaya çalışılmıştırdır. Bu nedenledir ki, örneğin LGBT müracaatçı risk etkenlerinin değerlendirilmesi noktasında toplumsal yaşamda karşılaşılan sosyal

dışlanma, ya da müracaatçıyı çevreleyen sosyal destek sistemlerinin kapsama dahil edilmesi sağlanmıştır. Aynı şekilde tahliyeye hazırlık aşamasının bir ayağını oluşturan toplumsal yaşamdaki risklerin değerlendirilmesi ile yapılan "çevre ile etkileşime vurgu" aynı düşünce doğrultusunda tasarlanmıştır.

Modelin, ekolojik perspektif yanında baskı karşıtı ve özgürleştirici uygulamanın, eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin insanlar üzerindeki etkilerini yok etmeye çalışan ve kişilerin gereksinimlerine odaklanan yönünden feyz aldığı söylenebilir. Baskı karşıtı ve özgürleştirici uygulamanın önem verdiği konulardan biri olan baskıcı ve hegemonik normlara karşı bilinç geliştirme ve farkındalık yaratma; modelin yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan her aşamasında uygulanması gereken değerler olarak görülmektedir. Modelde tanımlanan LGBT'ler için savunuculuk faaliyetleri de baskı karşıtı ve özgürleştirici uygulamanın önemli bir bileşenine vurgu yapmaktadır. LGBT hareketinin "sosyal hizmet uygulamasının tarihine derinlemesine gömülen temel özgürleştirici toplumsal hareketlerden biri" olduğu gerçeği de göz önüne alındığında modelin baskı karşıtı ve özgürleştirici uygulama ile bağını kurmanın "doğal olarak" mümkün olduğu görülmektedir.

Modelde, olumlayıcı uygulamanın, "kabul ve pozitif değerlendirme" ye ve "olumlu ya da olumsuz ön kabullerle hareket etmeme" ye yaptığı vurgu tüm aşamalarda dikkate alınan ve vurgulanması gereken önemli bir nokta olarak kabul edilmiştir. Modelin üç önemli ayağından birisi olan sosyal hizmet uzmanının, LGBT'lerle uygulamanın işlevsel olabilmesi için önyargılarından arınmış, "yansız ve yüksüz olma" gerekliliği konusu model ve olumlayıcı uygulama arasındaki güçlü bağa işaret etmektedir.

Tüm bunların yanında model açısından feminist teori ve eleştirel teorinin özel bir önemi bulunmaktadır. Feminist teorinin LGBT'lerin kabulü noktasında ataerkilliğe meydan okuyan yapısı ve eleştirel teorinin "baskı" nın ortadan kaldırılmasına yönelik sorgulayıcı tutumunun modelin her aşamasında göz önünde bulundurulması gereken değerler olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Sonuç olarak CASHUM, bu araştırmanın sonuçları, literatürden gelen bilgiler ve kuramsal dayanaklar ve araştırmacının geçmiş meslek deneyimi harmanlanarak oluşturulmuş bir modeldir. Amacı ceza infaz kurumlarında LGBT müracaatçılarla

sosyal hizmet uygulaması için bir ışık yakmaktır. Bu ışığın çoğalması, başka araştırmacıların bu alana ilişkin yapacakları katkı ile gerçekleşebilecektir.

,

7. KAYNAKLAR

1. Butler J. *Cinsiyet Belası*, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2008.

2. Güner U. Heteronormatif olmayan bir sosyal hizmet için. *Kaos GL*, 2013, http://www.kaosgldernegi.org/yayindetay.php?id=54.15.07.2016

3. Twenge JM, Sherman RA, Wells BE. Changes in American adults' sexual behavior and attitudes, 1972-2012. *Arch Sex Behav*. 2015, 44(8): 2273-2285.

4. Twenge JM, Sherman RA, Wells BE. Changes in american adults' sexual behavior and attitudes, 1973-2014. *Arch Sex Behav*.2016, 45(7): 1713-1730.

5. Gelbal S, Duyan V. Attitudes of university students toward lesbians and gay men in turkey, *Sex Roles*, 2006, 55: 573-579.

6. Sakallı Uğurlu N. Eşcinsellere ilişkin tutumlar: türkiye'de yapılan görgül çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2006, 9 (17): 53-69.

7. Gelgeç Bakacak A, Öktem P. Homosexuality in Turkey: Strategies for managing heterosexism, *Journal of Homosexuality*, 2014, 61: 817–846.

8. Sakallı N. The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality: A sample of turkish college students, *Journal of Homosexuality*, 2002, 42: 51-62.

9. Utaş Akhan L, Ünsal Barlas G. Study of health care providers and attitudes against homosexual, bisexual individuals, *International Journal of Human Sciences*, 2013, 10(1): 434-444.

10. Bekiroğulları Z. Perceptions of nonheterosexuality among future Muslim counseling psychologists, *Social Behavior and Personality*, 2012, 40(9): 1569-1584.

11. Çırakoğlu OC. Perception of homosexuality among Turkish university students: The roles of labels, gender, and prior contact, *The Journal of Social Psychology*, 2006, 146(3): 293–305.

12. Sakallı N, Uğurlu O. Effects of social contact with homosexuals on heterosexual Turkish university students attitudes towards homosexuality, *Journal of Homosexuality*, 2001, 42 (1): 53-62.

13. Saraç L. Attitudes of future physical education teachers in Turkey toward lesbians and gay men. Psychological Reports: *Sociocultural Issues in Psychology*, 2012, 111(3), 765-775.

14. Alğan TC., Şensever FL. *Ulusal basında nefret suçları: 10 yıl, 10 örnek.* İstanbul, Sosyal Değişim Derneği Yayınları, 2010.

15. Lambdaistanbul. Ne yanlış ne de yalnızız! Bir alan araştırması: Eşcinsel ve biseksüellerin sorunları, İstanbul: Berdan Matbaacılık, 2006.

16. Yılmaz V, Göçmen İ. Türkiye'de lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin sosyal ve ekonomik sorunları araştırmasının özet sonuçları, *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi,* 2015, 4(6): 94-101.

17. American Psychological Association. Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists, 2002, http://www.apa.org/ pi/ multiculturalguidelines/ homepage.html. Erişim. 07.08.2016.

18. Rusell EB, Viggiani, PA. Understanding Differences and Definitions. In: Dentato MP (eds.) *Social Work and Practice With LGBTQ Communities*, Oxford University Press, 2018: 14-21.

19. Lindsey LL. *Gender Roles A Sociological Perspective*. United States of America: Prentice Hall International Limited, 1990: 1-5.

20. Dökmen YZ. *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. 1. Baskı, Ankara, Sistem Yayıncılık, 2004: 39.

21. American Psychological Association. Annual Report of the Office on Sexual Orientation and Gender Diversity, 2011. https://www.apa.org/pi/lgbt/about. 18.05.2017.

22. Yogyokarta ilkeleri, www.yogyakartaprinciples.org/index.php?item=25. 01.06.2016.

23. Sapancalı F. *Sosyal Dışlanma*, 1. Baskı, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, Sosyal Politika Dizisi 2, Neşa Ofset, 2005: 1-28.

24. Kalaycı H. Yetiştirme Yurtlarındaki Çocuklarda Sosyal Dışlanma Riski (Tokat Ve Turhal Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi. 2007.

25. De Haan A. Social exclusion: enriching the understanding of deprivation, *Studies in Social and Political Thought*, 2000, 2: 22-40.

26. Çakır Ö. Sosyal Dışlanma, *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2002, 4(3): 83-104.

27. Karataşoğlu S. Gelir Seviyesinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Mardin İli Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Doktora tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2014.

28. Yepez Del Castıllo I. A comparative approach to social exdusion, *International Labour Review*, 1994, 133(5): 614.

29. Adak N. AIDS ve Sosyal Dışlanma, Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu, Ankara, 2009: 417-426.

30. Heikkinen M. Social networks of the marginal young: a study of young people's social exclusion ın finland,*Journal Of Youth Studies*, 2000, 3(4): 389-406.

31. Tsakloglou P, Papadopoulos F. Identifying Population Groups at High Risk of Social Exclusion: Evidence from the ECHP, IZA Discussion Paper, 2001. http://repec.iza.org/dp392.pdf.10.03.2017.

32. Gordon D, Adelman L, Ashworth K. v.d. Poverty and Social Exclusion in Britain, Research Report, Joseph Rowntree Foundation, York, 2000. http://eprints.whiterose.ac.uk/73358/1/Document.pdf. 10.10.2017.

33. Byrne D. *Social exclusion (Issues in Society)*. McGraw-Hill International, 2005.

34. Percival G. Social Inclusion: Race and Ethnicity Policies in New Clothes. In: Abrams D, Christian J, Gordon D (eds). *Multidisciplinary Handbook Of Social Exclusion Research*, John Wiley & Sons Ltd, 2007: 159-168.

35. Merry MS. Social exclusion of muslim youth in flemish and french speaking belgian schools, *Comparative Education Review*, 2005, 49(1): 1-23.

36. Lenoir R. *The Excluded: A Frenchman on Ten*. 2nd. ed. Paris: Editions deSeuil, 1974.

37. Fraser N. *Justice Interruptus: Critical Reflections on the Postsocialist Condition*, New York: Routledge, 1997:58.

38. ILGA-Europe. Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender people in Europe, 2006. https://www.salto-youth.net/downloads/4-17- 948/Report SocialExclusionIGLYOilga.pdf?, 9.12.2016.

39. Sunal O. Soysal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar, Sosyal Politika Fişek Enstitüsü, 2007.http://sosyalpolitika.fisek.org.tr. 26.08.2016.

40. Yüksel Ş. Eşcinseller, Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 2010, 13(3):11.

41. Kaos Gl. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İçin Lgbt Hakları El Kitabı, Hazırlayan: Dr. Salih Şahin, 2015 http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/ csgb_iin_lgbt_ haklari_el_kitabi.pdf.15.09.2016.

42. Adaman F, Keyder Ç. Türkiye'nin büyük kentlerinin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006 Raporu, 2006, http://www.c.europa.eu/employment_social/social.../study_turkey_tr.pdf. 08.09.2016.

43. LaSala MC. *Coming Out, Coming Home: Helping Families Adjust to a Gay or Lesbian Child*. New York, NY: Columbia University Press, 2010.

44. Herek G. M. Hate crimes and stigma-related experiences among sexual minority adults in the united states prevalence estimates from a national probability sample, *Journal of Interpersonal Violence*, 2009, 24(1): 54-74.

45. Whittle S, Turner L, Al-Alami M, Rundall E, Thom B. Engendered penalties: Transgender and transsexual people's experiences of inequality and discrimination. Wetherby: Communities and Local Government Publications, 2007. https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/trans_country_report_-_engenderedpenalties.pdf. 16.03.2018.

46. LambdaİstanbuL. *İt İti Isırmaz! Bir Alan Araştırması: İstanbulda Yaşayan Trans Kadınların Sorunları*. Lambda İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği Yayını, İstanbul, 2010 :20-45.

47. Polat A, Yüksel S, Dıscıgıl AG. ve ark. Family attitudes toward transgender people in Turkey: experience from a secular islamic country. *Int J Psychiatry Med*, 2005, 35:383-393.

48. Radikal Gazetesi. LGBTİ aktivisti ilk kez kimliğiyle Meclis'te, 2014, 31 Mart. http://www.radikal.com.tr/politika/lgbti-aktivisti-ilk-kez-kimligiyle-mecliste-1184229 /.18.10.2017.

49. Barker RL. *The social work dictionary*. National Association of Social Workers, Washington, DC: NASW Press, 1995: 178.

50. Staszak JF. Other/Otherness. In: Kitchin, Thrift (eds). *International Encyclopedia of Human Geography*: A 12-Volume Set. Oxford : Elsevier Science, 2009.

51. Karaduman S. Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü, *Journal of Yaşar University*, 2010, 5(17): 2888.

52. Tekeli İ. Tarih Yazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler, Tarih Eğitimi ve Tarihte "Öteki" Sorunu-2. Uluslararası Tarih Kongresi, Tarih Vakfı Yayınları, 1998: 2.

53. Oktar L. Dil kullanımı ve toplumsal kimlikler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2005, 7(2): 73.

54. Aker S, Dündar C, Pekşen Y. Sokaktakiler, yazılı basın ve damgalama, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2007, 9, (3): 85.

55. Kırel Ç, Kocabaş F, Özdemir AA. İşletmelerde algılanan cinsiyet temelli ayrımcılık: eskişehir'de özel sektörde bir alan araştırması. *Çimento İşveren Dergisi*, 2010, 24(3): 5-15.

56. Çelenk S. Televizyon Haberciliğinde Etik. İçinde: Çapli B, Tuncel H (Editörler). *Ayrımcılık ve Medya*, Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010: 211-229.

57. Alver F Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık, futbol ve medya, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2008, 26: 228.

58. Selek P. *Maskeler, Süvariler, Gacılar, Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı*, İstiklal Kitabevi, İstanbul, 2007: 78.

59. Ryan, C, Rivers I. Lesbian, gay, bisexual, and transgenderyouth: Victimization and its correlates in the USA and UK.Culture, *Health, & Sexuality*, 2003, 5, 103–119.

60. Göregenli M. Gruplararası ayrımcılık ideolojisi olarak homofobi ve homofobik şakalar. 'Lezbiyen ve Geylerin sorunları ve toplumsal barış için çözüm arayışları'. Ankara: Kaos GL Yayınları, 2004: 142-148.

61. Berrill KT. Anti-Gay Violence and Victimization in the United States: An Overview. In: Herek GM, Berrill KT (eds). *Hate Crimes: Confronting Violence Against Lesbians and Gay Men*, 1992: 26-45.

62. Yavuz MF, Dalkanat N, Gölge B, Müderrisoğlu S. Eşcinsel erkeklere yönelik fiziksel şiddetin değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 2006, 20(2): 15-21.

63. Yalçınoğlu N. Eşcinsel ve Biseksüel Erkeklerin Psiko-Sosyal Sorunları ve Bunları Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (İstanbul 2012 Çalışması). Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi. İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2013.

64. Biçmen Z, Bekiroğulları Z. Social problems of lgbt people ın turkey procedia. *Social and Behavioral Sciences*, 2014, 113: 224-233.

65. Göregenli M. Gruplararası ilişki ideolojisi olarak homofobi, Anti-Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, Ankara: Kaos GL Yayını, 2009, 9-16.

66. Herek GM, Cogan JC, Gillis JR. Victim experiences in hate crimes based on sexual orientation. *Journal of Social Issues*, 2002, 58 (2): 319-339.

67. Herek GM, Gillis JR, Cogan JC. Psychological sequelae of hate-crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1999, 67(6): 945-951.

68. Subhrajit C. Problems faced by lgbt people in the mainstream society: some recommendations. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies (IJIMS)*, 2014, 1(5): 319-320.

69. Cochran SD, Mays VM. Lifetime prevalence of suicide symptoms and affective disorders among men reporting same-sex sexual partners: Results from NHANES III. *American Journal of Public Health*, 2000, 90(4): 573-578.

70. Meyer IH, Schwartz S, Frost DM. Social patterning of stress and coping: Does disadvantaged social status confer more stress and fewer coping resources?, *Soc Sci Med*.,2008, 67(3): 368–379.

71. Ridner SH. Psychological distress: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 2004, 45(5): 536-545.

72. Atkinson JH, Grant I, Kennedy CJ, Richman DD, Spector SA, McCutchan JA. Prevalence of psychiatric disorders among men infected with human immuno -deficiency virus: a controlled study. *Archives of General Psychiatry*; 1998,45: 859-64.

73. King M, Semlyen J, Tai SS, Killaspy H, Osborn D, Popelyuk D, Nazareth. A systematic review of mental disorder, suicide, and deliberate self harm in lesbian, gay and bisexual people. *BMC Psychiatry*, 2008, 8: 73 -84.

74. Cochran SD, Mays VM. Depressive distress among homosexually active african american men and women. *American Journal Of Psychiatry*, 1994,151(4): 524-529.

75. Marshal MP, Dietz LJ, Friedman MS, Stall R, Smith HA, McGinley J, Thoma BC, Murray PJ, D'Augelli AR, Brent DA. Suicidality and depression disparities between sexual minority and heterosexual youth: a meta-analytic review. *Journal of Adolescent Health*, 2011, 49(2): 115–123.

76. Sandfort TG, de Graaf R, Bijl RV, Schnabel P. Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS), *Arch Gen Psychiatry*, 2001, 58(1): 85-91.

77. Remafedi G, French S, Story M. The relationship between suicide risk and sexual orientation: results of a population-based study. *American Journal of Public Health*, 1998, 88: 57-60.

78. Hatzenbuehler ML. The social environment and suicide attempts in lesbian, gay, and bisexual youth. *Pediatrics*, 2011, 127(5): 896-903.

79. Silenzio VM, Pena JB, Duberstein PR, Cerel J, Knox KL. Sexual orientation and risk factors for suicidal ideation and suicide attempts among adolescents and young adults. *American Journal of Public Health*, 2007, 97(11): 2018.

80. McKirnan DJ, Peterson PL. Alcohol and drug use among homosexual men and women: epidemiology and population characteristics, *Addict Behav.*, 1989;14(5):546-51.

81. Bux DA. The epidemiology of problem drinking in gay men and lesbians: a critical review. *Clinical Psychology Review*, 1996; 16(4): 278-291.

82. Fergusson DM, Horwood JL, Beautrais AL. Is sexual orientation related to mental health problems and suicidality in young people? *Archives of General Psychiatry*, 1999, 56: 879−880.

83. Griensven F, Kilmarx PH, Jeeyapant S, Manopaiboon C, Korattana S, Jenkins RA, Uthaivoravit W, Limpakarnjanarat K, Mastro TD. The prevalence of bisexual and homosexual orientation and related health risks among adolecents in Northern Thailand. *Archives of Sexual Behavior*, 2004, 33(2): 138-145.

84. Fredriksen-Goldsen KI. HIV/AIDS caregiving: Predictors of well-being and distress. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 2007, 18: 53–73.

85. Russell ST, Joyner K. Adolescent sexual orientation and suicide risk: evidence from a national study. *American Journal of Public Health*, 2001, 91(8): 1276-1281.

86. Garofalo R, Wolf RC, Wissow LS, Woods ER, Goodman E. Sexual orientation and risk of suicide attempts among a representative sample of youth. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 1999, 153(5): 488-492.

87. D'Augelli AR, Hershberger S. Lesbian, gay,and bisexual youths in community settings: Personal challenges and mental health problems. *Journal of Community Psychology*, 1993, 21: 421-448.

88. Paul P, Catania J, Pollack L, Moskowitz J, Canchola J, Mills T, Binson D, Stall R. (2002) Suicide attempts among gay and bisexual men: lifetime prevalence and antecedents. *American Journal of Public Health*, 2002, 92(8): 1338-1345.

89. Schneider SG, Farberow NL, Kruks, GN. Suicidal behavior in adolescent and young adult gay men. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 1989, 19: 381-393.

90. D'Augelli AR, Grossman AH, Starks MT. Childhood gender atypicality, victimization, and ptsd among lesbian, gay, and bisexual youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 2006, 21(11): 1462-1482.

91. Balsam KF, Rothblum DE, Beauchaine, PT. Victimization Over the Life Span: A Comparison of Lesbian, Gay, Bisexual, and Heterosexual Siblings. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2005, 73(3): 477-487.

92. Cılga İ. Sosyal dışlanmanın dinamiği, bilimin, mesleğin dışlanması ve öngörüleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2009, 20 (2): 8.

93. Köylü M. Ayrımcılığa ve Şiddete Karşı Hakları ve Hayatı Savunmak İçin: Sosyal İçerme, Kaos GL Derneği, 2016.

94. Demirbaş HB. Türkiye'de LGBTİ mahpus olmak, İstanbul: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yayını, 2016.

95. Pıcca G. *Kriminoloji*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul: 1995.

96. Dönmezer S. *Toplumbilim*, 11. Basım, Beta Basım Yayın, İstanbul: 1994.

97. Fert İ. Sosyal Politika ve Suç İlişkisi: Ülkemiz Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007.

98. Erkan R ve Erdoğdu MY. Göç ve çocuk suçluluğu, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2006, 9: 80.

99. Mohseni RA. The sociological analysis of prison: Costs and consequences, *Journal of Law and Conflict Resolution*, 2011, 4(1): 13.

100. UNODC, *Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı*, Ceza Adaleti Kitapları Dizisi, 2009

101. Ekinci B, Eren M. Mahpus Hakları El Kitabı, TCPS Kitaplığı, 2015. https://docplayer .biz.tr/68028428-Mahpus-haklari-el-kitabi.html. 28.10.2017.

102. Cılga İ. Sosyal hizmetin dinamiği, bilimin, mesleğin dışlanması ve öngörüler, Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu, Ankara, 2009: 59.

103. Demirel S, Alptekin K, Köksal S. Sosyal hizmetin özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin dışına itilmesi üzerine bir değerlendirme, Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu, Ankara, 2009: 327.

104. Yağcıoğlu S. LGBT'lerle çalışan sosyal hizmet uzmanları, http://www.kaosgl. com / sayfa.php?id=11179.30.08.2016.

105. Buz S. Eşcinsellere Yönelik Sosyal Hizmet, İçinde: *Anti-homofobi Kitabı*, Erıl A (ed), Ankara: Kaos GL Yayınları, 2009.

106. Mallon GP. *Let's get this straight; A gay- and lesbian-affirming approach to child welfare*. New York, NY: Columbia University Press, 1999.

107. Anderson SC. Normative passing in the lesbian community. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 2005, 17(3): 25-38.

108. Fox S. *Digital divisions: There are clear differences among those with broadband connections, dial-up connections, and no connections at all to the internet.* Washington, DC: Pew.,2005.

109. Berger RM. Men together: Understanding the gay couple. *Journal of Homosexuality*, 1990, 19(3).

110. Goffman E. *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1963.

111. Hess PM. Values and Ethics, G.P. Mallon (Ed.), *Social Work Practice with Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People*, Routledge Press, 2017.

112. Currah P, Juang RM, Minter SP. (Eds.).Transgender rights. Minneapolis: Minnesota University Press, 2006.

113. Page, EH. Mental health services: Experiences of bisexual women and bisexual men, *Journal of Bisexuality*, 2004, 4:1–2: 137–160.

114. De Jong P., Miller SD. How to interview for client strengths. *Social Work*, 1995, 40(6), 729-736.

115. Morrow FD. Sexual Orientation and Gender Identity Expression. In: Morrow DF, Messinger L (eds). *Sexual Orientation and Gender Expression in Social Work Practice*, New York: Columbia University Press, 2006.

116. Zastrow C. *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi, 2013.

117. Gitterman A, Germain CB. *The Life Model Of Social Work Practice: Advances İn Knowledge And Practice*, (3rd ed.). New York, NY: Columbia University Press, 2008.

118. Turan N. *Birey ve Aileler ile Sosyal Hizmet.* (Ed. Duyan V). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları, 2012.

119. Yolcuoğlu İG. *Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş*. İstanbul: Nar yayınevi, 2017.

120. Teater B. *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri Uygulama İçin Bir Giriş*. (Ed. Karatay A). Ankara: Nika Yayınevi, 2015.

121. Solomon BB. *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities.* New York: Columbia University Press, 1976.

122. Guierrez LM. Working with women of color: an empowerment perspective, *Social work*, 1990, 35(2): 149-153.

123. Barker RL. *The social work dictionary* (4th ed.). Washington, DC: NASW Press, 1999: 173.

124. Erbay E, Tuncay T. İnsan hakları eğitimi: güçlendirme yaklaşımı temelinde bir değerlendirme, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2010, 1(3): 157.

125. Parsons RJ. Guidelines For Empowerment-Based Social Work Practice. In: Roberts AR, Greene GJ (eds). *Social Workers' Desk Reference*. New York: Oxford University Press, 2002.

126. Horkheimer M. *Critical Theory*, New York: St. Martin's Press, 1972: 223.

127. Geuss, R. *Eleştirel Teori: Habermas ve Frankfurt Okulu*, Keskin F, (Çeviri editörü). İstanbul, Ayrıntı Yayınevi, 2002.

128. Cox RW. Social forces, states and world orders: beyond ınternational relations theory, *Millenium: Journal of International Studies*, 1981, 10(2): 128-142.

129. İçağasıoğlu Çoban A, Buz S. Eleştirel teori: gelişimi, kabulleri ve sosyal hizmette kullanımı, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2008,19(1): 71-88.

130. Adams R, Dominelli L, Payne M. *Critical Practice in Social Work*, New York, Palgrave Macmillan, 2002.

131. Çiğdem A. *Akıl ve Toplumun Özgürleşimi: Habermas Üzerine Bir Çalışma*, , İstanbul, İletişim Yayınları, 2008: 40.

132. Berktay F. *Dünyayı Bugünde Sevmek*, İstanbul, Metis Yayınları, 2012:13.

133. Dominelli L. *Feminist Social Work Theory and Practice*, London, Palgrave, 2002.

134. Buz S. Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2009, 20 (1): 57.

135. Thompson N. *Understanding Social Work-Preparing For Practice*. 2. Edition. USA: Palgrave Macmillan, 2005.

136. Mullaly B. *The New Structural Social Work*. 3rd ed. Don Mills, ONT: Oxford University Press, 2007.

137. Dominelli L. Anti-racist perspectives in the social work curriculum, In: Dominelli, L. Patel N. Bernard WT. (eds), *Anti-Racist Social Work Education:Models of Practice*, UK, SSSU, 1994: 24.

138. Thompson N. Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. İçinde: Cankurtaran Öntaş Ö, Hatiboğlu Eren B. (Editörler); Adıgüzel İB. (Çev.), *İyi Uygulamayı Başarmak*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2013: 188.

139. Thompson N. Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak İçinde: Cankurtaran-Öntaş Ö, Hatiboğlu Eren B. (Editörler); Özateş Gelmez ÖS. (Çev.), *Değer Temeli*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2013: 189.

140. Pease B. Rethinking empowerment: a postmodern reappraisal for emancipatory practice, *British Journal of Social Work*, 2002, 32(2): 136.

141. Jordan B. Emancipatory social work? opportunity or oxymoron, *British Journal of Social Work*, 2004, 34 (1): 5-19.

142. Phillips R. Emancipatory social work with older people: Challenging students to overcome the limitations of ageism and institutional oppression. *Social Work and Policy Studies: Social Justice, Practice and Theory*, 2018, 1(001): 1-23.

143. Pachankis JE, Goldfried MR. (2004). Clinical ıssues in working with gay, lesbian and bisexual clients, *Psychotherapy*, 2004,41 (3): 230.

144. Appleby GA, Anastas JW. *Not Just A Passing Phase: Social Work With Gay, Lesbian, And Bisexual People*. New York, NY: Columbia University Press, 1998.

145. Hunter S, Shannon C, Knox J, Martin JI. *Lesbian, gay, and bisexual youths and adults: Knowledge for human services practice*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1998.

146. Hunter S, Hickerson JC. *Affirmative practice: Understanding and working with lesbian, gay, bisexual, and transgender persons*. Washington, D.C.: NASW Press, 2003.

147. Davies D. Homophobia and heterosexism. In: Davies D, Neal C (eds.), *Pink Therapy: A Guide For Counselors And Therapists Working With Lesbian, Gay, And Bisexual Clients*, Buckingham, England: Open University Press, 1996: 41-65.

148. Sue DW, Arredondo P, McDavis RJ. Multicultural competencies/ standards: A pressing need. *Journal of Counseling & Development*, 1992, 70: 477-486.

149. Van Den Bergh N, Crisp C. Defining culturally competent practice with sexual minorities: Implications for social work education and practice. *Journal of Social Work Education*, 2004, 40(2): 221-238.

150. McPhail, B. Questioning Gender and Sexuality Binaries, *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 2004, 17(1):3-21.

151. Bell SA, Bern-Klug M, Kramer KW, Saunders JB. Most nursing home social service directors lack training in working with lesbian, gay, and bisexual residents. *Social Work in Health Care*, 2010, 49(9):814–831.

152. Barker RL. *The social work dictionary* (5th ed.). Washington, DC: NASW Press. 2003.

153. CSWE-Council on Social Work Education. Educational policy and accreditation standards.Council on Social Work, 2008.

154. Oral M, Tuncay T. Ruh Sağlığı Alanında Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Sorumlulukları, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2012, 23(2), ss. 93-114.

155. Walsh J. Theories for direct social work practice (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2010.

156. Ronen T, Freeman A. *Cognitive Behavior Therapy in Social Work Practice*. New York: Springer, 2007: 58.

157. National Association of Social Workers. *NASW Standards For Clinical Social Work In Social Work Practice*.Washington, DC: Author, 2002.

158. Goldstein, EG. Social work education and clinical learning: yesterday, today, and tomorrow, *Clinical Social Work Journal*, 2007, 35(1): 15-23.

159. Mizio E. Staff development: An ethical imperative. *Journal of Gerontological Social Work*, 1998, 30 (1/2): 17-32.

160. Garcia B. Professional development of AODA practice with Latinos: The utility of supervision, in-service training and consultation. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 1998, 16 (1/2): 85-108.

161. Buz S. Lezbiyen Gey Biseksüel Transseksüel Travesti Bireylerle Sosyal Hizmet, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2011, 22 (2): 137-148.

162. Herek GM. Psychological heterosexism in the United States. In: D'Augelli AR, Patterson CJ. (Eds.), *Lesbian, Gay, And Bisexual İdentities Over The Lifespan: Psychological Perspectives*, New York: Oxford Press, 1995: 321.

163. Kadushin A, Kadushin G. *Sosyal Hizmet Görüşme Teknikleri*. (Ed. Çiftci DB) Ankara: Nika Yayınevi, 2013.

164. Meyer CH. Issues for women in a 'women's professions.' In: Weick A, Vandiver ST (eds). *Women, Power and Change*. Washington, DC: National Association of Social Workers, 1982: 2000.

165. Mattaini MA. The foundations of social work practice. In: Meyer C, Mattaini MA. (eds.). *The Foundations Of Social Work Practice*. Washington, DC: NASW Press, 1995: 1-15.

166. Van Voorhis R, Wagner M. Coverage of gay and lesbian subject matter insocial work journals. Journal of Social Work Education, 2001, 37(1): 150.

167. Mallon GP. Knowledge for practice with Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender (LGBT) People. In: Mallon GP (eds). Social Work Practice with Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People, 2 nd ed. New York, by Routlegde 270 Madison Ave, 2008.

168. Council of Social Work Education-CSWE. *Curriculum Policy Statement*. Washington, DC: CSWE, 1994: 84-122.

169. National Association of Social Workers-NASW. *Code of Ethics*. Washington, DC: NASW Press, 1996: 22.

170. Cowles LA. *Social Work ın The Health Field: A Care Perspective*. London. Routledge, 2012.

171. Ekiz D. Eğitim Dünyasının Nitel Araştırma Paradigmasıyla İncelenmesi: Doğal ya da Yapay, 2004. http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2004_cilt2/sayi_4/415-439.pdf. 03.12.2017.

172. Krysik JL, Finn J. *Research For Effectives Work Practice*. New York: Routledge Publishing, 2010.

173. Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016: 120, 132, 240, 281.

174. Berg BL. *Qualitative Research Methods for The Social Sciences*, Boston, Pearson, 2004.

175. Collins KMT, Onwuegbuzie AJ, Jiao QG. Prevalence of mixed-methods sampling designs in social science research. *Evaluation & Research in Education*, 2006, 19 (2): 83-101.

176. Luborsky MR, Rubinstein RL. Sampling in qualitative research: rationale, issues, and methods. *Journal of Aging Research*, 1995, 17 (1): 89-113.

177. Onwuegbuzie AJ, Leech NL. A Call for qualitative power analyses. *Quality & Quantity*, 2007, 41: 105-121.

178. Patton MQ. *Qualitative Research & Evaluation Methods.* 3rd ed. Thousands Oaks: Sage, 2002: 105.

179. Shipman SD. The Role of Self-awareness in Developing Global Competence: A Qualitative Multi-case Study. Graduate Thesis, Dissertations, and Capstones, 2015: 21.

180. Arastaman G, Öztürk Fidan İ, Fidan D. Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: kuramsal bir inceleme, *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2018, 15(1): 37,43.

181. Brink PJ. Issues of reliability and validity. In: Morse JM. (eds), *Qualitative Nursing Research: A Contemporary Dialogue*, Newbury Park, CA: Sage. 1991: 164-186.

182. Erlandson DA, Harris EL, Skpper BL, Allen ST, *Doing Naturalistic Inquiry: A Guide to Methods*. Beverly Hills, CA: Sage, 1993.

183. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, sayı: 25685, 29.12.2004.

184. Dhami MK, Ayton P, Loewenstein G. Adaptation to ımprisonment, ındigenous or ımported?, *Criminal Justice and Behaviour*, 2007, 34 (8): 59.

185. Levitas R, Pantazis C, Fahmy E, Gordon D, Lloyd E, Patsios D. The Multi-Dimensional Analysis of Social Exclusion. Bristol: University of Bristol, 2007.

186. Whittle S, Turner L, Al-Alami M, Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination, The Equalities Rewiev, 2007. https://www.ilga-europe.org/sites/default/ files/ trans _country_report_-_engenderedpenalties.pdf 12.10.2017.

187. Mitchell M, Howarth C. Trans Research Review. Manchester: Equality and Human Rights Commission, 2009.

188. Lenning E, Buist CL. Social, psychological, and economic challenges faced by transgender individuals and their significant others: Gaining insight through personal narratives, *Journal of Culture, Health, and Sexuality*, 2012, 15(1): 45-57.

189. Arayıcı, Ö. Cinsiyet Ayrımcılığının ve Ötekileştirme Pratiklerinin LGBT+'in Cinsiyet Algısına Etkisi: İstanbul ve İzmir Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi; 2019.

190. Tahaoğlu Ç. Ayrımcılığın yasal dayanakları ve eşcinsel memurlar. Tar Y. (Der.). *Çalışma Hayatında Ayrımcılık*, Ankara: Kaos GL Yayınları. 2015: 97-109.

191. Göregenli M. *LGBT Bireylerin Gündelik Yaşamlarında Karşılaştıkları Ayrımcılık*. 1. Baskı. Ankara. Ayrıntı Basımevi, 2011: 14-47.

192. Güner U. Ataerkil ayrımcılığın eşcinsel, biseksüel ve trans yaşamlara yansıması. Tar Y. (Der.). *Çalışma Hayatında Ayrımcılık,* Ankara: Kaos GL Yayınları. 2015: 23-37.

193. Kaos GL, *Heteronormatif Olmayan Bir Sosyal Hizmet İçin*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2013.

194. Weichselbaumer D. Sexual orientation discrimination in hiring. *Labour Economics*, 2003, 10(6): 629-642.

195. Aydın O. Çalışma Hayatında Eşcinsellik. İçinde: Erol A (Dü.*). Anti-Homofobi Kitabı* Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, 1. Baskı, Ankara, Ayrıntı Basımevi, 2009: 108-109.

196. Kaos GL, Türkiye'de Kamu Çalışanı Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseksler in Durumu Raporu. Yayımlayan: Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği, 2017.

197. Öztürk MB. Sexual orientation discrimination: exploring the experiences of lesbian, gay and bisexual employees in turkey. *Human Relations*, 2011, 64(8): 1099-1118.

198. Kaos GL *LGB Çalışanların İş Yaşamı Raporu 2009: Çalışma Hayatında Lezbiyen, Gey, Biseksüel Çalışanların Yaşadığı Sorunlar - Tanıklıklar*. Ankara. Ayrıntı Basımevi, 2009.

199. Sears B, Mallory C. Documented Evidence of Employment Discrimination and Its Effects on LGBT People, 2011. https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/ uploads/Sears-Mallory-DiscriminationComplaintsReport-July-2011.pdf. 13.11.2018.

200. Öner A. 2015, *Beyaz Yakalı Eşcinseller-İşyerinde Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Mücadele Stratejileri*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

201. Demirdizen D, Çınar S, Kesici MR. İşyerinde Cinsel Yönelim Ayrımcılığı: LGB Bireylere Yönelik Bir Alan Çalışması. IV. Sosyal Haklar Sempozyumu, 2012: 311-330.

202. Berghan S. Lubunya: Transseksüel Kimlik ve Beden. İstanbul, Metis Yayınları, 2007.

203. Hasta Hakları Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, sayı: 23420, 01.08.1998.

204. Şahin Hotun N. ve Bilgiç D. Toplumda eşcinsellere yönelik tutumlar ve lezbiyen kadınlarda sağlık eşitsizliği, *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2016, 3(3), 216- 225.

205. Rubin R. Minimizing health disparities among LGBT patients. *The Journal of American Medical Association*, 2015, 315: 15-17.

206. Keleş, Ş. Psikiyatristlerin ve Cinsel Azınlıkların Cinsel Kimlik Ve Cinsel Yönelim Konusuna İlişkin Değersel Söylemleri, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2015.

207. Nelson JL. Medicine and makingsense of queer lives. LGBT bioethics: visibility, disparities, and dialogue, *Hasting Center Report,* 2014, 44(5): 12-16.

208. Beagan BL, Chıasson A, Fıske CA, Forseth SD, Hoseın AC, Myers MR, Stang JE. Working with transgender clients: learning from physicians and nurses to improve occupational therapy practice, *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 2013, 80: 82-91.

209. Çabuk FD. Tıp Öğrencileri ve Hekimlerin Eşcinsellik Hakkındaki Tutumları ve Gey ve Lezbiyenlerin Sağlık Hizmeti Deneyimleri. Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2010.

210. Kaptan S. Transeksüalite, Psikiyatrik Komorbidite ve Sosyal Destek. Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bezm-i Alim Vakıf Üniversitesi, 2010.

211. Lane T, Mogale T, Struthers H, McIntyre J, Kegeles SM. "They see you as a different thing": the experiences of men who have sex with men with healthcare workers in South African township communities, *Sexually Transmitted İnfections*, 2008, 84(6): 430-433.

212. Hillier L, Dempsey D, Harrison L, Beale L, Matthers L, Rosenthal, D Writing themselves in: A national report on the sexuality, health and well-being of same sex attracted young people in Australia. Australian Research Centre in Sex, Health and Society, Latrobe University, Melbourne: 1998.

213. White JC, Dull VT. Health risk factors and health seeking behavior in lesbians, *Womens Health*, 1998, 6: 103–112.

214. Karakaya S. LGBT Bireylerin Sağlık Bakım Deneyimleri İle İlgili Görüşleri: Niteliksel Çalışma, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruh Sağlğı ve Psikiayatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2017.

215. Duffy F, Healy P. A Social work practice reflection on ıssues arising for lgbtı older people ınterfacing with healthand residential care: rights, decision makingand end of- life care, *Social Work in Health Care*, 2014, 53: 568-583.

216. Douglas-Scott S, Pringle A, Lumsdaine C. Sexual Exclusion – homophobia and health inequalities: a review of health inequalities and social exclusion experienced by lesbian, gay and bisexual people, *UK Gay Men's Health Network*, 2004.

217. Danyeli Güzel Ö. Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transseksüellerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi, 2017.

218. Yeşiltepe G. Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans (LGBT) Bireyler ve İnsan Hakları, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015.

219. Sevil Ü, Güleç D, Öztürk R. Toplumsal bir tabu: lezbiyen- biseksüel kadınlarda sağlık personelinin yaklaşımı, 3. Kadın Hekim ve Kadın Sağlığı Kongre Kitabı, 2012: 245-246.

220. Candansayar S, Çabuk FD. Tıp ve Homofobi. Anti Homofobi Kitabı 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, Ankara: Kaos GL Yayınları, 2010: 85- 89.

221. Cele NH, Sibirya MN, Sokhela DG. Experiences of homosexual patients' access to primary health care services in Umlazi, KwaZulu-Natal. *Curationis*, 2015, 38(2).

222. Çakır H. Hemşirelerin Lezbiyen, Gey, Biseksüel,Transseksüel ve İnterseks Bireylere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2018.

223. Atasoy S. LGBTT'lere Yönelik Şiddet. İçinde: Erol A (Dü.). Anti Homofobi Kitabı. 1. Baskı, Ankara, Ayrıntı Basımevi, 2009: 59.

224. McNair R, Anderson S, Mitchell A. Addressing health inequalities in Victorian lesbian, gay, bisexual and transgender communities, *Heath Promotion Journal of Australia*, 2001, 11 (1): 32-39.

225. Göçmen İ, Yılmaz V. Exploring perceived discrimination among LGBT individuals in Turkey in education, employment, and health care: Results of an online survey. *Journal of Homosexuality*, 2016, 64(8): 1052-1068.

226. Ray N. Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth: An epidemic of homelessness. New York: National Gay and Lesbian Task Force Policy Institute and the National Coalition for the Homeless, 2006.

227. Elliott S. Sexuality goes to school: Queer possibilities and tensions, *Sex Roles*, 2016, 74: 472-474.

228. Lamb S. LGBTQ for the PreK-12 Set: A guide to navigating gender and sexual diversity in schools. *Sex Roles*, 2013, 68: 626-628.

229. Mac an Ghaill M. *The Making of Men: Schooling, Masculinities and Sexualities.* Buckingham: Open University Press, 1994.

230. Arık F. Okul Psikolojik Danışmanlarının Eşcinsellere Yönelik Tutumlarının ve Homofobi Düzeylerinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2017.

231. Birkett M, Espelage DL, Koenig B. LGB and questioning students in schools: the moderating effects of homophobic bullying and school climate on negative outcomes, *Journal of Youth and Adolescence*, 2009, 39: 989-1000.

232. Espelage DL, Aragon SR, Birkett M, Koenig BW. Homophobic teasing, psychological outcomes, and sexual orientation among high school students:

What influence do parents and schools have? *School Psychology Review*, 2008, 37 (2): 202-216.

233. Kosciw JG, Greytak EA, Bartkiewicz MJ ve ark. The 2011 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools, New York: GLSEN, 2012.

234. Russell ST, Ryan C, Toomey RB, Diaz R, Sanchez J. Lesbian, gay, bisexual, and transgender adolescent school victimization: Implications for young adult health and adjustment, *Journal of School Health*, 2011, 81: 223–230.

235. Flattery S. Homophabia and heterenormativity in the school enviranment: An irish case study, *Critical Social Thinking*, 2013, 5: 78-91.

236. Kosciw JG, Diaz EM, Greytak EA 2007 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools. New York: GLSEN, 2008.

237. Russell ST ve McGuire JK The school climate for lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) students. In M. Shinn M, Yoshikawa H. (Eds.), *Changing Schools And Community Organizations To Foster Positive Youth Development*. Oxford: Oxford University Press, 2008: 133-158.

238. Greytak EA, Kosciw JG, Diaz EM. Harsh Realities: The Experiences of Transgender Youth in Our Nation's Schools. New York: GLSEN, 2009.

239. Fisher ES, Komosa-Hawkins K, Saldana E ve ark. Promoting school success for lesbian, gay, bisexual, transgendered, and questioning students: primary, secondary, and tertiary prevention and ıntervention strategies, *The California School Psychologist*, 2008, 13: 79-91.

240. Singh AA. Transgender youth of color and resilience: negotiating oppression and finding support, *Sex Roles*, 2013, 68: 690-702.

241. Johnson K, Rullo J, Faubion S. Student-initiated sexual health selective as a curricular tool, *Sexual Medicine*, 2015, 3(2): 118-127.

242. Göregenli M. Temel kavramlar: önyargılar, özgü inançlar ve ayrımcılık, İçinde Çınar M, (der.) *Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, İstanbul: Hrant Dink Vakfı yayınları, 2013: 23-37.

243. Wolhuter L, Olley N, Denham D. Victimology: Victimisation and Victims' Rights. Abingdon: Routledge-Cavendish, 2009. http://www.pembehayat.org /haberler/detay/1973/tbmm-insan-haklari-komisyonursquonda-mahpus-lgbtirs quoler-brifingi. 15.08.2017.

244. Aypar G. İstanbul'da Yaşayan Transların Dışlanma, Ayrımcılık Ve Ötekileştirme Deneyimleri ve Baş Etme Süreçleri. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Okan Üniversitesi, 2014.

245. Sakallı Uğurlu N, Uğurlu O. Eşcinsellik ve eşcinselliğe ilişkin tutumlar: Önyargı ve ayrımcılık, *Kaos GL Dergisi*, 2004: 51-63.

246. Göregenli M. Gruplararası ilişki ideolojisi olarak homofobi, *Kaos GL Dergisi*, 2006: 142-148.

247. Polimeni A, Hardie E, Buzwell S. Homophobia among Australian heterosexuals: The role of sex, gender role ideology and gender role traits, *Current Research in Social Psychology*, 2000, 5(4): 47-62.

248. Herdt G, Van der Meer T. Homophobia and anti-gay violence: contemporary perspectives, *Culture, Health and Sexuality*, 2003, 5(2): 99-101.

249. FRA – European Union Agency for Fundamental Rights, Being Trans in the European Union, Publications Office of the European Union, Luxembourg: 2014.

250. Testa RJ, Sciacca LM, Wang F, Hendricks ML, Goldblum P, Bradford J, Bongar, B. Effects of violence on transgender people, *Professional Psychology: Research and Practice*, 2012, 43(5): 452.

251. Lombardi EL, Wilchins, RA, Priesing D, Malouf D. Gender violence: transgender experiences with violence and discrimination, *Journal of Homosexuality*, 2001, 42(1): 89-101.

252. Forge, Transgender Rate of Violence. Forge. Vıctım Servıce Provıders' Fact Sheet#6, 2012, http://forge-forward.org/wpcontent/docs/FAQ-10-2012-rates-of-violence.pdf. 23.09.2018.

253. Stotzer RL. Violence against transgender people: A review of united states data. *Aggression and Violent Behavior*, 2009, 14(3): 170-179.

254. Kosciw JG. The 2003 National School Climate Survey: The school-related experiences of our nation's lesbian, gay, bisexual and transgender youth. New York: GLSEN, 2004.

255. Moran LJ, Sharpe AN. Violence, identity and policing The Case of violence against transgender people, *Criminal Justice*, 2004, 4(4): 395-417.

256. Kabacaoğlu G. Gey ve Lezbiyenlerde Açılma Süreci: Nitel Bir Çalşma. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2015.

257. Çakmak, S. No living on land or in air: Discourse of public morality and human rights violations of transgender individuals in Turkey, *Turkish Policy Quarterly*, 2013, 11(4): 141-147.

258. Güney ME, Demircioğlu, F. LGBTT bireylerin buluşma noktası olarak kullandıkları mekânların şehir planlama kapsamında incelenmesi, *Planning*, 2015, 25(2): 147-157.

259. Çolak Ö. Eşcinsellere Yönelik Nefret Suçları ve Toplumun Bu Suçlar Kapsamında Faile ve Mağdura Yönelik Tutumları, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2009.

260. Şenel B. Cinsel Yönelim Ayrımcılığının Gündelik Hayat Yansımaları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2014.

261. Schmidt DA. Bathroom bias: making the case for trans rights under disability law, *Michigan Journal of Gender and Law*, 2013, 20 (1): 155-186.

262. Martin AD, Hetrick ES. The stigmatization of the gay and lesbian adolescent, *Journal Of Homosexuality*, 1988, 15(1-2): 163-183.

263. Özodaışık M. *Yalnızlık*. Konya: Tablet Kitabevi Yayınları, 2005.

264. Baird V. Cinsel Çeşitlilik; Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller, İçinde: Doğan H. (Çeviri editörü). *The No-Nonsense Guide to Sexual Diversity*. 1. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

265. Ryan C, Huebner D, Diaz RM, Sanchez J. Family rejection as a predictor of negative health outcomes in White and Latino lesbian, gay, and bisexual young adults, *Pediatrics*, 2009, 123(1): 346–352.

266. Ryan C, Russell ST, Huebner D ve ark. Family acceptance in adolescence and the health of LGBT young adults, *J Child Adolesc Psychiatr Nurs*., 2010, 23: 205-213.

267. Williams T, Connolly J, Pepler D, Craig W. Peer victimization, social support, and psychosocial adjustment of sexual minority adolescents, *Journal of Youth and Adolescence*, 2005, 34(5): 471-482.

268. Sheets R, Jr, Mohr J. Perceived social support from friends and family and psychosocial functioning in bisexual young adult college students, *Journal of Counseling Psychology*, 2009, 56(1): 152–163.

269. Doty ND, Willoughby BLB, Lindahl KM, Malik NM. Sexuality related social support among lesbian, gay and bisexual youth, *Youth Adolescence*, 2010, 39: 1134-1147.

270. Vincke J, Heeringen KV. Confidant support and the mental wellbeing of lesbian and gay young adults: A longitudinal analysis, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 2002, 12(3): 181–193.

271. Elze D. Gay, lesbian, and bisexual youths perceptions of their high school environments and comfort in school, *Children and Schools*, 2003, 25(4): 225–239.

272. Galupo MP, St. John S. Benefits of cross-sexual orientation friendships among adolescent females, *Journal of Adolescence*, 2001, 24(1): 83–93.

273. Savin-Williams RC. Verbal and physical abuse as stressors in the lives of lesbian, gay male, and bisexual youths: associations with school problems, running away, substance abuse, prostitution, and suicide, *J Consult Clin Psychol*, 1994, 62(2): 261-269.

274. De Longis A, Holtzman S. Coping in context: The role of stress, social support, and personality in coping, *Journal of Personality*, 2005, 73:1633-1656.

275. Anderson AL. Strengths of gay male youth: An untold story, *Child and Adolescent Social Work Journal*, 1998, 15(1): 55–71.

276. Faulkner AH, Cranston K. Correlates of same-sex sexual behavior in a random sample of Massachusetts high school students, *American Journal of Public Health*, 1998, 88(2): 262-266.

277. Meyer IH. Prejudice, Social Stress and Mental Health in Lesbian, Gay and Bisexual Populations: Conseptual Issues and Research Evidence, *Psychol Bull*, 2003, 129(5).

278. Lea T, Wit Reynolds R. Minority stress in lesbian, gay, and bisexual young adults in Australia: Associations with psychological distress, suicidality, and substance use, *Archives of Sexual Behavior*, 2014, 43: 1571-1578.

279. Yalçınoğlu N, Önal AE. Eşcinsel ve biseksüel erkeklerin içselleştirilmiş homofobi düzeyi ve sağlık üzerine etkileri, *Türk Halk Sağlığı Dergisi*, 2014, 12(2): 100-112.

280. Westefeld J, Maples M, Buford B, Taylor S. Gay, Lesbian and Bisexual College Students: The Relationship Between Sexual Orientation and Depression, Loneliness and Suicide, *Journal Of College Student Psychothreapy*, 2001, 15(3): 71-82.

281. Almeida J, Johnson RM, Corliss HL, Molnar BE, Azrael D. Emotional distress among lgbt youth: the ınfluence of perceived discrimination based on sexual orientation, *Youth Adolescence Journal*, 2009, 38(7): 1001.

282. Ross EL, Dobinson C, Eady A. Perceived determinants of mental health for bisexual people: A qualitative examination, *American Journal of Public Health*, 2010, 100(3): 496-502.

283. Szymanski DM, Dunn TL, Ikizler, AS. Multiple minority stressors and psychological distress among sexual minority women : The roles of rumination

and maladaptive coping, *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2014, 1(4): 412–421.

284. Hershberger S, D'Augelli AR. The ımpact of victimization on the mental health and suicidality of lesbian, gay, and bisexual youths, *Developmental Psychology*, 1995, 31(1): 65-74.

285. Diaz RM, Ayala G, Bein E, Helle J, Marin BV. The impact of homophobia, poverty, and racism on the mental health of gay and bisexual Latino men: findings from 3 US cities, *Am J Public Health*, 2001, 91(6): 927–932.

286. Herek GM, Cogan JC, Gillis JR, Glunt EK. Correlates of ınternalized homophobia in a community sample of lesbians and gay men, *Journal of the Gay and Lesbian Medical Association*, 1997, 2: 17-25.

287. Clements-Nolle K., Marx R, Katz M. Attempted suicide among transgender persons: The influence of gender-based discrimination and victimization, *Journal of Homosexuality*, 2006, 51(3): 53-69.

288. Green KE, Feinstein BA. Substance use in lesbian, gay, and bisexual populations: An update on empirical research and implications for treatment, *Psychology of Addictive Behaviors*, 2012, 26(2): 265–278.

289. McCabe SE, Hughes TL, Bostwick WB, West BT, Boyd CJ. Sexual orientation,substance use behaviors and substance dependence in the United States, *Addiction*, 2009, 104(8): 1333–1345.

290. Weber GN. Using to numb the pain: Substance use and abuse among lesbian, gay and bisexual individuals, *Journal of Mental Health Counseling*, 2008, 30(1): 31–48.

291. Savcı, G. (2015) Türkiye'de Yaşayan Lgbt Bireylerinde Sosyal Uyum Ve Bağımlılık İlişkisinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2015.

292. Simopoulos EF, Khin Khin E. Fundamental Principles Inherent in the Comprehensive Care of Transgender Inmates, *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 2014, 42: 26–36.

293. Belknap J, Holsinger K, Little JS. Lesbian, gay and bisexual youth incarcerated in delinquent facilities, In: Peterson D, Panfil VR. (eds), *Handbook of LGBT Communities, Crime, and Justice*, Springer, Dordrecht, 2013: 207-228.

294. Curtin M. Lesbian and bisexual girls in the juvenile justice system, *Child and Adolescent Social Work Journal*, 2002, 19(4): 285-301.

295. Perkins R, Griffin A, Jakobsen J. Transgender Lifestyles and HIV/AIDS Risk: National Transgender HIV/AIDS Needs Assessment Project, School of Sociology, University of New South Wales, Sydney, 1994.

296. Couch M, Pitts M, Mulcare H, Croy S, Mitchell A, Patel S. Tranznation: A Report On The Health And Wellbeing Of Transgender People In Australia and New Zealand. Australian Research Centre for Sex, Health and Society, La Trobe University, Melbourne, 2007.

297. Spade, D. Normal Life: Administrative Violence, Critical Trans Politics, and the Limits of Law, South end Press, Brooklyn, 2011.

298. Shah BA. Lost in the gender maze: Placement of transgender inmates in the prison system, *Journal of Race, Gender and Ethnicity*, 2010, 5(1): 39-56.

299. Carr N, McAlister S and Serisier T. Out on the ınside. The rights, experiences and needs of lgbt people in prison. Irish Penal Reform Trust Research Report, 2016: https://ssrn.com/abstract=2733521: 27.11.2018.

300. Meyer IH, Flores AR, Stemple L, Romero AP, Wilson BD, Herman JL. Incarceration rates and traits of sexual minorities in the united states: national ınmate survey, 2011–2012, *Publıc Health Transgender Health*, 2017, 201: 234.

301. Jenness V. Getting to Know 'The Girls' in an 'Alpha-Male Community: Notes on Fieldwork on Transgender Inmates in California Prisons.' In:

Fenstermaker S, Jones N (eds). *Sociologists Backstage: Answers to 10 Questions About What They Do*, New York: Routledge Press, 2011.

302. Arkles G. Safety and solidarity across gender lines: Rethinking segregation of transgender people in detention, *Temple Political & Civil Rights Law Review*, 2008-9,18 (2): 515-560.

303. Scott S. One is not born, but becomes a woman': A fourteenth amendment argument in support of housing male-to-female transgender inmates in female facilities, *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law*, 2012-13 (15): 1259-1298.

304. Maschi T, Rees J, Klein E. "Coming out" of prison: an exploratory study of lgbt elders in the criminal justice system, *Journal of Homosexuality*, 2016, 63(9): 1277-1295.

305. Sumner J, Jenness V. Gender integration in sex-segregated US prisons, In: Peterson D, Panfil VR. (eds), *Handbook of LGBT Communities, Crime, and Justice*, 2013, Springer, Dordrecht: 230-231, 244.

306. Blight J. Transgender inmates, trends & ıssues in crime and criminal justice, *Canberra: Australian Institute of Criminology*, 2000, 168: 3.

307. Rosenblum D. Trapped' in Sing Sing: Transgendered prisoners caught in the gender binarism, *Michigan Journal of Gender and Law*, 2000, 6(2): 499-523.

308. Colombia Law School, A roadmap for change: federal policy recommendations for addressing the criminalization of lgbt people and people living with HIV, 2014, http://web.law.columbia.edu/sites/default/files/ microsites /gendersexuality/files/ roadmap_for_change_full_report.pdf. 15.09.2018.

309. Pembe Hayat & Kaos Gl. Türkiye'de Trans Kadın Mahpuslar, Berghan S (düz), 2017.

310. Dennis JP. The LGBT offender, Peterson D, Panfil V.R. (eds). *Handbook of LGBT Communities, Crime, and Justice*, Springer, Dordrecht, 2013: 87-103.

311. Lamble S. Rethinking gendered prison policies: impacts on transgender prisoners. ECAN Bulletin, 2012, 16: 7-12.

312. Dolovich S. Strategic segregation in the modern prison, *American Criminal Law Review*, 2011, 48: 101-110.

313. Marksamer J, Tobin HJ. Standing with LGBT prisoners: An advocate's guide to ending abuse and combatting injustice. http://transequality.org/PDFs/ JailPrisons _Resource_FINAL.pdf. 15.10.2017.

314. Brown GR. Qualitative Analysis of Transgender Inmates Correspondence: Implications for Department of Correction, *Journal of Correctional Health Care*, 2014, 20 (4): 334–342.

315. Grant JM, Mottet LA, Tanis J, Harrison J, Herman JL, Kiesling M. Injustice at Every Turn: A Report on the National Transgender Discrimination Survey, National Center for Transgender Equality and National Gay and Lesbian Task Force, Washington, 2011.

316. Jones L, Brookes M. Transgender offenders: a literature review, *Prison Service Journal*, 2013, 206: 11–18.

317. Levy M. Prisoner health care provision: Reflections from Australia, *International Journal of Prisoner Health*, 2005, 1(1): 68-71.

318. Richters J, Butler T, Yap L, Kirkwood K, Grant L, Smith A, Schneider K, Donovan B. Sexual Health and Behaviour of New South Wales Prisoners, School of Public Health and Community Medicine, University of New South Wales, Sydney, 2008.

319. Mann R. The treatment of transgender prisoners: Not just an American problem, *Law and Sex*, 2006, 91: 119-120.

320. Broadus KW. The criminal justice system and trans people, *Temple Political and Civil Rights Law Review*, 2008-9, 18(2): 561-572.

321. Stanley EA, Smith N. *Captive Genders: Trans Embodiment and the Prison Industrial Complex*, AK Press, Edinburgh, 2011.

322. Lee A. Trans models in prison: The medicalization of gender identity and the Eighth Amendment right to sex reassignment therapy, *Harvard Journal of Law and Gender*, 2008, 31(2): 437-471.

323. Sexton L, Jenness V, Sumner JM. Where the margins meet: A demographic assessment of transgender inmates in men's prisons, *Justice Quarterly*, 2010, 27(6): 835-866.

324. Dunn P. Slipping off the equalities agenda? Work with LGBT prisoners, *Prison Service Journal*, 2013, 206: 3–10.

325. Hua-fu H. The patterns of masculinity in prison, *Critical Criminology*, 2005, 13(1) :1-16.

326. Lazzaretto-Green D, Austin W, Goble, E, Buys L. Walking a fine line: Forensic mental health practitioners' experience of working with correctional officers, *Journal of Forensic Nursing*, 2011, 7(3) :109-119.

327. Read M, McCrae N. Preventing suicide in lesbian, gay, bisexual, and transgender prisoners: A critique of U.K. policy, *Journal of Forensic Nursing*, 2016, 12(1): 14-17.

328. Coleman E, Bockting W, Botzer M, Cohen-Kettenis P, DeCuypere G, Feldman J, Fraser L, Green J, Knudson G, Meyer WJ., Monstrey S, Adler RK., Brown GR., Devor AH., Ehrbar R, Ettner R, Eyler E, Garofalo R, Karasic DH., Lev AI., Mayer G, Meyer-Bahlburg H, Hall BP., Pfaefflin F, Rachlin K, Robinson B, Schechter LS., Tangpricha,V, Van Trotsenburg M, Vitale A, Winter S, Whittle S, Wylie KR & Zucker K. Standards of care for the health of transsexual, transgender, and gender- nonconforming people, version 7, *International Journal of Transgenderism*, 2012, 13: 165–232.

329. Meyer W, Bockting W, Cohen-Kettenis P, Coleman E, DiCeglie D, Devor H, et al. Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association's Standards of Care for Gender Identity Disorders, 6th Version, 2001. http://wpath.org/Documents2/socv6.pdf: 16.03.2018.

330. Pfafflin F. Mental health issues. In: Ettner R, Monstrey S, Eyler E (eds.). *Principles Of Transgender Medicine And Surgery*, Binghamton, NY: Haworth Press, 2007: 170-183.

331. McClenaghan B. Letter from a Gay Republican: H-Block 5. In: O'Carroll I, Collins E (eds) *Lesbian and Gay Visions of Ireland : Towards the Twenty-first Century*. 1995: 127.

332. Agoub M. Male genital self-mutilation in patients with schizophrenia. *Canadian Journal of Psychiatry*, 2000, 45: 670.

333. Gossler R, Vesely C, Friedrich M. Autocastration of a young schizophrenic man, *Psychiatrische Praxis*, 2002, 29(4): 215.

334. Le Breton D. *Ten ve İz*. Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016.

335. Saruç S. Kadın hükümlüler: cezaevi yaşantısı ve tahliye sonrası gereksinimler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013.

336. Soytürk S. Hükümlü ve Tutukluların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013.

337. Altınel Baysal G. Lgbti'lerin İkili Cinsiyet Düzeni İçerisindeki Varolma Durumlarının Çok Yönlü Olarak Ele Alınması ve Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Belirlenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi, 2019.

338. Crewe B. *The Prisoner Society: Power, Adaptation, and Social Life in an English Prison*, Oxford University Press. 2009

339. MacDonald JM. Violence and drug use in juvenile institutions, *Journal of Criminal Justice*. 1999, 27(1): 33–44.

340. Hochdorn A, Faleiros VP, Valerio P and Vitelli R. Narratives of Transgender people detained in prison: the role played by the utterances "not" (as a feeling of hetero- and auto-rejection) and "exist" (as a feeling of hetero- and auto-

acceptance) for the construction of a discursive self. a suggestion of goals and strategies for psychological counseling. *Front Psychol*, 2018, 8: 2366.

8. EKLER

EK-1 Araştırma Formu 1: Yapılandırılmış Katılımcı Bilgi Formu

I) Sosyo-demografik Özellikler

1) Ad-Soyad (Rumuz)……
2) Yaş

18-24	25-30	31-35	36-40	41.55	56-60	61 ve üstü

3) Eğitim durumu

Okuma yazma bilmiyor	
Okur-yazar ancak bir okul bitirmemiş	
İlkokul mezunu	
Ortaokul mezunu	
Lise mezunu	
Önlisans mezunu	
Lisans mezunu	
Lisansüstü	
Diğer (belirtiniz)	

4) Medeni durum

Hiç evlenmemiş	
Evli	
Boşanmış	

5) Ne işle uğraşıyorsunuz?

İşsiz	
Ücretli işçi (Düzenli, sigortalı)	
İşveren	
Memur	
Yevmiyeli (Geçici, mevsimlik)	
Emekli	
Seks işçiliği	
Diğer (belirtiniz)	

EK-1. Devamı

6) Yaşanılan şehir…….

7) Sosyal güvenceniz var mı?

Evet	Hayır

II) Aileye ilişkin sorular

8) Kardeş sayısı

Yok	1	2	3	4	5 ve üstü

9) Ailenizin sosyo-ekonomik yapısını nasıl tanımlarsınız?

Alt SED	Orta SED	Üst SED

10) Ailenizle görüşüyor musunuz?

Evet	Hayır

11) Yanıtınız evet ise cezaevi sürecinden önce ailenizle ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

	İyi	Orta	Kötü
Anne ile			
Baba ile			
Kardeşler ile			
Eş ile			
Çocuk ile			

12) Cezaevinde (hükümlülük/tutukluluk sürecinde) ailenizle ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

	İyi	Orta	Kötü
Anne ile			
Baba ile			
Kardeşler ile			
Eş ile			
Çocuk ile			

13) Aile çevrenizde LGBTİ var mı?

Evet	Hayır

EK-1. Devamı

14) Ailenizin tanıdığı/bildiği LGBTİ'lere tepkisi nasıl?

Destekleyici	Tepkisiz	Önyargılı, homofobik

III) Cinsel yönelim/Cinsiyet Kimliğine ilişkin sorular

15) Cinsel yöneliminizi/cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?

Lezbiyen	Gey	Biseksüel	Transseksüel	Travesti	İnterseks	Diğer (Bilmiyorum)

16) Cinsel yöneliminizi/ cinsiyet kimliğinizi ilk fark ettiğiniz zamanı haturlıyor musunuz? Evetse ne zamandı?

Evet	Hayır

Çocukluk	
Ergenlik	
Genç yetişkinlik	
Yetişkinlik	

17) İlk ne zaman ve kime açıldınız?

Kime	Ne zaman (Yaş)
Anne	
Baba	
Kardeş	
Arkadaş	
Bir yabancı (Tanımadığınız biri)	
Diğer	

EK-1. Devamı

18) Cinsel yöneliminiz/cinsiyet kimliğiniz hakkında yakınlarınız bilgi sahibi mi?

Sadece anne	
Sadece baba	
Sadece kardeş	
Anne-baba	
Anne-baba ve kardeşler	
Yakın arkadaşlar	
Komşular	
Herkes	
Diğer (Belirtiniz)	

19) Başkalarının sizin cinsel yöneliminizi/cinsiyet kimliğinizi fark etmelerinden çekinir misiniz?

Evet	Hayır	Bazen	Diğer

20) Cinsel yöneliminizi/cinsiyet kimliğinizi gizlemek zorunda kalıyor musunuz?

Evet (Belirtiniz)	Hayır

21) Herhangi bir LGBTİ derneği ile bağlantınız var mı?

Evet üyeyim (Belirtiniz)	Hayır değilim ama ilgileniyorum	Diğer

IV) Suç ve Ceza İnfaz Kurumu Yaşantısına İlişkin Sorular

22) Hangi sebeple cezaevine girmiştiniz?

…….

23) Şimdiye kadar kaç kez hükümlü/tutuklu olarak cezaevine girdiniz?

……....

24) Ceza İnfaz Kurumunda ne kadar kaldınız?

……..

25) Ailenizde suç işlemiş kimse var mı?

Evet (Belirtiniz)	Hayır

EK-2: Araştırma Formu 2- Ceza İnfaz Kurumu Öncesi, Süreci ve Sonrasındaki Sosyal Yaşama İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1) Cinsel yöneliminizi/cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlarsınız? Yaşantınız, deneyimleriniz nedir?

.....

2) Cinsel yöneliminiz/cinsiyet kimliğinizle ilgili toplum içerisinde ne tür davranışlarla karşılaşıyorsunuz?

.....

3) Cinsel yöneliminiz/cinsiyet kimliğinizle ilgili şimdiye kadar ayrımcılıkla karşılaştığınızı düşünüyor musunuz? Evetse ne tür bir ayrımcılıkla karşılaştınız?

.....

4) Yaşadığınız ayrımcılığın cezaevine girmenizde etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

.....

5) Size göre cezaevine girmenize etki eden faktörler nelerdi?

.....

6) Cezaevi dönemini konuşalım, nasıldı? Ne kadar süre kaldınız? Eğer varsa ne gibi sorunlarla karşılaştınız?

.....

7) Cezanızı infaz etme sürecinde ceza infaz kurumu çalışanları ile ilişkileriniz nasıldı?

.....

8) Cezanızı infaz etme sürecinde diğer hükümlüler ile ilişkileriniz nasıldı?

.....

9) Cezanızı infaz etme sürecinde ne tür hizmetlere ihtiyaç duydunuz?

.....

EK-2. Devamı

10) Hiç yaşamınıza son vermeyi düşündüğünüz ve bu düşünce doğrultusunda bir girişimde bulunduğunuz oldu mu? (Belirtiniz-nedeni, hangi şekilde?-cezaevinde, cezaevinden önce ya da sonra)

……

11) Hiç kendinize zarar verme davranışında bulundunuz mu? (Belirtiniz-nedeni, hangi şekilde? cezaevinde, cezaevinden önce ya da sonra)

.....

12) LGBTİ'ler için ayrı bir ceza infaz kurumu fikrini nasıl buluyorsunuz?

.....

EK-3. Araştırma Formu 3: Sosyal Hizmet Gereksinimlerine İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1) Daha önceden bir sosyal hizmet kurumundan faydalandınız mı? (Yardım, danışmanlık)

……

2) Sosyal hizmet denilince ne anlıyorsunuz?

……

3) Ceza İnfaz Kurumunda iken sorunlarınızın çözümü için Psiko-sosyal serviste görev yapan sosyal hizmet uzmanına başvurdunuz mu?

……

4) Hangi sebeple başvurdunuz?

……

5) Bu başvuru sonucunda sorununuz çözüldü mü/İhtiyacınız karşılandı mı?

……

6) Ceza İnfaz kurumunda bulunduğunuz süre içerisinde aşağıdaki hangi gereksinimleriniz için sosyal hizmete ihtiyaç duydunuz?

6.1.Koğuşa Yerleştirme

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……

6.2.Ceza İnfaz Kurumuna Uyum

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……

6.3. Güvenlik

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız…….

6.4. Maddi destek

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……

6.5. Aile ile ilişkiler

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..

EK-3. Devamı

6.6. Ziyaret

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..

6.7. Baskı, yalıtım, sosyal dışlanma, ötekileştirme

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..

6.8. Psikolojik destek

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..

6.9. STK'lar ve dış dünya ile iletişim

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız…….....

6.10. Çalışma

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..

6.11. Sağlık

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..

6.12. Sosyal güvenlik

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..……

6.13.Sosyal-kültürel faaliyetler

Evet ( ) Hayır ( ) Açıklayınız……..……

Diğer ……..……

7) Ceza İnfaz Kurumundan çıktıktan sonra ne gibi gereksinimleriniz oldu?

Barınma…….

Ekonomik Destek……..

İş bulma…….

Sosyal/Toplumsal Yaşama Uyum……..…….....

Aile ile ilişkiler…….....

Psikolojik destek…….....

Diğer……

EK-4: Araştırma Kapsamında Görüşme Örneği

SIRIUS

Görüşme tarih/yer/zaman: 22.12.2018/ Hayyam Şarap evi/15:00.

1) Cinsel yöneliminizi/cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlarsınız? Yaşantınız, deneyimleriniz nedir?

Yani cinsel yönelimim erkek eşcinselim. Yaklaşık ergenlik yıllarımda fark ettim. O günden beri de aileme, özellikle ilk aileme açıldım zaten. Ee tüm sosyal çevreme açığım. Üniversitedeyken hocalarıma da açıktım. Arkadaşlarıma da açıktım. Şu an çalıştığım yerde açığım. Eee öyle, yani daha ayrıntılı ne anlatabilirim (gülüşmeler) bilmiyorum.

2) Cinsel yöneliminiz/cinsiyet kimliğinizle ilgili toplum içerisinde ne tür davranışlarla karşılaşıyorsunuz?

Hımm şimdi asıl, benim en çok….bence açık eşcinsel olmanın en büyük zararından bir tanesi diyorum ben buna kendi adıma. Eee özellikle heteroseksüel erkeklerin, bilmiyorum tabii lezbiyen deneyimim olmadığı için bu konuda herhangi bir fikrim yok ama, heteroseksüel erkeklerin hepsi senin eşcinsel olduğunu duyduğu anda hepsi onlarla yatmak istiyormuşsun gibi düşünüyor ve bence bu çok saçma, yani hani şey, zaten bunu söylüyorum da yani bu konuda açığım ama yani şey bütün şeye yani senin eşcinsel olduğunu anladığı ya da sen onu söylediğin anda sanki dünyadaki tek erkek oymuşçasına hareket etmesi tuhaf oluyor ve gülünç oluyor bence en temel şeylerden bir tanesi o. Ama tabi bu bence benim sosyal çevremle de alakalı. Yani şey evet benim böyle bir sorunum var ama bence yani mesela şuuuuu, İzmir'in şu noktasında Alsancak'ta oturuyorum ben, işyerim burada. Alsancağın başka bir yerine gitmek, Alsancak'tan çıktığımda daha iç kesimlere doğru gittiğimde mesela bu bu bambaşka birşeye tekabül ediyor ama burada şey yani niye böyle düşünüyorlar diye düşünüyorsun ama orada tabi bambaşka orada bu sefer gizlemek zorunda kalıyorsun. Bence hani şey, toplum içinde benim kendi deneyimime göre benim açık olmaktan kaynaklı böyle küçük dertlerim var ama belki bu noktada şey örneğin tatile gittik yazın, erkek arkadaşımla beraber. İşte tatile gittiğimizde ben sürekli şey hani, aman hayatım elimi tutma, aman şimdi biri bişey der keyfimiz kaçar, falan modundaydım. Hani risk olarak böyle aslında.

-Yani açıksın ama, bir taraftan bir kısıtlama mı oluyor?

Tabi tabi yani, devamlı yani.ki erkek arkadaşımla bu konuda mesela sorun yaşıyoruz. Aslında hani o ne olacak diyor ama ben daha dikkatli olmamız gerektiğini söylüyorum, çünkü nereden ne çıkacağını bilemiyorsun, eee özellikle son dönemde daha da.. eskiden mesela şeydi hani, ben bunun 5 yıl öncesini de biliyorum. 5 yıl öncesinde de açıktım, 5 yıl öncesinde daha cesaretliydim. Çünkü yargıya güveniyordum, ama şu noktada yargıya güvenme gibi birşeyim de yok. Ya da kolluğa güvenme gibi bir derdim de yok. Çünkü kolluğun yaptıklarını da görüyorsun zaten hali hazırda. O yüzden hani şey, tedbirini kendin almak zorunda, durumundasın. Bu tedbir de genelde saklanmak ve gizlenmek oluyor.

-Partnerin biraz daha rahat sanıyorum.

Evet yani şey belki çok az deneyimi olmamasıyla alakalı, yani belki hani şey, deneyimli dediğim, daha önce polis şiddetiyle bizatihi yüzleşmemiş olması bunda etkili. Çünkü şey, o hala şeyi düşünebiliyor, yani sonuçta burası muz cumhuriyeti mi kardeşim diyor yani bu şey diyor, bir şey olursa davacı oluruz diyor, ben de şey diyorum yani hani bunun öyle işlemediğini bildiğim için hani daha korkarım bu konuda öyle söyleyeyim.

-Bununla ilgili bir deneyimin oldu mu peki? Hani sende bu korkuyu yaratan?

Tabi tabi. Yaniiii mesela İstanbul'da 2003 ya da 2004'tü. Belki biraz daha geç olabilir. Eee tam net hatırlamıyorum ama maçka parkında dayak yemiştim ben, bildiğin soyuldum. Yaniiii darp edildim ve gasp edildim aslında. Polisin burada bana sorduğu şey "orada ne işin vardı"?. Maçka parkında gece 2'de arkadaşımla erkek arkadaşımın evine dönüyordum aslında yani hani ve yolu kısaltmak için ara yoldan gitmiştim. Veee bana saldıran adamın savunması şuydu; adam kaçtı bu arada oradaki güvenlik görevlilerine de şey söyledi ııııııı "bana ilişki teklif etti" dedi. Alakası yok, hiç tanımıyorum bile. Sadece işte yürüyüşümden ve halimden, feminen olmam üzerinden kendine böyle bir misyon biçmiş ve zaten adam beni soymaya çalışıyor zaten işte telefonumu almış, işte cüzdanımı almış, ama şey güvenlik görevlileri mesela o noktada ona inanmayı tercih ettiler. Ve bir yandan da aynı zamanda polis de "nereden bulacağız kardeşim gece gece i…lerle mi uğraşacağız" dedi ve geçti gitti. Sonra tabii

avukatla görüştüğümüzde, avukat arkadaşlarımla görüştüğümde yani şey yanıma gece geldiler onlar da karakola, onlar da şey söylediler, bu davalarda az çok bakan da arkadaşlar, yani uğur davacı olabiliriz ama haniii görüntü yok, hiçbişey yok yani uğraştığımızla kalırız. İstiyorsan, bu hani tamamen sana kalmış, istiyorsan davacı olalım dediler ben de mesela o yola gitmedim çünkü, (uğraşmak istemedin) evet, bir sonuç alamayacağımın bilincindeydim.

3) Cinsel yöneliminiz/cinsiyet kimliğinizle ilgili şimdiye kadar ayrımcılıkla karşılaştığınızı düşünüyor musunuz? Ne tür bir ayrımcılıkla karşılaştınız?

Tabi tabi, yani mesela şöyle söyleyebilirim aslında. Yani ailem benim görece Türkiye toplumuna göre daha rahat bir aile. Aaaaa şey, eşcinsel olduğumu kabul ediyorlar. Bununla ilgili sorunları yok, ama mesela ben babama hep şeyi söyledim kız kardeşimin sevgilisi olduğunda onunla tanışmak istiyorsun ama benim erkek arkadaşım olduğunda onu görmek istemiyorsun. Yani en basitinden ailede zaten ayrımcılığı yaşıyorsun. Şey belki bu şımarıkça bir istek gibi gelebilir birçoğuna ki öyle geliyor, biz de ailemize gösteremiyoruz diyor, heteroseksüel arkadaşlarım var, işte özellikle kadın arkadaşlarım, ee ben de olmuyor, ben de hani babama gidip erkek arkadaşımı tanıştıramıyorum. Ama şey benim yaşadığım durum birebir kız kardeşimin işte tanıştırabilmesi, erkek kardeşimin sevgilisinden bahsedebilmesi ama benim sevgilim olduğunda tamamen ağzımın kapalı durması.

-Başta ailede başlıyor diyorsun.

Zaten ayrımcılığın bizzat kendisi burada yani, sonra oradan çıkıyorsun tabi, sokağa çıktığında, mesela okul yıllarımda çok net hatırlıyorum, özellikle işte ilkokul yıllarında ıııııı saçma sapan öğretmenlerin sürekli ya bu çocukta bir sorun var demesi, halbuki sorunlarının tek nedeni benim işte teneffüslerde küfür etmiyor oluşum, işte erkek çocuklarla pek oynamıyor oluşum ve bunu sorun olarak addedip, işte aileme sürekli bunun gitmesi. Sonra mesela biraz büyüdüğümde lisede bambaşka bir şeye tekabül etti. Eee işte ben arkadaş konusunda hep şanslıydım. Ya da öyle edindim, bilmiyorum ama yani lisede çok iyi arkadaşlarım oldu, yine açıktım. Ve hiçbir ayrımclıkla karşılaşmadım, arkadaşlarım açısından. Ama hocalarım yine aynı şekilde hani şey, hatta bir hoca şey demişti, tabi o yıllar biraz daha tabi aileden de kaynaklı, -…'li bir ailem var- aileden de kaynaklı hafif ulusalcılığım da var. İşte o yıl şey, istiklal marşını mı ne okuyacağım, 19 mayısta öyle bir şey. Edebiyat öğretmenimin net kurduğu

cümleyi hatırlıyorum. Iıiıı şeye, "koskoca ilçede adam mı kalmadı da i…ye okutturacağız istiklal marşını" dedi. Yani bugün mesela bana bu koymaz ama o gün de düşündüğümde benim için mesela bu çok yıkıcıydı. Yaaa hani şey, "niye ki" falan demiştim. Yani çok üzülmüştüm de yani kendi içimde. Çünkü, ne var ki, neyim farklı falan diye düşünmeye başlamıştım. Anlamlandıramamıştım o yıllarda. Tabi sonra sonra tabi oturdu. Üniversitede bambaşka bir şey. Üniversitede mesela derse ilk girdim, sonra tez hocam olan hocayla kavga ettim. Çünkü derste ilk cümlesi eee birinci sınıftık daha yani ya birinci sınıf ya ikinci sınıf edebiyat ve estetik dersi, açık açık tabi bir sürü açık olmayan şey var da çok bariz hayatımdaki örneklerden kısaca bahsediyorum. Mesela girdi şey dedi "yav" dedi-eşcinselliği işliyor derste, dedi ki "kadın eşcinselliği şöyle güzel, böyle güzel". -Kendisi de erkek ve heteroseksüel.- Şöyle güzel, böyle güzel, işte şöyle estetik, böyle estetik.. kadın eşcinselliğini yere göğe sığdıramadı. O anda ben de şey, merakla dinliyorum, yav aaa falan hani bizim üniversitede diyorum, yani bu kadar faşist hocanın içinde bu adam nasıl bu kadar şey konuşuyor, sonra tabi erkek eşcinselliğe geldi mevzu, değişti. İşte iki tane kalas dedi. İşte birbirlerine so…..lar dedi, falan böyle yani ağza alınmayacak, koskoca profesör, oturup ııiıı küfredercesine konuşmaya başladı. Ben dayanamadım yani şey söyledim. Ayağa kalktım, dedim ki "hakaret ediyorsunuz, ve benim gözümün içine baka baka ediyorsunuz, ve ben eşcinselim. Bunu bilip bilmememiz de umurumda değil, ama bu sınıfta böyle konuşamazsınız. Suç işliyorsunuz, şu sınıfın yarısının az çok ne düşüncede olduğunu biliyorum. Ben buradan çıktığımda benim canımın garantisinin olmayacağı şeyleri söylüyorsunuz. Çünkü, söylediğiniz cümle şu, toplum bunları cezalandırır diyorsunuz ve ben bu sınıfta açık bir eşcinselim. Eee çıkışta beni dövmelerini söylüyorsunuz ya da beni burada barındırmamalarını söylüyorsunuz". Tamam dedim, tabi daha ben de sinirlenmiştim, kavga ettik falan sonra dersi bıraktım gittim. Yani üniversitede mesela kısa yaşadığım deneyimlerden bir tanesi bu. Sonra hani şeyi iş yaşamında böyle klasik, kısa kısa şeyler oluyor. Daha çok senin eeee cinselliğe yöneldiğinle ilgili şeyler geliyor. İnsanlar örneğin heteroseksüel biri 10 kişiyle beraber olmuşsa, sen iki kişiyle beraber olmuşsan senin o iki kişin 200 kişi gibi görünüyor. Ya da öyle algılanıyor. İstediğin kadar sen şey tek eşli de bir ilişki yürütüyor olsan, hani şey senin önüne gelen her adamla yatacağının varsayımıyla zaten hareket ediliyor. Bence öyle yani.

-Peki mesela diğer devlet kurumlarını düşündüğünde örneğin, doktora gittiğinde ya da başka devletle ilgili herhangi bir şeyin olduğunda bu tür şeylerle karşılaştın mı? Hatırlayabiliyor musun?

Yani doktora gittiğimde açıkçası hani şey, hastanede hiç karşılaşmadım. Böyle bir deneyimim yok ama, tabi ki hani şey gözaltına alındığım dönemler oldu üniversitedeyken de. Göz altındayken de şeyle net bir şekilde karşılaşıyordum. Farklı bir muameleyle. Gülüşmeler, bu çocuk da solcuymuş falan lafları, yani şey senin herhangi bir ideolojiye yakın olabileceğini bile düşünmüyor, çünkü zaten senin başta çürük olduğunu düşünüyor. Yani bu çocuğun nasıl düşüncesi olabilir, nasıl burada ya da şu da olabilir; yani burada mesele solcu olman ya da sağcı olman değil, muhtemelen orada milliyetçi bir çocuğu da gözaltına alsalar aynı gülüşmeler dönecek, çünkü şey aynı şey üzerinden nasıl milliyetçi olur gibi birşeye de dönecek. Yani solcu olmandan çok orada eşcinselliğinle dalga geçildiğini net bir şekilde anlayabiliyordun yani. Öyle, onun dışında da karşılaştığım açıkçası, haaa şey mahkemelerde, ben çok mahkeme geçmişim var, açıkçası böyle şey, on oniki tane mahkemeye girmişliğim var. Ekstra böyle şey işte, polise mukavemet, gösteri ve yürüyüş kanununa muhalefet, bu arada hepsinden beraat aldım. Yani hiçbirinden ceza almadım ama hepsinde şeyi net hatırlıyorum. Hakimin böyle şey, her işte bir afiş ya da şey … gördüğünde şey dediğini "kim "gay" burada?" "kim kime gayıyor" falan gibi saçma sapan espriler çevirip, bunun üzerinden kendilerini meşru bir yere koyma hali… ve her seferinde ben kavga ediyordum hakimle. Yani artık bu ritüelimiz haline gelmişti. Yani bunu mesela net hatırlıyorum. Ya da işte kendim bu tutuklandığım davada hakimin tekrar şey ıııı net bir şekilde şey dedi. "gay" diye okudu yine, sonraa "bu ne ya" falan filan dedi. Ben de dedim ki "hakim bey yani şey o, eşcinsel erkek demek. Eeee "iki erkeğin birlikte olması durumunu ifade eder, duygusal ve cinsel olarak" dedim. Bu "benim yanımda böyle şeyler konuşma" deyip kafasını eğdi. Yani hani o noktada mesela şeyi anlamıştım zaten. Tamam bu adam beni tutuklayacak. (gülüşmeler). Yani bu beni tutuklayacak biliyorum. Yani böylee..

4) Yaşadığınız ayrımcılığın ceza infaz kurumuna girmenizde etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

Şöyle. Yani ben hani suç işlediğimi düşünmüyorum zaten. Öncelikle bunu belirteyim. Iıııııııııı belli bir siyasi ideolojim var. Iıı ben kendimi sosyalist olarak

tanımlıyorum. Tabi ki sosyalist olmanın bunda etkisi var mı, eşcinsel olmamla, tabi ki var. Yani hani eşcinsel olmam ve hak mücadelesine giriş yerim nereden tutabilirimle başlayan ve tabi bununla beraber işte en azından insanların azami derecede birbirlerine yakın hayatlar sürmelerini istemesini düşlemek, bence kendisi zaten bizatihi ideolojini ve dünya görüşünü de değiştiriyor. Benim en azından öyle oldu. Kendi ailem sosyal demokrat bir aile. En azından kendilerini öyle tanımlıyorlar. Hatta babam kimi yerde ulusalcı olduğunu söylüyor. Ama hani şey benim şimdi böyle bir aileden gelip ailemde öyle sosyalist insanlar da yok açıkçası. Iııı ben hep şeye bağladım yani eşcinsel olmamın bunda çok büyük etkisi var. Çünkü hayatımı bu yönlendiriyor bir noktada. Yani ben sürekli birşeylerle karşılaşıyorum ve bu noktada hayatımı, geleceğimi düşünürken de buna dair bir şey düşlemeliyim. Buna dair siyasal sistem düşlemeliyim. Buna dair yapmalıyım üzerinden hareket edip tabi ki öyle örgütlendim. Hala …. partisine üyeyim. Hala çalışma yürütüyorum. Iııı böyle.

5) Cezaevi dönemini konuşalım, nasıldı? Ne kadar süre kaldınız?_Eğer varsa ne gibi sorunlarla karşılaştınız?

Yani şimdi şöyle aslında karşılaştığım sorunların başında hani şey ben açıktım. Gidip şey bildiriminde bulunmadım. Yani ben eşcinsel bir erkeğim diye cezaevi yönetimine böyle bir bildirimde bulunmadım. Çünkü böyle bir bildirimde bulunmanın gerekli olduğunu düşünmedim kendi adıma. Immmm ama tabi en başta şey ıııı ben hep şeyin dalgasını geçerdim. Bu benim için, ben her yerde anlatıyorum onu sana da anlatayım. Immmm böyle ya işte bu cezaevinde soyunmak da kardeşim ne abartıyorsunuz falan böyle arkadaşlarım çok cezaevine giren çıkan arkadaşım oldu. Özellikle son işte ıııı darbe girişimi, ondan sonra, onun öncesinde. O yıllarda böyle şey işte H..'nin aslında barajı geçmesi sürecinden sonra üniversitedeki bütün arkadaşlarım bu tip patır patır cezaevine girip çıkmaya başladı. Biz de böyle sürekli şey cezaevi kapılarında görüşlere gidiyoruz. Iııııı ben hep şey derdim, ya kardeşim işte arıyorlar da çıplak yani ne olacak sanki bir adam da sizin g….zü başınız görsün falan deyip dalga geçerdim. Gülerdim de yani hani çok abartıyorsunuz falan derdim. Ama kendim bizatihi bununla karşılaşınca ıııııı hep şey diyorum ilk defa böyle şey üç tane adamın karşısında soyunurken utandım ve ağladım. Iıııııı çünkü şey istemeden yaptığım bir şey, vücudunu teşhir ediyorlar resmen, bakıyorlar, elliyorlar, ıı bunlar tamamen senin kontrolün dışında gelişiyor ve ben hep şey gerçekten bunun için şeydim hani öncesinde ııııı çok abartıyorlar aman ne olacak 2-3 tane adam beni ellemiş olur

falan diye kendi adıma düşünüyordum ama işte öyle olunca hani şey onunla karşılaşınca biraz onunla da yüzleşmiş oldum. Yani ilk girişimdeki şey oydu. Benim sakallarım falan uzundu. Ben şey şimdi az çok cezaevine arkadaşlarım girdiği için prosedürü de biraz biliyordum. Eee hani o yüzden de hani şey, herşeyin usulüne uygun olarak da yapılmasını da istiyordum girdim. Iıı ilk önce bir doktor muayenesi. Zaten saçma sapan bir doktor muayenesi var yani ııııı karşıma geçiyor. Bir hastalığın var mı, bir ilaç kullanıyor musun, ııı aids misin, gibi saçma sapan sorular. İşte hepatit misin, dövmen var mı, yani hiçbir muayenesi olmayan, normal soru cevaba dayanan saçma sapan, hiçbir bilimsel bir şey olmayan saçma sapan bir şey. Niye var yani, orada o zaman öyle birini görevlendirmeyin gibi bir şey bence. Sonra hemen arkasından işte şey cezaevi müdürünün karşısına çıkaracaklar. Bana dediler nerede kalmak istiyorsun. Dedim ki ben bir suç işlemedim. O yüzden beni ıııııı adli suçluların yanına koyamazsınız. Beni koyacaksanız eğer siyasi düşüncesinden dolayı mahkum insanların yanına koymalısınız. Ben bir sosyalistim. Iıııı o yüzden de eğer varsa sosyalistlerin kaldığı bir koğuş, yoksa … lerin kaldığı bir koğuş o da yoksa anarşistlerin kaldığı bir koğuşta kalırım. Bunun dışında herhangi bir koğuşta kalmam. Eğer böyle bir şey hiçbiri de yoksa beni lütfen tekli hücreye koyun dedim. İsteğim budur.

-Bunu istedin?

Evet. Çünkü yani şey, hani en başından ben zaten suçlu olduğumu düşünmüyorum. Evet ben oraya tutuklanmış olabilirim, ııııı beni oraya almış olabilirler. Ama ben suçlu değilim. Suçlu olmadığımın bilincindeyim. Yaptığım herşeyin yasal olduğunun da bilincindeyim. Iıııı bu noktada işte şey, sen nerelisin muhabbetleri oldu. Ben de dedim ben Zonguldaklıyım. Iıı "aslen nerelisin" bana onu söyle falan dedi. Dedim ki yani "niye?". "Kürtlük var mı kürtlük onu soruyorum" falan dedi. Dedim ki hani yok yani benim ailemin hiçbir yerinde, yedi göbek sülalemde Ankara'dan ötesi bulunmuyor. Yeni biz hep Karadenizliydik, hep Karadenizliyiz, başka da hiç bir şeyimiz yok. İşte ben böyle söyleyince daha da sinirlendi. Sen dedi içimizdeki hainsin falan filan diye yüklenmeye başladı. Tabi ben biraz, "alın şunu karşımdan falan" dedi, "götürün dilekçe yazdırın" dedi. Yazdım, girdim cezaevine. Cezaevine girer girmez zaten hani şey cezaevine girdiğim koğuşta siyasi mahkumlar vardı. Ve çoğunu eee şey arkadaşlarım cezaevine gittiğinde görüşe giderken gördüğüm arkadaşların çoğuyla zaten aslında aynı koğuştaydık. Yani tanıdığım birkaç kişi vardı. O hani o yüzden çok

da hani böyle ilk şeyi yaşamadım. Tabi ben girer girmez meramımı anlattım. İşte bu yüzden cezaevine girdiğimi, eşcinsel olduğumu, bir yandan eşcinsel hak mücadelesi verdiğimi anlatınca, hani şey cezaevi içinde aslında özellikle kendi koğuşumda neredeyse sıfır ayrımcılığa uğradım diyebilirim. Herkese nasıl davranılıyorsa bana da o şekilde davranıldı. Iııııı sadece zorla sakallarım kesildi. O tabi sonrasında beni, ıı koğuşa girdim, koğuşa girdikten birkaç saat sonrasında beni çağırdılar, birkaç evrak imzası eksikmiş diye. Tabi biz bunun cezalandırma yöntemi olduğunu düşünüyoruz. Bir göz korkutma gibi birşeydi. Birkaç saat sonra çıktım ben ne oluyor falan imza mimza derken bir anda kendimi berberin önünde buldum. Ve tabi olayın şoku içindeydim. Ne olduğunu bilmiyorum. Sakallarımı kestirmek istemediğimi defaatle bildirdim. Ve bunu istemiyorum. Bu sefer ellerimi tutmaya başladılar ve zorla sakallarımı kestiler.(seste ciddileşme) Yani "yüzün parlasın" falan deyip güldüler saçma sapan. Neyin olduğunu da anlayamadım. Geri döndüğümde cezaevi koğuşumdaki arkadaşlarım bu konuda şey yaptılar, ben itiraz dilekçesi verdim. Sonrasında işte bir süreç başladı. Soruşturma süreci falan ama tabi bir şey çıkmadı. Böyle.. aslında cezaevinde yaşadığım şeyler, hıııı gardiyanların saçma sapan gülüşmeleri oluyordu, yani çünkü, siyasi mahkum olduğunda, bilmiyorum adlilerde belki daha farklıdır ama ben siyasi mahkum olduğum için çok bizatihi eee şeye cesaret edemiyordu galiba bir yandan da.. yani orada bana söylenen bir laf oradaki herkese söylenecek gibi kabul edildiği için, ııı ve üç tane siyasi mahkum koğuşu vardı, bu koğuşlar 30'ar kişiydi. Iıı aynı zamanda parti cepheliler vardı bizim koğuşta. Ve haliyle 4 koğuşun 30'ar kişiden 120 kişi orada bir şekilde, en küçük birşeyde birbirlerini destekleyecek olan 120 kişi var. Ve böyle olduğu için de hani en fazla benim yanımda gülebiliyorlardı. Yani hani bunun dışında ekstra bir şey yapamıyorlardı. Belki fırsatları olsaydı yapabilirlerdi. Ama bunun dışında hani şey olmadı. Tabi cezaevinde şöyle küçük bir şey var. Tabi ayrımcılık olmuş olabilir. Bana çünkü şey demişti bir arkadaş, cezaevinde bir arkadaş, "u…. Sen Allahtan kürtçe bilmiyorsun" demişti. Ee bilmiyorum yani hani niye söyledi bunu hani çok üzülürdün kürtçe bilseydin falan dedi. Iııı bilmiyorum hani niye söyledi hiçbir fikrim yok gerçekten. Ben "niye" dedim, cevabını vermedi. "boşver" dedi. Iıııı çünkü genel olarak yaş ortalaması benden büyüktü. Bana söyleyen arkadaş o da üniversite öğrencisiydi. Hani şey oradan belki bir yakınlık kurmuştur falan, daha da yakındık onunla, hani böyle…

6) Cezaevi sürecinde ceza infaz kurumu çalışanları ile ilişkileriniz nasıldı? (İnfaz koruma memurları, başmemurlar, doktor, sosyal hizmet uzmanı, psikolog vs.)

Yani ben girdiğimde tam olarak işte şey, darbe sürecinin hemen arkasındaydı. Iıı ve o süreçte her şey yasaktı. Iıııı açıkçası ben bunların hiçbirisini görmedim. Iıııı çünkü zaten ayda bir defa spor hakkı diye bir hak vardı. O da 45 dakika birşeydi galiba. Iıı kapalı bir alandı zaten o da. Kapalı spor salonunun içine giriyorsun gibi birşeydi. Onun dışında kütüphaneden faydalanmamız yasaktı. İşte telefon hakkımız yoktu. Bir sürü haktan aslında mahkum ıı mahrumduk. Ve şey yani aynı zamanda şey mesela o süreçte hiçbir fotoğraf çektirmemiz de yasaktı yani. Hiçbir ona dair bir fotoğrafım da yok. Yani öyle birşeyim yok. Iıı işte bir kere hastalandım, ıı revire gitme talebinde bulundum, ama ben revire gidene kadar cezaevinden çıktım. Iıııı (gülüşmeler), yani şey diğer arkadaşlar da mesela bu süreçte çok bekleyen… bir tane arkadaş vardı mesela. Çocuk 4 gün üst üste kustu, sürekli kusuyor, ııı ve şey revire gidemedi sonunda yani yine hani. Aslında bilmiyorum yine tabi daha uzun kalanlarda belki başka şeyler çıkmıştır ama benim yaşadığım süreçte çok, hiçbir şeye hakkımız yoktu zaten yani,

7) Cezaevi sürecinde diğer hükümlüler ile ilişkileriniz nasıldı?

Aslında biraz önce cevabını verdin ama, bulunduğunuz koğuş gereği, hani tanıdıklar varmış, birbiriyle dayanışan bir grup varmış anladığım kadarıyla.

(kafa sallayarak onaylama)

8) Cezaevi sürecinde ne tür hizmetlere ihtiyaç duydunuz?

Yani ben şöyle söyleyeyim, şimdi biraz siyasi koğuşları bilen biri mesela şunu bilir. Herşey ortak alınır. Sana ne kadar para geldiği mühim değildir, çünkü, ııı siyasi mahkumsan, ailen seni reddetmiş olabilir siyasi düşüncenden dolayı. Çünkü böyle arkadaşlar da vardı. Ve bunu gözeterek şey yapardık oradaki, koğuştaki insanlar belli bir anlaşmaya varırlar ve bu anlaşma hani şeydir gelen tüm paranın ortak bir havuzda birleşmesi ve herkese eşit bir şekilde dağıtılması. Hemen hemen tüm siyasi koğuşlarda bu sistem uygulanır. Iıı böyleydi ve ben şeyi çok istiyordum, ıı ben çok kahve seviyorum. Cezaevine girmeden önce de çok içerdim. Dedim ki yani geçtim artık, americano, filtre kahve bilmem ne istemiyorum. Yani gerçekten sadece nescafe üçü bir arada istiyorum, tek isteğim bu. Iı ve içemedim cezaevinde bu arada hiç. Şey

dedim hatta bir kere dedim ki babama ben söyleyeyim, lütfen, babam zaten şey her haftasonu babam her hafta mutlaka ziyarete geliyordu. İşte bir yandan avukat arkadaşlar geliyorlardı. Arkadaşlarım, üniversiteden birkaç hocam geliyordu ziyarete. Yani söylerim bana 500 lira fala yatırırlar sorun değil, ne olur bir tane kahve, ama içemedim (gülüşmeler). Ama tabi şöyle bir şey var ben mesela şeyi isterdim. Cezaevinin kendisinde bir psikolojik destek ekibinin olmasını isterdim. Çünkü hani şey bazen gerçekten her ne kadar siyasi olarak yakın olduğun insanlar da olsa, kısmen tanıdığın insanlar da olsa profesyonel biriyle görüşme ihtiyacı duyuyorsun. Ve yani o profesyonel desteği, yaa mesela oradaki görüşen arkadaşlar da hep şeyi söylüyorlar. Bir arkadaşım mesela görüşmüştü. Demiş ki hani yapamıyorum burada. Çok zorlanıyorum. Duvarlar üstüme üstüme geliyor. Oradaki psikolog arkadaş mesela şey demiş. Tabi, hani neyle uğraşıyor bilemiyoruz ama hani demiş ki işte "zaten buranın amacı bu, duvarların üstüne ütüne gelmesi. Gelecek tabi, git şimdi koğuşuna" falan diye böyle bir şey yapmış. Tabi hani siyasi mahkum olduğunda olay da değişebiliyor. Hani, bunun da bilincindeyim ama ne kadar faydalı olduğumu bilmiyorum ama profesyonel bir destek olması gerektiğini düşünüyorum çünkü, özellikle mesela ben kendi açımdan şeyi düşünüyorum yani tamam ok U…. Hani herkes sana kimse bir şey demiyor ama acaba ıııııııııı mesela soyunurken utanıyordum. Niye, tuhaf, normalde asla utanmam ama çıplaklıkla ilgili hiçbir problemim yoktur ama cezaevinde utanıyordum yanımdaki insanlardan. Giyinmek istemiyordum onların yanında. Tuhaftı. Yani hani ki ben hayatımın hiçbir döneminde gerçekten birilerinin yanında giyinip soyunmaktan hiç utanmadım. Iıı hiç tanımadığım insanların yanında da daha önce giyinip soyundum ama cezaevinde mesela tuhaf bir şekilde utanıyordum. Çekiniyordum belki. Her ne kadar açıksam da hani girer girmez söylememe rağmen, bir şekilde acaba ıııııı bir şey olur da beni buradan da gönderirlerse ne yaparım diye mi düşünüyordum ne ile hareket ediyordum bilmiyorum. Ama her yaptığım hareketi ve konuştuğum her cümleyi kontrollü, çok kontrollüydüm. Yani hani kendime şu an bile şaşırıyorum mesela o konuda. Söylediğim bazen tatlım canım demeler konuşmam benim çok şeyimdir, gündeliğimdir, gündeliğimde konuşurum. Ama cezaevinde bir kere bile söylemedim bunu ıııııı hiç ıııııı. Ve şey gerçekten çıktığımda şeyi düşündüm. Dedim ki nasıl olur bu kadar süre hiç pot kırmadan (gülerek) devam edebildin. Yani aslında evet eşcinsel olarak açıktım ama cezaevinde tam bir heteroseksüeldim diyebilirim yani (gülüşmeler.)

-Sence nedendi bu peki, sonradan düşündün mü hani neden yaptım ben bunu?

Gerçekten düşündüm. Yani mesela arkadaşları da düşünüyordum. Belki şeyi biliyorum az çok böyle konuşma aralarında homofobik olduklarının farkındaydım. Ama belli bir alanda belli bir güç ortada olduğu için bana bunu yansıtamıyorlardı. Belki o yüzden dışlanmamak için yaptım. Iıııı belki bilmiyorum öyle olursam daha mı çabuk kabullenilirim diye düşündüm. Bilmiyorum yani gerçekten tam nereye oturttursam hani emin değilim ama hani bu şekilde davrandım. Hala bilmiyorum yani.

9) Hiç yaşamınıza son vermeyi düşündüğünüz ve bu düşünce doğrultusunda bir girişimde bulunduğunuz oldu mu? (Belirtiniz-nedeni, hangi şekilde?-cezaevinde, cezaevinden önce ya da sonra)

Evet.

-İntihardan söz ediyorum.

Hı hı. İlk, bir kere öyle bir şey yaşadım.

-Hangi süreçte? Cezaevi sürecinde mi? Yoksa öncesinde ya da sonrasında mı?

Yok, öncesinde, aslında şey, cinsel yönelimimle beraber işleyen bir süreçti. 15-16 yaşlarında falandım. Lise yıllarındaydım. Çok ağır bir travma geçiriyordum zaten. Iıııııı (sessizlik). Özel ders hocamla ilişkim vardı. Ailem bunu öğrenmişti. Adam benden büyüktü. Ben 16 yaşındaydım. O 30 yaşında falandı. Tabi bizimkiler bunu öğrenince ben böyle şunu mesela hala söylüyorum. Evet bu belki yasal olarak cinsel taciz olarak görülebilir ama ben gayet bilincindeydim. Rızam vardı. Ve herşeyi kendim bilerek isteyerek yaptığımı halen söylüyorum. Bu konuda çünkü şeyim yok, ıı illa ki bir 18 yaşında olmak gibi bir evet koruyucu bir önlem bunu desteklerim ama kendi adıma ben yani bu konuda şeyim ııııııı. Ama tabi manipüle edilmiş olabilir miyim, olabilir. Bunu da kabul ediyorum. Tabi onlar bunu bu şekilde düşündüler zaten hani, 30 yaşında bir adamın 16 yaşında bir çocukla birlikte olabilmesinin imkanının olmadığını ve bunun taciz olduğunu düşünüp. Iııııı çok yakın bir arkadaşım vardı. O gidip okul müdürüne diyor ki ya hocam ben size bir şey söyleyeceğim U…'nun böyle böyle bir durumu var. Ben endişeleniyorum U… için. Adamın onu kullandığını düşünüyorum diyor, gidiyor ve söylüyor. Sonrasında işte şey yaşanıyor (duraksama). Bunu söylediği için babamlar bunu öğreniyor tabi, işte babamlar gidiyor, adamı dövüyorlar. Ve adam bir okulda MEB'e bağlı bir okulda öğretmen. Babam şey

söylüyor “kardeşim ya acilen buradan tayinini alıp gideceksin, ya da yasal süreç başlar”. Tabi bunu baya dövdüler sonra. Sonrasında ben bunu öğrenince tabi, nasıl böyle bir şey yaparsınız falan filan üzerinden sonra tabi evde de bambaşka birşeye dönüyor. Babam mesela şey diyordu, ilk zamanlar kabulümdü. Ama belki bunun geçici bir süreç olduğunu düşünüyordu, bilmiyorum ama o yıllarda babamda şu da başlamaya başlamıştı. Mesela televizyonda o yıllarda şey vardı. Sen de hatırlarsın, Aydın işte Bülent Ersoy’un programları vardı falan. Bunlar geçerken babam zap diye zaplardı ve küfrederdi. Bana olan sinirini bence öyle çıkarıyordu. Yani evet, kabul edemiyordu belki ama bana da yansıtamıyordu. Tabi sonradan öğrendim, çok zorlanmış babam da hani, mesela kendini öldürmek istemiş.ıııııııı baya kafasına silah falan dayamış. Artık ben yaşayamayacağım falan diye ama bana yansıttığı ufak şeyler bunlar. Bir gün böyle çok fena tartıştık babamla. Babam sonra gitti. Bu sefer annemle tartıştık. Annem de bana şey dedi. Biliyorsun çok, annem bu konuda hep şeydi, tarafsızdı. Yani ne gönüllüydü, ne kabulsüzdü, hala öyledir mesela. Babam daha kabullüdür şu noktada ama annem hala ne kabul etme ne kabul etmeme noktasındadır. Bir gün annem bana şey dedi U….. biliyorsun değil mi dedi hiçbir zaman hayatında bir ilişkin olmayacak, hiçbir zaman mutlu olamayacaksın böyle bir hayatı seçersen, yalnız öleceksin. Iııııııı ve hani şey, o yaşlarda bu çok şey olabiliyor, ıı korkutucu gelebiliyor insana. Ben hemen arkasından zaten intihar ettim.

-Ne şekilde oldu?

O dönem zaten antidepresan kullanıyordum. Iııııııı ki zaten ailemle beraber düzenli bir psikoloğa da gidiyorduk. Bir çocuk hekimine gidiyorduk ve şey konuşuyorduk. Öyle söyleyeyim. Aslında psikoloğun deyimiyle ailemi bu sürece alıştırıyordu. (Gülerek). “seninle ilgili bir şey yok” . bana hep şey diyordu seninle ilgili bir şey yok canım, sen üzülme. Yani senin hiçbir sorunun yok sadece ailenin buna alışması gerekiyor ııı asıl tedaviyi ailenle yapıyoruz şu anda anne babana (gülerek). O konuda çok şanslıydım belki ııııı çok iyi bir kadındı. Gerçekten ailemin kabul etmesi noktasında da çok yardımcı oldu. Çünkü ilk önce ben yanlarındayken ilk kurduğu cümle şeydi. Çocuğunuz çok küçük eşcinsel olabilir de, olmayabilir de. Bunu şu an bilemeyiz. Böyle olduğunu kabul etmek, buna alışmak hayatınıza böyle devam etmek. Iııı tedavi, düzeltilim, bunu yapamazsınız. Çocuğunuzun göz rengini beğenmediğinizde değiştiremiyorsanız, çocuğunuzun cinselliğini de değiştiremezsiniz dedi ve hani şey belki bunu bne söyleseydim ya da başka biri söyleseydi çok etkili

olmayacaktı ama ailem için bir doktorun bunu söylüyor oluşu ııııı "evet yani napalım madem böyle" demelerine neden oldu yani (gülerek). İlaç kullandım. Iıııı 1,5-2 gün kadar yoğun bakımda kaldım. Tabi anneme davacı oldum (gülerek). Ağır ceza mahkemesinden kağıtlar falan filan geldi ama tabi sonra düştü dava. Iııııı öyle, ilk ve son intihar vakan o dur yani (gülerek).

10) Hiç kendinize zarar verme davranışında bulundunuz mu? (Belirtiniz-nedeni, hangi şekilde? cezaevinde, cezaevinden önce ya da sonra)

Yok, yok.

11) LGBTİ'ler için ayrı bir ceza infaz kurumu fikrini nasıl buluyorsunuz?

Bence şeydir yani esir kampı (gülerek). Yani ben net bir şekilde böyle tanımlıyorum bunu. Yani burada yapılacak şey, insanları, belli bir grubu tutup bir yere toplayıp güvenliğini sağlayamazsınız. İnsanların her ne suç işlemiş olursa olsun bir eğer bir ceza infaz kurumunuz varsa orada kurumda çalışan herkesi bilgilendirirsiniz. Kurumda, eğer kurum içerisinde de örneğin cezaevi içinde mahkumların arasında bir sorun var, o zaman o mahkumları cezalandırırsınız. Gerekli önlemleri alırsınız. Eğitim çalışması yaparsınız. Tutup insanları aaa ya sen erkeklerden hoşlanıyorsun ve erkeksin, seni Eskişehir'de bir yere koyacağım, istersen Hakkari'de ceza işlemiş ol demek, esir kampına almak demektir insanları yani bu bildiğin toplama kampıdır. Başka hiçbir açıklaması yok bunun. O zaman insanlara şunu da yapabilirsiniz, yani ya burası çok muhafazakar bir kent ıııııı bu kentte işte sen böylesin. O zaman seni şu kente taşıyalım demenin yoludur bu. Ya da işte ya bu kentte hep türk mahkumlar var ama sen kürt bir mahkumsun o yüzden seni alalım Diyarbakır'daki bir cezaevine koyalım demektir. Yani bunun hiçbir şekilde kabulü yoktur. Yani hani şey ııııı diyelim ki böyle bir cezaevi yaptınız. Koydunuz, orada sadece eşcinseller var. Peki cezaevinde çalışan, çalışanlar ne olacak? Aynı çalışanlarla devam ettiğiniz sürece orada o insanlar, o insanlara hiçbir şey uygulamayacak mı? Yani gardiyanlar transseksüel kadınlara tecavüz etmeyecek mi? Orada da edecek. O belki ne yaptın, hiçbir şey yapmadın sadece bir binayı eşcinsellere hibe ettin. Oraya koydun. Eee ne olacak? Yani hiçbir şeyi değiştirmez bu. Öyle kalır. Iıııı saçma sapan bir uygulama olur. İnsanlar mağdur olur. Iıı sonunda da 3-5 yıl sonra bu uygulamadan vazgeçilir. Hiçbir şekilde tutuculuğu yok, yani bana kalırsa dediğim gibi esir kampı yani.

12) Daha önceden bir sosyal hizmet kurumundan faydalandınız mı? (Yardım, danışmanlık)

Iıı Üniversitedeyken şey almıştım. Iııı yani sosyal hizmete giriyor mu bilmiyorum tabi, sigorta yardımı almıştım.

-Nasıl bir yardımdı?

Şey, ne o şey ailem 25 yaşımı geçtiğim için ailemin sigortasından yararlanamıyordum ve çalışmıyordum haliyle. Yani ne deniyor ona tam olarak bilemiyorum ama devletin benim sigorta primimi ödemesi.

Onun dışında peki, yani şöyle soralım o zaman sosyal hizmet denilince aklında ne beliriyor U…? Ne dersin? Sosyal Hizmet? Hani kimilerinin aklına ilk şey gelir, korunmaya muhtaç çocuklar, şiddet görmüş kadınlar, yaşlılar, engelliler, huzurevleri, ya da parasal yardım gibi.

13) Sosyal hizmet denilince ne anlıyorsunuz?

Genel olarak aslında bunlar, hani benim aldığım devletin herhangi bir kurumundan sosyal hizmet alanında faydalandığım, ıııııı gerçekten bir tek bu var.

Çevrende var mıydı mesela? Mesela işte bir yaşlınız vardır, onu huzurevine yerleştirmişsinizdir, gibilerinden birşeyler oldu mu? Arkadaşlarından ya da?

Gerçekten hiç yok. Yok (gülüşmler).

14) Ceza İnfaz Kurumunda iken sorunlarınızın çözümü için Psiko-sosyal serviste görev yapan sosyal hizmet uzmanına başvurdunuz mu?

Yani cezaevinde istemedim. Şey cezaevinde cezaevi psikoloğu muydu o galiba tam bilmiyorum. Girişte biriyle konuşmuştum. Ve ona şey, o bana şey sormuştu, gerçekten siyasi mahkumlarla birlikte kalmak istediğine emin misin? Demişti. Ben de "evet" demiştim. Ve şey galiba cezaevi psikoloğuyla tek (gülerek) diyaloğum buydu.

-Hı hı. Peki ilk girişte böyle ayrıntılı, hani benim sana sorduğum gibi soruların sorulduğu bir uygulama olmadı sanıyorum, öyle mi?

Yok hayır.

-Hani böyle, daha önceden işte madde kullanımınız oldu mu? Ruhsal rahatsızlığınız oldu mu?

Evet evet. Bunları doktorun karşısında sormuştu zaten. Doktorun yanında bir kadın da vardı. Herhalde o psikolog muydu ya da sosyal hizmet uzmanı mıydı bilemiyorum. Çünkü bana kendilerini tanıtmadılar. Sadece doktorun odasına gidiyoruz dendi. Orada bir adam ve bir kadın vardı. Yani böyle klasik sorular soruldu. İşte madde kullanıyor musun? Gibi. Benim için cevapların hepsi hayırdı (gülerek). O yüzden geçti, gitti.

Koğuşa Yerleştirme

Evet. Koğuşa yerleştirme prosedürü şöyle diyebilirim. Dediğim gibi ben belki biraz şanslıydım. Çünkü belli bir grubun içine girdim. Ama mesela oraya girene kadar nereye gittiğimi bile bilmiyordum. Korkuyordum. Eee yani çok temel bir şey, korkuyordum. Çünkü bir yere götürüyorlar seni. Ve zaten bir sürü koridordan geçiyorsun. Sürekli kapılar kapanıyor. Neye uğradığını bile anlayamamışsın daha. Niye buradayımı sorguluyorsun. Bir yandan da bir yere doğru gidiyorsun. Oranın ne olduğu belli değil. Iı içeri girdim mesela o, en azından birinin bana şunu, evet ben biliyordum belki ama hani yine de şuna ihtiyaç duymuştum. Ya keşke bana biri anlatsa. Şimdi şunlar olacak. Şöyle olacak. Şöyle ilerleyecek. Koğuşa gireceksin, sana bir yatak tahsis edilecek. Çünkü bilmiyordum, gerçekten bilmiyordum. Tamam hani hikayelerden biliyorum, arkadaşlarımdan az çok biliyorum ama işin ayrıntısını bilmiyorum. Bir arkadaşıma nasıl olduğunu soruyorum ama koğuşun nasıl olduğunu sormadım ki hiç. Ya da işte ne bileyim hani tam olarak ayrın… televizyonda gördüğüm, ama tv de gördüğün şey gerçek de olmayabilir bilmiyorsun ki yani, işte gitsen dese ki yani, örneğin ben mesela diyorum ki ya acaba battaniye verecekler mi? Bunları almam mı lazım çünkü, okuldan bir an önce apar topar getirildim. Yanımda para yok. Iı kartımdan para çekmeme izin verilmiyor. Nakit para yok, yastık verecekler mi, nevresim olacak mı, havlum yok, kıyafetim yok, hiçbir şeyim yok, ne yapacağım?

-Dışarıyla nasıl iletişime geçeceğim?

Hah, yani. Hiçbir şey bilmiyorum. Birine telefon edebilecek miyim? Iıı gerçekten bu Amerikan filmlerindeki gibi mi oluyor? Telefon hakkın falan mı oluyor? Yani bilmiyorum çünkü. Kıyafetim yok en temelde. Gece yatacağım, bana yat diyorsun ama neyle yatacağım. Üzerimde pantolon var. Ee kış ayı iç çamaşırı ile de yatamam. Nasıl yatacağım? Mesela yani hani şey, kalmıştım yani. Yani içerde, koğuş arkadaşlarım mesela yardımcı oldu. Ama öncesinde bunu bilmek isterdim. Çünkü tamamen bilinmeze doğru gidiyorsun yani.

Güvenlik

Iıııı yani ben örneğin mesela şu olmuştu, ben görüşe çıkmıştım. Görüşe çıkarken bir gardiyan var, ve benim sürekli görüşe çıkmamdan rahatsız. Gerçekten ben de sürekli görüşe çıkıyordum ama yani bu zaten yasal bir izin. Yani bunu sen bunu yapmakla görevlisin ve burada bunun için çalışıyorsun. Bunun için varsın. Bu beni kolumdan tuttu, "geç" falan diye sıktı. Ben de dedim ki "böyle yapamazsın". Ya bu yaptığın yasal değil, yaptığın şu anda suç. Sonra kapıdan geçtik bu bana şey dedi "ben geçiyorum kapıyı dedi, kapıyı kapat". Ben de dedim ki "ben esir değilim" , ııııı "siz de dedim, bu şekilde davranamazsınız da, konuşamazsınız da, ııııı siz eğer beni çıkarıyorsanız da, siz çalışıyorsanız o kapıyı kapatmak sizin göreviniz, siz kapatacaksınız". Yani beni dedim korkutamazsınız, ama korkuyordum (gülüşmeler), ölümüne korkuyordum. Yani net, böyle konuşuyorum ama (gülerek), bir ara ayaklarım da titriyordu. Ve bana şeyi söyledi mesela. Ben o noktada mesela ne yapacağımı şaşırdım. "Kameranın olmadığı noktalar da var, oralara çekersem seni görürsün" dedi.

-Kör noktalar?

Hııı (Evet anlamında). Ben mesela o noktada mesela ne yapabilirim. Bununla ilgili mesela hiçbir bilgim yok. O noktada mesela kime bunu söyleyebilirim. Kim bana cezaevinde bununla ilgili yardımcı olabilir. Kime ulaşabilirim. Yoksa o adam beni gerçekten orada dövse hiç kimsenin haberi olmaz mı? Bununla ilgili mesela şey, ıııı gerçekten bence gardiyanlardan bağımsız bir grup ya da işte birkaç kişinin ya da bir grubun çalışmış olması gerekiyor ki bence insanlar herhangi bir şiddete, psikolojik ya da fiziksel şiddete maruz kalabileceği konusunda gidip bu mekanizmayı çalıştırabilsin. Çünkü bunun ucu çok açık gerçekten. Yani hani dediğim gibi ben adli bir mahkum olsaydım o gardiyan belki de beni gerçekten dövecekti. Iıı ben siyasi bir mahkum olduğum için buna cesaret edemedi. Çünkü arkamda belirli bir grubun cezaevinde içerde olduğunu bildiği için cesaret edemedi ama adli olsaydım muhtemelen beni orada dövecekti. Ki mesela babam beni görüşe geldiğinde bir tane mahkumu dövdüklerini görmüş. Babama yürü falan filan demişler. Babam ilk görüşümüzde saatlerce, 45 dakikaydı görüşme yani kapalı görüş, bunun yarım saatini ağlayarak geçirdi. Seni de dövdiler mi diye (ciddileşen ses tonuyla). Beni dövmemişlerdi ama yani bizzat gördüğü ve her zaman seni dövebileceklerini her koğuştan çıkışta o görüşe gidilecek yerde sürekli yolda seni dövebileceklerinin farkında ve bilincinde olarak

hareket ediyorsun. Çünkü bununla ilgili hikayeler duyuyorsun, sesler duyuyorsun kimi zaman, biliyorsun yani. Ben mesela inanılmaz korkunçtu benim için yine. Adli koğuşta mahkumlar kavga etmişler. Bir adam bir adamı bıçaklamış, öldürmüş. Bunun bilgisi gelmişti. Ben iki gün uyuyamadım. Çünkü benim için bu inanılmaz, yani hayatımın hiçbir döneminde bu tür bir şeyler yaşamayacağım ve ve karşılaşmayacağım bir şey. Iııı bununla ilgili bir bilgilendirme, böyle bir bilgi geliyor mesela nereden geliyor bu bilgi. Bir cezaevinden bununla ilgili bir bilgilendirme yapılması gerekmez miydi? Yani böyle böyle bir durum oldu, endişelenmeyin. Korkmayın. Ne bileyim şey hani, bir görevlinin en azından çıkıp şunların olduğunu söylemesi gerekir bana kalırsa. Böyle birşeyler.. (gülüşmeler).

Maddi destek

Yani ailem benim şey. Cezaevi sürecinde açıkçası ıııııı tamamen yanımdaydılar, dediğim gibi. Yani maddi gerçekten hiçbir ihtiyacım yoktu.

Baskı, yalıtım, sosyal dışlanma, ötekileştirme

Ya işte demin de söylemiştim ya, hani belki o noktada gerçekten güvenebileceğin bir yandan da bir psikolog olsaydı gerçekten sosyal hizmet uzmanı olsaydı, ya da bu konuda uygun biri olsaydı görüşebileceğim, bence ben görüşürdüm. Çünkü ben böyle seviyorum böyle şeyleri, yani (gülerek). Hani çünkü tamamen seni tanımayan tarafsız biri ıııııı tarafsız olduğuna da inandığın da biri olmalı tabi bu noktada. Hani şey gerçekten rahatlıkla, evet hani çoğu şeyi arkadaşına dostuna eşine anlatabiliyorsun ama seni tanımayan tamamen senin herşeyinden bağımsız birine anlatmak, onunla paylaşmak bence bambaşka bir deneyim. Ve şey seni rahatlatan da bir şey. Çünkü şeyin bilgisi sende oluyor, anlattığım herşey orada kalacak, bir daha konuşulmayacak. Iıııı ve bence bu güzel bir şey. Olsaydı, muhtemelen yararlanırdım. Ve bence ihtiyaç da var.

STK'lar ve dış dünya ile iletişim

Yani şey, ben sürekli mektuplaşma halindeydim o dönemde de. Yani STK'lı arkadaşlarla da, işte kaostan arkadaşlarla konuşuyorduk, pembe hayattan arkadaşlarla konuşuyorduk, aynı zamanda işte İstanbul'dan arkadaşlarla konuşuyorduk, lambda dan falan arkadaşlarla konuşuyorduk. O yüzden hani şey sürekli böyle bir mektuplaşma hali vardı zaten.

Çalışma

Yani şey, bu konuda evet. Yani şöyle söyleyebilirim. Türkiye'deki STK'ların bence bu konuda durumu içler acısı. Gerçekten söyleyebilirim. Kendi arkadaşlarım. Ki çoğunun, çoğu kurumda, cezaevindeyken dediğim gibi ailem bana inanılmaz destek oldu ama cezaevinden çıktığımda işler değişti. Iıııı cezaevinden çıktığımda beni reddettiler. Iıııı bizim oğlumuzun terörle işi olamaz. Ki ben beraat aldım bu arada (gülerek). Ve şu an tazminat davası açmış durumdayım. Hani ıııııı bizim terörle işimiz olamaz, bizim ailemizin terörle işi olamaz diye bir anda reddettiler. Bir anda bana şey dedi babam ya buraya geleceksin bizimle yaşayacaksın, ya da bizimle herşeyi keseceksin, sana hiçbir yardımda bulunmayacağız bundan sonra haberin olsun. Ben bir anda dımdızlak ortada kaldım. Ben de dedim böyle birşeyi kabul edemem, ne yapacağım yani sizin yanınızda. Siz emekli oldunuz, köye taşındınız köyde yaşıyorsunuz. Ben buraya taşınsam 3 yıl sizinle yaşadım, 5 yıl yaşadım, 10 yıl yaşadım sonrası ne olacak? Ben ne iş yapacağım? Hayatıma nasıl devam edeceğim? Nasıl bir sosyalleşme alanım olacak? Yani benim için hayat duracak. O noktadan sonra benim için sonuç cezaevine dönecek, ben istemedim. O zaman hayatına devam edeceksin dedim ve ben evden çıktım gittim. Gerçekten cebimde 50 lira vardı. Ve inanılmaz zor bir dönemdi benim için. Yani kendi arkadaş.., o dönem mesela birkaç STK şunu yapmıştı, ama isim vermeyeceğim. Ama aslında o dönem aradıkları iş ilanlarına uyan şeyler olmama rağmen yani o şartları sağlamama rağmen sırf cezaevi geçmişim var diye beni işe almadılar. Bunu çok iyi biliyorum. Bunu bana böyle sunmadılar bu arada. Hani şey mesela bir STK, bu bir Avrupa grubu STK'sı, ııııı bana şunu söylediler yaa cv'in verdiğin şeyler işte cv'in bu pozisyon için çok iyi. Yani şimdi (gülerek) böyle bir saçmalık olabilir mi? Yani düşük olsa ok bunu anlarım derim ki yani hani daha iyi birileri var, şunu yapmıştır, onu alırsınız. Ama cv'in çok iyi gibi bir şey olabilir mi yani? Böyle bir saçmalık mümkün mü? Cv'in çok iyi. Bence sen başka bir yere başvur.

-Reddetmenin bir başka yolu mu diyorsun?

He yani. Çok komikti. Sonra tabi o STK'da çalışan bir arkadaşım Uğur dedi, cezaevi geçmişin var diye almadılar. Yani üzerlerinde onların da baskı var. Iıı almıyorlar, muhtemelen dedi hiçbir STK da almayacak. Bu arada şey hani, ıııı başvurdum. Gerçekten 4 tane STK'ya başvurdum. Bu STK'lar Türkiye'de şey, bilinen şey cartel gibi yani gelişmiş STK'lar yani onlar da onlar da reddettiler.

Sağlık

Evet. Cezaevindeyken ben mantar oldum. Ve inanılmaz kaşınıyordum. Ve cezaevi sürecinde işte bununla ilgili sürekli 3 defa dilekçe verdim bu arada. Revire gitmek istediğime dair. Gidemedim. Sonrasında da mesela iyileşme sürecim baya yayılmıştı mantar. Çok uzun sürdü. Çok uzun bir tedavi süreci geçirdim. Hala böyle belli başlı dönemlerde tekrarlayan bir şey zaten. Nüksediyor. Ve şey cezaevinden kalan bir hatıra olarak hala ara ara hatırlatıyor yani.

Sosyal-kültürel faaliyetler

Yani evet mesela şey. Koğuşta dışındaki insanları görmek isterdim gerçekten. Hani çünkü benim için bütün hikaye oradaki 28*29 kişiyle alakalıydı. Ve hani en azından çıkıp mesela başka bir yerde oturmak bile bence insanı rahatlatabilen bir şey. Çünkü sürekli 28 insanın içindesin. İlk defa bu ladar kalabalık bir alanda kalıyorsun yani kendi adıma. İlk defa bu kadar kalabalık bir erkek grubuyla bir aradayım. Ve yani 3 gün birini gördüğün zaman 4. Gün sıkılıyorsun. Şey, başka birini görmek istersin. Ama orada sürekli görmek zorundasın. Belki de hiç gündelik hayatında aaaaaa aynı ideolojiyi paylaşmana rağmen söylüyorum asla muhatap olmayacağın ve hani gündelik hayatına sokmayacağın insanlarla bir arada yaşıyorsun. Iıı ve bunun dışında başka bir alternatif sana sunulmuyor. En azından belki haftada bir bile olsa başka bir insan grubuyla da tanışmak, muhabbet etmek bence keyifli olabilirdi. Ama tabi böyle bir şey mümkün değildi. Yani,

15) Ceza İnfaz Kurumundan çıktıktan sonra ne gibi gereksinimleriniz oldu?

Barınma ben şimdi dediğim gibi ailemden ayrıldım. Bir süre arkadaşlarımda kaldım. Gerçekten bir süre bir 10 gün kadar hiç tanımadığım bir adamın evinde kaldım. Iıiıı çünkü biraz da gurur yaptım ailemle. Yani hani şey, pişmanım deseydim muhtemelen ailemle barışacaktım. Ben bunu demedim. Bir tane eşcinsel programı var, belki biliyorsundur, … diye bir program oradan bir adamla buluştum. 10 gün falan onun evinde kaldım. Hiç tanımadığım birinin evinde kaldım. Ve gerçekten 10 gün de çok korktum. Çünkü sürekli ya bu adam şimdi beni gerçekten satacak mı? Böbreklerimi mi satacak? Aynen öyle (gülerek). Şu anda çok iyiyiz. Halen görüşüyorum. Benden hiçbir beklentisi yoktu bu arada. Sadece hani muhabbet ettik. Ve sonrasında benim kalacak yere ihtiyacım olduğunu söyledim. O da işte boş bir odam var istediğin kadar kalabilirsin dedi. Bir 10 gün falan kaldım. Ve aramızda hani hala görüşüyoruz, çok

tatlı bir insan. Sonra izmir'e taşındım zaten. İzmir'de de bir süre arkadaşlarımda kaldım. O arada işte başka bir mekanda çalışıyordum. Şu anda çalıştığım yerden başka bir yerde çalışıyordum. O arada da ben bir ev tuttum hayatımı şu an oturtturdum. O süreç benim için biraz zordu evet.

Ekonomik destek Tabi ki. Yani bir ara, çünkü iş bulamıyorum, sıkıntılı iş bulamamak. Ve hani şey üniversite öğrencisisin hala. Okulun bitmemiş. İş bulabileceğin alanlar kısıtlı. Mesela şu an benim bir fabrikada çalışmam çok zor. Yani hiç böyle bir deneyimim yok. Hiç böyle bir sosyal çevrem yok. Ya da ne bileyim işte benim çalışabileceğim alanlar belli. Ya bir etüt merkezinde çalışabilirim. Ya bir dershanede çalışabilirim. Yani eğitim faaliyetlerinde çalışabilirim. Ya kültürel birşeylerde çalışabilirim. Iııı ya da işte şey yazı falan yazabilirim. İnternet üzerinden birşeyler yapabilirim, ya da hizmet sektöründe var olabilirim. Bunun dışında yapabileceğim iş alanı, yani bunlarla sınırlı. Yapamam, biliyorum, kendimi tanıyorum. İş bulmak çok sıkıntılıydı. Ben şey bu süreçte mesela gerçekten bir ara şey düşündüm. Dedim ki galiba aç kalacaksın. Yani gerçekten şey, bu devirde kimse aç kalmaz sözünü orada kendime hatırlattım yani şey dedim, yok, kalabilirsin. Çünkü böyle şey, gerçekten yaaa 3 lira şuraya versem, 2 lira şuraya versem diye bir hesapla yaşadığım bir dönem oldu yani. Yani gerçekten korkunçtu benim için.

Sosyal/Toplumsal Yaşama Uyum benim için çok şey değildi. Hani toplumsal uyum noktasında sadece yaşadığım sıkıntı, dediğim gibi işte bir anda şeye de girebiliyorsun. Yani evet, kısa bir süre kaldın, evet beraat aldın mahkemeden. Yani suçlu olmadığını hukuken de kanıtlamış oldun. Ama yine de hala kendini şey diye tanımlayabiliyorsun o noktada. Saçma belki biliyorum ama hani, acaba bunların hepsi cezaevine girdiğim için mi oluyor? Gibi bir şeye dönüştürebiliyorsun. Çünkü, bir şekilde o gerçekten bazı noktalarda mesela özellikle mesela sol gruplar içerisinde cezaevine girip çıkmak bir gurur meselesi bu arada. Hani demek ki devletin gerçekten zoruna giden bir şey yapmışsın gibi bir şey. Ama benim için hiçbir zaman öyle bir şey olmadı. Ben hep şey diyorum hani . keşke hiç cezaevine girmemiş olsaydım, kimse de bana o gururu vermeseydi. Çünkü öyle bir gururu istemiyorum gerçekten. Ben o korkunç yani. Gerçekten cezaevi sonrasında hani bunu bizatihi yaşıyorsun. Yani o psikolojiye bürünüyorsun. Öyle olmasa bile onu öyle düşünüyorsun. Garip ama öyle yani. Bana mesela biri dese ki yani böyle bir psikolojiye girmişlik saçma derim ama giriyorsun, yani tuhaf.

Aile ile ilişkiler yani işte yani şöyle oldu. Ailemle ilişkilerim dediğim gibi işte. Yani ben beraatımı aldım. Açtığım dava sonunda beraatımı aldım. Beraatımı aldıktan sonra babama bu belgeyi gönderdim. Bak dedim bende hiçbir şeyim yok, sen bana haksızlık ettin. Bak dedim yani sen bana bunları yaşattın. Ve hani şey direk yüzüne vurdum yani, aç kaldığımı, tanımadığım insanların evinde yaşamak zorunda kaldığımı beş kuruşsuz gerçekten sokakta bıraktığını yüzüne vurunca bence çok pişman oldu. Biraz ağladı falan filan. Ama hani şey şu noktada aramız çok iyi. Eski haline geri döndü. Ama şey, tabi ben bundan öğrendiğim şey de şu oldu, en küçük bir şeyde aile dediğin şey tamamen karşılıklı çıkar ilişkisine dayalı bir şey. Iıııı ve bu noktada o çıkarlar uyuşmadığı noktada baban annen kardeşin fark etmez, herkes birbirini sokağa atabilir yani (gülüşmeler). Çıkarlar uyuştuğu sürece ailenle de ailesin yani. Tıpkı bir iş ilişkisi gibi.

Psikolojik destek bir süre psikolojik destek aldım. Çünkü şey,ııııııııı bu arada ben gerçekten çok şeyimdir, kendi hayatımda da, bir noktada kendimi koruyabildim. Ama benim cezaevine girme sürecinde böyle çok arka arkaya olaylar zinciriyle oldu. İşte 10 ekimde Ankara'daydım. Ankara'da böyle 2 saniyeyle ben oradaki H.. arabasının içindeydim. Bir sürü arkadaşım orada öldü. Onların cesetlerini topladım. Tam onlar bitti, tam okula döndüm, Balıkesir'e döndüm, ıı o süreçte işte bir sürü arkadaşım evleri basıldı. Ve evlerini çok kötü bastılar, yani gerçekten, darp edilenler.. sonra ailelerinin durumu yani tam onlar cezaevine girdi, bu sefer aileleri gelmeye başladı. Türkiye'nin farklı farklı yerlerinden. Çoğu insan Türkçe bile bilmiyordu, anneleri özellikle, ee ben de bilmiyorum kürtçe. Yani hani o insanların halini gördükçe zaten yani psikolojim iyice bozulmuştu. Sonra tam bunun arkasından cezaevi süreci yaşadım. Sonra pat, ailemle ilişkilerim çok iyiydi, pat bir anda ailemle ilişkilerim bozuldu falan. Bir anda neye uğradığımı şaşırdım. Yani bunların hepsi 1, 1,5 yıl içinde oldu. Ve hani şey gerçekten o dönem şey yaşamak istemiyorum dedim mesela. O tam hepsinin bittiği süreçte yani yeter artık bu kadarı da fazla falan diye hani şey gerçekten krizlere falan girdiğim dönemler de oldu. Ve onun sonrasında psikolojik destek almak zorunda hissettim artık kendimi yani.

Diğer…

16) Son olarak belirtmek istediğiniz bir şey var mı?

Yani hani bence güzel bir çalışma. En azından kendi adıma. Iııı ve şey bence cezaevlerinde gerçekten sosyal hizmete ihtiyaç var yani. Bu net bir şey. Hani çünkü böyle bir şey yok ortada. Özellikle eşcinsellere dair. Yani eşcinseller diye de sınırlandırmamak lazım. Aslında biraz daha desteğe ihtiyacı olan gruplarla ilgili. Yani buna çocuklar da dahil olur, kadınlar dahil olur, ıı çingeneler var. Yani gerçekten hani bir sürü, mevcut toplumun genelinin dışında kalan, dışarıda kalan herkes için geçerli bu bence. Yani şey, o yüzden güzel bir çalışma. Yani umarım güzel birşeyler olur diyeyim, ne diyeyim.

EK-5. Görüşme Deşifrelerine İlişkin Tema-Kategori-Kod Listesi

1 TOPLUMSAL YAŞAMDA SOSYAL DIŞLANMA SÜREÇLERİ	0
1.1 Ekonomik Dışlanma	0
1.1.1 Ekonomik kaynaklı suça itilme	6
1.1.2 İş gücü piyasasından dışlanma	16
1.1.3 İşten atılma	6
1.1.4 Seks işçiliğine itilme	15
1.1.5 Cinsel yönelim kaynaklı işe kabul edilmeme	11
1.1.6 Mobbing	2
1.1.7 İşyerinde taciz	2
1.2 Mekansal Dışlanma	0
1.2.1 Barınma	0
1.2.1.1 Ev bulamama	3
1.2.1.2 Güvensiz ortamlar	4
1.2.1.3 Ev sahiplerinin önyargılı tutumları	1
1.2.1.4 Diğer insanların (komşu vs.) önyargılı tutumları	6
1.2.2 Eğitim	0
1.2.2.1 Eğitimcilerin homofobik tutumları	6
1.2.2.2 Eğitim sistemindeki heteroseksüel kalıplar	1
1.2.2.3 Erken yaşta okulu bırakma	2
1.2.3 Sağlık	0
1.2.3.1 Sağlık çalışanlarının homofobik tutumları	7
1.2.3.2 Cinsel yönelime hastalık gözüyle bakılması	6
1.2.3.3 Sağlık güvencesi sorunları	1
1.2.4 Hukuk, Adalet ve kaynaklara erişim	0
1.2.4.1 Yargıya karşı güvensizlik	16
1.2.4.2 Hak arama	36
1.2.4.3 Adalet çalışanlarının homofobik tutumları	11
1.3 Kültürel Dışlanma	0
1.3.1 Toplumsal Katılım	0
1.3.1.1 Toplumsal kurallara uyma	5
1.3.1.2 Toplum desteği	8
1.3.1.3 Aile faktörü	0
1.3.1.3.1 Aile tarafından reddedilme	18
1.3.1.3.2 İnkar ve öfke	2

EK-5. Devamı

1.3.1.3.3 Erken yaşta aileden ayrılma	6
1.3.1.3.4 Sosyal destek eksikliği	14
1.3.1.3.5 Aile Desteği	4
1.3.1.4 Toplumsal baskı	6
1.3.1.5 Ayrımcılık yaşayan sınıfların içinde ayrımcılık	10
1.3.1.6 İzolasyon	16
1.3.1.7 Göz ardı edilme	11
1.3.1.8 Toplumsal önyargılar	45
1.3.1.9 Homofobik tutumlar	45
1.3.1.10 İnsan hakları ihlalleri	0
1.3.1.10.1 Bireysel	0
1.3.1.10.1.1 Gasp	2
1.3.1.10.1.2 Fiziksel Şiddet	5
1.3.1.10.1.3 Taciz	0
1.3.1.10.1.3.1 Bakışla	1
1.3.1.10.1.3.2 Cinsel	2
1.3.1.10.1.3.3 Sözel	4
1.3.1.10.1.3.4 Fiziksel	3
1.3.1.10.1.4 Suça maruz kalma	2
1.3.1.10.2 Kurumsal	0
1.3.1.10.2.1 Kolluk güçleri tarafından şiddet	1
1.3.1.10.2.2 Kamu görevlilerinin homofobik bakış açıları	7
1.3.1.10.2.3 Kolluk güçlerinin yanlı tutumları	6
1.3.1.10.3 Şiddet ve Nefret Suçları	0
1.3.1.10.3.1 Fiziksel şiddet	8
1.3.1.10.3.2 Zarar verme	2
1.3.1.10.3.3 Cinayet	7
1.3.1.11 Travmatik Yaşantılar	0
1.3.1.11.1 Umutsuzluk	2
1.3.1.11.2 İntihar	20
1.3.1.11.3 Kendine zarar verme	2
1.3.1.11.4 Depresif düşünceler	8
1.3.1.11.5 Madde Kötüye kullanımı	5
1.3.1.11.6 Anksiyete sorunları	7
1.3.1.11.7 Agresyon/Şiddet eğilimi	3
2 CEZA İNFAZ KURUMU YAŞANTILARI	0

EK-5. Devamı

2.1 Cezaevi çalışanlarının olumlu tutumları	7
2.2 İnfaz kurumları arasında uygulama farklılıkları	10
2.3 Önyargılı fikirlerin değişmesi	4
2.4 Girişteki arama sorunları	0
2.4.1 Çıplak arama	13
2.5 Koğuşa yerleştirme	0
2.5.1 Bilgilendirme	3
2.5.2 İlk değerlendirme	12
2.6 Hizmetlere erişimde güçlükler	0
2.6.1 İletişim	7
2.6.2 Beslenme	3
2.6.3 Sağlık	18
2.6.4 Eğitim	5
2.6.5 Sosyal Hizmetler	10
2.7 Cinsel yönelim kaynaklı ihtiyaçlar	0
2.7.1 Hormon kullanımı	7
2.7.2 Bireysel gereksinimler	12
2.8 Güvenlik Sorunları	0
2.8.1 Koğuşta Yaşadığı Güvenlik Sorunları	0
2.8.1.1 Önyargılı yaklaşımlar	3
2.8.1.2 Suça teşvik etme	2
2.8.1.3 Fikir çatışmaları	2
2.8.1.4 Taciz	2
2.8.1.5 Tehdit	1
2.8.1.6 Gasp	1
2.8.1.7 Fiziksel şiddet	10
2.8.2 İnfaz Kurumu Güvenlik Sorunları	0
2.8.2.1 Tehdit	5
2.8.2.2 Taciz	2
2.8.2.2.1 Sözle taciz	6
2.8.2.2.2 Bakışla taciz	3
2.8.2.3 Fiziksel şiddet	7
2.8.2.4 Tepkisiz Kalma	3
2.8.2.5 Önlem Almama	1
2.9 Ziyaretler	0

EK-5. Devamı

2.9.1 Ziyaretçi kısıtlaması	5
2.9.2 Aile üyesi olmayanların ziyaretlerinde yaşanan güçlükler	4
2.9.3 Ziyaretçinin olmaması	3
2.10 Kişisel gereksinimler	14
2.11 Travmatik yaşantılar	0
2.11.1 İntihar	6
2.11.2 Kendine zarar verme	11
2.11.3 Depresif düşünceler	3
2.11.4 Anksiyete sorunları	1
2.11.5 Agresyon/Şiddet Eğilimi	8
2.12 Fiziksel koşulların olumsuzluğu	23
2.13 Tahliye sonrası gereksinimler	0
2.13.1 Sağlık desteği	1
2.13.2 Toplumsal yaşama uyum	17
2.13.3 Aile ile ilişkiler	3
2.13.4 Maddi destek	9
2.13.5 İş bulma	15
2.13.6 Barınma	8
2.13.7 Psikolojik destek	6
2.14 STK'lar ile iletişim	10
2.15 Sosyal dışlanma	0
2.15.1 Homofobik tutumlar	11
2.15.2 Tecrit	0
2.15.2.1 Rızasız tecrit	18
2.15.2.2 Kendi rızasıyla tecrit	6
2.15.3 Cezaevi çalışanlarının olumsuz/homofobik tutumları	0
2.15.3.1 Fiziksel şiddet	2
2.15.3.2 Tepkisiz kalma	2
2.15.3.3 Tehdit	4
2.15.3.4 Mahkuma kötü davranma	4
2.15.3.5 Ziyaretçilere kötü davranma	1
2.15.3.6 Taciz	0
2.15.3.6.1 Alay etme	7
2.15.3.6.2 Bakışlar	1
2.15.3.6.3 Sözlü taciz	10

EK-5. Devamı

2.15.3.6.4 Fiziksel taciz	10
2.15.3.7 Önyargılı yaklaşım	4
2.15.3.8 Söylemler	3
2.15.4 İzolasyon	21
2.15.5 Sosyo- kültürel faaliyetlere katılamama	10
2.16 Maddi sorunlar	23
2.17 Psikolojik sorunlar	14
3 SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ	0
3.1 Ceza infaz kurumunda sosyal hizmet gereksinimleri	0
3.1.1 İlk girenler için bilgilendirme	8
3.1.2 Psikolojik destek	14
3.1.3 Bireysel danışmanlık	20
3.1.4 Grup çalışmaları	2
3.1.5 Kurum personeline yönelik eğitim hizmetleri	3
3.1.6 Güçlendirme	3
3.1.7 Sosyo-kültürel faaliyetlere katılım	18
3.1.8 Bireysel değerlendirme	6
3.1.9 Kaynaklarla bağlantılandırma	11
3.1.10 Ekonomik destek	13
3.1.11 Tahliye sonrasına hazırlık hizmetleri	3
3.1.12 Uygulayıcının etik değerler çerçevesinde konuya yaklaşımı	1
3.1.13 Homofobik ve önyargılı olmayan tutum	7
3.1.14 Geçmiş yaşantılarına yönelik risk etmenlerinin değerlendirilmes	3
3.1.15 Destekleyici ve güvenli ortam	5
3.1.16 Kurum personeline erişim	7
3.2 Toplumsal yaşamda sosyal hizmet gereksinimleri	0
3.2.1 Ekonomik destek	9
3.2.2 Önyargılı ve homofobik bakış açısı ile mücadele	4
3.2.3 Psikolojik destek	6
3.2.4 İstihdam Olanaklarının Sağlanması	3
3.2.5 Danışmanlık	2

EK-6. Etik Kurul Yazısı

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet bölümü öğrencilerinden Esin ZENGİN TAŞ'ın, "LGBTİ Hükümlüler ve Sosyal Hizmet Müdahalesi" adlı araştırması değerlendirilmiştir.*(Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)*

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ☒

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. ☐

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. ☐

AYBÜ ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2017/8
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	19.12.2017
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	17.01.2018/13
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	**Başkan**	
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR	**Üye**	
Prof. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	**Üye**	
Prof. Dr.Seldağ GÜNEŞ PESCHKE	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Fatma DOĞAN GÜZEL	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Behlül TOKUR	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Şule ÇEKİÇ KAYA	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Birgül ÖZKAN	**Üye**	

EK-7. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Esin ZENGİN TAŞ
Doğum tarihi	: 18.03.1985
Doğum yeri	: Ankara
Medeni hali	: Evli
Uyruğu	: T.C.
Adres	: İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, İZMİR
Tel	: -
Faks	: -
E-mail	: esin.zengin@hotmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Bornova Anadolu Lisesi
Lisans	: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
Yüksek lisans	: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: Orta düzey ingilizce
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği	